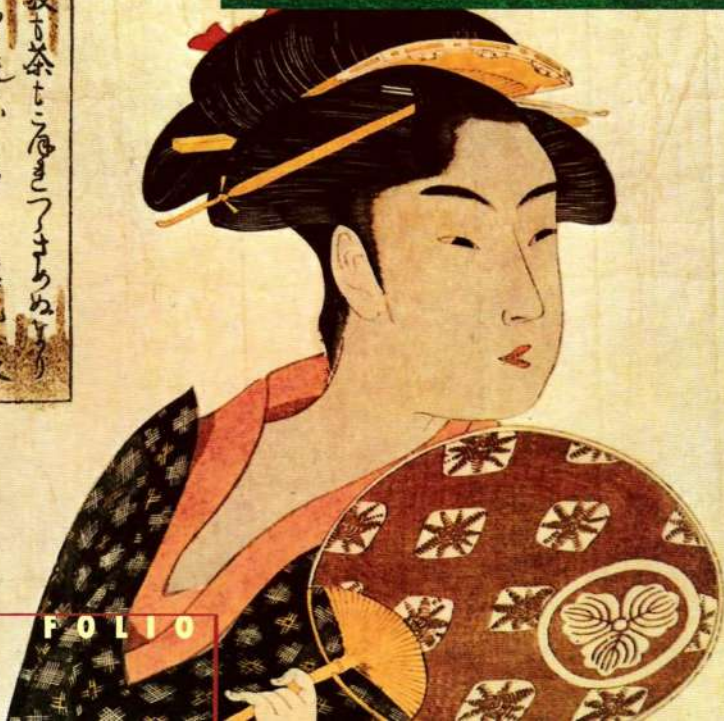

ЯПОНСЬКА КЛАСИЧНА ПОЕЗІЯ

己致す茶とて居まつまぬより
いそふまはか食やとて唐花忠故

新編
歌麿

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

ЯПОНСЬКА КЛАСИЧНА ПОЕЗІЯ

Переклад з японської
І.П.Бондаренка

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2008

ББК 84(5ЯПО)

Я70

Бібліотека світової літератури
заснована у 2001 році

Текст друкується за виданнями:

Антологія японської класичної поезії. Танка.

Ренга (VIII—XV ст.). — К.: Факт, 2004.

Збірка старих і нових японських пісень:

Поетична антологія (905—913 рр.). — К.: Факт, 2006;

Антологія японської поезії. — К.: Дніпро, 2002

Передмова та переклад з японської

І. П. Бондаренка

Редколегія серії:

Тамара Денисова, Ростислав Доценко, Іван Дзюба,

Микола Жулинський, Дмитро Затонський,

Дмитро Наливайко (голова), Галина Сиваченко,

Андрій Содомора, Віктор Шовкун

Художники-оформлювачі

Б. П. Бублик, В. А. Мурликін

В оформленні видання

використано японську класичну гравюру

Випущено на замовлення

Державного комітету телебачення і радіомовлення України
за програмою «Українська книга»

Японська класична поезія / Передмова та переклад
Я70 з яп. І. П. Бондаренка; Худож.-оформлювачі Б. П. Бублик, В. А. Мурликін. — Харків: Фоліо, 2008. — 415 с. — (Б-ка світ. літ.).

ISBN 978-966-03-4398-6.

Японія — це єдина країна в світі, в історії якої існувало міністерство поезії. Японія — це країна, де при імператорському дворі протягом кількох століть були популярними поетичні конкурси, переможці яких нагороджувалися високими державними чинами, достроковим просуванням по службі тощо. Саме в Японії в VIII—XII століттях конкурсний іспит для претендентів на будь-яку державну посаду обов'язково передбачав написання кандидатом власного вірша на запропоновану тему. Японія — це країна, у якій неможливо зустріти мешканця, що за своє життя не спробував би скласти власного вірша чи не знав би напам'ять кілька хайку або танка з відомих поетичних антологій. Саме тому проста по формі і загадкова за змістом японська поезія має шанувальників у всьому світі.

Сьогодні завдяки наполегливій праці професора Івана Бондаренка, відомого знавця японської поезії, її світ відкрився і для українського читача. У видання увійшли танка і ренга з відомих японських історичних хронік і поетичних антологій, а також хайку найвідоміших японських поетів.

ББК 84(5ЯПО)

© І. П. Бондаренко, передмова та переклад українською, 2007

© Б. П. Бублик, В. А. Мурликін, художнє оформлення, 2007

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2001

ISBN 978-966-03-4398-6

ПЕРЕДМОВА

I

Сучасна японська література нарівні з літературою будь-якого іншого народу світу може пишатися не лише власною поезією, але й прозою, зокрема творами таких відомих письменників, як *Мура-сакі Сікібу*¹ (973?—1019?), *Сей-сьонагон* (966?—1027?), *Іхара Сайка-ку* (1642—1693), *Такідзава Бакін* (1767—1848), *Дзіппеня Ікку* (1765—1831), *Морі Огаї* (1862—1922), *Футабатеї Сімей* (1864—1909), *Нацуме Сосекі* (1867—1916), *Танідзакі Дзюнітіро* (1886—1965), *Аку-тагава Рюноске* (1892—1927), *Кавабата Ясунарі* (1899—1972), *Абе Кобо* (1924—1993), *Місіма Юкіо* (1925—1970), *Ое Кендзабуро* (нар. 1935 р.), *Мураками Харукі* (нар. 1949 р.); драматургією: театри *Дзь-орурі*, *Но*, *Кабукі*, *Бунраку*, драматурги — *Каннамі Кійоцугу* (1333—1384), *Дзеамі Мотокію* (1363—1443), *Тікамацу Мондзаемон* (1653—1724) та ін. Проте всевітню славу японська література здобула все-таки завдяки своїй поезії, і в першу чергу — поезії *танка* та *хайку*. Цю точку зору поділяє більшість японських і зарубіжних фахівців. Так, відомий російський сходознавець і перекладач японської класичної літератури В.Н. Горегляд у своїй монографії «*Японська література VIII—XVI вв.*» з цього приводу зауважував: «Із яких би компонентів не складалася давня японська словесність, у свідомості її творців та шанувальників у найбільш чистому вигляді вона існувала в поезії. Витончена поетична образність, різноманітні формальні прийоми, відточений розмір забезпечували багатовіковий розвиток кількох поетичних жанрів; складання віршів було престижною справою серед різних соціальних верств населення протягом усієї писемної історії країни».

Не випадково, указуючи на обмежену кількість жанрів японської класичної поезії, В.Н. Горегляд говорить про їхній «багатовіковий розвиток». Мається на увазі саме внутрішній глибинний лірично-філософський, а не зовнішній, тобто суто формальний, розвиток жанрової поетичної системи в цілому й поезики окремих жанрів. Саме це дозволяло японським поетам, уникаючи формальних і, як підтверджує історія світової літератури, досить часто

¹ Японські імена та прізвища в книзі наводяться так, як це заведено в Японії: спочатку прізвище, а потім ім'я.

марних творчих пошуків, зосередитися на удосконаленні поетики лише кількох провідних жанрів у історії японської поезії, насамперед — жанрів *танка* і *хайку*, що, в свою чергу, сприяло постійному, а в деякі історичні періоди — дуже активному розвитку японської поезії, надійно захищало її як від загального занепаду, характерного для багатьох поезій світу, так і від архаїзації поетичних форм і жанрів.

Японія — це єдина країна в світі, в історії якої існувало міністерство поезії, а саме ним стала створена 951 року при імператорському дворі Японії «Пісенна палата» («*Оо-ута-докоро*», або ще: «*Дайка-сьо*» чи «*Вака-докоро*»), чиновники якої займалися збиранням і переписуванням кращих віршів, надісланих до столиці з усіх куточків країни, організацією поетичних конкурсів і укладанням офіційних поетичних антологій.

Японія — це країна, де при імператорському дворі серед місцевої знаті, на відміну від тієї ж середньовічної Європи, протягом кількох століть популярними були не рицарські, а саме поетичні конкурси, так звані «*ута-авасе*», переможці яких, окрім слави й уваги з боку шляхетних дам, нагороджувалися високими державними чинами, достроковим просуванням по службі тощо.

Японія — це країна, де в VIII—XII століттях конкурсний іспит для претендентів на будь-яку державну посаду при імператорському дворі або в провінції обов'язково передбачав теоретичне питання з китайської чи японської поетики, а також написання кандидатом на вакантну посаду власного вірша на запропоновану тему.

Японія — це країна, де за доби *Нара* (710—794 рр.) і *Хей-ан* (794—1185 рр.) дами та кавалери листувалися між собою виключно у віршовій формі.

Японія — це країна, де поетичні шедеври, створені впродовж багатьох поколінь кращими японськими поетами, трапляються на кожному кроці. Вони викарбувані на гранітних брилах, установлених поруч із синтоїстськими та буддійськими храмами, поблизу історичних пам'яток, практично в усіх мальовничих куточках країни: біля численних водограїв, обабіч стародавніх доріг, на гірських перевалах.

Японія — це країна, де навіть гральні карти, завезені сюди португальцями у другій половині XVI століття, були використані місцевими мешканцями для створення нової захоплюючої поетичної гри під назвою «*Ута-гарута*» («*Карти-пісні*», чи «*Поетичні карти*»), учасники якої повинні якомога швидше з'єднати разом дві частини одного вірша-танка. Ці частини (відповідно: 3 і 2 рядки) записувалися на різних картах, загальна кількість яких складала двісті штук. Половину перетасованої колоди карт із початковими рядками віршів (так звані «*йоміфуда*», досл. — «*карти, що читають*») тримав у руках і читав уголос ведучий, а учасники гри

мусили швидко знайти продовження вірша серед іншої половини карт, розкладених на підлозі (так званих, «*торіфуда*», досл. — «карти, що беруть»). Особливо популярною ця поетична гра була й залишається донині в новорічну ніч.

Японія — це країна, у якій неможливо зустріти мешканця, що за своє життя не спробував би скласти власного вірша чи не знав би напам'ять кілька хайку з поетичної спадщини *Мацуо Басьо*, *Йоси Бусона*, *Кобаясі Ісси*, *Масаоки Сікі* або танка з відомих поетичних антологій «*Ман-йо-сю*», «*Кокін-сю*», «*Сінкокін-сю*», «*Хякунін іс-сю*». З дитинства поезія так органічно входить до повсякденного життя мешканців цієї країни, так тісно пов'язана з проявом їхніх почуттів і емоцій, що уявити собі японця, який не любив би поезію (чи принаймні відверто в цьому зізнався), неймовірно.

У країні існує безліч аматорських поетичних клубів, гуртків, шкіл, які власним коштом щороку друкують величезну кількість поетичних збірок та часописів із віршами своїх членів. Редактор популярного в Японії журналу «*Тай-йо*» («Сонце») *Юдзьобо Хідеаки* в одному з номерів, присвяченому історії японської поезії, зазначав, що «кількість японців, які пишуть сьогодні вірші в жанрі хайку, наближається до 3 мільйонів». Кількість тих, хто складає вірші-танка така сама, якщо не більша.

Звичайно, що цій «віршоманії», такому поголовному захопленню японців написанням власних віршів, сприяє не лише їхня загальновідома любов до прекрасного, але й оманлива «простота» поетичних форм (жанрів), що використовуються в японській поезії: невеликий обсяг, відсутність рими, віршового розміру (звичайно, в європейському розумінні цього терміна) тощо. Адже справді, здавалося б, що простіше: написати п'ятискладовий рядок, потім семискладовий, а потім іще раз п'ятискладовий — і вірш-хайку готовий! Але справжніми поетами стають одиниці. Як слушно писав колись американський письменник Джек Лондон у листі до однієї зі своїх численних шанувальниць: «Немає нічого складнішого від простоти! І в цьому сенсі написати два томи «Капіталу» значно легше, ніж маленький ліричний вірш, у якому йдеться про людські почуття». Ця оманлива простота японських поетичних форм призводила до анекдотичних випадків, що донесла до наших днів історія. Так, всесвітньо відомий японський письменник-романіст *Іхара Сайкаку* (1642—1693), який до сорока років писав лише вірші (його перший прозаїчний твір — роман «Чоловік, що обрав кохання» з'явився в 1682 р.), одного разу протягом дня склав майже 1600 хайку, які видав окремою збіркою в 1675 році під назвою «*Хайкай оякадзу*» («Велика кількість хайку» або: «Тисяча рядків хайкай, складених на самоті протягом дня»). Змагаючись із ним, один маловідомий поет із міста *Сендай* через деякий час за день пише 3000 хайку. Ображений *Іхара Сайкаку* в 1681 р. видає

нову збірку віршів «Сайкаку оякадзу», що містила вже 4000 хайку, також складених ним протягом дня. Згодом, у 1684 році, на поетичному конкурсі на швидкість складання віршів («якадзу») під час щорічної святкової церемонії в храмі Сумійосі (м. Осака) Іхара Сайкаку протягом дня складає вже більше 23000 хайку (16 віршів за хвилину) — абсолютний рекорд, не перевершений донині. Але видавати їх він уже не став.

Зауважимо з цього приводу, що всесвітньо відомий майстер хайку Мацуо Басьо за все своє життя написав трохи більше тисячі віршів у цьому жанрі.

Японська класична поезія вражає сучасного читача не лише сталістю та мініатюрністю своїх строфічних форм, блискучою майстерністю поетів давно минулих часів, глибоким ліризмом і стилістичною вишуканістю мови їх поетичних творів, але й незвичним, як для європейців, так і для багатьох інших народів світу, дуже дбайливим ставленням японців до своєї поетичної спадщини в цілому.

Із прадавніх часів до наших днів дійшли сотні тисяч віршів, збереглися імена кількох тисяч поетів — навіть тих, що запам'яталися влччим нащадкам кількома, а то й одним талановитим віршем. Серед десятків поетичних антологій, складених у період середньовіччя, лише одна антологія «Ман-йо-сю», що датується серединою VIII століття, містила 4516 віршів, написаних 561 поетом, серед яких, до речі, було 70 жінок. Мало хто з народів світу може сьогодні нарівні з японцями пишатися таким шанобливим, таким ревно ставленням до власної історії, культури, літератури. Із великою любов'ю, скрупульозно переписані предками чи власноруч стародавні збірки поезії завжди були для них найціннішою сімейною реліквією, найголовнішим скарбом їхньої бідної чи багатой оселі.

II

Провідним поетичним жанром і строфічною формою японської класичної поезії від часу її народження й до наших днів був і залишається жанр *танка* — короткий п'ятирядковий (у традиційному японському письмі — п'ятистовпчиковий) вірш, що налічує, відповідно: 5—7—5—7—7 складів у кожному рядку. Так, із 4516 віршів антології «Ман-йо-сю» 4170 написано саме цією строфічною формою. А пізніші поетичні збірки, складені протягом X—XIII ст., як-от, наприклад, «Кокін-сю» (905 р.), «Сінсен-вака-сю» (930 р.), «Сінкокін-сю» (1205 р.), «Хяку-нін іс-сю» (1235 р.) та ін., взагалі можна вважати збірками *танка*, оскільки поезії інших строфічних форм та жанрів до їх складу практично не входили.

Найдавніші вірші-*танка*, що дійшли до нинішніх часів, містяться вже в перших пам'ятках японської писемності: історичних

хроніках «Кодзікі» («Записи давніх діянь», 712 р.) та «Ніхон-сьокі» (або ще: «Ніхон-гі» «Аннали Японії», 720 р.). Головна особливість цих віршів полягає в тому, що вони ще не були повністю самостійними, тобто композиційно й тематично завершеними поетичними творами, якими стали поезії в антологіях «Ман-йо-сю», «Кокін-сю» та ін. Ці описові, досить наївні, як на погляд сучасного читача, вірші були контекстуально зумовленими ліричними відступами, своєрідними поетичними вкрапленнями до прозаїчного тексту епічного характеру, покликаними передати емоційний стан героя, про якого йшла мова і якому приписувався той чи інший вірш. Вирвані з загального контексту, вони стають незрозумілими й потребують докладного тлумачення. Але їхня безсумнівна цінність полягає в тому, що саме ці пісні були першими поетичними творами японського народу. А пісню *Бога Вітру* — легендарного *Сусано О-но Мікото*:

Над Ідзумо¹ нависли вісім хмар,
І вісім мурів височать —
Ці вісім мурів
Я зводжу, щоб дружину захищать,
Ці вісім мурів!

(Сусано О-но Мікото, «Кодзікі»)

поет і укладач поетичної антології «Кокін-сю» *Кі-но Цураюкі* взагалі вважав найдавнішою японською піснею, яку, за його словами, було складено ще за тих часів, «коли землю лише почали заселяти люди».

Слід зауважити, що строфічна структура поетичних жанрів у стародавній японській поезії на початок VIII ст., коли писалися «Кодзікі» та «Ніхон-сьокі», остаточно ще не сформувалась, а тому деякі вірші, які увійшли до нашої антології з цих історичних хронік, не завжди відповідають формальним критеріям жанру *танка*. Такі «нестандартні» вірші залежно від тематики можна вважати своєрідними перехідними мітками від *тьока* (досл. з яп. — «двога пісня»: 5—7... чи 7—5... складів у рядку (стовпчику) з невизначеною кількістю рядків у вірші) до власне *танка* (досл. з яп. — «коротка пісня»: 5—7—5—7—7), а також близьких до *танка* інших коротких строфічних форм: *буссоку-секі-май* (5—7—5—7—7—7), *седока* (5—7—7—5—7—7) та ін.

Щоб надати шановним читачам можливість скласти певне уявлення про японські поетичні жанри *тьока*, *буссоку-секі-май* і *седока*, що почали відмирати ще в IX—X століттях, поступившись строфічній формі та жанру *танка*, наведемо деякі приклади віршів, написаних у цих жанрах:

¹ Ідзумо (країна Богів) — міфічна назва місцевості на узбережжі Японського моря (преф. Сімане, о. Хонсю).

а) *тьока* — «довга пісня»:

В руках у тебе кошик.
Гарний кошик!
В руках у тебе ніжик.
Гарний ніж!
Дитятко любе!
На узгір'ї цюму
Збираєш трави ти.
А де твій дім
І як твоє ім'я? —
Спитати хочу.
В краю Ямато
Всюди і всіма
Лиш я повеліваю,
Я керую!
Я тут Володар!
А тому і ти
Мені сказати неодмінно мусиш,
І де твій дім,
І як твоє ім'я?

(Імператор Юряку, «Ман-йо-сю»)

б) *буссоку-секі-май* — ліричний вірш релігійної тематики:

З благоговінням брилу кам'яну
Зі слідом від ступні самого Будди
Обходжу я...
Кружляючи довкіл,
Свій шлях закінчити хотів би в цьому світі,
Закінчити життя на цій землі!
(Дзьосан)

в) *седока* — ліричний вірш із шести рядків:

Ти прошмигни в шлінку непомітно
Крізь занавіску
В перлах дорогих!
Якщо ж мене благопристойна ньєнка
Спитає: «Що це?»,
«Вітер!» відповім.

(Невідомий автор, «Ман-йо-сю»)

Позначення автора того чи іншого вірша в «Кодзікі» або «Ніхон-сьокі» слід вважати досить умовним, оскільки переважна їх більшість була міфічними персонажами: синтоїстськими божествами та їхніми нащадками, героями народних сказань, легенд, казок тощо.

Укладачами «Анналів Японії» («Ніхон-сьокі», або «Ніхон-гі»), написаних через вісім років після «Кодзікі», були принц *Тонері* (676—

725) і придворний чиновник *Фудзівара-но Фухіто*. На відміну від автора «Кодзікі» *О-но Ясумаро*, який для доказу божественного походження династії японських імператорів великого значення надавав стародавнім міфам і сказанням, головною метою авторів цієї історичної хроніки, написаної, до речі, спочатку китайською мовою, що була за тих часів мовою діловодства й спілкування з сусідніми країнами, а вже згодом перекладеної японською, було створення офіційної історії Японії як держави, а також детальне дослідження генеалогії японських імператорів.

Попри це в тексті «Кодзікі» і «Ніхон-сьюкі» трапляються не лише зразки бойових гімнів, хвалебних, застольних, святкових, поминальних та інших обрядових пісень, але й вірші, пронизані глибоким ліризмом, як, наприклад, пісні імператора *Юряку* (456—479) чи любовні елегії *Сотохосі-но Ірацуме* — коханки імператора *Інґьо* (412—453):

Мабуть,
Мій любий прийде уночі:
Маленький павучок —
Прикмета вірна —
Сьогодні в сутінках до мене завітав!
(*Сотохосі-но Ірацуме*, «Ніхон-сьюкі»)

Яскравим зразком любовної лірики, написаної в жанрі *тьока*, був також вірш принца *Магарі* в «Анналах Японії», присвячений його дружині принцесі *Касуга*:

В країні Ясіма¹ собі дружину
Шукав я марно,
Поки не почув,
Що в Касуга² —
В краю весни і сонця —
Є дівчина!
Аж поки не почув
Про дівчину-красуню!
Її двері
З чудових кипарисових дошок
Штовхнувши, я ввійшов
І доторкнувся
До ніг дружини,
І до голови
Дружини любой
Я також доторкнувся!
Вона руками стан мій охопила,

¹ *Ясіма* (досл. з яп.: «Вісім островів») — міфічна назва Японії.

² *Касуга* — назва місцевості на схід від міста *Нара*. У вірші гра слів: написаний ієрогліфами топонім *Касуга* можна прочитати також як «весняне сонце», «весняний день».

І я свою кохану теж обняв.
З'єднавшись міцно,
Ніби дві ліани,
Солодким сном ми спали уночі,
Аж поки півень не почав співати.
«Фазани теж уже у полі кльочать...» —
Оце і все, що я сказати встиг
З тих слів кохання,
Що хотів сказати,
Як день уже настав,
Моя кохана!

(Принц Магарі, «Ніхон-сьокі»)

Проте у складі перших японських історико-міфологічних хронік усе ще переважають вірші описового характеру, у яких, як зазначав класик японської поезії кінця XIX ст. *Масаока Сікі* (1867—1902), «думки надзвичайно прості, а слова невибагливі», наприклад:

Як весело
З красунею із Кібі
Зривати першу зелень молоду
В полях, засіяних
На схилах та узгір'ї!

(Імператор Нінтоку, «Кодзікі»)

бойові гімни:

Тепер ура!
Тепер ура!
Хвала вам!
Ви переможці, воїни мої!
Тепер ви переможці! Переможці!

(Міікуса, «Ніхон-сьокі»)

застольні пісні:

Я захмелів від дивного вина
Умільця Сусукорі,
Що втішає
І душу веселить...
Я захмелів!

(Імператор Оодзін, «Кодзікі»)

хвалебні пісні:

Мій коню вороний
Із краю Каї!
Для тебе ліпше смерть,

Аніж сіadlo!
Мій коню вороний із краю Каї!
(Імператор Юряку, «Ніхон-сьокі»)

поминальні пісні:

Гірською річкою
Качатка-мандаринки,
Він і вона,
Милуючись, плывуть!
А хто у мене відібрав кохану?
(Нака-но Оое-но Одзі,
«Ніхон-сьокі»)

і лише іноді трапляються ліричні вірші, мета яких передати емоційний стан героя та його почуття:

Маленький човник
У відкритім морі!
У рідний край
Пливе Масадзуко —
Мене моя кохана покидає!
(Імператор Нінтоку, «Кодзікі»)

Якщо я так люблю
Вишневий цвіт,
Чому ж тоді,
Скажи мені, кохана,
Тебе раніше я не покохав!
(Імператор Інго, «Ніхон-сьокі»)

III

Саме автори антології «Ман-йо-сю» вперше застосували головні поетичні засоби й художньостилістичні прийоми, якими потім почали активно користуватися всі японські поети:

а) *макура-котоба* (досл. з яп. — «слово-узголів'я») — сталі епітети, які кочували з одного вірша в інший, своєрідні реліктові сліди синтоїстської міфології та стародавнього фольклору, як, наприклад:

«*асіхікі-но яма*» — довгі, простягнені, розпластані (старі, могутні) гори;

«*хісаката-но ама*» — непорушні, передвічні, одвічні, споконвічні небеса;

«*сіротае-но соде*» — білі, білоткані, білосніжні рукави;

«*нубатама-но*» — (чорний, темний, смоляний), як ягоди шовковиці;

«амадзакару» — далекий, як небо (небеса);

«куса-макура» — трава в узголів'ї, трава-подушка (нічліг просто неба) та ін.

б) *ута-макура* (досл. з яп. — «узголів'я пісні») — топонім-зачин (назва місцевості, гори, ріки, долини тощо), використання якого викликало в читача певні сформовані багатовіковою пісенно-поетичною традицією уявлення, асоціації, емоції, наприклад:

«Ісонокамі» (місцевість, де знаходиться один із найстаріших синтоїстських храмів країни *Фуру-но Ісонокамі дзінгу*) — могутність і велич богів, старість;

«Аусака-но яма /кава, секі/» (гора /ріка, застава/ *Зустрічей*) — зустріч або розлука з коханою, друзями, родиною;

«(мі)-Йосіно-яма» (/гарні, чудові, прекрасні/ гори *Йосіно*) — весна, вишневий цвіт;

«Тацута-гава (яма)» (ріка /гора/ *Тацута*) — осінь, багряне листя.

в) *дзьо* (або ще: *дзьо-котоба*, досл. з яп. — «передмова», «вступ»; «вставні слова») — розгорнені (іноді до цілого речення) традиційні епітети, порівняння чи метафори — своєрідні «риторичні прикраси», що трапляються як на початку, так і в середині вірша, наприклад:

«ямадори-но о-но сідарі о-но» — (довгий), як хвіст фазана, що звисає (з дерева);

«асі-но не-но хіто-йо» — (короткий), як одне колінце очеретинки;

«таратіне-но хаха» — мати, яка вигодувала (мене) власною груддю (своїм молоком).

Слід однак зауважити, що багато хто з японських фахівців вважає *дзьо-котоба* не окремим стилістичним прийомом, а лише розгорненим до словосполучення чи цілого речення «словом-узголів'ям» (*макура-котоба*).

г) *енго* (досл. з яп. — «з'єднані, споріднені слова») — лексика одного асоціативного ряду, стилістичний прийом (а радше, поетична традиція), коли використання у вірші певного слова, як правило, іменника, вимагало від автора обов'язкового вживання на основі асоціативного зв'язку відповідного іншого слова — прикметника, дієслова тощо, наприклад:

«содє» (рукав) — «нуреру» (мокнути /від сліз/), «наміда» (сльози);

«цую» (роса) — «сірої» («сіра-цую») (білий), «кіеру» (зникати);

«кумо» (хмара) — «сора» (небо);

«вакаре» (розлука) — «аумі» (зустріч, побачення);

«юкі» (сніг) — «токеру» (танути, розтавати), «цумореру» (нагромаджуватися, накопичуватися);

«намі» (хвиля) — «сірої» («сіра-намі») (білий, білопінний), «тацу» (вставати, здійснюватися, стояти).

д) *хонкадори* (досл. з яп. — «услід головній пісні /головному віршу/») — ремінісценція, алюзія на широко відомий вірш іншого автора, часто з використанням прямої чи видозміненої цитати з цього твору.

е) *каке-котоба* (або ще: *іі-каке*, *кен-йоген*, *юкарі-котоба*, досл. з яп. — «подвійні слова») — гра слів, що ґрунтувалася на засадах дуже поширеної в японській мові омонімії та полісемії і дозволяла надати віршу подвійного чи додаткового змісту, допускаючи різні прочитання й тлумачення того самого вірша. Цей стилістичний прийом, запозичений японськими поетами зі старокитайських пісень «*юефу*», набув у японській класичній поезії особливо широкого розповсюдження в Х—ХІІ століттях. Ось кілька типових прикладів японських слів, які часто використовувалися поетами як *каке-котоба*:

«*Футамі*» (назва морської затоки) — «*футамі*» (глянути вдруге, побачити двічі);

«*іро*» (колір) — «*іро*» (кохання);

«*Асука*» (назва річки) — «*асу-ка*» (завтра? /чи не завтра?/);

«*Фукакуса*» (ім'я імператора *Німьо*) — «*фукакуса*» (густа трава);

«*нагаме*» (спостерігати, довго дивитися) — «*нагаме*» (тривалий дощ);

«*йо*» (ніч) — «*йо*» (колінце /бамбука, очеретинки/);

«*тігіру*» (рвати, розривати) — «*тігіру*» (присягатися /в коханні/);

«*мацу*» (сосна) — «*мацу*» (чекати).

Антологія «*Кокін-сю*» містить цілий розділ віршів-шарад, у яких поети, використовуючи зазначений стилістичний прийом *каке-котоба*, обігравали назви різних предметів.

Звичайно, окрім зазначених стилістичних прийомів, практично всі японські поети у своїй творчості активно використовували інші поетичні та художні засоби, добре відомі як європейській постиці в цілому, так і українській зокрема: повтори, паралелізми, порівняння, метафори, гіперболи тощо. Особливо часто зазначені художні засоби застосовувалися в пісенному фольклорі, репрезентованому в «*Ман-йо-сю*». У цій антології, яку ще називають «скарбницею японського фольклору» можна натрапити практично на всі відомі пісенні жанри, що побутують також в українському фольклорі: обрядові та трудові пісні, пісні-плачі, солдатські пісні, пісні-ворожби, відворотні пісні, пісні-обітничі, календарні пісні (укр.: веснянки) тощо.

IV

Водночас із поширенням у Японії буддизму, який потрапив сюди через Китай і Корею, у японській поезії починають усе голосніше лунати релігійно-філософські мотиви. Усе частіше життя

та доля людини розглядаються японськими поетами крізь призму буддійських уявлень — як коротка мить ще одного перевтілення душі, як вимушена, необхідна зупинка на шляху самовдосконалення людини, на шляху її поступового наближення до Будди. Ця тенденція відбилася навіть у псевдонімах, що обирали для себе деякі відомі поети, наприклад: *Сайгьо* (*Сато Норікійо /1118—1190/*) — «сайгьо» (досл. з яп. — «той, що йде на захід» /тобто в напрямку Будди/); *Іккю* (*Іккю Содзюн /1394—1481/*) — «іккю» (досл. з яп. — «мить відпочинку», «перепочинок» /на шляху перед наступним перевтілення душі/) та ін.

Вплив буддизму і зокрема одного з найвпливовіших його спрямувань — дзен-буддизму, засновниками якого в Японії були *Ейсай* (*1141—1215*) (секта *Ріндзай*) і *Доген* (*1200—1253*) (секта *Сото*), не завадив, а навпаки, сприяв новому якісному піднесенню японської поезії, додавши їй філософічності, особливої буддійської естетики та ліризму. У того ж *Іккю*, поета, художника, каліграфа, майстра чайної церемонії і одного з кращих режисерів театру *Но*, є дуже ліричні неповторні рядки:

Людини серце —
Що воно за річ?
Не описати жодними словами!
Мов вітру шум між соснами, який
Ти чуєш раптом на малюнку тушшю.

Із часом поступово змінювалися головні поетичні закони жанру *танка*, концептуальні естетично-художні принципи й категорії цієї поезії. Якщо головним естетичним принципом епохи *Хей-ан* (*794—1185*), коли була створена антологія «*Кокін-сю*» (*905 рік*), вважався принцип «*моно-но аваре*» (досл. з яп. — «чарівний смуток речей», «сумна чарівність речей») чи просто «*аваре*» («чарівний смуток», «сумна чарівність»), то для авторів антології «*Сінкокін-сю*» (*1205 рік*) основним став принцип «*юген*» (досл. з яп. — «таємнича краса», «незбагненна /нерозгадана/ привабливість») — філософський термін китайського походження, який означав «одвічну істину буття», «потаємну суть явищ».

Характерним для поезії *танка* було й те, що водночас із зміцненням японської державності, поступовим завоюванням національною школою «*кокугаку*» провідних позицій у філософії, філології, літературі, живописі й інших галузях науки та мистецтва на перше місце у творчості багатьох відомих японських поетів XVIII—XIX століть, таких, як *Камо Мабуті* (*1697—1769*), *Таясу Мунетаке* (*1715—1771*), *Одзава Роан* (*Харунака*) (*1723—1801*), *Мотоорі Норінага* (*1730—1801*), *Рьокаґан* (*1758—1831*) та інших, виходять естетичні принципи «*макото*» («правдивість») і «*маґокоро*» («щирість», «щиросердність»), які були головними ще для поетів VII—VIII сто-

ліття — авторів антології «Ман-йю-сю»: *Какіномото-но Хітомаро* (друга пол. VII — поч. VIII ст.), *Ямабе-но Акахіто* (перша пол. VIII ст.), *Отото-но Табіто* (665—731), *Отото-но Якамоті* (718?—785) та ін. У літературознавстві ці естетичні принципи давньо-японської поезії, що через століття знову стали головними для жанру *танка*, об'єднують під терміном «*мейдзьотьоку*» («*безпосередність*», «*прямодушність*», «*простота*»).

Із плином часу поступово змінювався також соціальний статус японських поетів. На зміну придворним віршописцям, що займали посади міністрів і чиновників високого рангу, віршувальникам-аматорам, які прославились одним чи кількома віршами, прийшли поети-ченці, поети-мандрівники, поети-філософи, для яких поезія стала суттю всього їхнього життя:

Як легко я живу на цьому світі!
Усе багатство —
Глечик з гарбуза.

— писав про себе неперевершений майстер поетичного жанру *хайку* *Мацуо Басьо* (1644—1694). А ось вірш-заповіт відомого поета *Рьокана* (1758—1831), наведений *Кавабатою Ясунарі* (1899—1972) у його нобелівській лекції, яку він прочитав незадовго до свого самогубства:

Що я залишу в спадок після себе
На цій землі?
Весною — вишень квіт,
Улітку — спів зозулі десь у горах
І золото кленове восени.

Для укладача і одного з авторів поетичної антології «*Кокін-вака-сю*» *Кі-но Цураюкі* головними критеріями оцінки поетичних творів були такі їхні аспекти, як «*котоба*» (досл. — *слово, слова*) — конкретний зміст того чи іншого вірша, «*сама*» (або ще: «*сугата*») — форма і «*кокоро*» — *серце, душа*, тобто практично ті ж чинники, якими оперує й сучасне літературознавство: *зміст, форма та ідея* художнього твору. До складу важливих поетичних критеріїв він включав також поняття «*макото*» (*правдивість*) і «*аваре*» (*чарівний смуток, сумна чарівність*).

Поетична антологія «*Сінкокін-сю*» («*Сінкокін-вака-сю*» «*Нова збірка старих і нових пісень*», яку уклав *Фудзівара Тейка* (*Фудзіварано Садаіе*, 1162—1241) у 1205 році за ініціативою екс-імператора *Готоба* (*Дайдзьо-тенно*, 1180—1239) стала за загальним рахунком восьмою «імператорською» антологією. Її поява означувала новий етап розвитку поезії *танка*. Як свого часу «*Кокін-сю*», ця антологія також була зразком для багатьох наступних поколінь японських поетів. Її укладач *Фудзівара Тейка* сам був видатним

поетом і філологом. Достеменно відомо, що він власноруч 14—15 разів переписував «Кокін-сю». Саме за його списками, які вважаються найбільш авторитетними серед фахівців, і в першу чергу за списком під назвою «Дзьообон» (1223 р.), друкувалися всі видання антології «Кокін-сю». Творчий доробок самого Фудзівари Тейка, окрім укладених ним поетичних антологій, складається з теоретичного трактату «Майгецу-сьо» («Щомісячні добірки»), щоденника «Майгецу-кі» («Щомісячні записи»), а також понад 4500 віршів, написаних у жанрі *танка* і *ренга*, із яких 445 увійшли до різних офіційних антологій.

V

Жанр *ренга* (досл. — «нанизані /зчеплені, з'єднані/ пісні /вірші, строфи/») — оригінальна колективна поема, яка складалась кількома поетами й налічувала 10, 12, 16, 20, 30, 36, 50, 100, а то й більше віршів-*танка*, — особливої популярності в японській поезії набув у XIII—XVI століттях. Загальна кількість віршів, що мала увійти до складу такої колективної поеми, і головна тематика поетичного твору узгоджувалися ще до написання, а ліричний сюжет розвивався спонтанно й несподівано навіть для самих авторів. Першу частину кожного вірша з трьох рядків (5—7—5 складів) у кожному, яка називалася «*хокку*»¹ (досл. — «початкова строфа»), писав один поет, а другу — з двох рядків (7—7 складів) — «*агеку*» (досл. — «кінцева строфа») складав інший. При цьому кожен із авторів мусив обов'язково враховувати зміст і думку, що вкладав у свої рядки його попередник. Об'єднання ж усіх частин й окремих віршів у єдиний поетичний твір здійснювалося шляхом протиставлення, аналогії або асоціації. Серед майстрів і шанувальників жанру *ренга* особливо цінувалися несподіваність зміни ліричного сюжету, оригінальність трактування думки попередника, омонімічна гра слів тощо.

Японські й зарубіжні літературознавці справедливо вважають, що коріння поетичного жанру *ренга* слід шукати в китайській літературі, де протягом століть популярним був поетичний жанр *ляньцзюй* — колективні вірші, у яких кожний рядок чи строфа писались окремими поетами. Популярності й довговічності цього жанру в японській поезії сприяли, як на нашу думку, не тільки особливості національного характеру японців, зокрема їх схиль-

¹ Відокремившись від *ренга*, початкова строфа *хокку* згодом стала самостійним поетичним жанром. Сучасну назву *хайку* (досл.: «комічний вірш») він отримав наприкінці XIX ст. після того, як відомий японський поет *Масаока Сікі* (1867—1902) використав його у своєму літературному маніфесті «*Хайкай тай-йо*» («Принципи поезії хайку», 1895 р.).

ність до колективної праці та творчості (про останнє свідчить також існування великої кількості різних поетичних шкіл, започаткувати яку вважав за доцільне будь-який більш-менш відомий поет), але й традиція проведення численних поетичних конкурсів «ута-авасе», які зародилися ще в IX столітті, в епоху Хей-ан (794—1185 рр.), а особливої популярності набули в XII—XIII століттях. І саме в другій половині XIII століття жанр *ренга* в японській поезії стає провідним. Поетичні конкурси, у яких брали участь майстри цього жанру, приваблювали значну кількість уболівальників, а тому проводити їх почали не лише при дворі імператора чи в маєтках родовитих вельмож, але і в буддистських та синтоїстських храмах під час релігійних свят.

Кращими майстрами жанру *ренга* в історії японської поезії вважаються такі поети XIII—XVI століття, як укладач антології «Сінкокін-сю» Фудзівара Тейка (Фудзівара-но Садаіе) (1162—1241), його син Фудзівара Тамеіе (1198—1275), Кюсей (1284—1378), Нідзьо Йосімото (1320—1388), Тіун (?—1448), Такаяма Содзей (1386—1455), Ноа (1397—1468), Ітідзьо Канера (Канейосі) (1402—1481), Гьодзьо (1405—1469), Сінкей (Сін-е) (1406—1475), Сен-дзюн (1411—1476), Сої (Катаморі) (1418—1485), Ііо Сої (1421—1502), Сьохаку (1443—1527), Сотьо (1448—1532), Інавасіро Кендзай (Кенсай) (1452—1510), Ямадзакі Сокан (1464—1553), Наканоін Мітікадзу (1556—1610), принц Тосіхіто (1579—1629), Карасумару Міцухіро (1579—1638) та ін. Але далеко не всі японські фахівці й самі поети визнавали за можливе ставити жанр *ренга* в один ряд з такими поетичними жанрами, як *танка* чи *хайку*. Наприклад, уже згаданий нами відомий поет Масаока Сікі (1867—1902) взагалі не вважав поезію *ренга* справжньою високою літературою. Ставши своєрідним «перехідним містком» між жанрами *танка* та *хайку*, цей поетичний жанр поступово відмер і справді виглядає сьогодні досить архаїчним. Можливо, саме це зумовлює той факт, що твори японських поетів, написані у жанрі *ренга*, європейськими мовами, за винятком хіба що англійської, перекладалися дуже рідко. Як би там не було, але XIII—XVI століття в історії японської поезії — це епоха безроздільного панування *ренга*, і той, хто дійсно прагне ознайомитися з японською класичною поезією, не може нехтувати цим поетичним жанром.

Фахівці виділяють у поезії *ренга* кілька головних напрямків і шкіл. Насамперед жанр *ренга* поділяється на два стилі — *високий* та *низький*, відповідно: «*усін-ренга*» (досл. — «*ренга, що мають душу*») і «*мусін-ренга*» (досл. — «*ренга, що не мають душі*»). Останні наприкінці XV — на початку XVI століть поступово відокремилися від класичних *ренга* і перетворилися на самостійний поетичний жанр, який отримав назву «*хайкай-ренга*» («*жартівливі ренга*»). Першою збіркою віршів, написаних у жанрі *хайкай-ренга* з вико-

ристанням великої кількості як побутової, просторічної, так і вульгарної лексики, вважається збірка, укладена невідомим автором під назвою «Тікуба кьогін-сю» (1499 р.) («Збірка безглузких співів верхи на палиці»). Але найвідомішою збіркою віршів цього дуже демократичного з точки зору мови поетичного жанру стала збірка «Іну цукуба-сю» (1615 р.) (або ще: «Сінсен іну цукуба-сю»; досл. — Заново складена собача збірка «Цукуба-сю»). Головним укладачем й одним із авторів цієї надзвичайно популярної свого часу збірки був, на думку японських фахівців, відомий поет Ямадзакі Сокан (1464—1553).

Головними естетичними категоріями та принципами поезики *ренга* відомий майстер цього поетичного жанру Іто Согі (1421—1502) вважав «юген», про який уже йшлося, «такетакаку» (піднесеність) і «усін» (щиросердність, щирість /почуття/). На відміну від класичних *танка*, для поезії *ренга* було характерним і те, що при написанні цих віршів їх автори не цуралися філософських сентенцій і прямих моралізувань (що у поезії *танка* трапляється надзвичайно рідко). Ось кілька таких прикладів:

* * *

Той, хто бідує,
Іноді також
Вершин пізнання досягнути може.
(Согі, «Мінасе сан-гін хяку-ін»)

Хотілося б, щоб існував той шлях,
Яким би варто йти по цьому світу!
(Согі, «Юяма сан-гін хяку-ін»)

* * *

Як важко йти
Накресленим шляхом,
Святого не порушивши закону!
(Сьохаку, «Юяма сан-гін хяку-ін»)

У XVII столітті на зміну пануванню епохи *ренга* прийшла епоха *хайку*. Що ж стосується жанру *танка*, то, поступово удосконалюючи стилістично-художні засоби, демократизуючи мову, розширюючи тематику, поглиблюючи філософічність і ліризм поетичних творів, цей жанр продовжував активно жити. Придворні поетичні конкурси та офіційні імператорські антології відійшли в минуле. Поезія, як це й дійсно має бути, стала індивідуальною справою кожного поета. Але нові яскраві імена майстрів цього жанру *танка* з'являлися в Японії завжди: і в часи, коли в поезії панували *ренга*, і в епоху домінування *хайку*. Серед них насамперед слід

назвати імена таких видатних поетів, як: *Сьотецу* (1381—1459), *Іккю Содзюн* (1394—1481), *Мацунага Тейтоку* (1571—1653), *Камо Мабуті* (1697—1769), *Таясу Мунетаке* (*Токугава Сьодзіро*) (1715—1771), *Одзава Роан* (*Одзава Харунака*) (1723—1801), *Мотоорі Норінага* (1730—1801), *Рьокаґан* (*Ямамото Ейдзо*) (1758—1831), *Каґава Каґекі* (1768—1843), *Окума Котоміті* (*Окума Кійосукє*) (1798—1868), *Татібана Акемі* (*Сьоген Госабуро*) (1812—1868) та ін. Змінювалися покоління поетів, удосконалювалася їхня майстерність, але в цілому лірично-філософська спрямованість поезії *танка* залишалася непорушною протягом багатьох століть. Як і тисячу років тому, поетів хвилювало й надавало творчого натхнення одне і те ж: радість чи смуток кохання, біль розлуки, казкова краса рідної природи, швидкоплинність життя, мінливість людської долі. Лише наприкінці XIX — початку XX століть у поезії *танка* поступово починають лунати романтичні, декадентські й навіть соціальні мотиви. Яскравим представником цього нового напрямку в поезії *танка* був поет-романтик *Ісікава Такубуку* (1886—1912).

VI

Існує безліч визначень *хайку* як поетичної форми й одного з головних жанрів японської класичної поезії. Але жодне з них не є вичерпним для розуміння цього феномену в історії світової літератури. Напевно, так склалося тому, що кожен із читачів сприймає й розуміє цю поезію (навіть один і той же вірш!) по-різному, відкриваючи в ній те, що асоціюється лише з його власним життєвим досвідом, його долею, тими потаємними почуттями душі, що народжуються лише в його серці, які живуть і помирають разом з окремою неповторною людиною.

Серед усього розмаїття визначень *хайку* найбільш оригінальним і цікавим для розуміння поетики цього жанру нам здається тлумачення, на яке ми натрапили у О. Геніса: «Хокку вражають своєю неперебірливістю. Ці вірші не *“ростуть зі сміття”*, а залишаються з ним. Їм байдуже, про що казати, тому що важлива не картина, а погляд. Хокку не розповідають про те, що бачить поет, а примушують нас побачити те, що видно й без нього. Ми бачимо світ не таким, яким він нам уявляється, і не таким, яким він міг би бути, і не таким, яким би він мусив бути. Ми бачимо світ таким, яким він був би і без нас. Хокку не фотографують мить, а викарбовують її на камені. Вони зупиняють плин часу, як зупинений, а не зламаний, годинник. Хокку не лаконічні, а самодостатні. Недомовленість була б надмірною. Це — остаточний результат віднімання. Вони нагадують піраміди, монументальність яких не залежить від розміру. Сюжет у *хокку* розгортається за межами тексту.

Ми бачимо лише його наслідок: життя, безперечна присутність речей, безкомпромісна реальність їхнього існування. Речами *хокку* цікавляться не тому, що вони щось символізують, а тому, що вони, речі, існують. Слова в *хокку* повинні приголомшувати точністю — неначе сунув руку в окріп».

Основоположником і патріархом жанру *хайку*, поетом-класиком, який створив і обґрунтував його поетично-філософську концепцію, сприяв тріумфальному переходу *хайку* від комічної до високої поезії, традиційно вважається *Мацуо Басьо* (1644—1694). Але це не зовсім так. Жанр *хайку* почав відокремлюватися від жанру *ренга* й перетворюватися на самостійний поетичний жанр раніше. Ще на початку XVI століття японський поет *Ямадзакі Сокан* (1464—1552) склав поетичну збірку «*Іну цукуба-сю*» (її ми вже згадували, коли мова йшла про жанр *ренга*), до якої включив кращі приклади «початкових віршів» (*хокку*) із різних відомих на той час збірок *ренга*.

У 1619 році поет *Мацунага Тейтоку* (1571—1653) заснував у *Кіото* першу в історії японської поезії школу *хайкай* і згодом разом з учнями надрукував першу збірку віршів «*Еноко-сю*» («*Цуценяча збірка*», 1633), написаних у жанрі *хайку*. Саме школа Тейтоку, яка пізніше отримала назву «*Теймон*», сприяла поширенню поезії *хайкай* у країні, і саме *Мацунага Тейтоку* обґрунтував перші теоретичні засади постики цього жанру.

Після смерті *Мацунаги Тейтоку* й закінчення періоду «чвар» між його учнями в поезії *хайкай* з'являється поетична школа *Данрін*, народження якої тісно пов'язане з творчістю поета *Нісіями Соїна* (1605—1682). Головними особливостями проголошеної цієї школою постики були комічність віршів, написаних у жанрі *хайку*, схильність авторів до пародіювання, а також демократизація мови поетичних творів. Починаючи з 1675 року (офіційної дати заснування школи *Данрін*), завдяки зусиллям багатьох поетів, що вважали себе учнями або послідовниками *Нісіями Соїна*, поезія *хайкай* набула надзвичайної популярності в усіх куточках Японії. До цієї постичної школи на початку своєї творчої діяльності належав і *Мацуо Басьо*, який згодом говорив своїм учням: «Якби до нас не було Соїна, ми й донині підбирали б недоїдки зі столу старого Тейтоку».

Безперечною заслугою самого *Басьо* є те, що він остаточно сформулював теоретичні засади поетики *хайкай* і повністю втілював їх у своїх творах, піднявши жанр *хайку* до рівня високої поезії.

Основу філософської концепції поетики *хайкай* складають ідеї дзен-буддизму, суть якого, за твердженням засновників цієї релігії в Японії — *Ейсай* (1141—1215) і *Догена* (1200—1253), неможливо осягнути людським розумом, а можна лише відчутти й пережити. *Басьо*, який говорив, що, «досягнувши висот прозріння й просвіт-

ління, душа мусить повернутися до низького та земного», вважав поезію *хайкай* одним із засобів самопізнання людини, як невід'ємної й органічної частки природи. «Істина в тому, що ти бачиш і що відчуваєш, — казав він своїм учням. — Почуття, пережите поетом, стає віршем — саме в цьому полягає істина поезії *хайкай*».

Головними естетичними принципами поезії *хайкай* *Мацуо Басьо* вважав:

а) «*вабі*» (досл. з яп. — «сум, печаль, журба») — почуття, яке породжується розумінням недовговічності людського життя в одвічному світі;

б) «*сабі*» (досл. з яп. — «наліт /пати́на; відчуття/) старовини») — таємничий смуток самотності, який відчуває душа поета, що на мить відсторонюється від буденності життя й починає розуміти одвічну внутрішню суть предмета, природного явища, за якими він спостерігає;

в) «*сіорі*» (досл. з яп. — «в'янення; збляклення; змарніння») — безпосередній, але зовнішньо (тобто лексичними засобами) не виражений, прояв «*сабі*» у самому вірші, його настрої;

г) «*хосомі*» (досл. з яп. — «тонкість; витонченість; тендітність») — вишуканість форми вірша, яка дозволяє поетові розкрити й передати красу «*сабі*»;

д) «*карумі*» (досл. з яп. — «легкість; простота») — краса невибагливості й простоти зовнішньої форми, яка дає можливість віддзеркалити глибинну суть вірша через просте й зрозуміле;

е) «*фукі-рюко*» (досл. з яп. — «сталість; мінливість») — відчуття незмінності одвічного в мінливому світі, тобто вірність поетичним традиціям при постійних змінах поетичних форм.

У зв'язку з останнім принципом варто нагадати слова, які час-то любив повторювати *Басьо*: «Не варто наслідувати й копіювати древніх, треба лише шукати те ж саме, що шукали вони!».

Великої уваги у своїй поезії *Мацуо Басьо* надавав також поняттю «*ніюідзуке*» — «надання аромату», тобто пошукові поетом таких слів, які викликали б у читача різні асоціації, допомагаючи йому відчути й зрозуміти чарівність невисловленого, прихованого або взагалі невимовного. Трохи згодом інший японський поет і філософ *Мотоорі Норінага* (1730—1801) про це «невимовне» напише:

Якщо мене хто-небудь запитає:

«Яка вона — Японії душа?»,

Скажу, що схожа

На квітучих вишнях в ранкових горах

Ніжний аромат!

У спадок від жанрів *танка* та *ренга* поезії *хайкай* дістався сезонний принцип складання поетичних збірок. Вірші в них групувалися за розділами: *весна, літо, осінь, зима*, тобто за порами року.

Це, в свою чергу, вимагало від поета обов'язкового включення в текст вірша того чи іншого «сезонного слова» — «кіто». Наприклад:

а) весна: *уме* (слива), *уме-но хана* (сливовий цвіт), *сакура* (вишня), *вакакуса* (молода трава) *касумі* (серпанок), *хару-но намі* (весняні хвилі), *угусу* (соловей), *хібарі* (жайворонок), *цубаме* (ластівка), *каеру /кавадзу/* (жаба), *неко-но коі* (кошаче кохання) тощо;

б) літо: *бара* (троянда), *юрі* (лілія), *арасі* (гроза), *нідзі* (веселка), *нацу-но кава* (літня річка), *судзусіса* (прохолода), *такі* (водоспад), *катацумурі* (равлик), *хототогісу* (зозуля), *семі* (цикада), *хебі* (змія), *хае* (муха), *огі /утіва/* (віяло) тощо;

в) осінь: *акі-но куре* (осінній вечір, сутінки), *мейгецу* (повний ясний місяць), *сігуре* (мряка, мжичка), *акі-но сімо* (осіння паморозь, іній), *момідзі* (осіннє кленове листя), *сусукі* (очерет), *кіку* (хризантема), *кірігірісу* (коник, швіркун), *сіка* (олень) тощо;

г) зима: *сівасу* (грудень), *тосі-но куре* (кінець року), *тандзіцу* (короткий день) *сьогацу* (січень), *фуюгоморі* (зимова самота), *юкі* (сніг), *самуса* (холод), *кан* (холодний сезон) тощо.

Існували навіть спеціальні словники *кіто*, якими обов'язково користувалися поети-початківці. Лише в ХХ столітті ця традиція поступово почала порушуватися. Першими бунтівниками, які не лише відмовились від обов'язкового використання «сезонних слів» у власних віршах, але й обґрунтували свої революційні погляди в опублікованих ними поетичних маніфестах, стали відомі японські поети-реформатори *Кавахігасі Хекіото* (1873—1937) і *Накацукі Інпекіро* (1887—1946).

Наші переклади *танка*, *ренга* і *хайку* виконано переважно ямбом й умовно поділено, відповідно, на п'ять, три і два або три рядки, щоб певною мірою віддзеркалити структурний та інтонаційний малюнок японських віршів. На наше переконання, пряме механічне копіювання японських строфічних форм є недоречним, оскільки через загальну специфіку як фонологічної, так і акцентуаційної систем японської мови правила японської версифікації ґрунтуються на абсолютно відмінних від українського віршування засадах. Проте читати ці переклади краще речитативом, не звертаючи особливої уваги на розподіл рядків у вірші і роблячи невеликі логічні паузи у відповідних місцях.

І. Бондаренко

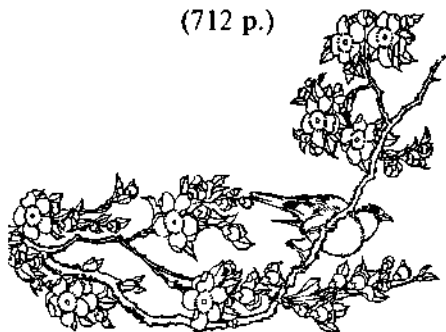
TAHKA

КОДЗІКІ

ЗАПИСИ
ДАВНІХ ДІЯНЬ

(712 р.)

28 січня 712 р., тобто через два роки по тому, як імператриця *Геммей* (661—721) уперше в історії країни заснувала офіційну столицю Японії, якою стало місто *Нара*, придворний історіограф, відомий учений-китаєзнавець того часу *О-но Ясумаро* (?—723) підніс їй рукопис під назвою «*Кодзікі*» («*Записи давніх діянь*»), що складався з трьох частин-сувоїв. Головною метою, яку ставив перед собою автор цього твору, була міфологічна аргументація історії божественного походження японських імператорів. У першій частині історичної хроніки, що містила значну кількість давніх японських пісень (112), мова йшла про події з часів створення всесвіту і до появи Бога *Угаяфукіаедзу-но Мікото* — батька легендарного вождя японського племені *Ямато* — *Камуямато Іваре-хіко*, який у 660 році до нашої ери став першим японським імператором *Дзімму* після того, як йому вдалося підкорити та об'єднати численні сусідні племена й заснувати в центральній частині сучасної Японії (о.*Хонсю*) державу під назвою *Ямато*. Друга частина охоплювала період з початку правління імператора *Дзімму* (660—585 рр. до н. е.) до кінця правління імператора *Оодзіна* (270—310). У третій мова йшла про події, що відбувалися починаючи з доби правління імператора *Нінтоку* (313—399) до кінця правління імператриці *Суйко* (593—628).

Первісний текст «*Кодзікі*» не зберігся, а найдавнішим списком вважається так звана «*Книга з Сімпукудзі*», датована 1371—1372 роками й переписана з оригіналу *Кен'ю* — ченцем храму *Сімпукудзі* в м. *Нароя*.

* * *

(I, 1)

Над *Ідзумо* нависли вісім хмар,
І вісім мурів височать:
Ці вісім мурів
Я зводжу, щоб дружину захищать,
Ці вісім мурів!

(*Сусано О-но Мікото*)

* * *

(I, 7)

У яшмовім намисті навіть нитка
Яскраво пломеніє,
Та твоїм
Розкішним шатам
Більше перли личать!

(*Тойотама Хіме*)

* * *

(I, 8)

Далеко в морі — острів,
На який
Качки, пташки сідають відпочити.
Колись я там красуню полюбив,
Яку повік не зможу розлюбити!

(*Хоорі-но Мікото*)

* * *

(II, 19)

Циновка осокова шерхотіла,
Коли удвох
В тісному курені
Ми спали серед поля
В очеретах!

(*імператор Дзімму*)

* * *

(II, 20)¹

Над річкою *Саві*
Нависли хмари:

¹ Цим і наступним віршем удова імператора *Дзімму* попереджає своїх синів про те, що старший брат імператора *Тагісімімі-но Мікото* має намір їх убити.

Шепоче листячко на схилах *Унебі*¹
Про те, що скоро
Буревій повіє!
(*Ісужейорі Хіме*)

* * *
(II, 21)

Удень над *Унебі*
Клубочуть хмари,
А листя все нашіптує про те,
Що ввечері
Вже буревій повіє!
(*Ісужейорі Хіме*)

* * *
(II, 23)

На піхви для меча твого
Чимало
Пішло лози,
Відважний *Ідзумо*,
Але меча самого в них немає!²
(*Ямато Такеру-но Мікото*)

* * *
(II, 24)

Володарю!
Ти навіть у вогні
Посеред трав палаючих
На полі, що зветься *Сагаму*³,
Мене згадав!⁴
(*Ототатібана Хіме-но Мікото*)

¹ *Унебі(-яма)* — гора в провінції *Ямато* (преф. *Нара*).

² Вірш-глузування: за легендою, *Ямато Такеру-но Мікото* переміг свого ворога богатира *Ідзумо Такеру* хитрістю, підмінивши його меч пустими піхвами.

³ *Сагаму (Сагамі)* — назва місцевості на сході о. *Хонсю*.

⁴ За легендою, правитель краю *Сагаму (Сагамі)*, щоб знищити *Ямато Такеру-но Мікото*, заманив його на болото, після чого підпалив сухотрав'я.

* * *
(II, 30)

Смарагдові тини
Високих гір
Рядами щільними
Оточують *Ямато*¹ —
Нема в країні кращої землі!
(*Ямато Такеру-но Мікото*)

* * *
(II, 49)

Я захмелів від дивного вина
Умільця *Сусукорі*²,
Що втішає
І душу веселить...
Я захмелів!
(*імператор Оодзін*)

* * *
(II, 50)

Човняре спритний
З переправи *Удзі*,
Поквапся і до мене підпливи!
Допоможи,
Врятуй мене, благаю!³
(*Ооямаморі-но Мікото*)

* * *
(III, 52)⁴

Маленький човник
У відкритім морі!
У рідний край
Пливе *Масадзуко* —
Мене моя кохана покидає!
(*імператор Нінтоку*)

¹ *Ямато* — історична назва однієї з центральних провінцій (нині — преф. *Нара*), а пізніше — усєї країни.

² *Сусукорі* — ім'я відомого в ті часи винаря.

³ За легендою, так благав переодягненого човнярем брата, спадкоємця престолу *Удзі-но Вакі Іратаку*, підступний принц *Ооямаморі-но Мікото*, який готував заколот і був за це жорстоко покараний.

⁴ Цей і наступні три вірші пов'язані з легендою про таємне кохання імператора *Нінтоку* і красуні *Куро Хіме (Масадзуко)* — дочки *Кібі-но Аба-ме-но Атахі*.

* * *
(III, 54)

Як весело
З красунею із *Кібі*¹
Зривати першу зелень молоду
В полях, засіяних
На схилах та узгір'ї!
(імператор *Нінтоку*)

* * *
(III, 55)

Хмаринки розігнавши,
В бік *Ямато*
Повіяв вітер західний... Ти теж
Тепер від мене так далеко, любий,
Але тебе не забуваю я!
(*Куро Хіме*)

* * *
(III, 56)

Чий чоловік
В *Ямато* вирушає,
Немов підземні води,
Крадькома?
Чий чоловік в *Ямато* вирушає?
(*Куро Хіме*)

* * *
(III, 59)

Наздожени!
Зустрінь в *Ямасіро*²
Мою дружину коху, *Торіямо*³!
Наздожени!
Прошу, наздожени!
(імператор *Нінтоку*)

* * *
(III, 62)

В палаці *Цуцукі*
В *Ямасіро*
Мій старший брат

¹ *Кібі* — історична назва місцевості на узбережжі Внутрішнього Японського моря (о. *Хонсю*).

² *Ямасіро* — історична назва однієї з провінцій.

³ *Торіяма* — ім'я челядника імператора *Нінтоку*.

Благає *Вашу Світлість*¹,
Гіркими обливаючись слізьми!
(*Куті Хіме*)

* * *
(III, 76)

Затримавшись на схилі *Ханіфу*²,
Я глянув у той бік,
Де дім дружини
Колись стояв...
Палали всі хатки!³
(імператор *Рітю*)

* * *
(III, 85)⁴

Посланцями моїми буде птаство,
Що в небесах мандрує, —
Журавлів
Почувши голос,
Запитай про мене!
(*Кару-но Міко*)

* * *
(III, 112)

Ах, *Окіме*⁵
Із *Афумі*⁶!
Високі гори
Сховають завтра вранці *Окіме*,
І я її ніколи не побачу!
(імператор *Кенсо*)

¹ Цей і попередній вірші присвячені дружині імператора *Нінтоку*, *Іха-но Хіме-но Мікото*, яка через постійні зради чоловіка вирішила його покинути.

² *Ханіфу* — гора в провінції *Ямато* (преф. *Нара*).

³ За легендою, брат імператора *Рітю*, *Суміное-но Накату*, під час заколоту спалив оселю імператриці.

⁴ Пісня-прощання з коханою спадкоємця престолу, сина імператора *Інго* принца *Кару-но Міко*, який через заколот був відправлений на заслання.

⁵ *Окіме* — ім'я жінки, що допомогла імператору *Кенсо* знайти тіло його батька, вбитого зрадниками.

⁶ *Афумі* — давня назва озера *Біва(ко)* у вірші: «*Окіме з (провінції на узбережжі) Афумі*».

НІХОН-СЬОКІ (НІХОН-ГІ)

АННАЛИ ЯПОНІЇ

(720 р.)

Офіційними укладачами другої за часом створення історичної хроніки Японії «*Ніхон-сьокі*» (або «*Ніхон-гі*») (720 р.) вважаються принц *Тонері* (676—725) та *Фудзівара-но Фухіто* (?). Але відомо, що над «*Анналами Японії*» (саме так можна перекласти назву «*Ніхон-сьокі*») працювала свого часу ціла колегія придворних істориків. Рукопис складався з трьох книг (сувоїв), що містили 30 глав тексту епічного характеру й досить велику кількість давніх пісень (128), значна частина яких зустрічається також у тексті «*Кодзікі*».

Зразком для авторів «*Ніхон-сьокі*» були відповідні історичні хроніки, завезені свого часу з давнього Китаю. Можливо, саме тому ця книга була спочатку написана китайською мовою, а вже пізніше перекладена японською.

Перша частина «*Ніхон-сьокі*» розпочинається космогонічним міфом, описує героїчні вчинки численних синтоїстських божеств і легендарних героїв, завойовницькі походи першого японського імператора *Дзімму* (660—585 рр. до н.е.), а закінчується історією правління імператора *Бурецу* (*Муреміцу*) (498—506). Друга частина практично повністю присвячена історії правління імператора *Темму* (672—686), а третя — імператриці *Дзіто* (686—697).

Окрім реконструкції божественної генеалогії і детальної хронологізації життєписів усіх японських імператорів, автори цієї історичної хроніки також ставили за мету створення офіційної історії Японії як держави.

* * *

(III, 10)

Тепер ура!

Тепер ура!

Хвала вам!

Ви переможці, воїни мої!
Тепер ви переможці! Переможці!

(Мійкуса)

* * *

(V, 15)

Саке¹ божеєтвенне —

Це не моя заслуга!

Його зробив *Оомонунусі*² —

Творець *Ямато*!

На віки! Навіки!

(Такахасі-но Мура-но Ікухі)

* * *

(IX, 30)³

На переправі *Сета*⁴

В *Афумі*

Пірнає птах —

І я його не бачу...

Що коїться тепер в моїй душі!

(Таке-но Уті-но Сукуне)

* * *

(XIII, 65)

Мабуть,

Мій любий прийде уночі:

Маленький павучок —

Прикмета вірна —

Сьогодні в сутінках до мене завітав!

(Сотохосі-но Ірацуме)

¹ Саке — японське рисове вино (горілка).

² Оомонунусі (Окунінусі-но Камі) — (міф.) Бог-Хазяїн.

³ Вірш-алегорія на смерть сина.

⁴ Сета — переправа на озері *Біва(ко)*.

* * *

(XIII, 67)

Якщо я так люблю
Вишневий цвіт,
Чому ж тоді,
Скажи мені, кохана,
Тебе раніше я не покохав!
(імператор Інгьо)

* * *

(XIII, 68)

Як водорості іноді на берег
Приносить хвиля з моря,
Ти також
Завжди так рідко
Зустрічаєшся зі мною!
(Сотохосі-но Ірацуме)

* * *

(XIV, 81)

Мій коню вороний
Із краю Каї!¹
Для тебе ліпше смерть,
Аніж сідло!
Мій коню вороний із краю Каї!
(імператор Юряку)

* * *

(XV, 113)

Гірською річкою
Качатка-мандаринки²,
Він і вона,
Милуючись, пливуть!
А хто у мене відібрав кохану?
(Нака-но Оое-но Одзі)

¹ Каї — історична провінція в центральній частині о. Хонсю.

² Качатка-мандаринки — маленькі дикі качки з гарним барвистим пір'ячком на голові, символ подружньої вірності в японській поезії та фольклорі.

* * *

(XXV, 114)

На кожному дереві —
Весняний білоцвіт!
Чому ж тоді, скажіть,
Моя кохана
Ніколи більше вже не зацвіте?¹
(*Нака-но Оое-но Одзі*)

* * *

(XXVI, 123)²

Якби ти знав, як хочеться мені
Твій ніжний погляд на собі відчуті!
Тому й прийшов,
Що так давно хотів
Твій ніжний погляд на собі відчуті!
(*Нака-но Оое-но Одзі*)

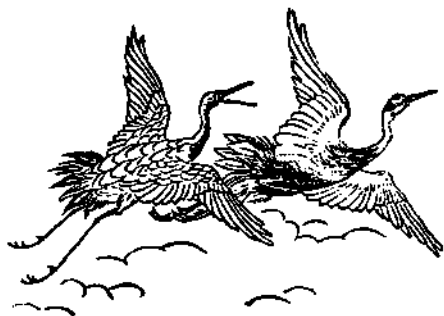
¹ Цей і попередній вірші були написані принцем *Нака-но Оое-но Одзі* з приводу смерті дружини.

² Вірш-епітафія на смерть імператора *Саймея* (655—661 рр.).

МАН-ЙО-СЮ

ЗБІРКА МІРІАД ЛИСТКІВ

(друга половина XIII ст.)

Укладачем першої в історії Японії поетичної антології «Ман-йо-сю» («Збірка міріад листків»), що датується другою половиною VIII століття (759—760 рр. /?/), вважається поет *Отото-но Якамоті* (717/?/-785).

Навіть сучасного читача антологія вражає своїм гігантським обсягом: 20 книг-сувоїв, що містять 4516 віршів 561 автора, серед яких були не лише відомі поети тієї історичної доби, *Какіномото-но Хітомаро*, *Отото-но Саканое*, *Отото-но Табіто*, *Отото-но Якамоті*, *Ямабе-но Акахіто* та ін., але й звичайні люди — селяни, ремісники, рибалки, стражники, чиновники, а також невідомі автори. Саме тому «Ман-йо-сю» (на відміну від пізніших поетичних антологій) містить велику кількість дуже цінного фольклорного матеріалу: давніх обрядових пісень, балад, сказань тощо.

Книги 1—2 об'єднують у своєму складі вірші (елегії, послання, плачі), написані переважно імператорами та їхніми близькими родичами. Книги 3—7 містять поезії різних авторів (алегорії, переक्лики, послання, плачі), а також народні пісні. У книзі 8 зібрані любовні пісні й пейзажна лірика *Акахіто*, *Отото*, *Якамоті* та інших відомих поетів. Книги 9—13 містять багатий фольклорний матеріал, а також вірші, написані в жанрі *седока*. У 14-й книзі зібрані пісні східних провінцій, у 15-й — переважно любовні послання, а в 16-й — пісні, пов'язані з різними стародавніми легендами. Книги 17—20. — це своєрідний ліричний щоденник самого *Отото-но Якамоті*,

укладача антології «Ман-йо-сю», який включив до її складу майже 500 власних віршів.

* * *

(I, 11)¹

Коханий мій
Будує нам курінь.
Якщо бракує очерету, любий,
Трави під соснами малими
Накоси!

(імператриця Когьоку Саймей)

* * *

(I, 27)

Людина гарна, придивившись гарно,
Сказала гарно,
Йосіно² колись назвавши «гарним»,
Тож, як люди гарні дивились гарно,
Гарно й ти дивись!

(імператор Темму)

* * *

(I, 32)

Невже тому,
Що я також старий,
Мені так сумно стало,
Як побачив столицю давню
Тут, в Сасанамі³?

(Такеті-но Фурухіто)

* * *

(I, 56)

Уздовж ріки над берегом рядами
Цвіте камелія.
Не можу я ніяк

¹ В оригіналі перед віршами часто трапляються стислі авторські коментарі стосовно приводу їх написання (яп.: «хасігакі», «котобагакі»). Ми наводимо лише ті, що мають принципове значення для розуміння вірша.

² Йосіно (досл. з яп. — «Гарне поле») — назва мальовничої гірської місцевості в південній частині преф. Нара.

³ Сасанамі (Садзанамі) — назва місцевості в провінції Омі, де в VII столітті знаходилась імператорська резиденція Оцу-но мія і столиця країни — Оцу.

Намилуватися в *Косе*¹

Весняним полем!

(*Касуга-но Курабіто Ою*)

* * *

(I, 71)

Не спиться:

Все сумую по *Ямато*.

О, як немилосердно журавлі,

Над мисом цим кружляючи,

Курличуть!

(*Осакабе-но Отомаро*)

* * *

(I, 82)

Сумному серцю туги додаю,

Коли дивлюся,

Як на грішну землю

З небес одвічних

Дощ дрібний імжить.

(*Нагата-но Окімі*²

/принц *Нагата*/)

* * *

(II, 85)

Як довго твоя подорож триває!

Не знаю, що й робити:

Чи тобі назустріч їхати —

Розшукувати в горах,

Чи тут чекати, любий мій, тебе?

(*Іванохіме-но Окісакі*

/імператриця *Іванохіме*/)

* * *

(II, 87)

Усе життя

Чекатиму тебе!

Аж поки не покриє білий іній

¹ *Косе* — назва місцевості в провінції *Ямато* (сучасна преф. *Нара*).

² Титули *Окімі* (принц, принцеса), *Хімеміко* (принцеса) та ін. були в ті часи невід'ємною частиною імені, тому, за традицією, вони пишуться з великої літери.

Моє розпущене волосся
Смоляне!

*(Іванохіме-но Окісакі
/імператриця Іванохіме/)*

* * *

(II, 114)

Як горнеться колосся до землі
В осіннім полі,
Так і я до тебе,
Пліток страхаючись,
Горнуй, коханий мій!

*(Тадзіма-но Хімеміко
/принцеса Тадзіма/)*

* * *

(III, 266)

Коли увечері над хвилями *Омі*¹
Твій голос, чайко, раптом пролунає,
Розчулюється серце

І мені

Все пережите згадується знову.

(Какіномото-но Хітомаро)

* * *

(III, 326)

Мов паросток,
Пробилась з-під землі
І вогником засяяла далеким
В затоці *Акасі*²
Моя любов!

*(Кадобе-но Окімі
/принц Кадобе/)*

* * *

(III, 330)

Морськими хвилями
Гліцинія розквітла,
І ти відразу, друже,

¹ *Омі* — поетична назва озера *Біва* (*Бівако*).

² *Акасі* — затока у Внутрішньому Японському морі.

Посумнів —
Столицю *Нару*¹ пригадав, напевно?
(*Отото-но Йоцуна*)

* * *
(III, 338)

По чарці каламутного *sake*
Хильнути краще,
Ніж сушити, друже,
Нещасну голову
Думками про пусте!
(*Отото-но Табіто*)

* * *
(III, 340)

Сім мудреців
У давнину також,
Як люди всі,
Лиш одного бажали —
Утішитися чаркою *sake*!
(*Отото-но Табіто*)

* * *
(III, 342)

Коли у розпачі
Не знаєш, що казати
І що робити,
Кращого нема,
Ніж чарочку *sake* перехилити!
(*Отото-но Табіто*)

* * *
(III, 348)

Нехай мені щастить
На цьому світі!
А ким на тому стану — все одно:
Хоч птахом,
Хоч комахою малою!
(*Отото-но Табіто*)

¹ *Нара* — столиця Японії в 710—794 роках.

* * *
(III, 349)

Якщо життя —
Лиш мить на цьому світі
І всіх живих
Колись чекає смерть,
Цю мить я хочу весело прожити!
(*Отото-но Табіто*)

* * *
(III, 351)

З чим порівняти на цім грішнім світі
Людське життя?
Хіба що з тим човном,
Що в море вирушає на світанні
І не лишає сліду по собі.
(*Самі Мандзей*)

* * *
(IV, 492)

Немов дитина плачу,
За рукав твого вбрання чіпляючись,
Коханий!
Якщо мене покинеш назавжді,
То як мені на білім світі жити?
(*Тонері-но Етосі*)

* * *
(IV, 497)

Невже і ті,
Хто жив у давнину,
Кохали так,
Як я свою кохану,
І теж вночі заснути не могли?
(*Какіномото-но Хітомаро*)

* * *
(IV, 506)

Не варто сумніватися,
Мій любий!
Що б там не трапилось у нашому житті,

З тобою я —
І у вогонь, і в воду!
(Абе-но Ірацуме)

* * *

(IV, 661)
Якщо бажаєш,
Щоб кохала довго,
При зустрічах повторюй без кінця
Засмученій мені
Слова кохання!
(Отомо-но Саканое-но Ірацуме)

* * *

(IV, 668)
Щоранку і щодня
Хмаринки білі
Над горами багряними пливуть.
Ні! Не така
Моя любов до тебе!
(Ацумі-но Окімі /принц Ацумі/)

* * *

(V, 793)
Коли життя людського
В грішнім світі
Усю нікчемність врешті пізнаєш,
Все більше, все сильніше
В серці туга!
(Отомо-но Табіто)

* * *

(V, 821)
Зеленим верболозом,
Сливи цвітом
Себе прикрасимо
І вип'ємо вина,
А потім хай той цвіт і опадає!
(Каса-но Самі)

* * *

(V, 822)
Чи білоцвіт зі сливи облітає
В моїм саду?
Чи, може, то сніжок

З небес одвічних
Струменить на землю?
(*Отомо-но Табіто*)

* * *
(*V, 830*)

За роком рік
Спливуть тисячоліття,
Але незмінно будуть на землі,
Як і сьогодні,
Сливи розквітати!
(*Садзі-но Кообіто*)

* * *
(*V, 839*)

Весняним полем
Стелиться туман,
Сливовий цвіт на землю опадає,
А людям мариться,
Що падає сніжок!
(*Дендзі-но Макамі*)

* * *
(*VI, 979*)

Не дми занадто, вітре,
Над *Сахо*¹,
Аж доки не повернеться додому
Мій любий небіж
У легкім вбранні!
(*Отомо-но Саканое-но Ірацуме*)

* * *
(*VI, 981*)

Які ж високі гори *Такамато*²
У *Карітака*³!
Як же пізно тут
Світити в небі
Місяць починає!
(*Отомо-но Саканое-но Ірацуме*)

¹ *Сахо* — назва місцевості та річки в преф. *Нара*.

² *Такамато* (*Такамадо*) — гори на схід від м. *Нара*.

³ *Карітака* — назва місцевості в південно-східній частині преф. *Нара*.

* * *

(VII, 1161)

Покинув дім
І знову у дорозі!
Осінній вітер,
Вечір крижаний,
І перелітні гуси плачуть в небі.
(Невідомий автор)

* * *

(VII, 1165)

У затишку вечірнім журавлі
Собі поживи у воді шукають.
Коли ж припливні хвилі височать,
Свою дружину
Кожен окликає.
(Невідомий автор)

* * *

(VII, 1271)

На обрії далекім поміж хмар
Дружини любої
Видніється оселя.
Тож поспішай, мій коню вороний!
Дістатися я хочу якнайшвидше!
(Какіномото-но Хітомаро)

* * *

(VII, 1317)

Нехай вирує море,
Вітер віє —
Не зупинюсь,
Аж доки з глибини
Перлину білосніжну не дістану!
(Невідомий автор)

* * *

(VII, 1411)

Який щасливий
Той з чоловіків,
Хто голос любої дружини може чути,

Аж поки не покриє сивина
Волосся чорне!

(Невідомий автор)

* * *

(VIII, 1426)

Сливовий цвіт
Хотів я показати
Своєму приятелю...
Як його тепер
В саду під снігопадом розпізнати?
(Ямабе-но Сукуне Акахіто)

* * *

(VIII, 1440)

Дощі весняні
Ллються без упину!
Що ж буде з вишнями гірськими,
Що ростуть
На кам'янистих схилах *Такамато*?
(Кавае-но Адзумато)

* * *

(VIII, 1441)

Туман довкола.
Падає сніжок.
Та попри все
Щебече соловейко
Біля оселі у моїм саду.
(Отото-но Якамоті)

* * *

(VIII, 1456)

*(Віри-послання жінці разом
із гілкою квітучої вишні)*

На кожній з пелюсток
Цих білих квітів
Таїться безліч широкосердих слів.
Не треба їх цуратися,
Кохана!
(Фудзівара-но Асомі Хіроцугу)

* * *

(VIII, 1457)

(Вірш-відповідь)

На кожній з пелюсток
Цих білих квітів
Численних слів
Чомусь я не знайшла.
Напевно, загубились у дорозі!
(Невідомий автор)

* * *

(VIII, 1464)

(Вірш-послання Отомо-но Якамоті своїй дружині)

Нас гори розділяють,
Оповіті серпанком веснянім.
З тобою я
Вже місяць як не бачився,
Кохана!
(Отомо-но Якамоті)

* * *

(IX, 1732)

Серпанок стелиться
По схилах Обаями¹,
Темніє ніч,
І де мені тепер причалити свій човен,
Я не знаю!
(Госі)

* * *

(X, 1870)

Не лий занадто,
Дощику весняний!
Бо, якщо цвіт вишневий опаде,
Якого ще не бачив,
Прикро буде!
(Невідомий автор)

¹ Обаяма (Оба-яма) — гора неподалік від узбережжя Тихого океану, на межі префектур Вакаяма та Міе.

* * *

(X, 1972)

Очікувана осінь, ма́бусть, скоро! —
Я зрозумів,
Побачивши в полях
Гвоздики,
Що розквітли буйним квітом.
(Невідомий автор)

* * *

(X, 2077)

Мерщій, човняре,
Човен переправ!
Бо вдруге в цьому році
Мій коханий
Не зможе вже відвідати мене!¹
(Невідомий автор)

* * *

(X, 2103)

Осінній вітер
Холодом повяв.
Ну, що ж! Рівняймо коней —
І в поля!
На пізній цвіт *хари*² помилуватись.
(Невідомий автор)

* * *

(X, 2128)

З осіннім вітром разом
До *Ямато* і гуси повертаються:
Десь там, за хмарами,
Поволі затихають
І пропадають їхні голоси!
(Невідомий автор)

¹ За легендою, закохані зірки Вега та Воляпас, які були розлучені Богом, можуть зустрічатися лише раз на рік, переправляючись через *Небесну Ріку*.

² *Хари* — кущовидна рослина родини бобових з квітами рожевого та білого кольору (лат.: *Lespedeza*).

* * *
(X, 2144)

І гуси прилетіли,
І, зів'явши,
Обсипався на землю цвіт хагі,
І навіть оленя
Вже посмутнішав голос!
(Невідомий автор)

* * *
(X, 2174)

Живу у курені,
Що збудував,
Збираючи врожай в осіннім полі.
Від холоду нічного рукави
Росою покриваються щоночі.
(Невідомий автор)

* * *
(X, 2180)

Після осінніх затяжних дощів
Промокнувши цілком,
Гора Касуга
Вбрання золотолисте
Одягла!
(Невідомий автор)

* * *
(X, 2216)

Для тих,
Хто ще не бачив цього дива,
Із давньої столиці я приніс
У першій золоті осіннім
Гілку клена!
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 2417)

Як кипарис священний
Біля храму Фуру-Ісонокамі¹,

¹ Фуру(но) Ісонокамі(-дзінгу) — давній синтоїстський храм, розташований у сучасному м. Тенрі (преф. Нара). За часів імператорів Анко (453—456) та Нінкен (488—498) тут знаходилась столиця країни.

Я також
Уже зістарівся,
Але кохаю знову!
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 2691)

Чи так, чи ні?
Вагатися не буду!
Тобі дарую тіло я своє,
Адже воно —
Що та роса ранкова!
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 2769)

Мое кохання,
Мов травичка влітку:
Скільки не скошуй —
Все одно вона
Щоразу знову буйно виростає!
(Невідомий автор)

* * *
(XII, 2912)

Аби не дорікали мені люди,
Побачивши,
До тебе уві сні
Цієї ночі я прийду, коханий!
Не замикай хатиночку свою!
(Невідомий автор)

* * *
(XII, 2919)

Зав'язаний удвох
Шнурок таємний
Один ніколи я не розв'яжу,
Аж поки не зустрінемось
З тобою!
(Невідомий автор)

* * *
(XIII, 3283)

Хоча й кохаю, любий,
Відтепер
З тобою зустрічатися не зможу.
Аби тебе побачити вві сні —
Лише тому я засинати буду!
(Невідомий автор)

* * *
(XIII, 3321)

Не встигла ніч стемніти,
Як світає!
Я двері відчиняю і тебе
Із краю Кі¹, коханий,
Виглядаю.
(Невідомий автор)

* * *
(XIV, 3491)

Вербу зрубають —
Знову виростає!
А чим зарадити
На білім світі тим,
Хто від свого кохання помирає?
(Невідомий автор)

* * *
(XIV, 3561)

Як дощ очікує
Потріскана від сонця
Земля в засохлім полі край воріт,
Так я тебе чекаю,
Мій коханий!
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 3617)

Коли розчув крізь гуркіт водоспаду,
Що вниз зривається зі скель,
Цикади спів,

¹ Кі (Кіі) — історична назва провінції в південній частині о. Хонсю.

Столицю Нару
Пригадав відразу.
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 3655)

Віднині, мабуть,
Осінь наступає:
У затінку сосновім
Серед гір
Свої пісні виспівують цикади!
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 3678)

Не спиться —
Все сумую по коханій!
В осіннім полі олень усю ніч,
Також сумуючи,
Свою дружину кличе.
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 3785)

Зозуле,
Зупинись хоча б на мить!
Коли кувати ти розпочинаєш,
Душа моя засмучена
Болить.
(Накатомі-но Якаморі)

* * *
(XVI, 3786)

Все марилося мені:
Весна настане —
Прикрашу цвітом сакури себе...
Опав той цвіт,
І сліду не лишилось!¹
(Невідомий автор)

¹ За легендою, цей і наступний вірш склали двоє друзів, закоханих в одну дівчину. Звали її *Сакурако* (*Вишенька*). Аби примирити друзів, вона змушена була накласти на себе руки.

* * *

(XVI, 3787)

Щороку,
Коли вишня зацвіте,
Твоїм ім'ям наречена,
Кохана,
З любов'ю буду згадувать тебе!
(Невідомий автор)

* * *

(XVII, 4018)

Холодний вітер
З гавані доносить
Плач журавля,
Що подругу свою
До себе кличе у затоку *Naro*¹.
(Отомо-но Якамоті)

* * *

(XVIII, 4060)

Піду додому,
Місяця дідавшись:
Засяють встромлені у зачіску мою
Плоди ясно-червоні
Помаранчі!
(Авата-но Окімі
/принцеса Авата/)

* * *

(XIX, 4139)

Весняний сад
Увесь в рожевім сяйві
Квітучих персиків!
Красуня молода,
Мов зачарована, завмерла на дорозі.
(Отомо-но Якамоті)

* * *

(XIX, 4202)

Катаємось у затінку гліциній
Уздовж затоки.
Хто не знає нас,

¹ *Naro* — назва місцевості й морської затоки у провінції *Еттю* (одна з північних провінцій *Ямато*).

Побачивши, подумає:

Рибалки!

(Куме-но Цугумаро)

* * *

(XIX, 4222)

Не лий занадто,

Дощику осінній!

Я золота кленового візьму,

Щоб показати

Дівчині коханій.

(Куме-но Хіроцуна)

* * *

(XIX, 4290)

Весняним полем

Стелиться серпанок,

А серцем — смуток:

Знову соловей

Витьохкує у затінку вечірнім.

(Отото-но Якамоті)

* * *

(XIX, 4292)

У день весняний,

Вибілений сонцем,

Коли зринає жайворон увись,

Від самоти

На серці в мене смуток!

(Отото-но Якамоті)

* * *

(XX, 4337)

Зірвався з дому,

Наче птах з води,

Батькам своїм

Ні слова не сказавши...

Ох! Як же я розкаююсь тепер!

(Утобе-но Усімаро)

* * *

(XX, 4346)

Мою голівку

Пестили батьки,

Віщуючи мені

Щасливу долю.
Ніколи не забуду я тих слів!
(Хасебе-но Інамаро)

* * *
(XX, 4353)

Із краю рідного
Щодня лиш вітер віє!
А від дружини любої
Ніхто
Жаданого привіту не приносить!
(Мароко-но Мурадзі Отосі)

* * *
(XX, 4437)

Закуй, зозуле, знову,
Щоб про тих, кого уже немає,
Я згадала
Й заплакала,
Почувши голос твій!
(імператриця Генсьо)

* * *
(XX, 4516)

В Новому році
Ранньою весною
Нового снігу знову намело.
Що ж! Сніг сьогоднішній
Добробут обіцяє!
(Отото-но Якамоті)

КОКІН-СЮ

ЗБІРКА СТАРИХ І НОВИХ ПІСЕНЬ

(905—913 pp.)

Якщо антологія «Ман-йо-сю» стала поетичним пам'ятником епохи *Нара* (710—794 pp.), то антологія «Кокін-сю» (повна назва: «Кокін-вака-сю» — «Збірка старих і нових / японських / пісень»), складена за наказом імператора *Дайго* (897—930) в 905 р. кількома відомими поетами того часу на чолі з *Кі-но Цураяюкі* (868—946), мала стати й справді стала поетичним монументом епохи *Хей-ан* (794—1185 pp.). Столицею Японії в цей історичний період було м. *Кіото*, яке спочатку також отримало назву *Хей-ан(кьо)* (досл. з яп. — «Столиця миру і спокою»), де серед місцевої аристократії панував культ краси, а розвиток культури та мистецтва сягнув небачених до цього часу висот. Цьому значною мірою сприяла політична стабілізація в країні після цілої низки кривавих міжусобних війн.

Про те, що антологія «Кокін-сю» була покликана стати спадкоємницею «Ман-йо-сю» та кращих поетичних традицій минулого, свідчить не лише її первісна назва «Сьоку Ман-йо-сю» (досл. — «Продовження Ман-йо-сю»), але й структурна композиція збірки, що теж складалася з 20 книг (сувоїв) і містила 1100 віршів. Серед них лише декілька були написані у жанрі *тьока* («довга пісня») чи *седока*, а решта — у жанрі *танка*. Ця строфічна форма в ті часи називалась «вака» — «японська пісня», що й знайшло своє віддзеркалення в повній назві нової поетичної антології.

ВЕСНЯНІ ПІСНІ

Сувій I

* * *

(I, 1)

Складено в перший день весни старого року

Рік не закінчився,
А вже прийшла весна!
Не знаю навіть,
Як і називати тепер цей рік:
«Минулим» чи «новим»?
(*Арівара-но Мотоката*)

* * *

(I, 2)

Складено в перший день весни

Прийшла весна!
Мабуть, сьогодні вітер
Розтопить лід у джерелі, де ми
Мочили рукави,
Черпавши воду.
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(I, 3)

По схилах стелиться серпанок весняний...
І звідки він узявся?
Адже в горах,
У гарних горах Йосіно
Ще пада сніг.
(*Невідомий автор*)

* * *

(I, 4)

Складено імператрицею Нідзьо¹ на початку весни

Повсюди сніг,
Але весна прийшла!
Можливо, хоч тепер
Замерзлі сльози
Розтануть в оченятах солов'я.
(*імператриця Нідзьо*)

¹ Імператриця Нідзьо (?/-898) — дружина імператора Сейва (850—880; роки правл. 858—876).

* * *

(I, 5)

Прихід весни вітаючи,
Щебече
На гілочці слив'овій соловей...
А сніг усе ще падає
На землю.

(Невідомий автор)

* * *

(I, 6)

Складено, коли дерева були покриті снігом

Прийшла весна!
І білий сніг на гілці
Із квітом переплутавши, мабуть,
Щебече свою пісню
Соловейко.

(Сосей-хосі)

* * *

(I, 7)

Весни жадання в глибині душі
Іскриться барвами...
На тьмяний сніг дивлюся —
І вишень квіт
Ввижається мені.

(Невідомий автор)

*(Дехто вважає, що ця пісня була складена колишнім
Великим канцлером¹)*

* * *

(I, 8)

*Складено третього дня першого місяця за велінням імператриці
Нідзьо, коли вона була ще Господинею опочивальні й наказала всім
наближеним складати вірші про сніг, що падає сонячного дня*

Весняне сонце
Сяйвом зігріває
Мене, сумного,
Бо на голові
Сніг сивини довіку не розтане.

(Фун'я-но Ясхіде)

¹ Великий канцлер — йдеться про Фудзівару-но Йосіфуса (804—872), першого з канцлерів-регентів, представників відомого роду Фудзівара, які фактично керували країною упродовж 300 років.

* * *

(I, 9)

Складено про снігопад

Серпанок стелиться,
Дерева у бруньках,
І сніг весняний падає... Неначе
Вже облітають білі пелюстки
В селі, де вишні ще не розцвітали.

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(I, 10)

Складено на початку весни

Чи то весна
Прийшла занадто рано?
Чи дуже забарився вишень цвіт?
Чомусь не чути
Співів солов'їних!

(Фудзівара-но Котонао)

* * *

(I, 11)

Пісня про початок весни

Говорять люди,
Що прийшла весна!
Та не повірю, поки не почую
На власні вуха
Пісню солов'я!

(Мібу-но Тадаміне)

* * *

(I, 12)

Пісня з поетичного турніру¹, що відбувся за доби Камьо² в покоях імператриці

З долини вітер кригу розтопив.
Поміж крижин в розколинах —
Чи хвилі,

¹ Поетичний турнір («ута-авасе») — конкурс на кращий вірш із заданої теми, що влаштовувався зазвичай при дворі імператора. Наступні три вірші також були складені на цьому ж турнірі 893 року.

² Доба Камьо — період правління імператора Уда (887—893).

Чи то весняних вишень
Першоцвіт?

(Мінамото-но Масадзумі)

* * *

(I, 13)

Нехай розносить вітер аромат
Квітучих вишень,
Щоби, спокусившись,
Знайшов сюди дорогу
Соловей!

(Кі-но Томонорі)

* * *

(I, 14)

Хто б здогадався,
Що прийшла весна? —
Якби не щебетання соловейка,
Що з дальньої долини
Долина...

(Ое-но Тісато)

* * *

(I, 30)

*Склав, почувши крик гусей і згадавши приятеля, що поїхав
до краю Косі¹*

Прийшла весна,
І відлітають гуси
За білими хмаринками услід.
Візьміть з собою
І мої вітання!

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(I, 46)

*Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби Кампьо в покоях
імператриці*

На згадку про весну,
Що промине,
Нехай залишиться

¹ *Косі* — назва місцевості на півночі країни, до складу якої входили історичні провінції *Кага*, *Етсю*, *Етію* та ін.

Цей аромат слив'овий,
Який вбирають наші рукави!
(Невідомий автор)

* * *

(I, 47)

На власні очі бачив —
Облітає
Слив'овий цвіт.
Але він буде жить
У цьому ароматі на рукавах.
(Сосей-хосі)

* * *

(I, 48)

Залиш, слив'овий цвіте,
Аромат,
Якщо вже опадаєш!
Про кохання
Нехай хоч він нагадає мені.
(Невідомий автор)

* * *

(I, 49)

*Склав, побачивши цвіт вишень, що були посаджені поблизу оселі
приятеля і вперше зацвіли*

Якби ці вишеньки,
Що вперше в цьому році
Весною в білий колір одяглись,
Ніколи не навчились
Облітати!
(Кі-но Цураюкі)

* * *

(I, 50)

Високих гір
Вишневий білоцвіте,
Не варто так журитись в самоті!
Тобою я прийду
Помилуватись.
(Невідомий автор)

* * *

(I, 67)

Складено і піднесено людям, що прийшли помилуватися вишневим цвітом

Як сумно буде потім без гостей,
Що завітали,
Вишень цвіт побачить
В моім саду,
Коли він опадє!
(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(I, 68)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в палаці Тейдзі-ін¹

В селі гірському
Вишні зацвіли,
Коли повсюди інші
Вже відквітли,
А люди милуватись не прийшли!
(Ісе)

ВЕСНЯНІ ПІСНІ

Сувій II

* * *

(II, 69)

На схилах стелиться
Серпанок весняний.
І разом з ним тьмянішає у горах,
Готуючись опасті,
Вишень цвіт.
(Невідомий автор)

* * *

(II, 70)

Якщо я зачекати попрошу
І вишень цвіт не опадє —
Нічого

¹ Йдеться про поетичний турнір, що відбувся 913 року в резиденції відставного імператора Уда (867–931; роки правл.: 887–897).

Дорожчого
Не буде на землі!

(Невідомий автор)

* * *

(II, 71)

Невже тому,
Що й наш сумний кінець
Нагадує нам
Білоцвіт опалий,
Ми так безмежно любимо його?

(Невідомий автор)

* * *

(II, 72)

Додому шлях забув:
Усі стежинки
Вишневим білоцвітом замело...
У цім селі
Судилось ночувати!

(Невідомий автор)

* * *

(II, 73)

Кінець один для всіх на цьому світі:
Не встигла сакура
Розквітнути як слід,
А пелюстки
Вже прагнуть облетіти!

(Невідомий автор)

* * *

(II, 74)

Складено і відправлено Содзьо Хендзьо¹

Якщо вже опадаєш — опадай,
Вишневий білоцвіте!
Не заходять
Тобою милуватись
Земляки.

*(Коретака-но Міко
/принц Коретака/)*

¹ Содзьо Хендзьо (816—890) — відомий японський поет.

* * *
(II, 75)

Склав, дивлячись, як опадає вишневий цвіт у храмі Урін-ін¹

Прийшла весна.
Вже й вишні облітають,
А сніг все йде,
І замість пелюсток
Вкриває землю і повільно тане.
(Соку-хосі)

* * *
(II, 76)

Склав, дивлячись, як опадає вишневий цвіт

Якщо хто знає,
Підкажіть мені,
Де мешкає той вітер, що зривати
Наважується вишень пелюстки?
Піду до нього й буду докоряти!
(Сосей-хосі)

* * *
(II, 77)

Склав про квітучі вишні храму Урін-ін

Ох, вишенько!
Колись і я зів'яну,
Бо люди теж,
На превеликий жаль,
Лише на мить коротку розцвітають.
(Соку-хосі)

* * *
(II, 90)

Пісня імператора Нарі²

Не змінюючи барв,
Як і колись,
Бує білоцвіт

¹Храм *Урін-ін* — буддійський храм, що був зведений у *Кіото* на місці нинішнього храму *Дайтоку-дзі*. У IX—XI століттях — центр тендай-буддизму, а починаючи з кінця XII століття — головний храм буддійської секти *Ріндзай*, однієї з двох шкіл дзен-буддизму.

²Йдеться про імператора *Хейдзю* (774—824; роки правл.: 806—809), який після передачі трону імператорові *Сага* (786—842; роки правл.: 809—823), повернувся до старої столиці (м. *Нара*).

В столиці Нара,
Що знову стала рідною мені!
(Хейдзей)

* * *
(II, 91)

Складено як весняну пісню

Приховує серпанок навесній
Вишневий цвіт!
Хоч пахощів у горах
Вкради для мене,
Вітре весняний!

**(Йосіміне-но Мунесада)*

* * *
(II, 92)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби Кам'я в покоях імператриці

Щоб людям навесні
Зів'ялий цвіт
Щоразу не нагадував їх долю,
Віднині вишні
Нам садить не слід!

(Сосей-хосі)

* * *
(II, 93)

Весняним барвам байдуже,
Мабуть,
В яке село потрапити,
А вишні
Чомусь лише подекуди цвітуть.
(Невідомий автор)

* * *
(II, 94)

Складено як весняну пісню

Чи квіти невідомі розцвіли
На схилах Міва?¹
Чи ховає гору

¹ Міва (Міва(-но)-яма, або ще Мімуро-яма, Міморо-яма) — священна синтоїстська гора в преф. Нара.

Ретельно так
Серпанок весняний?
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(II, 95)

Склав, супроводжуючи принца-спадкоємця Урін-ін¹, коли він їздив милуватися квітучими вишнями у Північних горах²

Ну що?
Сьогодні в горах весняніх
Блукати будемо...
Стемніє — цвіт вишневий
Запросить нас до себе на нічліг.
(*Сосей-хосі*)

* * *
(II, 96)

Складено як весняну пісню

Як довго серце буде пориватись
В поля до вишень?
Мабуть, назавжди
Там залишилося б,
Якби не облітали.
(*Сосей-хосі*)

* * *
(II, 106)

Ти б, соловейку,
Вітру дорікав,
Свої пісні співаючи!
Руками
Я цвіт вишневий навіть не торкав!
(*Невідомий автор*)

* * *
(II, 107)

Якби від тужних співів
Вишень цвіт
І справді припиняв би облітати,

¹ Йдеться про принца *Цунясу* — сина імператора *Німьо* (810—850; роки правл.: 833—850).

² *Північні гори («Кіта-яма»)* — гориста місцевість поблизу м. *Хей-ан*, нині один із районів *Кіото*.

Співала б я
Не гірш від солов'я!
(Аманеіко)

* * *
(II, 108)

Складено на поетичному турнірі, влаштованому Господинею опочивальні¹ за доби Нінна в маєтку тюдзьо²

В серпанку веснянім
Гора Тацута³,
А голос солов'я такий сумний —
Вишневий цвіт
На землю опадає.
(Фудзівара-но Нотікаге)

* * *
(II, 109)

Складено про солов'їний спів
Кому ти докоряєш, солов'ю,
Поміж дерев літаючи? —
Від вітру
Твоїх крильцят
Спадає з вишень цвіт!
(Сосей-хосі)

* * *
(II, 114)

Складено на поетичному турнірі, влаштованому Господинею опочивальні за доби Нінна в маєтку тюдзьо

Якби серця зажурені сплести
В одну предовгу нитку
І на неї
Нанизувати білі пелюстки,
Можливо, зберегли б ми цвіт вишневий?
(Сосей-хосі)

* * *
(II, 115)

Слав і подарував жінкам, яких зустрів на перевалі Сіа⁴

Весна стрілою з лука промайнула.
Узгір'я застелив

¹ Господиня опочивальні — наложниця імператора.

² Тюдзьо — воєначальник середнього рангу.

³ Тацута(-яма) — гора в преф. Нара.

⁴ Сіа — гірський перевал на шляху між містами Кіото та Оцу.

Опалий цвіт.
І я бреду,
Не знаючи дороги.
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(II, 116)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби Кам'я в покоях імператриці

Хотів піти на поле весняне
Збирати зеленину —
Білоцвітом
Позамігало нині
Всі стежки.
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(II, 117)

Склав під час відвідин гірського храму

На веснянім узгір'ї
Ночував
І навіть уві сні своєму бачив,
Як білоцвіт вишневий
Опадав!
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(II, 125)

Під жаб'ячі пісні
В краю *Іде*¹
Квіт *ямабукі* облетів, зів'явши.
Шкода,
Що я цвітіння не застав!
(Невідомий автор)

* * *
(II, 128)

Склав третього місяця, почувши голос солов'я, якого довго не було чути

Не зупинивши співом
Білоцвіт,

¹ *Іде* — назва місцевості поблизу м. Кіото.

Що облетів,
Сумує соловейко,
Прощаючись з останнім пелюстком.
(*Кі-но Цураюкі*)

ЛІТНІ ПІСНІ

Сувій III

* * *
(III, 135)

Морськими хвилями гліцинія цвіте
Над озером біля моєї хати.
Коли ж тепер зозуля прилетить
Із гір сюди
Своїх пісень співати?
(*Невідомий автор*)

* * *
(III, 136)

Склав, побачивши квітучу вишню в місяці «удзукі»¹

Яка краса!
Вже навздогін весні
Розквітла раптом одинока вишня,
Мов виклик сотням квітів
Навкруги.
(*Кі-но Тосісада*)

* * *
(III, 137)

Гірська зозуле!
Дочекавшись травня²,
Змахни крильми
І вже тепер співай
Одвічну пісню голосом стареньким!
(*Невідомий автор*)

¹ Місяць «удзукі» («місяць дейцїї») — перший місяць літа, коли починається цвітіння чагарникових, зокрема, дейцїї зубчатої («у-но хана»).

² У тексті оригіналу: місяць «сацукі» («місяць ранніх посівів») — давня назва п'ятого місяця року за місячним календарем.

* * *

(III, 138)

Приходить травень,
Та зозуль пісні
Уже не ті...
Як хочеться почути
Той голос, що лунав у давнину!

(Ice)

* * *

(III, 139)

Чекаю травня,
Щоб вдихнути знову
Квітух мандаринів аромат,
Якими любої колись
Рукава пахли.

(Невідомий автор)

* * *

(III, 140)

З якої миті травень наступає?
Мабуть, тоді,
Коли з одвічних гір
Зозулі спів — як нині! —
Долинає.

(Невідомий автор)

* * *

(III, 141)

Гірська зозуля зранку закувала!
Мандруючи,
Напевно, на нічліг
Цвіт мандаринів,
Зрештою, обрала.

(Невідомий автор)

* * *

(III, 142)

Почувши голос зозулі, склав під час переходу через гору Отова¹

Сьогодні вранці,
Гору Отова
Перетинаючи,

¹ *Отова(-яма)* (гора «Звук крил») — гора поблизу м. Кіото.

Ми здалека почули
Зозулі спів між кронами дерев.
(*Кі-но Томонорі*)

* * *

(III, 143)

Почувши перший спів зозулі

Зозулі перший спів!
Такий сумний,
Як та любов,
Коли не знаєш навіть,
Кого жадає серце, що болить.
(*Сьсей-хосі*)

* * *

(III, 152)

Ох, зачекай,
Зозуленько гірська!
Перекажи,
Як сумно стало жити
Мені на світі грішному тепер!¹
(*Мікуні-но Маті*)

* * *

(III, 156)

Ці літні ночі!
Тільки ліг спочити,
Як раптом крик зозулі пролунав...
Услід за ним —
Уже й зоря ранкова!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(III, 157)

Ледь-ледь стемніло,
Як уже світає!
Оплакує коротку літню ніч
Гірська зозуля
Співом безутішним.
(*Мібу-но Тадаміне*)

¹ За давнім японським повір'ям, зозуля здатна літати до країни померлих і повертатися на цей світ. Саме її голосом душі померлих спілкуються з живими.

* * *

(III, 158)

Мабуть, тому,
Що той, кого кохаю,
У літні гори вирушив, —
Тепер
Так голосно зозуля там співає.
(Кі-но Акіміне)

* * *

(III, 164)

Склав, почувши спів зозулі
Здається, й ти,
Зозуленько, — як я! —
Мандруючи цим нечестивим світом,
Оплакуєш
Оманливість життя.
(Осікоти-но Міцуне)

ОСІННІ ПІСНІ

Сувій IV

* * *

(IV, 169)

Складено першого дня осені
Підкралась осінь якимось непомітно:
Хоч жодних змін
Не видно навкруги,
Але який зловісний
Вітру голос!
(Фудзівара-но Тосіюкі)

* * *

(IV, 170)

Склав першого осіннього дня, супроводжуючи шляхетних друзів під час їхньої прогулянки долиною річки Камо¹

Холодний вітер
Віє вздовж ріки.
І осінь разом з хвилями на берег,

¹ Камо(-гава) — ріка, що протікає через м. Кіото.

Здається, насувається
Також!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(*IV, 171*)

Осінній перший вітер
Пелену
Вбрання мого коханого хлопчини
Так несподівано й принадно
Підгорнув!
(*Невідомий автор*)

* * *
(*IV, 172*)

Садили рис, здається, тільки вчора!
Час промайнув, —
І листям шелестить
На рисових полях
Осінній вітер.
(*Невідомий автор*)

* * *
(*IV, 173*)

Відтоді, як подув
Осінній вітер,
Щодня стою,
Чекаючи тебе,
На тому боці *Зоряної річки*!
(*Невідомий автор*)

* * *
(*IV, 174*)

Сховай, човняре, вёсла
Після того,
Як любий мій
До мене припливе
Через *Небесну річку* передвічну!
(*Невідомий автор*)

¹ Йдеться про свято *Танабата*, що святкується 7-го числа 7-го місяця, коли в нічному небі раз на рік зустрічаються зірки Ткаля (Вега) та Волопас, які були розлучені Богом за нехтування своїми обов'язками і розміщені ним по різні боки Чумацького Шляху.

* * *

(IV, 175)

Очікує на осінь
Зірка *Вега*,
Щоб до коханого
Проклало їй місток
Через *Небесну річку* листя клена.
(Невідомий автор)

* * *

(IV, 176)

Кохання ніч!
Ніч *Зустрічі зірок!*
Небесну річку застели,
Тумане,
Щоб ранку вже ніколи не було!
(Невідомий автор)

* * *

(IV, 177)

*Пісня з поетичного турніру доби Кампью, яка була складена
сьомої ночі сьомого місяця замість однієї людини,
коли за велінням Їх Величності підлеглі мали підносити
свої вірші*

Між білопінних хвиль
По мілководдю
Блукав уздовж *Небесної ріки* —
Шукав даремно до світання
Броду!
(*Кі-но Томонорі*)

* * *

(IV, 178)

*Пісня з поетичного турніру тієї ж доби, який відбувся в покоях
імператриці*

Як меч — жорстока клятва для сердець!
Лиш раз на рік
Зустрітися судилось
Зіркам закоханим —
Побачаться чи ні?
(*Фудзівара-но Окікадзе*)

* * *

(IV, 183)

Складено восьмого дня сьомого місяця

Віднині знов чекати цілий рік
Нам доведеться тих,
Кого лиш вчора
Ми ледве дочекались
Врешті-решт!

(Мібу-но Тадаміне)

* * *

(IV, 189)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в оселі принца Коресада¹

Причин для смутку
Безліч будь-коли!
Але чомусь
Найбільш скорботні думи
Навіює лише осіння ніч!

(Невідомий автор)

* * *

(IV, 190)

*Слав у Каннаріноцубо² на зібранні поетів, які писали вірші
про сумне прощання з осінньою нічю*

Як шкода тих,
Хто марно не змикає
Вночі очей,
Жалкуючи за тим,
Що ніч осіння врешті-решт минає!

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(IV, 191)

Між білих хмар
Летять повз місяць гуси —
Крило в крило...
В таку осінню ніч
Їх можна навіть перерахувати!

(Невідомий автор)

¹ Йдеться про поетичний турнір, що відбувся 893 року у маєтку принца Коресада — сина імператора Коко (830—887; роки правління: 884—887).

² Назва одного з павільйонів імператорського палацового комплексу в Кіото.

* * *

(IV, 198)

Невже й тобі,
Цвіркунчику, не спиться —
Як і мені —
У цю осінню ніч,
Бо теж шкодуєш, що *хаті* зів'януть!
(Невідомий автор)

* * *

(IV, 199)

Холодною-холодною здається
В осінню ніч
У заростях роса,
Коли так жалібно
Співають там цикади.
(Невідомий автор)

* * *

(IV, 205)

В селі гірському в сутінках вечірніх —
Цикад осінніх співи!
Та, на жаль,
Ніхто, крім вітру,
В гості не заходить!
(Невідомий автор)

* * *

(IV, 206)

Складено про перших гусей

Замість тієї,
На яку чекав,
Здивовано почув сьогодні вранці
Гусей найперших
В небі голоси!
(Арівара-но Мотоката)

* * *

(IV, 207)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в оселі принца Коресада

Осінній вітер перший крик гусей,
Що повертаються,
Доносить з піднебесся —

Невже мені
Хтось звісточку несе?
(*Кі-но Томонорі*)

* * *
(*IV, 217*)

Хоч і не видно оленя,
Що топче
Хагі осінніх зарості густі, —
Який дзвінкий,
Виразний в нього голос!
(*Невідомий автор*)

* * *
(*IV, 218*)

*Складено на поетичному турнірі, що відбувся в оселі принца
Коресада*

Хагі осінніх
Квіти розцвіли.
Тепер, мабуть,
Клич оленя тужливий
З вершини *Такасаго*¹ зазвучить.
(*Фудзівара-но Тосіюкі*)

* * *
(*IV, 219*)

*Склав у осінньому полі, де колись познайомився, зустрічався й
догоджав коханій*

Нічого моє серце не забуло!
Згадав усе,
Як тільки на старих
Гілках хагі
Осінній цвіт побачив.
(*Осікоті-но Міцуне*)

* * *
(*IV, 220*)

Уже зі споду колір поміняло
Хагі осінніх листя —
Відтепер

¹ *Такасаго* — назва гори і мальовничої гірської місцевості в преф.
Хього.

Я засинати буду
Наодинці...
(Невідомий автор)

* * *
(IV, 225)

Складено на поетичному турнірі, що відбувся в оселі принца
Коресада

Коштовними перлинами
Ряхтіють
В полях осінніх
Крапельки роси,
Нанизані на ниті павутиння.
(Фун'я Асаясу)

* * *
(IV, 226)

Ім'ям спокушений,
Зірвав-таки тебе,
Дівоча квітко!
Та прошу — нікому
Ти про моє падіння не кажи!
(Содзьо Хендзьо)

* * *
(IV, 227)

Склав, побачивши на горі Отоко² квіти омінаєсі, коли їхав у Нару
до Содзьо Хендзьо.

Повз Чоловічу гору ідучи,
Дівочий квіт помітив
І подумав:
Як важко їм
Устояти вночі!
(Фуру-но Імаміті)

* * *
(IV, 228)

Складено на поетичному турнірі, що відбувся в оселі принца
Коресада

Дівочий квіт!
Спокушений ім'ям,

¹ Гра слів: *дівоча квітка* досл. переклад з яп. назви «омінаєсі», високої рослини з дрібними квітами жовтого кольору (лат. *Patrinia scabiosaefolia*).

² Гора *Отоко* (*Отоко-яма* досл. з яп. — «Чоловіча», або ще «Парубоча» гора) — невисока гора (143 м) неподалік від м. *Кіото*.

В осіннім полі, мабуть, заночую,
Хоч не було і думки
Мандрувать.

(Фудзівара-но Тосіюкі)

* * *

(IV, 229)

Якщо в долині ночувати буду,
Дівочим квітом встеленій,
Притьма
Негарним прізвиськом
Мене наділять люди!

(Оно-но Йосікі)

* * *

(IV, 230)

*Пісні, які були складені в палаці экс-імператора Судзаку¹
на поетичному конкурсі, присвяченому квітам омінаесі*

Гойдається на вітрі
Квіт дівочий, —
Немов до когось
Серденьком своїм
В осіннім полі пригорнутись хоче.

(Фудзівара-но Токіхіра)

* * *

(IV, 233)

Свою дружину олень кличе сумно.
Невже не знає
Про красунь полів,
Де мешкає, —
Про вас, дівочі квіти!

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(IV, 243)

*Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби Камтьо в покоях
імператриці*

Стирчать посеред трав
В осіннім полі
Мітелки сусукі —

¹ Судзаку (923—952) — імператор Японії в 930—946 рр.

Мов рукави,
Що помахом запрошують до себе.
(*Арівара-но Муґеяна*)

* * *
(IV, 244)

У сутінках вечірніх не один
Журюсь, задумавшись...
Серед гвоздик *Ямато*¹
Маленькі коники
Зі мною тужать теж.
(*Сосей-хосі*)

* * *
(IV, 245)

Однаково зеленими здавались
Всі трави навесні,
А восени
Їх квіти спалахнули
Різнобарв'ям.
(*Невідомий автор*)

* * *
(IV, 246)

Не докоряйте, люди,
Що у полі,
Посеред трав осінніх, де квіткі
Шнурочки розпустили,
Про розпусту й мої думки!
(*Невідомий автор*)

* * *
(IV, 247)

Травою місячною²
Одяг розфарбую,
І байдуже,
Що зблякне від роси,
Яка його промочить вранці наскрізь!
(*Невідомий автор*)

¹ *Ямато* — давня назва Японії. Гвоздики *Ямато* — різновид дикої гвоздики.

² *Місячна трава* — досл. переклад з яп. назви «цукігуса», декоративна трав'яниста рослина (лат. *Commelina communis*).

* * *

(IV, 248)

Складено під час бесіди з імператором Нінна, коли він, будучи ще принцем, повертався після милування водоспадом Фуру¹ і зупинився на нічліг в оселі матері Содзьо Хендзьо, сад якої поблизу нагадував осіннє поле

В селі занедбанім
І люди постаріли —
Як їх оселі.
А за тином сад
Нагадує мені поля осінні...
(Содзьо Хендзьо)

ОСІННІ ПІСНІ

Сувій V

* * *

(V, 249)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в оселі принца Коресада

Туті пориви хилять до землі
Пожовклі трави
І дерева голі...
Як влучно «вітром в горах» нарекли
Осінь «бурю»²!
(Фун 'я-но Ясухіде)

* * *

(V, 250)

Змінили колір трави і дерева.
Не знає осені
Лиш білопінний квіт
На гребні хвиль
У неосяжнім морі.
(Фун 'я-но Ясухіде)

¹ Відомий водоспад поблизу м. *Тенрі* (преф. *Нара*).

² Ієрогліф «*арасі*», який означає «*буря*», «*буревій*», «*ураган*», складається з двох частин: верхньої — «*яма*» («*гора*») та нижньої — «*кадзе*» («*вітер*»).

* * *
(V, 251)

Склав, готуючись до осіннього поетичного конкурсу

Ще не покрило гору *Токіва*
Багряне листя кленів,
А здається:
Вже голос осені
З вітрами долині.
(*Кі-но Йосімоті*)

* * *
(V, 252)

Гелгочуть гуси,
Стелиться туман,
А в *Катаока*¹ золотом кленовим
Вже вкрилось, ма́буть,
Поле *Асіта*².
(*Невідомий автор*)

* * *
(V, 253)

«*Безбожний*» місяць³
Ще не починав
Своїх дощів докучливих,
А барви
Уже міняє ліс *Камунабі*⁴!
(*Невідомий автор*)

* * *
(V, 254)

Кленовим золотом,
Що гору *Каннабі*
Прикрасило,
Не встиг намілуватись,
Як зблякло і осипалось воно!
(*Невідомий автор*)

¹ *Катаока* — назва місцевості в преф. *Нара*.

² *Асіта* — назва мальовничої долини в цій місцевості.

³ «*Безбожний*» місяць — досл. переклад з яп. давньої синтоїстської назви місяця жовтня: «*каннадзукі*»

⁴ *Камунабі*(-но морі) або ще «*Каннабі-но морі*» — назва священної для синтоїстів місцевості: лісу та гір поблизу м. *Ікаруга* (преф. *Нара*).

* * *
(V, 255)

За доби Дзьоган' перед палацом Рьокіден росла слива. Коли на її гілках із західного боку листя почало жовтіти, придворні сановники стали складати про це пісні. Саме тоді була складена й ця пісня

Одно́го дере́ва
Однакові гілки,
А листя різне!
З заходу зів'яло...
Що ж, звідти й осінь вирушає в путь!
(Фудзівара-но Катіон)

* * *
(V, 256)

Склав, помітивши осіннє листя кленів на горі Отова під час прочанської подорожі до храму Ісіяма²

Як тільки-но дмухнув
Осі́нній вітер,
Дере́ва на вершині Отова
Верхівок колір
Та́кож поміняли.
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(V, 257)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в оселі принца Коресада

Одна лиш біла барва у роси!
Яким же чином
Листя на деревах
Вона фарбує
В різні кольори?
(Фудзівара-но Тосіюкі)

* * *
(V, 258)

Чи то сльозами гуси окропили
Поля осінні,
Чи лише роса
За ніч
Рівнину перефарбувала?
(Мібу-но Тадаміне)

¹ Доба правління імператора Сейва (858—876).

² Храм Ісіяма («Ісіяма-дера») — давній буддистський храм на узбережжі озера Біва, відомий своєю шпатовою брилою на храмовому подвір'ї.

* * *
(V, 259)

Тому
Що різнобарвна і сама —
Роса осіння листя на деревах
Фарбує в горах
В безліч кольорів?
(Невідомий автор)

* * *
(V, 260)

Склав, наближаючись до гори Мору¹
Гора Мору
Промокла від дощів
І від роси, —
Уже й зі споду навіть
Пожовкло листя на гілках дерев!
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(V, 261)

Складено як осінню пісню
Не здатні ні дощі,
Ані роса
На гору Касаторі² просочитись,
Тож звідки золото кленове
Тут взялось?
(Арівара-но Мотоката)

* * *
(V, 262)

Склав під час подорожі до храму, помітивши жовте осіннє листя
в його огорожі

Повзучий плющ³ на огорожі храму
Богів могутніх
Також пожовтів —

¹ Гора Мору («Мору-яма») — гора в преф. Сіга.

² Касаторі (Касаторі-яма) — гора в преф. Кіото. У вірші гра слів: досл. переклад з яп. назви цієї гори — «Гора, що тримає (над собою) парасольку».

³ В оригіналі: «кудзу» — «пуерарія», різновид японських трав'янистих ліан (лат. *Pueraria hirsuta*).

Противитися осені

Не в змозі.

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(V, 265)

*Склав під час подорожі до краю Ямато¹, побачивши гору Сахо²,
оповиту туманом*

Для кого ця золочена парча,

Яку туман осінній

На підніжжі

Горі Сахо

Приховує весь час?

(Кі-но Томонорі)

* * *

(V, 266)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в оселі принца Коресада

Осіннім ранком

Схилами Сахо,

Тумане, не стелися,

Щоб побачить

Дуби зубчасті³ в золоті я міг.

(Невідомий автор)

* * *

(V, 268)

*Пісня, що була надіслана одному чоловікові разом із хризантемами
для його саду*

Якщо й посадиш,

Все одно вони

Не розцвітуть до осені —

Зів'яне їх білий цвіт,

Коріння ж буде жить!

(Арівара-но Наріхіра)

¹ Ямато — у даному випадку використовується як історична назва провінції у центральній частині о. Хонсю.

² Гора Сахо («Сахо-яма») — гора в преф. Нара.

³ Зубчастий дуб (в оригіналі «хахасо») — сучасна назва: «касіва» («дуб зубчастолистий», лат. *Quercus dentata*) або «кунугі» («дуб щетинистий», лат. *Quercus acutissima*).

* * *

(V, 269)

*Пісня доби Камльо про цвіт хризантем, складена за велінням
Їх Величності*

З небесними зірками¹ переплутав
Я помилково
Квіти хризантем,
Які над хмарами одвічними
Помітив.

(Фудзівара-но Тосіюкі)

* * *

(V, 270)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в оселі принца Коресада

Квіт хризантеми росяний зірву —
Своє волосся сиве
Ним прикрашу,
Щоб моя осінь
Довгою була!²

(Кі-но Томонорі)

* * *

(V, 271)

*Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби Камльо в покоях
імператриці*

Як посадив,
Усе чекав: коли?
Коли розквітнеш, квітко хризантеми?
Лиш восени
Зустрітися змогли!

(Ое-но Тісато)

* * *

(V, 272)

*Пісня, яка була складена і прикріплена до хризантем на таці
з піском під час поетичного турніру на тему «Хризантеми на
узбережжі Фукіате³», що відбувся тієї ж історичної доби з нагоди
Свята хризантем*

¹ У вірші символічне порівняння зірок із вельможами, що ставлять себе вище самого імператора («над хмарами одвічними»).

² За японським повір'ям, роса з хризантем подовжує людське життя.

³ Узбережжя Фукіате («Фукіате-но хама») — назва морського узбережжя в історичній провінції Ісе (нині преф. Міе).

Осінній вітер
Білі хризантеми
Погойдує край моря на косі...
А може, то не квіти —
Тільки хвили?

(Сугавара Мітідзане)

* * *

(V, 273)

Складено на тему: «Пробираючись крізь хризантеми, наближаюся до оселі гірського відлюдника¹»

Змок від роси
Квітучих хризантем,
Гірською стежкою йдучи...
Тисячоліття
Отримаю, щоб висохло вбрання!²

(Сосей-хосі)

* * *

(V, 274)

Складено на тему: «Серед квітучих хризантем чекаю побачення з коханою»

Милуюсь квітами,
Чекаючи її,
І помиляюсь,
Грона білосніжні
Сприймаючи за білі рукави!

(Кі-но Томонорі)

* * *

(V, 275)

Склав про квітку хризантеми, що росла над ставом Оосава³

Здавалося,
Одна самотня квітка
Над ставом Оосава розцвіла,
Проте на дні
Хтось посадив ще іншу!

(Кі-но Томонорі)

¹ За давнім повір'ям, один день, проведений у хижці гірського відлюдника, дорівнює тисячі рокам.

² Важається, що цей і наступний вірші були написані на сюжети відповідних картин.

³ Став Оосава («Оосава-но іке») знаходиться в м. Кіото.

* * *
(V, 279)

Склав, отримавши високе повеління, щоб піднести Їх Величності
у храмі Нінна-дзі¹ разом із квітами хризантем

Пора осіння —
Час для хризантем!
Коли тьмяніє навіть
Їхній колір,
Вони ще більш приваблюють, проте.
(Тайра-но Садафун)

* * *
(V, 283)

Ріка Тацута²
Золото кленове
Несе, змішавши...
Спробуй перейти —
Парча коштовна розірветься навпіл.
(Невідомий автор)
(Кажуть, що ця пісня була складена імператором Нарі)

* * *
(V, 284)

Ріка Тацута золото кленове
Несе...
Напевно, в горах Мімуру
В Камунабі
Дощі ідуть осінні.
(Невідомий автор)
(Ще в одному варіанті віри починається словами: «Асука-гава
момідзі-ба нагару» — «Ріка Асука³ золото кленове / Несе...»)

* * *
(V, 285)

Дивлюсь — не намілююсь!
Вітре! З гір
Не послішай зриватися й зривати

¹ У храмі Нінна-дзі, що в Кіото (Хей-ан), деякий час після своєї відставки жив імператор Уда (867—931; роки правл.: 887—897), про якого йде мова.

² Тацута(-гава) — ріка в преф. Нара.

³ Асука(-гава) — ріка в історичній провінції Ямато (нині — преф. Нара)

Мою любов —
Багряних кленів лист!
(Невідомий автор)

* * *
(V, 286)

Зриває і несе осінній вітер
Світ за очі
Багряних кленів лист...
Така й моя
Гірка, скорботна доля!
(Невідомий автор)

* * *
(V, 287)

Настала осінь!
Золотом кленовим
Мою самотню хатку
Замело.
І нікому стежину вторувати!
(Невідомий автор)

* * *
(V, 293)

Складено на тему картини «Рікою Тацута пливе багряне листя кленів», намальованої на ширмі в опочивальні імператриці Нідзьо, коли її ще величали матір'ю спадкоємця трону

У гавані,
Куди кленове листя
Потік несе,
Здіймаються, мабуть,
Темно-багряні, темно-бурі хвилі.
(Сосей-хосі)

* * *
(V, 294)

І в час Богів
Не чули про таке!
Там, де ріка Тацута
Струмувала,
Мереживо багряне мерехтить.
(Арівара-но Наріхіра)

* * *
(V, 295)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в оселі принца Коресада

Уже і не вгадаю ту стежинку,
Що привела
На гору *Курабу*, —
Все замело
Дерев опале листя.
(Фудзівара-но Тосіюкі)

* * *
(V, 296)

Здається, ріжеш дорогу парчу,
Коли на *Мімура* —
Священну гору —
Ти сходиш восени
В *Камунабі*.
(Мібу-но Тадаміне)

* * *
(V, 297)

Склав, збираючись у Північні гори рвати осінні листя

Вбранням парчевим ночі стаючи,
Далеко від очей людських
Спадає
Кленове золотого
В ущелинах гірських.
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(V, 298)

Осіння пісня

Осіннім листям,
Схожим на *нуса*¹,
Що падає,
Збираючись у мандри,
Богів улещує принцеса *Тацута*².
(принц Канемі)

¹ *Нуса* — ритуальні різнокольорові смужки паперу або тканини (часто з текстом молитви), які віруючі прив'язують на деревах поблизу священних місць.

² Принцеса *Тацута* — міфічна богиня Осені.

* * *
(V, 299)

*Склав, милуючись осіннім листям, коли мешкав у місцевості,
що зветься Оно¹*

В осінніх горах
Схоже на нуса
Кленове листя
У моєму серці
Мандрівний настрій збуджує завжди!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(V, 304)

Склав поблизу ставка про осіннє листя, яке опало

Дмухне вітрець, —
І на прозору воду
Осіннє листя падає...
А втім —
Видніється на дні і неопале!
(*Осікоті-но Міцуне*)

* * *
(V, 305)

*Складено услід за Володарем² на тему картини палацу Тейдзі-ін,
де зображено вершника, що стримує свого коня, зупинившись перед
бродом через річку, під деревами, з яких облітає осіннє листя*

Води у річці
З нього не прибуде!
Спинюся й помилююся дощем,
Що ллється з кленів
Золотом осіннім.
(*Осікоті-но Міцуне*)

* * *
(V, 306)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в оселі принца Коресада

То не роса,
А, мабуть, справжні сльози

¹ Оно — назва місцевості поблизу колишньої столиці Хей-ан, нині один із районів м. Кіото.

² Йдеться про імператора Уда (867—931; роки правл.: 887—897).

Пташок з небес
Осінній мій курінь
Край поля в горах рясно окропили.
(*Мібу-но Тадаміне*)

* * *
(*V, 307*)

Немає й дня,
Щоб одяг мій убогий
Не промокав у горах від роси
На рисовім
Ще недостиглім полі!
(*Невідомий автор*)

* * *
(*V, 312*)

Складено в *Оі*¹
останнього дня «Подовженого» місяця²

Клич білень
У сутінках вечірніх
З вершини *Огура*³ раптово пролунав,
Мов голос осені,
Печальний і прощальний.
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(*V, 313*)

Складено також останнього дня місяця

Якби я знав дорогу,
То пішов би
За осінню услід,
Щоб піднести
Їй в подарунок золото кленове!
(*Осікоті-но Міцуне*)

¹ *Оі* — назва місцевості поблизу м. *Кіото*.

² Йдеться про додатковий 13-й місяць року («урудзукі»), який за давнім місячним календарем 19-річного циклу додавався кожні 2—3 роки.

³ *Огура(-яма)* — гора поблизу м. *Кіото*.

ЗИМОВІ ПІСНІ

Сувій VI

* * *
(VI, 314)

Із прямовисних ниточок дошу
Безбожний місяць
Для ріки Тацута
Плете розкішну
Золоту парчу.
(Невідомий автор)

* * *
(VI, 315)

Складено як осінню пісню

Трава пожовкла, жодної душі...
Згадаю —
Ще нестерпнішою стане
Зимова самота
В гірським селі.
(Мінамото-но Мунеюкі)

* * *
(VI, 320)

У нетрях гір,
Мабуть, розтанув сніг:
Води побільшало,
І річкою цією
Осіннє листя знову попливло.
(Невідомий автор)

* * *
(VI, 321)

Немає й дня,
Щоб тут не падав сніг, —
Так близько від старенької столиці¹

¹ В оригіналі: «фурусато» (досл. з яп.: «старе село», у сучасній мові «рідний, батьківський край», «мала батьківщина») — у даному випадку йдеться про давню столицю Японії м. Нара (710—794).

«Прегарне поле» —

Гори Йосіно!

(Невідомий автор)

* * *

(VI, 326)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби Камьо в покоях імператриці

Не снігові замети —

Білі хвилі,

Здається,

Край затоки піднялись

І котяться через Соснову гору².

(Фудзівара-но Окікадзе)

* * *

(VI, 327)

Долаючи замети снігові,

У гори Йосіно,

Покриті снігом,

Пішов...

І досі звісточки нема!

(Мібу-но Тадаміне)

* * *

(VI, 336)

Склав про сливовий цвіт під снігом

Хто відокремить снігу аромат

Від пахоців квітучих слив,

Той зможе

Під снігопадом

Гілочку зламати!

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(VI, 337)

Склав, милуючись снігопадом

Під снігопадом

Кожне деревце — у білих квітах!

Як мені зламати,

¹ Гра слів. Йосіно досл. з яп. — «Гарне поле».

² Соснова гора («Мацу-яма») — назва, яка зустрічається в багатьох районах країни й може означати будь-яку гору, на якій ростуть сосни.

Не помилившись,
Сливи білоцвіт?¹
(*Кі-но Томонорі*)

* * *
(VI, 338)

*Склав у останній день місяця сівасу², чекаючи людину, до якої
навідався в гості*

Як сухотрав'я взимку,
Він також
Кудись пропав —
Ні вісточки, ні чутки!
Чи дочекаюся хоча б у рік новий?
(*Осікоті-но Міцуне*)

* * *
(VI, 339)

Склав про кінець року
Щоразу, як закінчується рік,
І я, і сніг
Старіємо потроху...
І кожен рік —
Дедалі більш і більш!
(*Арівара-но Мотоката*)

* * *
(VI, 340)

*Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби Камьо в покоях
імператриці*

Кружляє сніг.
Закінчується рік.
І бачиш врешті-решт,
Що тільки сосни
Вбрання багряного на себе не вдягли.
(*Невідомий автор*)

* * *
(VI, 341)

Склав про кінець року
Не встиг сказати «вчора»,
Вже «сьогодні»...

¹ Ієрогліфічна гра: ієрогліф («уме» — «слива») складається з двох піктограм: «кі» — «дерево» та «гото», «май» — «кожний».

² Сівасу — одна з назв грудня за місячним календарем.

Чи, може, «завтра»?
І куди несе
Ріка Асука¹ місяці і днини?
(Харуміті-но Цуракі)

* * *
(VI, 342)

Пісня, яка була складена і піднесена за велінням Їх Величності

Закінчується рік!
Немов також
Шкодучи про те,
Що він відходить,
Яскраве дзеркало пригмарює свій блиск.
(Кі-но Цуранюкі)

ПІСНІ-ВІТАННЯ

Сувій VII

* * *
(VII, 343)

І тисячу, і вісім тисяч літ
Нехай живе Володар наш!
Аж поки
Не стане скелею маленький камінець
І мохом не покриється та скеля!²
(Невідомий автор)

* * *
(VII, 344)

Нехай твій вік
Дорівнює числу
Тих міріад піщинок, що вкривають
Морів безкраїх
Довгі береги!
(Невідомий автор)

¹ Гра слів: назву ріки Асука («Асука-гава»), написану хіраганою, можна прочитати як «чи не завтра?», «завтра?».

² Цими рядками в дещо зміненому вигляді починається сучасний державний гімн Японії.

* * *

(VII, 345)

Численнептаство
На горі Сіо¹,
Що в Сасіде²,
Тобі також щечече:
«Володарюй всі вісім тисяч літ!»
(Невідомий автор)

* * *

(VII, 346)

Свій вік нікчемний
Без жалю додав би
До восьми тисяч літ твого життя!
Можливо, ти менé
Колись згадав би?
(Невідомий автор)

* * *

(VII, 349)

Складено на святковому бенкеті в палаці Кудзьо з нагоди сорокарічного ювілею канцлера Хорікави³

Нехай туманом встелить
Білоцвіт
Ту стежку, по якій
Приходить старість!
Нехай її в оману він введе!
(Арівара-но Наріхіра)

* * *

(VII, 350)

Складено в Оі з нагоди сорокаріччя тітки принца Садатокі⁴

Нехай твій вік
Дорівнює числу
Цих тисяч крапель-перлів водоспаду,

¹ Гора Сіо («Сіо-яма» досл. з яп. — «Соляна гора») — місцезнаходження не з'ясоване.

² Сасіде — можливо, назва місцевості або річки; у тексті оригіналу: «скелястий берег Сасіде».

³ Мова йде про Фудзівару-но Мотоцуне (836—891) — регента («верховного радника» яп. «кампаку») при імператорі Коко (830—887; роки правління: 884—887).

⁴ Садатокі — син імператора Сейва (850—880; роки правління: 858—876).

Що струменить
З гори *Каме-но-о*!
(*Кі-но Кореока*)

* * *
(VII, 351)

Складено про ширму, подаровану принцем Садаясу² Імператриці з нагоди її п'ятдесятиріччя, що на ній зображені люди, які милуються під вишнями білоцвітом, котрий облітає

Минають марно місяці і дні...
Згадаєш лиш тоді
Про вік короткий,
Як вишень цвіт
Побачиш навесні!
(*Фудзівара-но Окікадзе*)

* * *
(VII, 352)

Вірш, складений і написаний на ширмі зали, де святкували сімдесятиріччя принца Мотоясу³

Ці сливи,
Що найпершими цвітуть
Весною край оселі,
Хай прикрасять
І твій тисячолітній ювілей!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(VII, 357)

Пісні⁴, складені на святкуванні сорокаріччя Міністра правого крила Фудзівара-но Садакуні, влаштованого Старшою фрейліною, і потім написані на ширмі з малюнками, що зображали чотири пори року

На полі *Касуга*
Я першу зелень
Для тебе рву,

¹ *Каме-но о* (досл.: «Черепашачий хвіст», сучасна назва: «Каме-яма») — гора в західній частині м. Кіото.

² *Садаясу* — син імператора *Сейва* (850—880; роки правл.: 858—876).

³ *Мотоясу* — син імператора *Німьо* (810—850; роки правл.: 833—850).

⁴ Йдеться про вірші № 357—363.

І знають лиш Боги,
Як щиро довгих літ тобі бажаю!

(Сосей-хосі)

* * *

(VII, 358)

У піднебесся,
Де вершини гір,
Мов хмарами,
Укриті білоцвітом,
Щоденно поривається душа.

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(VII, 359)

Літо

Нічого дивного
У голосі зозулі!
Та з року в рік
Її нехитрий спів
Ми безустанно слухати готові!

(Кі-но Томонорі)

* * *

(VII, 360)

Осінь

Над соснами здіймаючись,
Доносить
Далекий рокіт білопінних хвиль
Осіній вітер
З бухти Суміное.

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(VII, 361)

Мабуть,
Під голосіння куликів
Над річкою Сахо¹

¹ Сахо(-гава) — ріка в преф. Нара.

Встають тумани,
І колір свій міняє в горах ліс.
(Мібу-но Тадаміне)

* * *
(VII, 364)

Складено з нагоди народження принца-спадкоємця¹ і піднесено під час його відвідин

Це сонце,
Що з'явилося в Касуга,
Осяявши високих гір вершини,
Затьмаритися їм
Уже не дасть!
(Фудзівара-но Йорука)

ПІСНІ РОЗЛУКИ

Сувій VIII

* * *
(VIII, 365)

Якщо в розлуці
На горі Інаба²
Крізь сосен шум
Почую: «Жду тебе!»³, —
Тієї ж миті повернуся знову!
(Арівара-но Юкіхіра)

* * *
(VIII, 366)

Того, хто вранці
Рушив у поля,
Де над хагі осінніми лиш оси⁴,
Кружляючи, гудуть, —
Чекаю я!
(Невідомий автор)

¹ Йдеться про принца Ясуакіра — сина імператора Дайго (885—930; роки правл.: 897—930).

² Інаба(-яма) — гора в преф. Хього.

³ Гра слів: яп. слово «мацу», записане хіраганою, можна прочитати як «чекати» і «сосна»

⁴ В оригіналі (заст.) «сугару» — «оси-піщанки» (суч. яп.: «дзігабаті»).

* * *
(VIII, 367)

І розлучившись,
Я її залишу
В своєму серці —
Там, де небеса
За обрії безкраї простяглися!
(Невідомий автор)

* * *
(VIII, 368)

*Складено матір'ю Оно-но Тіфуру, коли його призначили на посаду
управителя і він відправився до краю Мітіноку¹*

Не зачиняйте браму на заставі,
Щоб серце матері
Пішло за ним,
Як тінь,
Його оберігаючи в дорозі!
(мати Оно-но Тіфуру)

* * *
(VIII, 369)

*Складено в ніч прощального бенкету в оселі принца Садатокі
з нагоди від'їзду Фудзіварі-но Кійоу, призначеного на посаду
управителя краю Омі²*

Сьогодні розлучаємось,
Проте
В краю Омі
Зустрінемося завтра!
Темніє ніч. Роса на рукаві...³
(Кі-но Тосісада)

* * *
(VIII, 370)

Склав і відправив приятелю, що вирушив до краю Косі

Колись я чув, що є у тім краю
Гора Повернення⁴,
Тому нехай зринають,

¹ Мітіноку — давня назва місцевості в північно-східній частині о. Хонсю (нині преф. Міягі).

² Омі — іст. назва провінції (нині преф. Сіра).

³ У вірші гра слів: слово «омі» («аумі», «афумі»), записане графемами хірагани, можна прочитати, як «Омі» (назва провінції) і «ті, хто зустрічається (зустрінуться)»

⁴ Гора Повернення («Каеру-яма») — гора в преф. Фукуї.

Нас розділяючи, серпанки весняні, —
З любов'ю я чекатиму на тебе!
(Кі-но Тосісада)

* * *
(VIII, 373)

Склав і відправив приятелю, що вирушив до краю Адзума¹

Як не міркуй —
Не розірвешся навпіл!
Та, непомітна для людських очей,
Душа моя
З тобою поруч буде.
(Ікаго-но Ацуюкі)

* * *
(VIII, 374)

Склав, розлучаючись із другом на Заставі Зустрічей²

Якби Застава Зустрічей
І справді
Лиш зустрічей заставою була,
Вона не розлучала б
Нас з тобою!
(Наніва-но Йородзуо)

* * *
(VIII, 375)

Як прикро чути,
Що розлуки день
Вбрання дорогоцінне пошматує...
Що ж! Зникну я,
Як вранішня роса!
(Невідомий автор)

(Ця пісня була складена і без зайвих слів передана дружиною своєму чоловікові, разом з яким вона прожила багато років і який, отримавши нову посаду, зібрався їхати туди з новою дружиною, попередивши про це стару лише словами: «Завтра вирушаю!»)

¹ Адзума («Східний край») — історична назва місцевості, до складу якої входили провінції Їдзу, Кодзукє, Сагамі, Сімоцукє, Сітану, Суруга, Тотомі, Хітаті та ін.

² Застава Зустрічей («Аусака-но секі») — давня гірська застава на схід від м. Хей-ан (Кіото).

* * *

(VIII, 376)

*Вирушаючи до краю Хітаті¹, склала й надіслала Фудзівара-но
Кімітосі*

Хай ночувати буду просто неба!

Та, мріючи

Побачити тебе,

І в край *Хітаті*

Вирушу, як треба.

(Уцукү)

* * *

(VIII, 377)

*Склала і вручила на світанку Кі-но Мунесада одна дама перед його
від'їздом із її маєтку, де він зупинявся на нічліг по дорозі до краю
Адзума*

Не знає серце?

Що ж!

Життя покаже:

Чи я його забуду назавжди,

Чи він ніколи вже не завітає?

(Невідомий автор)

* * *

(VIII, 382)

*Слав, присвятивши дорогій людині, яка після кількарічного
перебування в столиці знову зібралася їхати до краю Косі*

Гора *Повернення* —

Лиш назва і не більш,

Адже і ти,

Нарешті повернувшись,

Не хочеш залишитись назавжди!

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(VIII, 383)

Слав і надіслав приятелю, що вирушав до краю Косі

Наскільки довговічною любов

Буває у розлуці, —

¹ *Хітаті* — історична назва провінції (нині преф. *Ібаракі*).

Не дізнаюсь,
Бо гір засніжених
Не бачити мені!¹

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(VIII, 384)

Склав, розлучаючись із другом поблизу гори Отова

У верховітті
На горі *Отова*
Зозуля плаче.
Мабуть, їй також
Шкода з тобою розлучатись, друже!

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(VIII, 385)

*Складено на бенкеті,
влаштованому наприкінці дев'ятого місяця вельможними друзями
Фудзівара-но Нотікаге з нагоди його призначення
на посаду керівника митниці*

Тужи, цвіркунчику,
Укупі з усіма!
Можливо, й вийде
Відтягти розлуку,
Таку скорботну саме восени!

(Фудзівара-но Канемоті)

* * *

(VIII, 386)

Коли туман осінній нас розлучить,
Тебе сховавши
В спогадах блідих, —
Чи довго ще
Триватиме кохання?

(Тайра-но Мотонорі)

¹ В оригіналі: *Біла гора (Білі гори) («Сіра-яма»)* — назва, що зустрічається в багатьох районах країни й може означати будь-яку гору, покриту снігом.

* * *
(VIII, 387)

Складено в Ямадзакі¹, коли зі смутком прощалися з Мінамото-но Сане², проводжаючи його на гарячі джерела в Цукусі³

Якби життя
Залежало лише
Від примх душі,
То, може, і розлука
Такою тужною для мене не була б!
(Сіроме)

* * *
(VIII, 388)

Слав, присвятивши друзям, що проводжали мене від Ямадзакі до лісу Каннабі і, прощаючись зі мною, не поспішали повертатися додому

Ніхто людей
Не гонить у дорогу!
Хоч, кажуть, дальній шлях
Завжди важкий...
Що ж, повернутись сподіваюсь скоро!
(Мінамото-но Сане)

* * *
(VIII, 389)

Слав після того, як Сане сказав: «Настав час повертатися!»

Серця засмучені
До тебе нас вели!
Тож як нам повертатися додому?
Дороги
Ми не знаємо самі!
(Фудзівара-но Канемоті)

* * *
(VIII, 390)

Слав, минаючи Заставу Зустрічей і проводжаючи Фудзівара-но Кореока, який був призначений на посаду управителя провінції і направлявся в Мусасі⁴

¹ Ямадзакі — історична назва провінції, яка нині входить до складу преф. Кіото.

² Мінамото-но Сане — вельможний чиновник.

³ Цукусі — давня назва о. Кіюсю.

⁴ Мусасі — історична назва провінції (нині преф. Сайтама).

Ось так і далі!
Через перевали,
Зі мною розлучившись, підеш ти...
Бо Зустрічей Застава —
Тільки назва!

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(VIII, 392)

*Склав, коли знайомий, що приходив на гору Квітів¹, уже під вечір
вирішив повертатися додому*

Якби тобі
У сутінках вечірніх
Гірським кряжém привидівся
Мій тин,
Ти не пішов би, ма́буть, через гори!

(Содзьо Хендзьо)

* * *

(VIII, 394)

*Склав під квітучими вишнями, помітивши принца Урін-ін,
що піднімався в гори, повертаючись із поминок*

У горах вітер,
Вишень білоцвіт
Зриваючи,
Здіймає хуртовину...
Можливо, це затримає його?

(Содзьо Хендзьо)

* * *

(VIII, 395)

Яка нагода!
Білоцвіте мій,
Своїми пахощами ти його затримай!
Бо, відпустивши,
Будеш жалкувать!

(Юсен-хосі)

¹ Гора Квітів — досл. переклад з яп. назви гори Кадзан, що поблизу м. Кіото.

* * *
(VIII, 396)

*Складено під час повернення до столиці принца-спадкоємця,
майбутнього імператора Нінна після милування водоспадом Фуру¹*

Не встиг намілуватись —
Час прощатись!
Розлуки сльози капають з очей,
Підсилюючи
Струмись водоспаду!
(Кенгей-хосі)

* * *
(VIII, 400)

З тобою розлучаючись,
На згадку
Зберу перлинки білі
З рукавів
І, загорнувши, заберу з собою!
(Невідомий автор)

* * *
(VIII, 401)

Від сліз гірких
І нескінченних дум,
Промоклі наскрізь,
Висохнуть рукава,
Лише коли зустрінемося знов.
(Невідомий автор)

* * *
(VIII, 404)

*Склав на перевалі Сіґа, прощаючись із людиною, з якою розмовляв
поблизу Кам'яної криниці²*

Ледь зачерпнув рукою з джерела —
Вже скаламутили
Краплинки чисту воду...
Так і з тобою
Спраглий розлучись!
(Кі-но Цураюкі)

¹ Фуру («Фуру-но такі») — водоспад у преф. Нара.

² Кам'яна криниця (Кам'яне джерело) — досл. переклад з яп. назви «Ісій»

* * *

(VIII, 405)

Склав на прощання, зустрівши карету приятеля й поговоривши з ним у дорозі

Дороги — ніби пояса кінці:
Розходяться
І зв'язуються знову...
Так само й ми
Зустрінемося ще!
(*Кі-но Томонорі*)

ПОДОРОЖНІ ПІСНІ

Сувій IX

* * *

(IX, 406)

Склав у Китаї, милуючись місяцем
В просторах неба зоряного —
Місяць.
Невже це він колись
У *Касуга*
Над схилами *Мікаса*¹ підіймався?
(*Абе-но Накамаро*)

(Розповідають, що коли Накамаро послали на навчання до Китаю, то довгий час він не мав змоги повернутися. Коли ж нарешті така нагода з'явилася, китайські друзі влаштували прощальний бенкет на узбережжі моря в селищі Мей. Після появи в нічному небі гарного місяця він склав цю пісню)

* * *

(IX, 407)

Склав, піднявшись на корабель, на якому мав плисти в край Окі² у вигнання, і відправив друзям до столиці

Рибальський човне!
Людяч передай, що стрів мене,
Коли безкраїм морем

¹ *Мікаса(-яма)* — гора поблизу м. *Нара*.

² Край *Окі* — острів поблизу західного узбережжя Тихого океану (преф. *Сімане*), що був місцем заслання для вельможних чиновників доби *Хей-ан*.

Я у вигнання
В Ясосіму¹ плыв.
(Оно-но Такамура)

* * *
(IX, 408)

Прощай, столице!
Нині перед нами
Рівнина Міка², річка Ідзумі³...
«Вбрання позичте!»⁴ —
Вітер з гір нам радить.
(Невідомий автор)

* * *
(IX, 409)

Ледь-ледь видніється
В ранковому тумані
За островом в затоці Акасі
Той човен,
Що забрав мої надії!
(Невідомий автор)

(Дехто вважає, що ця пісня належить Какіномото-но Хітомаро)

* * *
*
(IX, 410)

Запросивши з собою в подорож до краю Адзума кількох приятелів і діставшись місцевості під назвою Яцухасі, що в провінції Мікава, Наріхіра з друзями спішилися біля річки в затінку дерев, аби помилуватися надзвичайно дивним квітом півників. Почуття свого закоханого серця висловив він у вірші, в якому початкові склади рядків⁵ утворювали слово «какіцубата»⁶.

Дружину любу
У вбранні заморським
Все згадую, мандруючи...

¹ Ясосіма — давня назва о. Окі.

² Міка(-но хара) — назва рівнини поблизу м. Кіото.

³ Ідзумі(-гава) — ріка в преф. Кіото.

⁴ Гра слів: назву гори Касе(-яма), що в преф. Кіото, можна прочитати, як «Позич-гора»

⁵ Акрівірш (яп. «оріку»).

⁶ Какіцубата — півники, іриси.

Душа
В далеких мандрах спокою не знає!
(Арівара-но Наріхіра)

* * *
(IX, 411)

З любов'ю згадуючи столицю, Наріхіра з друзями спішилися з коней поблизу р. Суміда, що тече між провінціями Мусасі та Сімооса. Кожен думав про те, який далекий шлях був подоланий. Оскільки вже сутеніло, човняр квапив їх швидше сідати до човна. Сівши в човен і приготувавшись до переправи, вони зі смутком думали про покинуту столицю, як раптом поміти білу пташку з дзьобом і лапками червоного кольору, що бавилася поблизу річки. Досі ніхто з них у столиці не бачив і не знав цієї пташки. Запитавши про неї у човняра і почувши у відповідь, що її називають «столична пташка», Наріхіра склав:

Якщо ім'я твоє —
«Столична пташка»¹,
Спитати хочу:
«Чи жива, чи ні
Та, про яку я думаю постійно?»
(Арівара-но Наріхіра)

* * *
(IX, 412)

Гелгочучи,
Летять на північ гуси.
Але не всім судилося,
Мабуть,
З цих мандрів повернутися додому!
(Невідомий автор)

(Кажуть, що ця пісня була написана дружиною одного чоловіка, з яким вона вирушила в інший край, де той раптом помер. Повертаючись до столиці одна і почувши на шляху крик перелітних гусей, склала вона цього вірша)

* * *
(IX, 416)

Склав у дорозі, під час подорожі до провінції Каї
Як часто я,
Мандруючи по світу,
Собі під голову жмуток трави стелив

¹ Столична пташка — оказіональна назва одного з видів японської озерної чайки («юрікамоме»; лат.: *Larus lidibundus sibiricus*).

І нії струшував
Холодними ночами!

(Осікоти-но Міцуне)

* * *

(IX, 417)

Склав під час подорожі до гарячих джерел у Тадзіма¹, коли,
зупинившись на вечерю поблизу затоки Футамі², друзі почали
складати вірші

Услід за сутінками ніч...

Не розпізнати!

Але побачу знову Футамі —

Цю скриньку з перлами коштовними

Уранці!

(Фудзівара-но Канесуке)

* * *

(IX, 418)

Склав на полюванні принца Коретаки з друзями, після того, як,
зупинившись і спішившись з коней поблизу річки, що має назву
«Небесна», він попросив під час частування піднести йому чарку
разом із віршем на тему «Дістався я Небесної Ріки»

Весь день полюючи,

Дістався берегів

Ріки Небесної.

Тепер до зірки Ткалі,

Напевно, в гості на ніч попрошусь!

(Арівара-но Наріхіра)

* * *

(IX, 419)

Принц³, багато разів повторивши цей вірш, так і не зміг скласти
власного у відповідь. І тоді це зробив його приятель

Мабуть, вона,

Чекаючи того,

Хто тільки раз на рік

Приходить в гості,

Нікого не пускає на поріг!

(Кі-но Аріцуне)

¹ Тадзіма — історична назва провінції на узбережжі Японського моря (нині частина преф. Хього).

² Футамі — мальовнича затока в Ісе (нині преф. Міе); гра слів: «фу-тамі» означає «бачити знову».

³ Мається на увазі принц Коретака.

* * *
(IX, 420)

Складено на горі Підношень¹ під час перебування экс-імператора Судзаку в Нарі

Ми не взяли в цю подорож дарунків,
Та з Божого веління
І без них
Гора Підношень
У парчі багряній!
(Сугавара Мімідзане)

* * *
(IX, 421)

Богам в дарунок,
Ма́буть, і мені
Порізати на смужки² слід рука́ва...
Та кленів шовк
Їм більше до душі!
(Сосей-хосі)

НАЗВИ (ПІСНІ-ШАРАДИ³)

Сувій X

У відповідних коментарях до віршів № 422—424 і № 426 наводяться приклади розшифрування їх назв-шарад.

(X, 422)
СОЛОВЕЙКО⁴

Сердечна пристрасть —
Вишень білоцвіт!

¹ Гора Підношень («Тамуке-яма») — священна для синтоїстів гора в преф. Нара.

² Тобто порізати на «нуса»

³ Вірші цього розділу антології «Кокін-вака-сю» є своєрідними шарадами на їхні заголовки, побудованими на засадах омонімії, а тому адекватний переклад таких віршів будь-якою іноземною мовою неможливий. Для того, щоб знайти розгадку цих шарад в оригіналах, слід обов'язково враховувати тогочасні правила орфографії, зокрема, відсутність спеціальних позначок для дзвінких приголосних («ніґорітен»), а також деякі інші особливості.

⁴ Соловейко (яп. «угуісу») «уку» (жалібно, сумно) «хідзу» (не просихати, не висихати).

Чому ж так сумно плаче соловейко? —

Не просихає, мабуть,

Від роси.

(Фудзівара-но Тосіюкі)

(X, 423)

ЗОЗУЛЯ¹

Мабуть, тому,

Що довго так чекали,

Сумуючи, повернення її,

Чарує будь-кого

Зозулі голос!

(Фудзівара-но Тосіюкі)

(X, 424)

ЦИКАДА²

Зібрати хочу —

Та зникають вмить,

Як спів цикад,

Перлинки на рукавах...

А хвилі б'ють, бурлять на міліні.

(Арівара-но Сіґехару)

(X, 425)

ВІРШ-ВІДПОВІДЬ

Побачимо,

Як будеш ти збирать

Коштовні перли!

Надто вже далеко

І глибоко вони від рукавів!

(Мібу-но Тадаміне)

(X, 426)

СЛИВА³

Яка печаль!

Такий короткий вік

У цвіту слив,

¹ Зозуля (яп. «хототогісу») «ходо» (так, настільки) «токі» (час; коли) «су...» («сугу» — відразу, як ...).

² Цикада (яп. «уцусемі») «уцу» (бити; битися /про хвилі/) «се» (міліна, брід) «мі(реба)» (якщо глянути; дивлячись).

³ Слива (яп. «уме») «у(кі)ме» (яп. — /пережите/ лихо, горе; печаль).

Що боляче й дивитись:
Весь облетів — лиш аромат зоставсь!
(Невідомий автор)

(X, 427)

ВИШНЯ З РОЖЕВИМИ ПЕЛЮСТКАМИ

Пірнаю в хвилі,
Щоб дістати перли,
Але даремно —
Вітер кожен раз
Чи то занурить їх, чи то підійме!
(Кі-но Цураюкі)

(X, 428)

ЦВІТ КИТАЙСЬКОЇ СЛИВИ¹

Так скільки ж днів
Залишилось весні?
Сьогодні й соловейко зажурився,
Помітив, мабуть:
Квіт вже помарнів!
(Кі-но Цураюкі)

(X, 429)

ЦВІТ КИТАЙСЬКОГО АБРИКОСА²

Коли під абрикосами в цвіту
Зустрів тебе уперше —
Страх розлуки
Відтоді
Душу засмутив мою.
(Кійохара-но Фукаябу)

(X, 430)

ПОМАРАНЧА³

Як хмарка,
Що зірвалася зі схилів
Гори, де помаранча зацвіла,

¹ Китайська слива (яп. «сумомо»; лат. *Prunus salicina*).

² Китайський абрикос (яп. «карамомо»).

³ Помаранча (яп. «татібана»; лат. *Citrus deliciosa*) — субтропічне вічнозелене цитрусове дерево родини рутових.

Я теж живу на світі
Без притулку.
(*Оно-но Сітекате*)

(X, 431)

ВІЧНОЗЕЛЕНЕ ДЕРЕВО¹

Ці білопінні перли водоспаду,
Що падають і тануть,
В Йосіно
Не тільки нас,
Напевно, чарували!
(*Кі-но Томонорі*)

(X, 432)

ДЕРЕВЦЕ ГІРСЬКОЇ ХУРМИ²

Настала осінь!
Відтепер щоночі,
На вітер ремствуючи
І на холод теж,
Під тином будуть коники сюрчати.
(*Невідомий автор*)

(X, 433)

КИТАЙСЬКА МАЛЬВА³ І БАГРЯНИК⁴

Який жорстокий!
Мальви розцвітали —
Хоч інколи стрічались,
А тепер
Розцвів багряник — зовсім не приходиш!
(*Невідомий автор*)

¹ *Вічнозелене дерево* («огатама-но кі») — етимологія і значення до кінця не з'ясовані; можливо *магнолія* (яп. «мокурен»; лат. *Magnolia liliflora*).

² *Гірська хурма* (яп. «ямагакі»; лат. *Diospyros kaki*) — дерево або чагарник родини ебенових з оранжевими терпкуватими солодкими плодами.

³ *Китайська мальва* (яп. «аоі»; лат. *Malva verticillata*) — багаторічна рослина з високим стеблом і яскравими квітами, зібраними в китицеподібні суцвіття.

⁴ *Багряник* (яп. «кацуро»; лат. *Cercidiphyllum japonicum*) — японський камфорний лавр.

(X, 434)

КИТАЙСЬКА МАЛЬВА І БАГРЯНИК

Якщо побачень стану уникати,
Побоюючись поглядів
Людських,
Мене вона вважатиме
Жорстоким!
(Невідомий автор)

(X, 435)

ТИРЛИЧ¹

Мов зачаровані,
Не знаючи про те,
Що квіти облетять,
Змішавшись з брудом,
Метелики кружляють біля них.
(Содзьо Хендзьо)

(X, 436)

ТРОЯНДИ

Розгледівши уперше нині вранці
Ці чарівливі квіти,
Я б назвав
Їх незрівнянний колір
Марнотратством.
(Кі-но Цураюкі)

(X, 437)

ДИВОЧА КВІТКА²

Росинки всі
На листі й пелюстках
З'єднавши ниткою,
Павук дівочій квітці
Намисто дивне з перлів змайстрував.
(Кі-но Томонорі)

¹ *Тирлич* (заст. «кутані» або «рютан-но хана»; сучасна назва: «ріндо»; лат. *Gentiana scabra*) — гірська багаторічна трав'яниста чи напівкущова рослина з яскраво-синіми або жовтими квітками.

² Див. коментар до вірша (IV, 226).

(X, 438)

ДИВОЧА КВІТКА

Аби на квіт дівочий подивитись,
Усі поля
Я в горах обійду,
В росі ранковій
Стежку вторувавши.

(Кі-но Томонорі)

(X, 439)

Вірш, у якому початкові склади рядків¹ утворюють слово «омі-нассі» («дівоча квітка»), складений на поетичному турнірі, присвяченому цій квітці, у палаці екс-імператора Судзаку

Ніхто не знає,
Скільки вже віків
З вершини Огура
Розноситься довкола
Клич біленького тужливого восени.

(Кі-но Цураюкі)

(X, 440)

ДЗВОНИКИ²

Настане осінь —
Дзвоники в полях
Розквітнуть
І зів'януть незабаром;
Трава також змарніє від роси.

(Кі-но Томонорі)

(X, 441)

АЙСТРИ³

У рідний край
Приїхав лиш для того,
Аби побачить айстри у цвіту...
Шкода, що аромат
Уже знесилів!

(Невідомий автор)

¹ Акрівірш.

² Дзвоники (заст. «кітіко-но хана», сучасна назва: «кікьо»; лат. *Platycodon grandiflorum* — дзвоник великоцвітний (японський)) — трав'яниста двосім'ядольна рослина з квітками, схожими на дзвоник.

³ Айстри (заст. «сіоні», сучасна назва «сіон»; лат. *Aster tataricus* — айстра сибірська) — трав'яниста декоративна рослина з квітками різного забарвлення.

(X, 442)

ТИРЛИЧ

Невже в полях
Їм мало тирличу?
Жену пташок,
Які сюди злетілись
Квіт толочити у моїм садку.
(Кі-но Томонорі)

(X, 443)

ОЧЕРЕТ

Дивлюсь на очерет
І все гадаю:
Чи справжній він, чи ні,
Цей білий світ,
Тендітний, мов цикади оболонка.
(Невідомий автор)

(X, 444)

ПОВІЙКА²

Повійки квіт
У мене на очах
Темніє враз —
Роси краплинки білі
Лиш відтінили сяйвом кольори.
(Ятабе-но Надзане)

(X, 445)

Склав і підніс імператриці Нідзьо, коли вона, будучи ще Господинею опочивальні, наказала складати вірші про вирізьблений з дерева квіт «медо»³

«МЕДО»

На дереві,
Що деревом не є,
Розквітли квіти!

¹ В оригіналі: «обана» (лат. *Miscanthus sinensis* — міскант японський) — багаторічна трав'яниста рослина з довгим тонким стеблом і густою розлогою волоттю, схожою на китицю очерету.

² Повійка (заст. «кен(і)госі», сучасна назва: «асагао»; лат. *Ipomea Pharbitis* — іпомея; укр. повійка, пові; березка, берізка; кручені паничі) — багаторічна витка рослина родини березкових з великими лійкуватими квітками.

³ Медо — етимологія і точне значення остаточно не з'ясовані (можл.: скороч. від «медо-хагі» різновид «хагі»).

От би ще й плодами
Поласувати, як колись, змогли!
(Фун'я-но Ясукіде)

(X, 446)

ТРАВА ПЕЧАЛІ

Як завжди, на село
З високих гір
Зірвався буревій, —
І «квіт печалі»
Без пахоців на землю облетів.
(Кі-но Тосіада)

(X, 447)

«ЯМАДЗІ»²

Лиш пісню чути,
А саму не видно!
Десь на гірській вершині в самоті
Кує зозуля,
В хмарах причаївшись.
(Тайра-но Ацуюкі)

(X, 448)

КИТАЙСЬКІ «ХАГІ»³

Щоразу,
Як на кущиках хагі
Цикад померлих бачиш оболонки,
Зі смутком думаєш:
А душі їхні де?
(Невідомий автор)

(X, 449)

РІЧКОВІ ВОДОРОСТІ

Чи знайде серце
Втіху уві сні,
Якщо і наяву,

¹ *Трава печалі* (*квіт печалі*) (яп. «сінобу-гуса») — досл. переклад українською назви одного з видів японської папороті (лат. *Davallia Mariesii*).

² «Ямадзі» — етимологія і значення достеменно не з'ясовані; можливо, скорочення від «ямадзі-но хототогісу» (лат. *Tricyrtis japonica*) — багаторічна трав'яниста рослина родини цибульних.

³ Китайські «хагі» — різновид «хагі».

⁴ Річкові водорості, в оригіналі «каванагуса» — різновид річкових водоростей.

Тебе зустрівши,
Не здатне вгамувати почуття?
(Кійохара-но Фукаябу)

(X, 450)

ВИСЯЧИЙ МОХ¹

На мить коротку
Квіти розцвітуть —
І облетять...
Лише роса щоранку
Фарбує знову й знову сріблом мох.
(Такамуко-но Тосіхару)

(X, 451)

БАМБУК «НІГАТАКЕ»²

Сумних комах
У полі голоси...
Як справді гірко
Раптом зрозуміти,
Що дні твої залежать від роси!
(Арівара-но Сігехару)

(X, 452)

ГРИБИ «КАВАТАКЕ»³

Темніє ніч.
Гірський осінній вітре,
Дмухни і поверни на небосхил
Одвічний місяць,
Що пройшов півнеба!
(Кагенорі-но Окімі
/принц Кагенорі/)

(X, 453)

ПАПОРОТЬ⁴

«Солома у вогні»!
Але ні диму,

¹ *Висячий мох* — різновид моху (заст. «сагарігоке»; сучасна назва: «саруогасе» / (досл. — «мавр'ячий лишайник»); лат. *Usnea diffracta*).

² *Бамбук «нігатаке»* — різновид бамбука (заст. «нігатаке»; сучасна назва «мадаке», лат. *Phyllostachys reticulata*; або ще: яп. «медаке» лат. *Pleuroblastus Simonii*).

³ *Гриби «каватаке»* — різновид грибів.

⁴ *Папороть* (яп. «варабі»; лат. *Pteridium aquilinum*) — гра слів: «варабі» 1) «папороть» 2) «солома у вогні» — саме так можна прочитати японською мовою назву папороті, написану хіраганою.

Ні полум'я не видно у траві.
Хто ж перший папороті
Це ім'я придумав?
(Сінсей-хосі)

(X, 454)

БАМБУК¹, СОСНА, МУШМУЛА, ЛИСТЯ БАНАНА

Безглуздими здавалися мені
Чекання дні
Між зустрічами...
Нині —
Хай бачить, як втішається душа!
(Кі-но Меното)

(X, 455)

ГРУША², ЮЮБА³, ВОЛОСЬКИЙ ГОРІХ

Зазнавши вдосталь горя і печалі,
Вже тільки животію —
Не живу...
А все одно
Не залишаю плоті!
(Фудзівара-но Хьое)

(X, 456)

*Склав першого дня весни в місцевості,
що зветься Каракото⁴*

КИТАЙСЬКЕ КОТО⁵

Лунає по-новому
Пісня хвиль!
Неначе хтось заграв
У Каракото
Мелодію весняну на кото.
(Абе-но Кійоюкі)

¹ Бамбук — у даному випадку «саса», низькорослий бамбук.

² Груша (яп. «насі»; лат. *Pyrus serotina*) — різновид кулястої японської груші.

³ Ююба або китайський фінік (яп. «нацуме»; лат. *Ziziphus jujuba*) — деревна рослина родини жостерових з терпкувато-солодкими плодами.

⁴ Каракото — місцева назва морського узбережжя в преф. Окаяма.

⁵ Кото — щипковий тринадцятиструнний музичний інструмент з корпусом довгастої форми.

(X, 457)

МИС ІКАГА¹

Численні бризки хвиль,
Що б'ють в стерно,
Вишневий цвіт нагадують...
Весною
Як розпізнати справжній білоцвіт?
(принц Канемі)

(X, 458)

МИС КАРАСАКІ²

Коли ж устиг ти,
Мисе Карасакі,
Нас обігнавши, виплисти вперед?
На хвилях
Навіть сліду не залишив!
(Абе-но Цунемі)

(X, 459)

МИС КАРАСАКІ

Мабуть, для вітру
Вже прийшла весна:
Накочує на берег квіти-хвилі,
Що зацвітають
Десь вдалечині.
(Ісе)

(X, 460)

КАМІЯ-РІКА³

Посивіло й моє волосся чорне,
І стало схожим
На той білий сніг,
Що падає у дзеркалі
За мною.
(Кі-но Цураюкі)

¹ *Ікага-сакі* — назва мису на північно-східному узбережжі Внутрішнього Японського моря.

² *Карасакі* — мальовничий мис на озері *Біва*.

³ *Камія-ріка* — невелика річка, що протікала через парк на території колишнього імператорського палацу в м. *Хей-ан* (Киото).

(X, 461)

РІКА ЙОДО¹

Посеред білих хмар
Одвічних гір
Знайду собі
Притулок на узгір'ї
І дочекаюсь більш погожих днів!
(Кі-но Цураюкі)

(X, 462)

КАТАНО²

Як тій воді болотній,
Що травною
Улітку зверху густо поросла,
Нема й моему серцю
Порятунку!
(Мібу-но Тадаміне)

(X, 463)

ПАЛАЦ КАЦУРА³

Настала осінь —
Час збирать плоди
Багрянника...
А місячне проміння
Ще квітів розсипає пелюстки.
(Мінамото-но Ходокосу)

(X, 464)

ПАХОЩІ

Як гірко навіть думати про те,
Що вітер-ненажера знов,
Як завжди,
Зірве вишневий цвіт
І розмете...
(Невідомий автор)

¹ *Йодо(-гава)* — велика ріка, що протікає через м. *Осака*.

² *Катано* — назва місцевості поблизу м. *Осака*.

³ Палац *Кацура* — імператорський палац, назва якого походить від слова «*кацура*» («*багрянник японський*»; лат. *Cercidiphyllum japonicum*) — високі стрункі дерева родини лаврових. За легендою, саме ці дерева ростуть на Місяці.

(X, 465)

ФАРБУВАННЯ ТУШШЮ¹

Якби не звична стежка в небесах,
Прокладена
Крізь весняний серпанок,
Знайшли б дорогу гуси
Восени?

(Арівара-но Сіґехару)

(X, 466)

ПОЛУМ'Я

Ріка плачу́ —
Як і проста ріка:
Ніхто не бачить, де її початок,
А висохне —
Пізна́єш глибину!

(Міяко-но Йосіка)

(X, 467)

ТІМАКІ²

Не марна праця!
Дружно проросли,
На заклинання зваживши,
На полі, засіяному пізно,
Всі ростки.

(Ое-но Тісато)

(X, 468)

Склав, отримавши наказ написати вірша з обіграванням слова «наґаме»³, у якому обіграв також початок і кінець вірша⁴.

З очима ненаситними блукаю
Під зливою

¹ Фарбування тушшю (яп. «сумінаґасі») — давній спосіб фарбування паперу, тканини чи кераміки, коли у воду, покриту масляною плівкою, додаються туш або кольорові фарби, що утворюють на поверхні виробу розпливчасті пастельні візерунки.

² Тімакі — національна страва: кульки вареного рису, загорнуті в бамбукове листя.

³ Гра слів: у давньояпонській мові слово «споглядання» (милування) (яп. «наґаме») і словосполучення «тривалий дощ» були омофонами.

⁴ Стилістичний прийом (яп. «кацукаммурі»), коли перший і останній склади вірша створюють нове слово (у даному випадку: «хару» — «весна»).

Вишневих пелюстків,
І серце
Разом з цвітом опадає!
(Сьодзьо Сьохо)

*ПІСНІ КОХАННЯ
(ЧАСТИНА ПЕРША)*

Сувій XI

* * *
(XI, 469)

Як тільки серед півників
У травні
Зозуля закує до забуття --
Я теж втрачаю розум
Від кохання!
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 470)

Живу чутками...
Мабуть, не зустріну.
Лиш спогоди лишає по собі
Нічна роса
Удень на хризантемах.
(Сосей-хосі)

* * *
(XI, 471)

Як річка Йосіно,
Що поміж скель
Несеться стрімголов, —
Любов до неї
Заполонила всі мої думки!
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(XI, 472)

Відавши долю вітру на поталу,
Несеться морем

Серед білих хвиль
Мій човен,
Не лишаючи і сліду!
(Фудзівара-но Катіон)

* * *

(XI, 473)

Летять роки!
Лиш іноді сюди,
На Зустрічєй Заставу,
Вість про неї
З гори *Отова* раптом долетить.
(Арівара-но Мотоката)

* * *

(XI, 474)

На мілину
Накотяться й відринуть
Пінливі хвили —
Як мої думки,
Що вслід за серцем лиш до неї линуть!
(Арівара-но Мотоката)

* * *

(XI, 475)

Чого на світі тільки не буває!
Мені про неї
Вітер нашептав,
І я, не бачивши її,
Уже кохаю!
(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XI, 480)

Послання —
Ще не свідчення кохання!
Незвично те, що за листами вслід
Душа моя також
До неї лине!
(Арівара-но Мотоката)

* * *
(XI, 481)

Відтоді, як уперше я почув
Гусей далеких голос, —
Лиш до неба
На клич кохання
Мчать усі думки!
(*Осікоти-но Міцуне*)

* * *
(XI, 487)

До тебе серце тягнеться щодня,
Немов шнурком
Підв'язані рукава
Ченців *Камо*¹
Святкового вбрання².
(*Невідомий автор*)

* * *
(XI, 488)

По вінця й небо, ма́буть, залили
Кохання марні сльози...
Лиш про нього —
Як не пручаюсь! —
Всі мої думки!
(*Невідомий автор*)

* * *
(XI, 489)

В затоці *Taro*³
Краю *Суруга*⁴
Бувають дні,
Коли дримають хвилі.
Моя ж любов буруниться щодня.
(*Невідомий автор*)

¹ *Камо* (в оригіналі: «*Камо-но ясіро*») — давній синтоїстський храм (преф. *Кіото*).

² Під час синтоїстських свят священники храму *Камо* підв'язували довгі рукава свого одягу шнурком, закинутим на плечі, який підтягував їх догори, аби вони не заважали рухам при виконанні обрядів.

³ *Taro* — затока на узбережжі Тихого океану.

⁴ *Суруга* — історична назва провінції у східній частині о. *Хонсю* (нині преф. *Сідзуока*).

* * *
(XI, 490)

Не потьмяніє, ні,
Любов дівоча,
Як молодой глици срібний блиск
На соснах в горах
Місячної ночі!
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 491)

Як водяний потік,
Що з гір одвічних
Зривається униз,
Мені також
У серці почуття не вгамувати!
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 496)

Кохання колір —
Що рум'янки¹ квіт!
Немає гірше муки,
Ніж кохати
Того, хто й здогадатися не зміг!
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 501)

Під струменем
Священної води²
Даремно я благав
Богів могутніх
Позбавити кохання назавжди.
(Невідомий автор)

¹ В оригіналі: «суецуму-хана» (або ще «бенібана») — сафлор (шафран, рум'янка); польова квітка темно-червоного кольору родини півникових, із пелюсток якої в минулому виготовляли жіночі рум'яна (лат. *Carthamus tinctorius*).

² Йдеться про синтоїстський обряд очищення (обмивання) святою водою (яп. «мітарасі»), який здійснювався під струменем водоспаду, у гірському струмку, священному джерелі тощо.

* * *
(XI, 502)

Якби не слово «смуток»,
Як би ще
Ми називали почуттів безладдя,
Що у душі породжує
Любов?
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 503)

Мене мое кохання пододало!
Як не таїв
До неї почуття —
Рум'янцем на обличчі
Проступало.
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 504)

Навряд чи він дізнається колись,
Що я його кохаю...
Узголів'я
Хіба що знає,
Вимокле від сліз.
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 505)

Не знає,
І ніхто йому не скаже...
Таю кохання від людських очей,
Як свій бамбук¹
Рівнина Сіно-хара².
(Невідомий автор)

* * *
(XI, 506)

Кохання без взаємності —
Мов тин,
Із очерету сплетений,

¹ В оригіналі: «асадзі» (або ще «тіґая») — низькорослий алант-алант (різновид бамбука) (лат. *Imperata cylindrica*).

² Сіно-хара — назва рівнини в преф. Сіґа.

В якому
Суміжні стебла не переплелись!
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 507)

Люблю,
Але про зустріч
Тільки марю!
Уже стомились руки без пуття
Розв'язувати пасок потаємний.
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 508)

Ну, що ж!
Тепер мені не докоряй!
Мов корабель,
Несе мене кохання,
Гойдаючи на хвилях, в океан!
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 509)

Мов ті буї на сітках рибаків,
Які в *Ice*¹
Гойдаються на хвилях,
Не знають спокою
Закохані серця!
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 513)

Немов тумани,
Що понад рікою
До неба підіймаються щодня,
У інший світ
Кохання мрії линуть.
(Невідомий автор)

¹ *Ice* — історична назва провінції (нині преф. *Mie*) і мальовничої океанської затоки.

* * *

(XI, 514)

Тебе щомиті згадую,
Кохана,
І кличу вголос,
Наче журавель,
Що в сум'ятті блукає очеретом.
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 518)

До всього при звичаються люди,
Але тебе не бачити...
Ну, що ж!
Нехай помру —
Та спробую, кохана!
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 522)

Кохати ту,
Яка тебе не любить —
Безглуздіше,
Ніж цифри на воді
Виводити, рахуючи що-небудь!
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 531)

Якби вони
Росли на бистрині,
Я посадила б водорості з моря¹
У річку сліз,
Що лється з рукавів...
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 532)

Ні в море,
Ні на берег —
Зверху хвиль

¹ Гра слів (натяк на те, щоб сльози помітив коханий): слово «міруме» («глядіння», «спостереження») у давній японській мові в іншому ієрогліфічному написанні означало також назву одного з видів морських водоростей.

Погойдуються водорості-перли,
Мов першого кохання сум'яття.

(Невідомий автор)

* * *

(XI, 533)

Про те, як я кохаю,
Знає любий
Не краще хвиль в затоці,
Де качки
Розкрякалися гучно в очереті.
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 534)

Не знають люди,
Що на гору Фудзі у краї Суруга
Я схожим став:
Палає і в мені
Вогонь кохання.
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 535)

Як не розчути шебету пташок,
Що в нетрях гір літають, —
Він не знає
Що коїться
У серденьку моїм!
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 536)

На мене схожий півень у стрічках¹
Застави зустрічей,
Бо тільки від кохання
Він також
Кукурікати почав.
(Невідомий автор)

¹ Йдеться про півнів, прикрашених білими чи кольоровими паперовими смужками або матер'яними стрічками, яких використовували під час релігійних церемоній.

* * *

(XI, 537)

Скелястим схилом
Зустрічей застави
Вода джерельна
Вільно струменить,
А я у серці почуття ховаю.
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 538)

Ніхто душі моєї не пізнає
Таємних дум!
Як в глибочинь морську
Плавучі водорості,
Я їх заховаю.
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 539)

На голос мій
Закличний і сумний
Луною навіть гори відгукнулись —
Усі до одної...
Та тільки не вона!
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 545)

Дедалі більше
Мокне мій рукав...
Напевно, вечір,
Землю огорнувши,
Ще і роси осінньої додав.
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 546)

Постійно серце тужить
Від кохання!
Та ще нестерпнішою

Туга ця стає
Осіnnими сумними вечорами!
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 547)

Моя любов
Не схожа на колосся
В осіннім полі...¹
В серці приховав,
Але чомусь забути не вдалося.
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 548)

На мить — коротку,
Як в осіннім полі
Над колосками спалах блискавиць, —
Не можу я
Коханого забути!
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 549)

Таїти від людей —
Нема підстав!
Нехай кохання з серця виринає,
Як волоть суєжі
Із моря трав.
(Невідомий автор)

* * *

(XI, 550)

Потроху нагромаджуючись, сніг
(Такий легенький!)
Може все зламати...
Таке й зі мною
Скоїла любов!
(Невідомий автор)

¹ Традиційний для давньої поезії епітет (яп. «макуракотоба») до слова «хв» («колос», «колосок», «колосся»), яке у свою чергу є метафоричним означенням чогось явного, видимого, очевидного.

* * *
(XI, 551)

Невже як сніг,
Що навіть в нетрях гір,
Прикритий осокою,
Врешті тане,
Мене також розтопить ця любов?
(Невідомий автор)

ПІСНІ КОХАННЯ
(ЧАСТИНА ДРУГА)

Сувій XII

* * *
(XII, 552)

У сні своїм коханого зустріла!
Якби я знала,
Що це тільки сон, —
Мабуть,
Не прокидалась би ніколи.
(Оно-но Коматі)

* * *
(XII, 553)

Відтоді,
Як уперше уві сні
Коханого зустріла,
Сновидіння —
Єдина втіха у житті мені!
(Оно-но Коматі)

* * *
(XII, 554)

Коли жага кохання допікає,
Навиворіт
Вдягнувши кімоно¹,
Вночі я знов
Самотня спать лягаю².
(Оно-но Коматі)

¹ У давнину слово «кімоно» означало будь-який одяг.

² За народним повір'ям, одягнене навиворіт нічне кімоно здатне принадувати коханого.

* * *

(XII, 555)

Коли осінній вітер без жалю
Пронизує все тіло,
Я щоночі
Її, жорстоку,
Кличу і молю.

(Сосей-хосі)

* * *

(XII, 556)

*Вірш, складений під час поминальної служби,
проведеної пресвятим Сінсем у храмі Сімоцу-Ідзумо,
і переданий Оно-но Коматі*

Її не видно!
Хочу і не можу
Утримати у складках рукавів
Перлини білі,
Що на сльози схожі.

(Абе-но Кійоюкі)

* * *

(XII, 557)

Вірш-відповідь

Перлинами на руках стають
Лише несправжні сльози!
Справжні ж — ллються
Потоком, як мої,
Й не застряють.

(Оно-но Коматі)

* * *

(XII, 558)

*Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби Камьо в покоях
імператриці*

Якби стежки,
Якими я блукаю,
Змарнівши від кохання,
В снах своїх,
Мене насправді привели до неї!

(Фудзівара-но Тосіюкі)

* * *

(XII, 559)

Як хвиля,
Що в затоці Суміное
До берега крадеться уночі,
Очей страхаючись,
У снах приходить до мене!
(Фудзівара-но Тосіюкі)

* * *

(XII, 560)

Моя любов
Так схожа на траву,
Що в нетрах гір
Росте й руниться рясно...
Але ніхто не відає про те.
(Оно-но Йосікі)

* * *

(XII, 566)

Як білий сніг,
Що падає з небес
Посушенілих
І зі споду тане,
Я від кохання теж розтану весь!
(Мібу-но Тадаміне)

* * *

(XII, 567)

На бакен в річці сліз,
Що на постіль
Потоком ллються,
Вже перетворила
І змучила мене моя любов!
(Фудзівара-но Окікадзе)

* * *

(XII, 568)

Готовий вмерти,
Я ожив би знов,
Якби вона мені пообіцяла

Хоча б коротку зустріч

І любов!

(Фудзівара-но Окікадзе)

* * *

(XII, 569)

Змарнілий від кохання та журби,

Забути намагаюся...

І знову

У снах її благаю

Та молю.

(Фудзівара-но Окікадзе)

* * *

(XII, 579)

У горах літніх

З крон дерев високих

Зозулі пісня лине в небеса —

Як марного кохання

Клич даремний!¹

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XII, 580)

У серці

Ні бажань, ні почуттів...

Немов туман

Осінній безпросвітний

Все небо пеленою застелив.

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(XII, 581)

Хоч і не плачу вголос,

Як цикада,

Але струмують із очей моїх

Потоком нескінченним

Смутку сльози!

(Кійохара-но Фукаябу)

¹ Гра слів: залежно від контексту слово «сора» можна прочитати як «небо», «небеса» і як «марний», «даремний», «безплідний».

* * *

(XII, 582)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся в оселі принца Коресада

В осінніх горах
Олень кинув клич,
Але не заглушити пісні смутку
Моїх ридань на самоті
Щоніч.

(Невідомий автор)

* * *

(XII, 583)

В осіннім полі —
Різнобарв'я трав,
Що переплутались, переплелись —
Як безлад,
Що коїться у серці від страждань.

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XII, 584)

Ніхто мені, самотньому, не скаже
Тих ніжних слів,
Що шепче вітерець
Стебельцям рисовим
Осінніми ночами!

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(XII, 585)

Мов гуси перелітні,
Що до неба
З плачем сумним
Зриваються з землі,
Душа моя лише до неї лине!

(Кійохара-но Фукаябу)

* * *

(XII, 586)

Про ту,
Яку кохаю без надії,
Осінній вітер навіть нагадав,

*Кото*¹ далекого
Мелодію донісши!
(*Мібу-но Тадаміне*)

* * *
(*XII, 587*)

Як рисові снопи²
Під час дощів
Вода в долині *Йодо*³ заливає,
Так і мене
Охоплює жага.
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(*XII, 588*)

Вірш, переданий коханій, що чекала в краю Ямато

Аж доки не приїхав,
Ще не бачив
Квітучих вишень в горах *Йосіно*.
Лиш чув, як всі кругом
Про них говорять.
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(*XII, 589*)

*Написав і надіслав третього місяця одній знайомій, коли почув,
що хтось інший пише до неї листи та навідується в гості*

Моя душа
Не схожа на росу,
Що, випавши на квіти, висихає.
Дмухне вітрець, —
І знов вона болить!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(*XII, 590*)

Не заметуть
Численні пелюстки
Квітучих вишень

¹ *Кото* — національний тринадцятиструнний музичний інструмент з дерев'яним корпусом довгастої форми (1,88 м).

² В оригіналі: «макомо» — водяний широколистяний рис (лат. *Lizania latifolia*).

³ *Йодо* — назва місцевості поблизу м. *Кіото*.

На горі *Курабу*
Кохання нещасливого думки.
(*Саканое-но Коренорі*)

* * *
(*XII, 594*)

Кохання спогади —
Сумнішого нема!
Блукаю в них,
Мов мандрівник стежками
Гори *Саянонака*¹ в *Адзума*.
(*Кі-но Томонорі*)

* * *
(*XII, 595*)

Залита морем сліз
Моя подушка...
Як водоростям в ньому не рости,
Так і мені
Не бачитися з нею!²
(*Кі-но Томонорі*)

* * *
(*XII, 596*)

Летять роки!
І хоч вогонь кохання
Не гасне у душі моїй,
Проте
Все холоднішими стають вночі рукава³.
(*Кі-но Томонорі*)

* * *
(*XII, 597*)

Давно кохання бути перестало
Для мене «стежкою незнаною»⁴,
Як знов

¹ *Саянонака(-яма)* — гора в північно-східній частині о. *Хонсю* (преф. *Яманасі*).

² Гра слів: див. коментар до вірша (XI, 531).

³ У давнину одяг часто використовувався як постіль.

⁴ «*Незнана (гірська) стежка*» («*сірану яма-дзі*») — традиційна для давньої поезії метафора на позначення чогось таємничого, незнайомого.

Нещасне серце
Раптом заблукало...
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(*XII, 599*)

Летять літа!
З роками навіть сльози,
Що «білими перлинами»¹ були,
Свій колір
На кривавий поміняли.

(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(*XII, 600*)

Найвдаліше
Яке найменування
Для тих комах,
Що гинуть у вогні?
Адже я теж згораю від кохання!
(*Осікоті-но Міцуне*)

* * *

(*XII, 601*)

Хіба не схоже
На хмаринку білу
Твоє жорстоке серце?
Та також
З гір без жалю зривається за вітром!
(*Мібу-но Тадаміне*)

* * *

(*XII, 602*)

Якби перетворитися я міг
На сяйво місяця,
Тоді вона,
Байдужа,
І з мене теж не зводила б очей!
(*Мібу-но Тадаміне*)

¹ «Білі перлини» («сльози кохання») («сіра-тама») — традиційна метафора або порівняння в давній японській поезії.

* * *

(XII, 603)

Якщо помру я раптом від кохання,
Чиє ж бо ще,
Як не твоє ім'я,
Назвуть усі на світі
Без вагання?

(Кійохара-но Фужаябу)

* * *

(XII, 604)

Мов очерету¹ пагони весняні
В затоці *Наніва*
У краї *Цу*²,
Росте моя любов.
Та хто це знає?

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XII, 605)

Минають дні,
Минають місяці:
Встаю, лягаю —
І не можу спати...
Забув, як лук тримають у руці!

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XII, 606)

Про смуток мій,
Про те, як я страждаю,
Лише мені відомо одному,
Але не тій,
Яку я так кохаю!

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XII, 607)

Так і не зміг
Сказати те, що треба!
Як свій потік ховає *Мінасе*,

¹ В оригіналі: «асі» — японський очерет; тростина (лат. *Phragmites communis*).

² Цу — іст. назва однієї з провінцій країни (нині преф. Хього).

Так я любов
Приховую від тебе.
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(XII, 613)

Донині вже помер би
Від кохання!
Та знову повернуло до життя
Зустрітися зі мною
Обіцяння!
(Кійохара-но Фукаябу)

* * *
(XII, 614)

Летять роки.
Даремно я молю
Її про зустріч...
Мабуть, і не знає,
Що серце звикло вірити в обман!
(Осікоті-но Міцуне)

* * *
(XII, 615)

Людське життя — така ж нікчемна річ,
Як і роса...
На зустріч проміняв би
З тобою,
Не вагавшись навіть мить!
(Кі-но Томонорі)

ПІСНІ КОХАННЯ (ЧАСТИНА ТРЕТЯ)

Сувій XIII

* * *
(XIII, 616)

Склав і надіслав першого дня третього місяця, під час дощу, після того, як повернувся від тієї, з якою таємно зустрічався

Не спиться до світання
І вставати
Не хочеться вночі...

А прийде день —
Весняний дощ весь час перед очима!¹
(*Аривара-но Наріхіра*)

* * *

(*XIII, 617*)

Склав і передав тій, що чекала в оселі Наріхіри²

Не від дощу,
Що ллється без упину, —
Від річки сліз
Намокли рукави...
Невже тебе я більше не зустріну?
(*Фудзівара-но Тосіюкі*)

* * *

(*XIII, 618*)

Вірш-відповідь, надісланий від імені тієї жінки

Рукава мочать лиш на міліні...
Коли почую,
Що тебе змиває
Та річка сліз, —
Повіриться й мені!
(*Аривара-но Наріхіра*)

* * *

(*XIII, 619*)

Нам не зустрітись —
Ти нині так далеко!
Тіла розлучені,
Але моя душа
Твоєю тінню стала, мій коханий!
(*Невідомий автор*)

* * *

(*XIII, 628*)

У краї *Мітіноку*, кажуть люди,
Є річка *Наторі* —
«*Ріка Пліток*»³...

¹ Гра слів: яп. слово «*нагаме*» можна прочитати як «*подовгу дивитися*» і як «*тривалий дощ*».

² Йдеться про *Аривара-но Наріхіру* (825—880) — талановитого поета доби *Хей-ан*, «японського Дон-Жуана», відомого своїми любовними пригодами, на яких будується сюжет повісті «*Ісе-моногатарі*».

³ *Ріка Пліток* («*Наторі-гава*») — досл. переклад з яп. назви невеликої річки в північно-східній частині о. *Хонсю*.

Замучили
Суди та пересуди!
(Мібу-но Тадаміне)

* * *
(XIII, 629)

Як швидко розлітаються плітки
Несправедливі!
Та ріку Тацута
Я попри все
Перепливу-таки!
(Міхару-но Арісуже)

* * *
(XIII, 630)

Скажу лише:
Ні зараз, ні раніше
Про неї я не відав і не чув!
То ж від пліток
Стає іще сумніше!
(Арівара-но Мотоката)

* * *
(XIII, 631)

Життя менé нічого не навчило!
Повзуть плітки...
Що ж! Доки я живий,
Закохуватись буду
До могили!
(Невідомий автор)

* * *
(XIII, 632)

Таємно відвідуючи одну жінку, що мешкала в П'ятому східному кварталі столиці, і не маючи змоги проходити через ворота, Наріхіра зазвичай пробирався до неї через зруйновану огорожу. А оскільки його візити стали занадто частими, хазяїн садиби наказав сторожі вночі охороняти стежку. Прийшовши до оселі коханої і не зустрівшись із нею, Наріхіра повернувся додому, де склав цю пісню і надіслав жінці

Якби вночі сторожа засинала,
Таємною стежинкою
Щоніч

Приходив би до тебе я,
Кохана!

(Арівара-но Наріхіра)

* * *

(XIII, 633)

Закоханий,
Чекаю з нетерпінням,
Коли ж, нарешті, вийде із-за гір
На небо місяць,
Щоб прийти до тебе!

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XIII, 634)

Як довго я чекав цієї ночі,
Палаючи від пристрасті!
Якби ж
Ніколи більше
Півні не співали!

(Невідомий автор)

* * *

(XIII, 635)

Осіння ніч!
Хіба що тільки назва...
Наговоритись вдосталь не змогли,
Зустрівшись врешті-решт,
А вже світає!

(Оно-но Коматі)

* * *

(XIII, 636)

Чи довгою осіння буде ніч?
Спрадавна кажуть,
Що її тривалість
Залежить від того,
Кого зустрів.

(Осікоті-но Міцуне)

¹ В оригіналі: «півень із Застави зустрічей, прикрашений стрічками» («Аусака-но ю-цукє-дорі») — див. коментар до вірша (XI, 536).

* * *

(XIII, 641)

Чи справді то було,
Чи уві сні?
Тим ранком росяним,
Коли тебе покинув,
Зозулі плач примарився мені!
(Невідомий автор)

* * *

(XIII, 642)

Цураючись очей
І поголосок,
Від тебе повертаюсь ще вночі,
Як тільки на світанок
Зайнялося!¹
(Невідомий автор)

* * *

(XIII, 643)

Як паморозь на сонці,
Від печалі
Прокинувшись уранці і тебе
Згадавши, моя люба,
Я розтану!
(Ое-но Тісато)

* * *

(XIII, 644)

Я задрімав,
Жадаючи побачить
Тієї ночі швидкоплинний сон,
Але тепер
Він був іще коротший!
(Арівара-но Наріхіра)

* * *

(XIII, 652)

В душі своїй
Приховуй почуття,
Коли кохаєш,

¹ В оригіналі використане традиційне для класичної поезії порівняння: «ніби відкривається коштовна лакована скринька для гребінців» («тама-кусіге акеба»).

Як ховають спідне
Фіалкового кольору¹ вбрання!
(Невідомий автор)

* * *
(XIII, 653)

Шкодá!
Любов, мов квітку сусукі,
Помітну всім,
Оповили плітками
І сплутали, як потаємний шнур².
(Оно-но Харукадзе)

* * *
(XIII, 654)

Вірш-послання Татібана-но Кійокі від жінки, з якою він таємно зустрічався

Хто із закоханих
Вбрання темно-лілове³
Наважиться на людях одягти,
Якщо один
Загине від любові?
(Невідомий автор)

* * *
(XIII, 655)

Вірш-відповідь

Сльозами обливаючи рукава,
Я уночі вдягав би
Це вбрання,
Якби тебе, кохана,
Смерть спіткала.
(Татібана-но Кійокі)

¹ У давні часи білизну («спідне кімоно»), яку вдягали під верхнє кімоно, фарбували переважно в ліловий (фіалковий) колір.

² «Таємний шнур» — традиційна для давньої поезії метафора, що означала той чи інший рівень інтимних відносин: зраду, вірність тощо («розв'язати таємний шнур», «не розв'язувати таємний шнур»). Мається на увазі шнур (поворозка, очкур), що виконував функцію паска для слідніх штанів.

³ В оригіналі: «вбрання кольору гліцинії» («фудзі-горомо»). Саме темно-лілового (бузкового, фіолетового) кольору верхнє кімоно японці вдягали на себе під час трауру за померлим.

* * *

(XIII, 656)

Нехай би вдень,
Але ж і уві сні
Людей допитливих
Я погляди стрічаю.
Якби ти знав, як тяжко це мені!
(*Оно-но Коматі*)

* * *

(XIII, 663)

Бамбука листя
Паморозь покрила,
І холод ночі наскрізь пронизав,
Та кольору¹ міняти
Він не буде!
(*Осікоти-но Міцуне*)

* * *

(XIII, 664)

Якщо хто-небудь
Про моє кохання
Дізнається раптово,
То чуткі
Сягнуть в Ямасіна² вершин *Отова*.
(*Невідомий автор*)

(*Дехто вважає, що автором цієї пісні була придворна покоївка з Аумі³*)

* * *

(XIII, 665)

Приплив, мов мед,
В затоку затікає.
Сьогодні ми не бачилися вдень,
Тож вечора
Душа моя чекає!
(*Кійохара-но Фукаябу*)

¹ Гра слів: слово «*колір*» («*іро*») у давньояпонській мові мало також значення «*любов*», «*кохання*».

² Ямасіна — назва місцевості (нині один із районів м. *Кіото*).

³ Аумі (*Омі, Оумі*) — історична назва однієї з провінцій країни (нині преф. *Сіра*).

* * *
(XIII, 666)

Прозорі води котить *Сіра-кава*¹
Через віки...
Допоки буду жить,
Тебє я не зречусь,
Моя кохана!
(*Тайра-но Садафун*)

* * *
(XIII, 667)

Нехай не дорікаюць добрі люди,
Якщо від мук кохання,
Що таю,
Намистом сльози
Розсипати буду!
(*Кі-но Томонорі*)

* * *
(XIII, 668)

Якщо не могу більше я таїти
Свого кохання,
То нехай воно
Палає в горах
Мандаринів² квітом!
(*Кі-но Томонорі*)

* * *
(XIII, 669)

Плітки мою невинність розтоптали.
Мов човен в морі,
Згинуло ім'я.
А зустрічі
Частішими не стали!³
(*Невідомий автор*)

¹ *Сіра-кава* (досл.: «Біла ріка») — невелика річка поблизу м. *Кіото*.

² В оригіналі: «гірський мандарин» («*яма-татібана*») — різновид японського мандарина; лат. *Citrus deliciosa*.

³ Гра слів: див. коментар до вірша (XI, 531).

* * *
(XIII, 670)

Мого кохання втраченого свідок —
Подушка наскрізь вимокла
Від сліз,
Що із очей струмують
Безупинно.
(Тайра-но Садафун)

* * *
(XIII, 671)

Мій плач сумний —
Немов сосни ридання,
Чиє коріння вітер оголив,
Б'ючи о берег хвилі
Без вагання!

(Невідомий автор)

(Дехто вважає, що ця пісня належить Какіномото-но Хітомаро)

* * *
(XIII, 672)

На качку-мандаринку
Стала схожа,
Що в неглибокім мешкає ставку, —
Сховатись від пліток
Такіж не можу!
(Невідомий автор)

ПІСНІ КОХАННЯ (ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА)

Сувій XIV

* * *
(XIV, 677)

Розквітли півники¹
В болотах Асака²,
Що в краї Мітіноку.

¹ В оригіналі: заст. «хана-кацумі»; сучасна назва: «хана-сьобу» — *iris Кемпфера* (лат. *Iris Kaempferi var. hortensis*; укр. «півники»).

² Болота Асака — заболочена місцевість на території сучасної преф. Фукусіма.

У розлуці
Чи довго ще кохатиму його?
(Невідомий автор)

* * *
(XIV, 678)

Якби ми не зустрілися,
Я зроду
Не закохався б так і не страждав —
Вже краще
Тільки б чув про твою вроду!
(Невідомий автор)

* * *
(XIV, 679)

Якби її
Тоді, в Ісонокамі,
Я на дорозі раптом не зустрів,
То не страждав би зараз
Від кохання!
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(XIV, 680)

Нічого дивного!
Хоч бачимось, хоч ні —
Як той вогонь
У лоні Фудзіями,
Любов до тебе палахтить в мені!
(Фудзівара-но Тадаюкі)

* * *
(XIV, 681)

Щоранку в дзеркало,
Соромлячись, дивлюсь —
Що ця любов накоїла зі мною!
Тепер і в снах
До тебе не з'явлюсь!
(Ісе)

* * *

(XIV, 682)

Як білопінні хвилі,
Що на скелі,
Спинаючись, накочуються знов,
Так я до тебе,
Ненаситний, лину!

(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 683)

Як рибаки,
Пірнаючи в Ісе,
Рвуть водорості
Зрання і до ночі,
Я милувався б милою усе!¹

(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 684)

Ніяк не намилиуюся уволю
Ні вишень цвітом
В горах весняніх,
Серпанком оповитих,
Ні тобою!

(Кі-но Томонорі)

* * *

(XIV, 689)

Мабуть, мене чекаючи,
Богиня
Моста Удзі²
Зняла своє вбрання
Лише з плечей і долі постелила.

(Невідомий автор)

¹ Гра слів: див. коментар до вірша (XI, 531).

² Богиня моста Удзі — синтоїстська Діва-богиня (або ще «Діва-перлина» («тама-хіме»)), яка, за легендою, охороняла з давніх часів міст через річку Удзі у пров. Ямасіро, на території якої стояло м. Кіото (Хей-ан).

* * *

(XIV, 690)

Чи прийдеш ти,
Чи я піду до тебе
Цієї ночі місячної?
Все ж
Дощаті двері зачинять не треба!
(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 691)

Казала:
«Я прийду без зволікання!»
У цю предовгу вересневу ніч
Лиш місяця діждався
На світанні!
(Сосей-хосі)

* * *

(XIV, 692)

А що, як вістку кожному послати
В цю місячну,
Таку казкову ніч?
Мовляв, приходи!
Не можу більш чекати!
(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 693)

Хай стрічку темно-синю покриває
В моїм волоссі
Паморозь нічна...
Без тебе я до спальні
Не ступаю!
(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 694)

Як лист хаті
Під тягарем роси
В долині Міягі²

¹ В оригіналі: «шістнадцята ніч», «ніч на 16-е число місяця» («ід-зайоі») — ніч із повним місяцем.

² Міягі — долина поблизу м. Сендай.

Чекає вітру —
Так я тебе чекаю, любий мій!
(Невідомий автор)

* * *
(XIV, 695)

Моя любов —
Гвоздика із *Ямато*.
Та, що під тинном в горах розцвіла.
Зустріти знов —
Чи буду змогу мати?
(Невідомий автор)

* * *
(XIV, 696)

Не знаю, як там він у *Наніва*,
Що в краї *Цу...*
В *Ямасіро*,
У *Това*¹,
Лиш мрією зустрітися живу!
(Невідомий автор)

* * *
(XIV, 702)

Як лука тятива
Чи в *Хікіно*²
Повзучий плющ³,
Потягнуться по світу
Пліткі про ту, що покохав давно.
(Невідомий автор)

(Дехто вважає, що ця пісня належить Аме-но мікадо, який присвятив її придворній покоївці з Аумі, що прислуговувала йому під час бенкетів)

* * *
(XIV, 703)

Не обривай кохання!
Хай пліткі
Повзуть і в'ються,

¹ *Това* — назва одного з районів тогочасного м. *Кіото*.

² *Хікіно* — назва місцевості.

³ В оригіналі: «*цудзура*» (або ще «*кудзу*» чи «*цудзура-фудзі*») — різновид японських трав'янистих ліан; лат. *Cocculus trilobus*).

Мов на веретено
Намотуються шовкові нитки.

(Невідомий автор)

(Вважають, що ця пісня була піднесена у відповідь)

* * *

(XIV, 704)

Плітки про нас,
Мов трави в літнім полі,
Буяють, розповзаючись селом...
Але без тебе
Зсохну теж поволі!

(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 705)

Пісня, що була написана Наріхірою замість однієї жінки, яка мешкала в його маєтку і мала таємні стосунки з Фудзівара-но Тосіюкі, котрий одного разу надіслав їй листа, де було сказано: «Збирався провідати тебе, але боюсь, що піде дощ»

Хотіла й не наважилась спитати:

Кохаєш ти чи ні?

А дощ все лле...

Дощ, що усе на світі

Має знати!

(Аривара-но Наріхіра)

* * *

(XIV, 706)

Складено і передано Наріхірі однією особою, яка дорікала йому за те, що він провідує багатьох інших

Сама кохаю,

А тобі не вірю!

Тяглось до тебе безліч різних рук,

Як до нуса

На храмовім подвір'ї.

(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 707)

Вірш-відповідь

Ти кажеш, що нуса —

Ім'я мені!

Але ж нуса,
Які пливають рікою,
Зупиняться колісь на мілині.¹
(*Арівара-но Наріхіра*)

* * *

(*XIV, 708*)

Від вогнищ дим на березі Сума²,
Де варять сіль рибалки,
Вітер стелить
Чомусь в той бік,
Де любові нема!
(*Невідомий автор*)

* * *

(*XIV, 709*)

Він без кінця
Навколо мене в'ється,
Мов плющ в росі
По стовбурах дерев...
Та радощів чомусь не додається.
(*Невідомий автор*)

* * *

(*XIV, 710*)

З чийого ти, зозуленько, села
Втекла цієї ночі
Й запевняєш,
Що тут³ віднині
Спати почала?
(*Невідомий автор*)

* * *

(*XIV, 711*)

Що ж!
Мій коханий тільки на словах

¹ Під час релігійних свят у храмах стрічки нуса ченці спляють на вогнищі або ж пускають течією ріки.

² Сума — назва затоки й мальовничої місцевості на узбережжі Внутрішнього Японського моря поблизу м. Кобе (преф. Хього).

³ Гра слів: звуконаслідування, яким у японській мові передається як кування зозулі («*коконаку*», «*кокко-іу*», або ще «*какко-то наку*»), так і квохтання, кудкудакання тощо, є омонімічним слову «тут» («*коко*»).

Такий прегарний,
А душа мінлива
І нестійка, як «місячна трава»¹.
(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 712)

Якби цей світ
Був світом без обману,
Як би раділа я
Його словам,
Довірившись солодкому дурману.
(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 719)

Не гнівайся на мене,
Як забуду!
Зозулі осінь щастя не додасть,
І до відрази
Я кохать не буду...²
(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 720)

Коли потік нестримний зупиняє
На мить коротку
Річка Асука —
Всі думають,
Що й річка душу має.
(Невідомий автор)

(Дехто вважає, що ця пісня належить Накатомі³
з краю Адзума)

¹ Місячна трава (досл. переклад з яп. назви — «цукі-гуса») — декоративна трав'яниста рослина (лат. *Cottelina cottinifolia*), яку використовували для виготовлення надзвичайно красивої «місячної» фарби. Головним недоліком пофарбованої таким чином тканини чи одягу було те, що вони швидко линяли від дощу.

² Гра слів: яп. слово «акі», написане хіраганою, можна прочитати як «осінь» і як «пересичення», «пересит», «відрази»

³ Накатомі з краю Адзума — Накатомі-но Якаморі (середина VIII ст.), один із авторів антології «Ман-йо-сю».

* * *
(XIV, 721)

У річці *Йодо*¹ людям і мені
Вода здається мертвою...
Мов серце,
Потік нестримний
Б'ється в глибині!
(Невідомий автор)

* * *
(XIV, 722)

Гірська ріка
Ніколи не вирує
В глибоких заводях.
Лише на міліні,
Здіймаючись, клекочуть пінні хвилі.
(*Сосей-хосі*)

* * *
(XIV, 723)

Я не забуду ні за що на світі,
Як душу всю
Забарвила любов
В багрянний колір —
Барву перших квітів!
(Невідомий автор)

* * *
(XIV, 724)

Переплелись у серці почуття,
Мов смуток² візерунків
Мітіноку,
А через ко́го? —
І не знаю я!
(*Кавара-но Садайдзін*³)

¹ *Йодо(-гава)* — ріка, що протікає через м. *Осака*.

² Гра слів: слово «*сінобу*» може означати назву візерунчастої тканини, яку виготовляли в селищі *Сінобу* (р-н *Мітіноку*), і «згадувати зі смутком», «сумувати»

³ *Мінамото-но Тоору*.

* * *

(XIV, 725)

Лише кохати вмію!
А вона —
Мов очерет:
То колір поміняє,
То за вітрами стелиться услід!
(Невідомий автор)

* * *

(XIV, 735)

Не знаючи, як зустрітися з жінкою, до якої він таємно навідувався, і кружляючи навколо її оселі, Куронусі раптом почує крик диких гусей, після чого склав цю пісню, аби передати їй

Кохану згадую,
Як тільки долинає
Гусей найперших
З піднебесся плач...
Але, на жаль, вона цього не знає.
(Отомо-но Куронусі)

* * *

(XIV, 736)

Зібравши листи, які Міністр правої руки¹ писав їй до того часу, як зовсім перестав навідуватися, повернула йому разом із цієї піснюю

Мов листя, що опало із дерев,
Зістарівшись,
Листи я повертаю,
Яким так довіряла
Дотепер.
(Фудзівара-но Йорука)

* * *

(XIV, 737)

Вірш-відповідь

Як лист на згадку
Підбирають люди,
На пам'ять про кохання збережу
Листи,
Що повернула моя люба.
(Міністр правої руки)

¹ Мінамото-но Йосіарі (845—897) — син імператора Монтоку (827—858; роки правл.: 850—858).

* * *

(XIV, 740)

*Складено й надіслано раднику середнього рангу Мінамото-но
Нобору, коли він був помічником управителя краю Омі*

Якби була я
Півнем на заставі,
Тебе стрічаючи й прощаючись,
Щораз
Я б заливалась співом і сльозами.¹
(*Кан-ін*)

* * *

(XIV, 741)

На рідний край
Не схоже його серце!
Чому ж воно тоді таким сумним,
Занедбаним
Тепер мені здається?
(*Ісе*)

* * *

(XIV, 742)

У горах плющ²
Весь тин оперезав.
Коханий теж
Навколо мене в'ється,
Та жодного слівця ще не сказав!
(*Уцукю*)

* * *

(XIV, 745)

*Одного разу дівчина, з якою Окікадзе зустрічався таємно від її
батьків, дізнавшись про те, що вони її кличуть до себе, поспішаю-
чи, забула одягнути свою спідницю. Згодом, повертаючи її, він
склав цю пісню*

На водорості схожа,
Що рікою
Із сліз сумних униз пливають,

¹ Гра слів: яп. слово «наку», написане хіраганою, можна прочитати, як «плакати» і як «співати», «щебетати», «кукурікати» тощо.

² В оригіналі: «аоцудзура» (або ще «цудзурафу-дзі») — вид трав'янистих ліан; лат. *Cocculus trilobus*.

Ця річ,
Негадано залишена тобою.
(Фудзівара-но Окікадзе)

* * *
(XIV, 746)

Для мене
Справжнім ворогом тепер
Дарунок став, залишений на згадку.
Якби не він —
Забула б я тебе!
(Невідомий автор)

ПІСНІ КОХАННЯ (ЧАСТИНА П'ЯТА)

Сувій XV

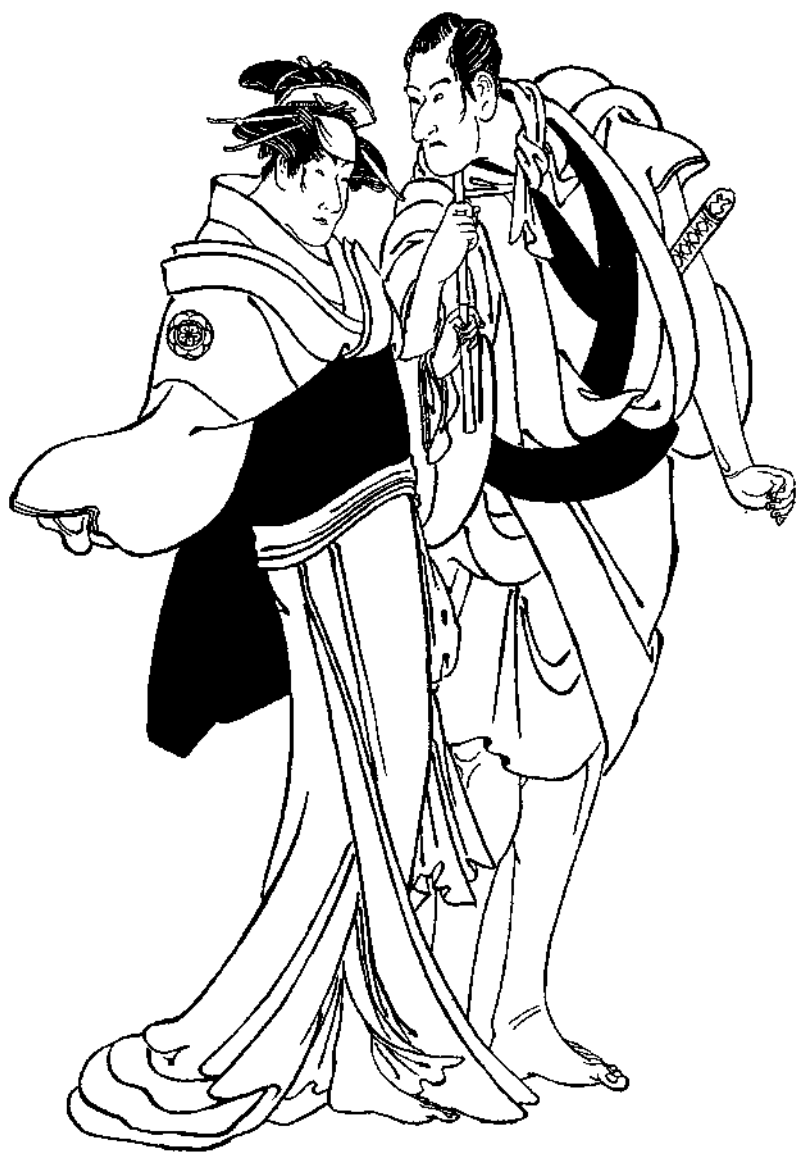
* * *
(XV, 747)

Наріхіра таємно навідувався до однієї особи, що мешкала в західній частині палацу імператриці, розміщеному в П'ятому кварталі столиці. Але після десятого числа першого місяця ця жінка кудись переїхала. Кого тільки не розпитував він, де вона мешкає, ніхто не міг цього сказати. Кохаючи її, як і раніше, навесні наступного року, коли зацвіла слива, однієї дивної місячної ночі він пробрався до західної частини палацу і, лежачи на дощаній підлозі, доки не зайшов місяць, склав цю пісню

І місяць не такий,
І не така
Весна тепер приходить, як бувало!
Лиш я один —
Такий, як і тоді!
(Арівара-но Наріхіра)

* * *
(XV, 748)

Лише кохав,
Як волоть сусукі,
Любов не виставляючи назовні...
І вже не прив'язався —
Прикипів!
(Арівара-но Наріхіра)

* * *
(XV, 749)

Якби не переплив,
А тільки слухав,
Як в річці *Отова*¹
Шумить вода,
Я не пізнав би хвиль шалених руху.
(Фудзівара-но Канесуке)

* * *
(XV, 754)

В твоїм житті
Коханок так багато,
Як в кошику для квітів
Дірочок...
Менé не варто й до уваги брати!
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 755)

Як той рибак,
Що водорості в бухті
З поверхні в човен часом підбере,
Так він до мене
Іноді заходить!
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 756)

У сріблі,
Що блищить на рукаві,
Заплаканого місяця обличчя
Закоханій
Ввижається мені.
(Ісе)

* * *
(XV, 757)

Ще осінь не ступала на подвір'я!
А я, прокинувшись,

¹ *Отова(-гава)* (досл.: ріка «Звук крил») — назва ріки та однойменної гори поблизу м. *Кіото*.

Сріблястої роси
Краплинки бачу
В себе в узголів'ї.

(Невідомий автор)

* * *

(XV, 758)

Як одяг солеварів
В бухті Сума¹
З'єднав китовий вус
Рідким стібком,
Так ти до мене рідко ходиш, любий!

(Невідомий автор)

* * *

(XV, 765)

Якби, зустрівши, знала,
Що спасіння
Від цих страждань,
Таких тяжких, нема,
Дістала би забудь-трави² насіння!

(Невідомий автор)

* * *

(XV, 766)

Кохає,
А вночі не завітає!
Вже навіть стежка звичних сновидінь
Забудь-травою
Густо заростає.

(Невідомий автор)

* * *

(XV, 767)

Чи від безсоння,
Чи тому, що любий
Мене забув,

¹ У минулому в затоці Сума в солярнях випарювали з водоростей сіль.

² *Забудь-трава* («*васуре-гуса*», або ще «*ябукан-дзо*») досл. переклад назви одного з видів квітів родини лілійних (лат. *Heterocallis fulva*).

Тепер і уві сні
Так важко зустрічатися нам буде!
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 768)

Здається значно ближчим уві сні,
Навіть *Китай*¹ далекий,
Ніж коханий,
Що розлюбив,
Покинутій мені.
(Кенгей-хосі)

* * *
(XV, 769)

На самоті старіючи,
Дивлюсь,
Як ллють дощі
І струменять зі стріхи,
Що *сум-травою*² густо поросла.
(Сада-но Нобору)

* * *
(XV, 770)

Травою заросли
Навкруг оселі
Усі стежинки,
Доки я його,
Такого безсердечного, чекала!
(Содзьо Хендзьо)

* * *
(XV, 771)

Казав, умить повернешся назад,
Зі мною розлучаючись...
Відтоді

¹ В оригіналі: (заст.) «*Морокосі*» — поетична назва Китаю, яка використовувалася в давньояпонській мові.

² *Сум-трава* (або ще «*трава печалі*» — «*сінобу-гуса*») — досл. переклад назви одного з видів японської папороті (лат. *Davallia Mariesii*).

Лиш плачу та журюсь
Під спів цикад¹.
(Содзьо Хендзьо)

* * *

(XV, 772)

Чи прийде,
Чи не прийде мій коханий?
Усе стою, чекаючи його,
Під плач цикад²
У сутінках осінніх!
(Невідомий автор)

* * *

(XV; 773)

В душі печаль...
Скінчилася любов!
Останньою надією вчепився
В моє вбрання
Маленький павучок³!
(Невідомий автор)

* * *

(XV, 774)

Я знаю,
Що до мене мій коханий
Вже не повернеться,
Але, забувши все,
Очікую його безперестанно!
(Невідомий автор)

* * *

(XV, 775)

Не прийде! Знаю.
Все одно — чекаю
У ночі місячні...

¹ Гра слів: слово «*хігурасі*», написане хіраганою, можна прочитати, як «цикада» («цикада японська»; лат. *Tanna japonensis*) і як «увесь день», «протягом дня».

² Гра слів: див. коментар до вірша (XV, 771).

³ За народним повір'ям, несподівана поява павука означала близьку зустріч із коханою людиною.

Якби хоч дощ пішов —
Лише тоді зі смутком засинаю.
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 776)

Хіба що восени тепер побачу!
Мов поле засадив —
І зник до жнив...
А я, мов гуси¹,
Зранку вголос плачу.
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 777)

Чому осінній вітер навіває
Таку журбу,
Коли з сосною вдвох
Під вечір марно
Ми його чекаєм?
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 778)

Вже скільки літ
Минуло з того часу!
Але, страждаючи,
Чекаю все одно,
Мов та сосна в затоці Суміное.
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 779)

Чекаю, як сосна у Суміное,
І плачу,
Мов самотній журавель,
Який щодня
Кричить у очеретах.
(принц Канемі)

¹ Дикі гуси прилітають до Японії лише на зимівлю.

* * *
(XV, 780)

Склала і надіслала Накахірі, з яким кохалася і який довгий час не приходив до неї, щоб повідомити йому про свій переїзд до батька — управителя краю Ямато

Як може стільки літ
Його чекати
Гора Міва,
Вже знаючи про те,
Що він до неї більше не приїде!¹
(Ise)

* * *
(XV, 781)

Холодний вітер
В полі заблукав...
Невже і в серці милої кохання
Зів'яне,
Як осінній цвіт хагі?
(Урін-ін-но Міко
/принц Урін-ін/)

* * *
(XV, 782)

Розлуки час,
Мабуть, уже приспів!
Слова кохання теж колись зів'януть,
Як я постаріла
За час осінніх злив.
(Оно-но Коматі)

* * *
(XV, 787)

Осінній вітер в душу проникає,
Але сердець
Йому не розлучить!
Напевно, люба
Все-таки лукавить!
(Кі-но Томонорі)

¹ Аллегоричне послання-докір коханому з прихованим повідомленням про те, де саме її можна знайти.

* * *

(XV, 788)

Любов моя
Безжалісна до мене!
Її слова міняють кольори
Ще швидше,
Аніж осінь барви клена.

(Мінамото-но Мунеюкі)

* * *

(XV, 789)

*Склала і надіслала коханому, якці жодного разу не прийшов
провідати її під час хвороби, а навідався лише після одужання*

На Гору Смерті¹
Подивившись збоку,
Я повернулась, щоб не перейти
Її раніш за тебе,
Мій жорстокий!

(Хьое)

* * *

(XV, 790)

*Прив'язавши віри до обгорілого стебла трави,
передала коханому, з яким таямно зустрічалася і який довгий час
не приходив*

Минає час.
Тут, на Маленькім полі²,
Вже палять сухотрав'я.
І в душі
Жар спогадів розжеврівся поволі.

(старша сестра Оно-но Коматі)

* * *

(XV, 797)

Як непомітно
В'яне квіт кохання
В серцях людей

¹ Гора Смерті («Сіде-но йма») — міфічна гора на шляху до потойбічного світу.

² Гра слів: Маленьке поле (яп. «Оно») — топонім і водночас прізвище сестри відомої поетеси.

На грішній цій землі!
Як неминуче в'яне квіт кохання!
(*Оно-но Коматі*)

* * *

(*XV, 798*)

Кохання цвіт
Зів'яв у нього в серці...
Тепер на самоті,
Як солов'ю,
Оплакувати долю доведеться?¹
(*Невідомий автор*)

* * *

(*XV, 799*)

Обрид коханій.
Що робить? Не знаю.
Хіба що милуватися здаля,
Мов білоцвітом,
Доки він буяє.
(*Сосей-хосі*)

* * *

(*XV, 800*)

Якщо розлюбиш,
Де мені ховатись?
В саду своєму буду в самоті
І в тузі
Білоцвітом милуватись.
(*Невідомий автор*)

* * *

(*XV, 801*)

Забудь-трава
Від холоду змарніла.
Здається, іній оповив також
Твоє жорстоке серце,
Моя мила?
(*Мінамото-но Мунеюкі*)

¹ Гра слів: слово «наку», написане хіраганою, можна прочитати як «співати» і «плакати»

* * *

(XV, 802)

Склав за доби Кампьо за велінням Їх Величності і записав на розсудній ширмі

Яке воно —
Забудь-трави насіння?
Мені здається, схоже на її
Жорстоке серце,
Що його і сіє!

(Сосей-хосі)

* * *

(XV, 803)

В осіннє поле,
Де вже рис поспів,
Не гнала й не казала,
Що обриднув.
Чому ж він залишітись не схотів?¹

(Кенгей-хосі)

* * *

(XV, 804)

Як сумно зустрічати осінь серця
На цьому світі...
Перший крик гусей
Чи то мій плач
Аж до небес несеться?

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XV, 805)

І в смутку, і в журбі,
Коли кохаєш,
Чомусь струмують сльози із очей —
Ані на мить
Ти спокою не знаєш!

(Невідомий автор)

¹ Гра слів: яп. слово «іне», написане хіраганою, можна прочитати, як «рис (у полі)» і як (заст. кансайський діалект) «іди!», «повертайся!».

* * *

(XV, 806)

З душею,
Помарнілою від дум,
Вже ледь живий
Бреду цим грішним світом,
Жадаючи покинути його.

(Невідомий автор)

* * *

(XV, 807)

Як водяні жуки,
Яких зривають
Рибалки з водоростей зрізаних, —
Я теж
Лише собі, не світу, докоряю!

(Фудзівара-но Наоіко)

* * *

(XV, 817)

Як нещодавно зорані поля
Копають,
Перкопуючи знову,
З ним не зустрівшись,
Не вгамуюсь я!

(Невідомий автор)

* * *

(XV, 818)

На березі піщаному,
Край моря,
Менé коханий
Про любов благав,
А потім забував стократ про мене.

(Невідомий автор)

* * *

(XV, 819)

Як сумно диким гусям залишати,
Зриваючись у небо,
Очерет —

Так і мені
Кохану покидати.
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 820)

Марніє листя кленів
Під дощем,
Та осінь в серці милого здається
Мені, сумній,
Сумнішою іще.
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 821)

Осінній вітер
Віє-повіває
Над полем *Мусасі*,
І трави всі, листочок кожний
Колір свій міняє.¹
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 822)

Мою нікчемну долю нагадали
Мені плоди,
Залишені в полях,
Осіннім буревіям
На поталу!
(*Оно-но Коматі*)

* * *
(XV, 823)

Осінній вітер листя задирає
Плюща пожовклого...
В минуле озирнусь —
І знову власній долі
Докоряю.
(*Тайра-но Садафун*)

¹ Гра слів: див. коментар до вірша (XIII, 663).

* * *
(XV, 824)

Колись балаканиною вважав
Людей пустих
На осінь нарікання...
Тепер свій вік
Я «осінню» назвав!
(Невідомий автор)

* * *
(XV, 825)

Летять роки.
Журися, не журися —
А він не йде... Забув?
Чи міст Удзі,
Що на шляху між нами, обвалився?
(Невідомий автор)

(Ще в одному варіанті вірш закінчується словами: «Коната коната-ні хіто мо кайовадзу» — «Ні тут, ні там теж ніхто не проходить»)

* * *
(XV, 826)

Прошли роки,
Як бачились востаннє...
Але, мов міст *Нагара*¹, простяглось
Крізь часу плин
Мое палке кохання.
(Саканое-но Коренорі)

* * *
(XV, 827)

Як піна, що пливе за течією,
Я зникну теж,
Бо часу плин
Менé
Вже розлучив з надією моєю.
(Кі-но Томонорі)

¹ *Нагара* — міст через ріку *Йодо* в м. *Осака*

* * *

(XV, 828)

Як розділяє річка *Йосіно*
*Подружжя гори*¹,
Так і тих, хто любить,
Цей грішний світ
Розлучить все одно.

(Невідомий автор)

ПІСНІ СКОРБОТИ

Сувій XVI

* * *

(XVI, 829)

Складено з приводу смерті молодшої сестри

Нехай дощем
Проллються сльози в річку,
Щоб переповнилась водою
*Ватарі*².
Може, тоді повернеться сестричка?
(Оно-но Такамура)

* * *

(XVI, 830)

Складено в ніч поховання регента *Фудзівара-но Тадафуса* поблизу
*Білої річки*³

Криваві сльози
Ллються у ріку,
Що *Білою* назвали,
Бо цю назву
Давали люди за твого життя!
(Сосей-хосі)

¹ *Гори Подружжя* («*Імосе/-но/-яма*») — назва двох невисоких гір у преф. *Нара*, між якими протікає річка *Йосіно*.

² *Ватарі(-гава)* — міфічна ріка, що розділяє світ живих і мертвих. Переправившись через цю річку, душа покійного потрапляє в потойбічний світ.

³ *Ріка Біла* (яп. «*Сіра-кава*») — невелика ріка поблизу м. *Кіото*.

* * *

(XVI, 831)

Складено з приводу смерті канцлера Хорікави, який був похований на горі Фукакуса¹

Гамую розпач,
Дивлячись на плоть,
Що схожа на цикади оболонку.
А над Фукакуса-горою
Вже димок...

(Содзу Сьоен)

* * *

(XVI, 836)

Складено з приводу смерті старшої сестри

Загатиш мілину —
Потік бурхливий
На заводь перетворюється...
Жаль,
Завадити розлуці неможливо!

(Мібу-но Тадаміне)

* * *

(XVI, 837)

Складено з приводу смерті коханої Фудзівара-но Тадафуса і передано під час похоронної церемонії

Як не журись у каятті своїм:
Чому не ти...
Чому не ти раніше?
Як плин ріки,
Не повернуть її!

(Кан-ін-но Мьобу)

* * *

(XVI, 838)

Складено з приводу смерті Кі-но Томонорі

Що буде з нами завтра,
Я не знаю...
Та, поки житиму,

¹ Гора Фукакуса («Фукакуса/-но/-яма») — назва невисокої гори й прилеглої до неї місцевості поблизу м. Кіото.

Тужитиму за тим,
Хто нас уже сьогодні покидає!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(*XVI, 839*)

Складено з приводу смерті Кі-но Томонорі
Чому він вибрав осінь для розлуки?
Востанне бачити того,
Кого любив,
О цій порі —
Немає гірше муки!
(*Мібу-но Тадаміне*)

* * *

(*XVI, 840*)

Склав під час жалоби за покійною ненькою
«*Безбожний*» місяць.
Золото на кленах
Промокло від дощів,
Як рукави
Тих, хто сумує за тобою, нене!
(*Осікоті-но Міцуне*)

* * *

(*XVI, 844*)

Складено як вірш-відповідь на співчуття, отримане під час жалоби й проці до гірського храму

Живу тепер на схилах вікових,
Але й на мить
Не хочуть просихати
Мого вбрання
Лілові рукаві.
(*Невідомий автор*)

* * *

(*XVI, 845*)

Склав у рік жалоби за Володарем¹, милуючись квітами поблизу ставка

Як сяють барви квітів на поверхні
Води в ставку —
Так в пам'яті моїй

¹ Мова йде про імператора Німьо (або Фужакуса) (810—850; роки правл.: 833—850).

Його яскравий образ
Не померкне!
(*Оно-но Такамура*)

* * *

(*XVI, 846*)

(*Складено в день роковин смерті
імператора Фукакуса*)

Сьогодні теж
Прощальний відблиск сонця
Погас в долині у густій траві¹ —
Як і тоді,
Серпанком оповитий.
(*Фун'я Ясухіде*)

* * *

(*XVI, 847*)

Після оголошення жалоби за покійним імператором Фукакуса його старший радник, який постійно прислужував йому, відчувши відразу до світського життя, піднявся на гору Хіей², де був пострижений у ченці. Через рік, коли до нього дійшли чутки про те, що придворні вже зняли свій траурний одяг, а дехто з них навіть радіє отриманню нових посад, він склав цей вірш

Усі вбрання весняне одягли...
Коли б мої рукава,
Вкриті мохом,
Просохнути нарешті
Теж змогли!
(*Содзьо Хендзьо*)

* * *

(*XVI, 848*)

Склав і заніс до оселі покійного міністра Кавари, коли восени, ідучи повз його будинок, помітив, що листя на кленах майже не змінило кольору

Дарма що смуток осені
Довкола.
В садибі без господаря і лист
Міняти не наважується
Колір.
(*Міністр правої руки*³)

¹ Гра слів: ім'я імператора Фукакуса (офіційно: *Німьо-тенно*) перекладається як «густа трава».

² Гора поблизу м. Кіото, на якій розташований відомий буддійський монастир Енряку-дзі.

³ *Мінамото-но Йосіарі* (845—897).

* * *

(XVI, 849)

*Склав, почувши спів зозулі влітку того року, коли помер
Фудзівара-но Такацуне*

Лише сьогодні вранці,
Плач зозулі
Сумний почувши,
З жахом зрозумів,
Що ми вже розлучилися назавжди!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(XVI, 850)

*Склав, милуючись вишнями у цвіт, що розквітли після смерті
людини, яка їх посадила*

Людське життя —
Мов вишень білоцвіт!
Не думав я,
Що буду вибирати,
Кого із них оплакати раніш...
(*Кі-но Мотіюкі*)

* * *

(XVI, 851)

Склав, милуючись сливами в садибі, господар якої помер

Усе, як завжди — пахощі і колір,
Густі, насичені...
Лиш постаті того,
Хто посадив ці сливи,
Так бракує!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(XVI, 852)

*Склав, відвідуючи оселю покійного Міністра лівої руки Кавари
і милуючись садом, що був улаштований ним на зразок місцевості
Сіогама¹*

Яка печаль!
Тебе уже немає.

¹ Сіогама — назва тихоокеанського узбережжя й мальовничої затоки (преф. Мідзакі).

Пливе над Сіоґамою димок
І десь в затоці, танучи,
Зникає...
(Кі-но Цураюкі)

* * *
(XVI, 853)

Після кончини восначальника середнього рангу гвардії Правого крила Фудзівара-но Тосімото в його садибі вже ніхто не жив. Одного пізнього осіннього вечора по дорозі додому, зайшовши до садиби, побачив, що сад перед його будинком повністю заріс травною. З тяжким настроєм згадуючи минуле, склав цей вірш

Комах дзижчання,
Очерет в журбі...
Занедбаний квітник заріс травною —
Це все,
Що залишилось по тобі.
(Міхару-но Арісуке)

* * *
(XVI, 858)

Під час подорожі одного чоловіка до провінції його дружина раптом занедужала. Знесилена хворобою, перед смертю склала вона цю пісню

Жалкую,
Що почути не змогла
Твій голос перед смертю,
Що постелю, де спатимеш,
Сльозами залила.
(Невідомий автор)

* * *
(XVI, 859)

Восени, тяжко хворий, втрачаючи останню надію, склав і надіслав знайомій людині

Кленовий лист
За вітром в даль несеться,
Але життя людське
На цій землі
Мені ще ефемернішим здається.
(Ое-но Тісато)

* * *

(XVI, 860)

Складено перед смертю

Недовговічною
Лише росу вважав,
А нині й сам
Хіба що на травичку,
З останніх сил тримаючись, не впав!
(Фудзівара-но Коремото)

* * *

(XVI, 861)

Слав, будучи тяжко хворим і знесиленим

Я чув про шлях, з якого, на біду,
Не повертаються.
Та не гадав,
Що й сам я
Не вчора, так сьогодні ним піду.
(Арівара-но Наріхіра)

*РІЗНІ ПІСНІ
(ЧАСТИНА ПЕРША)*

Сувій XVII

* * *

(XVII, 865)

Як загорнути,
Щоб з собою взяти
Цю радість зустрічі?
Хіба що рукави
Заморського убрання розірвати!
(Невідомий автор)

* * *

(XVII, 866)

Хто довголіття справжнього бажає —
Тобі дарує
Вишень білоцвіт,

Що часу швидкоплинність

Зневажає.

(Невідомий автор)

*(Дехто вважає, що ця пісня була складена колишнім
Великим канцлером¹)*

* * *

(XVII, 867)

Яким сумним

Весь краєвид зробила

У полі *Мусасі*

Посеред трав

Самотня горобейника² стеблина!

(Невідомий автор)

* * *

(XVII, 868)

*Склав і передав разом із верхнім убранням у подарунок чоловікові
молодшої сестри своєї дружини*

Як тільки

Горобейник розцвітає,

Крім кольору яскравого його,

Всіх інших барв

Ніхто не помічає!

(Арівара-но Наріхіра)

* * *

(XVII, 869)

*Склав і надіслав разом зі шматком нефарбованого вишитого шовку
нинішньому старшому радникові Фудзівара-но Куніцуне, коли він,
ще будучи на посаді молодшого радника, отримав чин радника
середнього рангу*

Можливо, він непоказним здається,

Але безбарвна зовнішність

Не раз

Приховувала

Справжній колір серця!

(Міністр правої руки³)

¹ Великий канцлер — Фудзівара-но Йосіфуса (804—872).

² В оригіналі: «мурасакі» — горобейник (лат. *Lythospermum officinale*).

³ Мінамото-но Йосіарі (845—897).

* * *

(XVII, 870)

Після того, як Наммацу, покинувши двір, поселився у своєму
маєтку в Ісонокамі, йому дарували звання чиновника 5-го рангу.
Склав і надіслав йому з цієї радісної нагоди

Коли крізь зарості густі
В Ісонокамі
Світ сонця проникає —
Навіть там, в селі старому,
Вишня розцвітає!
(Фуру-но Імаміті)

* * *

(XVII, 871)

Склав у день прощі до Оохарано¹ імператриці Нідзьо, коли вона
була ще Господинею опочивальні східного крила палацу

Про світ Богів,
І їх славетні справи
Сьогодні нагадає храм святий
Біля гори Осіо²
В Оохара.
(Арівара-но Наріхіра)

* * *

(XVII, 872)

Склав, милуючись танцівницями Госеті³

Небесний вітре!
Подувом своїм
Закрий у хмарах стежку,
Щоб у танці
Дівочі постаті затримались на мить!
(Йосіміне-но Мунесада)

* * *

(XVII, 873)

Склав, намагаючись дізнатися вранці після свята Госеті, кому
належить загублена перлина зі шпильки для зачіски

Запитую перлину білосніжну,
Хто був її хазяйкою? —

¹ Оохарано (поле Оохара) — назва відомого синтоїстського храму і місцевості поблизу Кіото.

² Осіо(-яма) — гора поблизу Кіото.

³ Госеті — історична назва церемоніального танцю, що виконувався п'ятьма танцівницями під час однойменного свята.

Мовчить...
Тож за всіма
Журюся безутішно.
(Кавара-но Садайдзін)

* * *
(XVII, 874)

За доби Камьо із чоловічої бенкетної зали до покою Імператриці відправили слугу з глечиком запитати, чи не залишилося ще вина. Засміявшись, фрейлини передали глечик Її Величності, проте відповіді чоловіки так і не отримали. Після повернення слуги і його розповіді про те, що трапилося, Тосіюкі склав і передав фрейлинам цю пісню

Куди, скажіть,
Поділась наша пляшка?
Невже її у море віднесла
Та хвиля,
Що змиває й черепашку?¹
(Фудзівара-но Тосіюкі)

* * *
(XVII, 878)

Гора Обасуте
У Сарасіна!
Не знає вітри
І моя душа,
Коли над нею ясний місяць плине!²
(Невідомий автор)

* * *
(XVII, 879)

Дивлюсь
На ясний місяць із журбою:
Чим ми частіше бачимо його,
Тим швидше ми
Старіємо з тобою.
(Арівара-но Наріхіра)

¹ Гра слів: яп. словосполучення «когаме», написане хіраганою, можна прочитати як «маленький глечик», «пляшечка» і як «черепашка»

² Вірш пов'язаний із легендою про сина, який через неврожай та голод приніс на плечах свою немічну матір помирати на гору Обасуте (досл.: гора «Покинутаї старої»), що в краю Сарасіна (преф. Нагано). Але, зворушений казковим сяйвом місяця над горою, він розкався і повернувся з матір'ю додому.

* * *

(XVII, 880)

*Склав, коли в гості до мене завітав Осікоті-но Міцуне,
а на небі був надзвичайно гарний місяць*

На місяць гляну — й думаю,
Бувало:
Нема байдужих,
Як нема села,
Якого б його сяйво не сягало!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(XVII, 881)

Склав, побачивши віддзеркалення місяця у ставку

Гадав,
Що другого такого вже немає,
Та ось він — ясний місяць!
Не з-за гір,
А з глибини поважно впливає!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(XVII, 882)

Потік *Ріки Небесної* змиває
Укупі з хмарами
І місяць-острівець —
Лиш слід блідий
Від сяйва залишає.
(*Невідомий автор*)

* * *

(XVII, 883)

Ще не натішились,
А місяць вже сховався...
Тепер, напевно, по той бік гори
Його красою
Хтось замилювався!
(*Невідомий автор*)

* * *

(XVII, 884)

Одного разу, повернувшись із полювання, принц Коретака всю ніч розмовляє і бенкетував із друзями. Як тільки місяць одинадцятої ночі¹ почав заходити, принц, який уже добре захмелів, вирішив повертатися додому. З цієї нагоди й була складена пісня

Ще не натішились,
А місяць вже сховався!
Якби не ці хребти
Зубчастих гір,
То, може б, він нікуди й не дівався?
(Арівара-но Наріхіра)

* * *

(XVII, 885)

За доби правління імператора Тамури² певні особи почали наполягати, щоб через провину матері принцесу Акіракейко позбавили сану жриці. Коли ж справа була припинена, черниця Кьосін склала пісню

У небесах
По зоряній дорозі
Крокує місяць ясний,
І хмарки
Його красу затьмарити не в змозі!
(черниця Кьосін)

* * *

(XVII, 890)

Така ж і в нього доля,
Як моя!
Старіємо удвох на цьому світі:
Міст *Нагара* у краї *Цу*
І я.
(Невідомий автор)

* * *

(XVII, 891)

Бамбука листя хилиться додолу
Під снігу тягарем...
Так і моя

¹ Місяць одинадцятої ночі — повний місяць.

² Тамура — імператор Монтоку.

З вершин донизу
Покотилась доля.

(Невідомий автор)

* * *

(XVII, 892)

У лісі Оаракі¹ сохнуть трави...
Ні кінь не забреде,
Ні чоловік,
Аби скосити коням
На потраву.

(Невідомий автор)

(В іншому варіанті вірш починається словами: «Сакура аса-но оу-но сіта куса...» — «Трави під вишневими деревицями...»)

* * *

(XVII, 893)

Хіба ж їх перелічиш, ці роки?!
Летять, як кажуть люди,
Без упину...
Та в цьому році
Постарів-таки.

(Невідомий автор)

* * *

(XVII, 894)

«Я теж зістарівся...» —
Які гіркі слова!
Неначе сіль,
Що варять солевари
З води затоки Міцу² в Ханіва³.

(Невідомий автор)

(В іншому варіанті вірш починається словами: «Оотомо-но Міцу-но хамабе-ні...» — «На піщаному березі Міцу в Оотомо...»)

¹ Оаракі — назва місцевості в повіті Уті (пров. Ямато).

² Міцу — назва затоки, мису та узбережжя в провінції Ханіва. Гра слів: «Міц(дз)у» можна прочитати також як «вода».

³ Ханіва — давня назва місцевості, морської затоки, а також провінції Сетцу в IV—XII століттях.

* * *

(XVII, 899)

Ну, що ж!
На гору *Дзеркало*¹ зйду —
На себе подивлюся,
Щоб дізнатись,
Як я постарів на свою біду!

(Невідомий автор)

(Дехто вважає, що ця пісня належить *Отото-но Куронусі*)

* * *

(XVII, 900)

Коли мати *Наріхіри* мешкала в *Нагаока*, заклопотаний справами при дворі, він не мав часу навіть зрідка навідуватися до неї. Якось останнього місяця року йому принесли листа від матері. Відкривши його, він побачив не звичайні слова, а пісню

Постаріла!
І, кажуть, скоро треба
З тобою розлучатись назавжди...
О, як я хочу
Глянути на тебе!

(мати *Наріхіри*)

* * *

(XVII, 901)

Вірш-відповідь

Безсмертя зичимо,
Згадавши їх тепло...
Як би хотілось дітям,
Щоб на світі
Розлук з батьками зовсім не було!

(*Арівара-но Наріхіра*)

* * *

(XVII, 902)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби *Камьо* в покоях імператриці

Немов літа,
Що роблять нас старими,
На гору *Каеру* лягає сніг,

¹ Гора *Дзеркало* — досл. переклад з яп. назви гори *Кагамі* (преф. *Сіга*).

І сиві пасма
Всю вершину вкрили.
(*Арівара-но Мунейна*)

* * *
(*XVII, 903*)

Складено тоді ж і піднесено Її Величності як подяку за дароване вино чоловікам, що веселилися та розважалися складанням віршів

Не стану я
Корити власне тіло
За те, що постаріло,
Бо тоді
Ні я тебе, ні ти мене не стріла б!
(*Фудзівара-но Тосіюкі*)

* * *
(*XVII, 904*)

Як постарів ти,
Охоронцю юний,
За ті роки,
Що над мостом Удзі,
Неначе мить єдина, промайнули!
(*Невідомий автор*)

* * *
(*XVII, 905*)

Як довго ми не бачились з тобою,
Моя красуне-сосно!
Скільки літ
Чекала ти
В затоці Суміное!¹
(*Невідомий автор*)

* * *
(*XVII, 906*)

Якби сосна-красуня в Сумійосі²
Людиною була,
Спитав би я,

¹ Гра слів: див. коментар до вірша (VIII, 365).

² Сумійосі — один із давніх варіантів назви затоки Суміное.

Скільки століть
Повз неї промайнуло?¹
(Невідомий автор)

* * *
(XVII, 907)

Хто і коли
Цих сосонок насіння
На березі скелястому садив?
Пройшли віки,
Та вічне їх коріння!
(Невідомий автор)

* * *
(XVII, 908)

На сósни *Такасаго*
Я не схожий,
Та саме в *Оное*²
Від світських чвар
Я порятунок відшукати зможу.
(Невідомий автор)

* * *
(XVII, 909)

Хто ще живий
Із тих, кого я знав?
Хіба що та сосна, що в *Такасаго* —
Та її давнім другом
Я не став!
(Фудзівара-но Окікадзе)

* * *
(XVII, 910)

Далеко в морі
Піняву здіймають,
Зустрівшись раптом, течії морські...
А їй притулку
В світі цім немає!
(Невідомий автор)

¹ Гра слів: див. коментар до вірша (VIII, 365).

² *Оное* — назва місцевості (преф. *Хього*).

* * *

(XVII, 911)

Розкішні шати
З білопінних хвиль
Прикрасив Бог морів та океанів¹
Короною
Авадзі-сіма² гір.

(Невідомий автор)

* * *

(XVII, 912)

Я милувався б островом Тамацу³
Так часто,
Як ті хвилі,
Що сюди
Накочуються з далечі морської!

(Невідомий автор)

* * *

(XVII, 913)

В затоці Наніва
Уже приплив.
Гурт журавлів,
Курликаючи, знову
На острів Таміно⁴ перелетів.

(Невідомий автор)

* * *

(XVII, 914)

Складено на шляху з Ямато до краю Ідзумі і надіслано Цураюкі,
який чекав там на друга

Згадав тебе,
Коли почув, як тужить

¹ Бог морів та океанів — яп. «Ватацумі»

² Авадзі-сіма (острів «Пінистий шлях») — мальовничий гірський острів, розташований у Внутрішньому Японському морі між островами Хонсю і Сікоку (преф. Хього).

³ Острів Тамацу («Тамацу-сіма») — невеличкий мальовничий острів поблизу м. Вакаяма.

⁴ Таміно — невеликий піщаний острів у затоці Наніва. У вірші гра слів: назву острова Таміно можна перекласти як «Польовий дощовик», «Польова солом'яна накидка від дощу»

Самотній журавель у *Окіцу*¹.
Це вість була, що ти живий,
Мій друже!

(*Фудзівара-но Тадафуса*)

* * *

(*XVII, 915*)

Вірш-відповідь

Високі хвилі тягнуться до неба
В затоці *Такасі*²,
Де на косі
Я з соснами
Очікую на тебе!³

(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(*XVII, 916*)

Складено під час подорожі до затоки Наніва

Рибалкою на мить хотів би стати,
Щоб, як вони,
В затоці *Наніва*
В краплинках-перлах
Водорості рвати!

(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(*XVII, 917*)

*Склав і надіслав коханій людині, що вирушила на прощу в Сумійосі*⁴

У *Сумійосі* побула і досить!
Хоч, кажуть рибаки,
Там гарно жить...
Але ж забудь-траву
Ніхто не косить!

(*Мібу-но Тадаміне*)

¹ *Окіцу* — назва піщаної коси і частини узбережжя Внутрішнього Японського моря.

² *Такасі* — назва затоки у Внутрішньому Японському морі і місцевості в історичній провінції *Ідзумі*.

³ Гра слів: див. коментар до вірша (VIII, 365).

⁴ *Сумійосі* — у вірші гра слів: назва затоки *Сумійосі* дослівно перекладається як «гарно жити».

* * *

(XVII, 918)

Склав, потрапивши під дощ на острові Таміно під час подорожі в Наніва.

Не врятував сьогодні від дощу
Мене цей острів
Попри власну назву...
Тож гріш ціна
І назві, і плащу!¹
(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XVII, 919)

Склав того дня, коли экс-імператор², прямуючи до Західної річки³, наказав складати вірші на тему «Журавлі на міліні»

Завмерли в очереті
Журавлі?
Чи вітер хвилю
Накотив на берег
І в річку повертатись не велів?
(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XVII, 920)

Коли экс-імператор відвідував маєток принца Накацукаси⁴, на ставок уперше спустили човен для розваг. Увечері, коли він уже збирався повертатися додому, Ісе склала й піднесла йому цю пісню

Сказала б я тобі,
Щоб зупинився,
Залишився назавжди у воді,
Якби човном
Ти раптом опинився!
(Ісе)

* * *

(XVII, 921)

Склав, перебуваючи в місцевості під назвою Каракото

На струнах хвиль
Майстерно вітер грає,

¹ Гра слів: див. коментар до вірша (XVII, 913).

² Мається на увазі відставлений імператор Уда.

³ Західна річка («Нісі-гава») — давня назва ріки Ої.

⁴ Принц Накацукаса (Ацуйосі) — син імператора Уди.

І передзвін китайського *кото*
Аж до столиці, ма́буть,
Долинає!
(*Сінсей-хосі*)

* * *

(XVII, 922)

Склав біля водоспаду *Нунохікі*¹

Сріблястих перлів назбираю в руки
Навколо водоспаду —
В світі цім
Вони сльозами стануть
В час розпуки.

(*Аривара-но Юкіхіра*)

* * *

(XVII, 925)

Хотів би я
Самітника убір
Зіткати з білих ниток *Кійотакі*?²
І назавжди сховатись
В нетрях гір!

(*Сінтай-хосі*)

* * *

(XVII, 926)

Склав поблизу водоспаду під час відвідування храму *Рюмон*³

Навіщо Діва гір⁴
Це полотно
Вибілює на сонці?
«Не пошите»⁵
Вбрання ніхто не вдягне все одно.

(*Ісе*)

¹ *Нунохікі* (досл. — «Простягнене / витягнуте, розгорнене/ полотно») — водоспад на р. *Ікута* поблизу м. *Кобе*.

² *Кійотакі* (досл. — «Прозорий водоспад») — досить розповсюджена на території Японії назва водоспадів, але у даному випадку йдеться про пороги на річці *Кійотакі*, що протікає на захід від м. *Кіото*.

³ *Рюмон* (досл. — «Брама дракона») — назва водоспаду і храму в горах *Йосіно* (преф. *Нара*).

⁴ Діва гір («*Яма-хіме*») — Богиня гір.

⁵ «*Не пошите*» (не зшите нитками) вбрання — метафорична назва одягу буддистських ченців-самітників.

* * *

(XVII, 927)

Склав, коли імператор Судзаку-ін, вирушивши сьомого дня сьомого місяця милуватися водоспадом Нунохікі, наказав усім присутнім складати вірші

Сьогодні я
Від щирої душі
Підніс би *Ткалі* зоряній в дарунок
Це полотно,
Що власник залишив.

(*Татібана-но Нагаморі*)

* * *

(XVII, 928)

Склав, милуючись водоспадом Отова¹ на горі Хіей

За стільки літ
Він також постарів!
Посівіла верхівка водоспаду, —
І пасма чорного
Не видно нагорі.

(*Мібу-но Тадаміне*)

* * *

(XVII, 929)

Складено про той самий водоспад

Віками розігнати не вдається
Вітрам ці білі хмари.

Час пливе —
Вода струмує,
Ллється, ллється, ллється...

(*Осікоті-но Міцуне*)

* * *

(XVII, 930)

Складено за доби правління імператора Тамури, коли Їх Величність під час відвідування жіночих покоїв висловив своє захоплення намальованим на ширмі водоспадом і наказав присутнім складати про це вірші

Цей водоспад
З душі сумної ллється,

¹ *Отова(-но такі)* (досл. з яп. — водоспад «Звук крил») — водоспад на горі Хіей поблизу м. Кіото.

Тому і видно лиш води потік,
А гуркоту почути
Не вдається.

(Сандзьо-но Маті)

* * *

(XVII, 931)

Складено про вишневий цвіт, намальований на ширмі

Розквітнувши,
Ніколи не зів'яне,
Не змінить кольору свого
Цих вишень цвіт —
Довічною весна на світі стане!

(Кі-но Цураюкі)

* * *

(XVII, 932)

Складено про картину, намальовану на ширмі

Осінній смуток:
На гірському полі,
У копи складений,
Підсушується рис,
А в небі гуси скаржаться на долю!

(Саканое-но Коренорі)

РІЗНІ ПІСНІ (ЧАСТИНА ДРУГА)

Сувій XVIII

* * *

(XVIII, 933)

Одвічний світ!
А що у ньому вічне?
Вчорашній вир
У річці Асука
Сьогодні мілиною стане звично.¹

(Невідомий автор)

¹ Гра слів: див. коментар до вірша (VI, 341).

* * *

(XVIII, 934)

Мов водорості зрізані в човні,
Думки мої
Змішалися,
Сплелися...

Чи довго вікувати ще мені?

(Невідомий автор)

* * *

(XVIII, 935)

Про світ сумний
Думки невтішні линуть —
Мов крізь густий туман
Над пасмом гір,
Летять по небу дикі гуси клином.

(Невідомий автор)

* * *

(XVIII, 936)

Спочатку дорікаємо сваволі,
Сумуємо
У грішнім світі цім,
Та згодом
Підкоряємося долі.

(Оно-но Такамура)

* * *

(XVIII, 937)

*Пісня, яку Оно-но Садакі,
будучи управителем краю Каї,
підніс знайомій людині,
що їхала до столиці*

Якщо спитають мешканці столиці,
Як я живу,
Про смуток розкажи
Цих гір високих,
Хмарами сповитих!

(Оно-но Садакі)

* * *

(XVIII, 938)

Складено у відповідь на запрошення Фун'я-но Ясухіде, коли той зайняв посаду секретаря третього рангу у провінції Мікава¹, приїхати й подивитися на цей край

Як та трава-плавушник²,
Відірву
Своє коріння
І за течією,
Немов за долею сумною, попливу!
(Оно-но Коматі)

* * *

(XVIII, 948)

Віддавна був цей світ
Такий сумний
Чи лиш для мене він таким зробився —
Хто б відповісти міг
На це мені?
(Невідомий автор)

* * *

(XVIII, 949)

На схилах гір
Розцвів «печалі квіт»³.
Мабуть, тому,
Що я тут оселився,
Покинувши людей обридлий світ.
(Невідомий автор)

* * *

(XVIII, 950)

Якби я міг у горах Йосіно
Знайти собі притулок —
В час печалі

¹ Мікава — давня назва однієї з провінцій.

² Трава-плавушник («укі-гуса») — річкові трав'янисті плавучі водорості (лат. *Nottonia*).

³ Гра слів: яп. назву квітки дейції зубчатої «у-но хана» (лат. *Deutzia crenata*), написану хіраганомою, можна прочитати і як «квітка смутку», «квітка печалі».

Від світу грішного
Сховався б там давно.
(Невідомий автор)

* * *

(XVIII, 951)

Хіба що туги
Може нам додати
З роками старість...
В гори Йосіно
Піду стежками серед скель блукати!
(Невідомий автор)

* * *

(XVIII, 956)

Вірш-послання гірському ченцю-самітнику

Ти світ покинув,
Поселився в горах...
Але куди сховатись на землі
Від дум скорботних
І людського горя?
(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(XVIII, 957)

Охоплений сумними думами, склав, дивлячись на малу дитину

Бамбука пагін,
Як і ти, не знає,
Що разом з віком в світі і печаль,
Немов нові колінця,
Наростає.¹
(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(XVIII, 958)

Старіємо,
Немов бамбука² лист,

¹ Гра слів: яп. слово «йо», написане хіраганою, можна прочитати як «світ» і як «колінце», «кільце» (бамбука).

² В оригіналі: «куретаке», він же «хатіку» — бамбук чорний, різновид японського бамбука (лат. *Phyllostachis nigra* або *Henonis*).

І тужимо,
Мов на колінце кожне
Журливий соловейко примостивсь.
(Невідомий автор)

* * *
(XVIII, 959)

Не дерево і не трава —
Бамбук.
Невизначеність
На цім грішнім світі —
Чи не найгірша із численних мук.
(Невідомий автор)

(Дехто вважає,
що ця пісня була складена принцесою Такацу)

* * *
(XVIII, 966)

Складено у зв'язку зі звільненням за неналежне виконання
обов'язків із гвардії принца-спадкоємця

Як мрію я
У затінку сховатись
Під будь-яким з дерев,
Що навесні
Ростуть і квітнуть на горі Цукуба!¹
(Міядзі-но Кійокі)

* * *
(XVIII, 967)

Склав, дивлячись, як ті, хто нещодавно процвітав,
нині скаржаться на власну долю, тоді як самому немає причин
ні для смутку, ні для радощів

Ні сонце не загляне,
Ні весна
В мою долину...
Що ж, зате не треба
Оплакувати вишень білоцвіт!
(Кійохара-но Фукаябу)

¹ Цукуба(-яма) (гора Цукуба) — гора в північній частині о. Хонсю на схід від м. Токіо. Вірш написаний у формі алегоричного прохання до принца Ясуакіри про поновлення на посаді.

* * *

(XVIII, 968)

*Пісня, яка була надіслана у відповідь на послання
Її Величності Володарки Сьомого округу¹,
коли Ісе мешкала в Кацура*

Живу в селі,
Де в небесах одвічних
Бракує сяйва місяця,
Отож
Всі сподівання — лиш на Їх Величність!
(Ісе)

* * *

(XVIII, 969)

*Пісня, що була залишена Кі-но Тосісаді після довгого й марного
очікування в його оселі з метою запросити на бенкет,
який хотіли влаштувати того ж дня з нагоди його призначення
на посаду заступника губернатора провінції Ава²*

Не варто, не побачившись, тікати!
Що ж, відтепер
Я та́кож буду знать,
Як боляче
Когось не дочекатись!
(Арівара-но Наріхіра)

* * *

(XVIII, 970)

*Після того, як принц Коретака постригся в ченці й поселився
в місцевості Оно, Наріхіра часто навідувався до нього.
Коли першого місяця року він знову вирушив туди, село, що лежало
біля підніжжя гори Хіей, було засипане глибоким снігом.
Ледве пробравшись до оселі принца, він застав його нудьгуючим
і сумним. Повернувшись, Наріхіра склав і надіслав йому
пісню*

То був лиш сон,
Який забути треба:
Неначе крізь замети снігові
Я ледве
Пробиваюся до тебе...
(Арівара-но Наріхіра)

¹ Фудзівара-но Онсі — дружина імператора Удзі.

² Ава — історична назва однієї з провінцій на о. Сікоку.

* * *
(XVIII, 971)

*Мешкаючи в селі Фукакуса і збираючись повертатися до столиці,
склав і надіслав одній знайомій*

Якщо село Фукакуса покину,
Де стільки років мешкав,
То воно,
Мов дике поле,
Заросте полином!¹
(*Аривара-но Наріхіра*)

* * *
(XVIII, 972)

Вірш-відповідь

У полі перепілкою я стану,
Якщо воно
Полином заросте.
Приходь на полювання,
Мій коханий!
(*Невідомий автор*)

* * *
(XVIII, 973)

Чим я тебе розгнівала,
Коханий,
В загоці *Наніва*?²
Від туги я
Черницею у храмі *Міцу*³ стану!
(*Невідомий автор*)

*Дехто вважає, що ця пісня ще за давніх часів була складена
однією жінкою і передана її чоловікові, який перестав
навідуватися до неї, через що вона пішла в черниці храму Міцу
в Наніва*

¹ Гра слів: див. коментар до вірша (XVI, 846).

² У вірші гра слів: назву затоки *Наніва*, написану хіраганю, можна прочитати також як «що?», «чому?», а слово «ама» — як «черниця» (або частіше: «ама-сан») і як «рибачка»

³ *Міцу(-но дера)* — відомий буддійський храм в історичній пров. *Наніва* (нині м. *Осака*).

* * *

(XVIII, 974)

Вірш-відповідь

Чому мене
Розгніваним назвала?
Й, покинувши затоку *Наніва*,
Черницею
У храмі *Мицу*¹ стала?
(*Невідомий автор*)

* * *

(XVIII, 975)

Тепер тим паче
Вже ніхто не прийде
Провідати мене:
Чіпкий *буркун*²
Так щільно оповив мої ворота.
(*Невідомий автор*)

* * *

(XVIII, 976)

Слав і надіслав приятелю, що довгий час не приходив

Трава-плавушник
Покриває воду,
Коріння в травні вирвавши своє...
Образився —
Що зовсім не приходиш?
(*Осікоті-но Мицуне*)

* * *

(XVIII, 977)

Слав і надіслав приятелю, образений за те, що він довгий час не заходив

Невже з душею
Розлучилось тіло —
Що більше не заходиш?

¹ У вірші гра слів: див. коментар до вірша № 973.

² *Буркун* (або ще: *буркун-зілля*; яп. «*яемугура*») — багаторічна трав'яниста рослина родини маренових з вузьким листям і довгими китицями дрібних білих квіток (лат. *Melilotus*).

Чи на сніг¹
Душі перетворитись закортіло?
(*Осікоті-но Міцуне*)

* * *
(*XVIII, 981*)

Що ж!
В *Сугавара*² буду вікувати,
Жалкуючи про те,
Що *Фусім*³
Давно вже глухоманню стали звати!
(*Невідомий автор*)

* * *
(*XVIII, 982*)

Моя оселя —
На підніжжі *Міва*.
Там *криптомерія* стоїть біля воріт.
Якщо кохаєш,
То заходь провідать!
(*Невідомий автор*)

* * *
(*XVIII, 983*)

Живу собі
В оленячім краю,
Що на південнім сході
Від столиці.
«*Юдоллю*»⁴ всі оселю звать мою.
(*Кісен-хосі*)

¹ Гра слів: яп. слово «юкі», написане хіраганою, можна прочитати як «іти» (про напрямок), а також як «сніг»

² *Сугавара* — назва місцевості в преф. *Нара*.

³ *Фусімі* — назва місцевості в районі *Сугавара*, де в 710—794 рр. була перша офіційна столиця країни *Хейдзьо* (досл. — «Цитадель миру», нині м. *Нара*).

⁴ В оригіналі: *Удзі-яма* — гірський масив на схід від м. *Кіото*. У вірші гра слів: назву «*Удзі*», написану хіраганою, можна прочитати як «земля печалі», «край смутку», «юдоль».

* * *

(XVIII, 984)

Стара оселя...
Скільки поколінь
Знаходило собі
У ній притулок!
Ніхто не ступить більше на поріг.
(Невідомий автор)

* * *

(XVIII, 991)

Перебуваючи в Цукусі, надіслав другові, до якого завжди ходив грати в «ґо»¹, щоб попередити його про своє повернення до столиці

Мій рідний край!
Мабуть,
Все іншим стало?
Як любі серцю ті святі місця,
Де наші «топорища загнивали»²!
(Кі-но Томонорі)

* * *

(XVIII, 992)

Розлучившись після тривалої розмови з подругою, надіслала їй цю пісню

Невтішну душу,
Мов своє життя,
На милім рукаві я залишила,
Тож в грудях —
Порожнечі відчуття.
(Мітіноку)

* * *

(XVIII, 993)

Складено за доби Камьо, коли придворні палати вельмож у палаці принца-наступника отримали вино, аби відсвяткувати призначення Тадафуси головою посольської делегації до Китаю

Бамбукові колінця
Перший іній
Покрив за ніч

¹ «ґо» — японські настільні шахи.

² Алюзія на легенду про лісоруба, що так захопився грою в ґо, що за цей час згнило топорище його сокири.

І схожими зробив
На роздуми скорботні на світанні!¹
(Фудзівара-но Тадафуса)

* * *

(XVIII, 994)

Здіймає вітер білопінні хвилі,
А ти один
Крізь гори Тацута
Вночі ідеш
І, може, вже знесилів...

(Невідомий автор)

Дехто про цю пісню розповідає, що в давні часи в краї Ямато жив чоловік, дочка якого вийшла заміж. Коли він помер, а родина збідніла, її чоловік почав нехтувати дружиною, навідуючись до іншої жінки, що мешкала в краї Коті². Проте дружина не виказувала невдоволення, дозволяючи йому будь-коли їхати в Коті. Він став навіть запитувати себе, чи не зустрічається вона з кимось під час його відсутності? Однієї чудової місячної ночі, сказавши, що їде в Коті, він сховався в саду й почав стежити за нею. До пізньої ночі його дружина грала на кото, плакала й зітхала. Потім склала цю пісню, після чого пішла спати. Почувши її, чоловік уже ніколи не покидав оселі.

* * *

(XVIII, 995)

Чийого півня³ чути голосіння
З вершини Тацута,
Що одягла
Вбрання заморське
Перед омовінням⁴?

(Невідомий автор)

* * *

(XVIII, 996)

Аби не забувала,
На прощання
Тобі залишу ці хиткі рядки,

¹ Гра слів: слово «йо», написане хіраганною, можна прочитати як «ко-лінце (бамбука)» і як «ніч»

² Коті — історична назва однієї з провінцій країни (нині Каваті — один із районів м. Осака).

³ Див. коментар до вірша (XI, 536).

⁴ В оригіналі: «місого» — релігійний обряд очищення від гріхів шляхом обливання водою чи купання у священному джерелі.

Мов чайок слід
На березі піщаним!
(Невідомий автор)

* * *
(XVIII, 997)

Складено за доби Дзьоган і піднесено Їх Величності у відповідь
на запитання, коли була складена антологія «Ман-йо-сю»

Безбожний місяць поливав дощем
Старі дуби,
Ім'ям яких столицю¹
Цих слів прадавніх
Люди нарекли.²
(Фун'я-но Арісуе)

* * *
(XVIII, 998)

Вірш, піднесений за доби Кампьо Їх Величності разом із іншими
піснями

Самотній журавель у очереті
Ячить запізно,
Мріючи про те,
Що там, за хмарами,
Його почують голос!³
(Ое-но Тісато)

* * *
(XVIII, 999)

Нехай піднімуться
Серпанком веснянім
Душі моєї
Потаємні думи,
Щоб Ви їх теж помітити могли!⁴
(Фудзівара-но Катіон)

¹ Назву першої офіційної столиці Японії (710–794 рр.) міста *Нари*, що має корейське походження, можна прочитати як «залізистий (пилковий) дуб» (лат. *Quercus glandulifera*).

² Див. коментар до вірша (V, 253).

³ Алгоритичне поетичне прохання про службове підвищення.

⁴ Вірш-натяк: алгоритичне прохання про службове підвищення.

* * *

(XVIII, 1000)

*Пісня, що була дописана до сувою з віршами, піднесеного
Їх Величності*

Лише чутки
До мене долітають,
Немов потоку рокіт
З дальніх гір,
Які я так побачити бажаю!¹
(Ise)

ПІСНІ РІЗНИХ ФОРМ

Сувій XIX

НАГАУТА

* * *

(XIX, 1001)

Ми зустрічатись майже перестали!
Відтоді серце радісне моє
На небо в чорних хмарах схожим стало.
Кохуючи,
Не дорікаю! Ні!
Як той вогонь у лоні *Фудзіями*,
Моя любов палахкотить в мені.
Зустрітись справді важко в океані,
Широкім і глибокім,
Як моє
Безмежне і незміряне кохання!
Можливо,
Що страждаю я даремно,
Але любов,
Мов той гірський потік,
Що вниз згори
Струмує безперервно.
Змішались почуття, переплелись —
Якщо судилось жити в тліннім світі,

¹ Вірш-натяк: алегоричне прохання про зустріч.

Як тоне сніг,
Я зникну теж колись...
До тебе линуть всі мої думки,
Як з гір одвічних
З-під дерев сочиться,
Тече вода,
Вливаючись в струмки.
Вирують в серці почуття й бажання,
А розказати нікому —
Боюсь,
Щоб не дізнались люди про кохання.
На землю чорний вечір наповзає,
А я лише зітхаю в самоті,
І знову смуток серце огортає.
Коли печаль
Накотиться, мов хвиля, —
Виходжу в сад
Утішитись на мить,
І завмираю...
На рукава білі
Роса спадає,
Скочується вниз,
Зникаючи...
Отак і я колись!
І знов зітхання,
І одне бажання —
Хоч здалеку побачити тебе,
Як весняний серпанок на світанні!
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1003)

«Довга пісня», яка була піднесена Їх Величності разом із давніми піснями!

Якби не ці пісні,
Яким би чином
Дізнались ми про справжні почуття
Тих, хто давно
Цей грішний світ покинув?
Вервечкою бамбукових кілець

¹ Йдеться про антологію «Кокін-вака-сю».

Пішли б у безвість цілі покоління,
 Як ті, хто в *Ікахо*¹ знайшов кінець.
 На радість нам незнатний *Хітомаро*²
 Творив у давнину.
 Його пісень
 Безсмертна слава линула за хмари...
 І ось тепер нікчемному мені
 Доручено пройти величним шляхом,
 Покритим пилом,
 І зібрать пісні...
 Себе я диким звіром відчуваю,
 Який на хмари виє в небесах,
 Як тільки шлях цей довгий уявляю.
 Проте не стану скаржитись на долю —
 У серці гордовитому зберу
 В єдине ціле і снагу, і волю...
 Це попри те, що, охоронець гідний
 Їх Світлості,
 Позбавлений я був
 Посади через наклеп чийсь огидний³.
 Не думав, вирушаючи в дорогу
 В той бік, де осінь мешкає,⁴
 Що я
 Пробуду тут так неймовірно довго.
 Що вартувати буду біля брами
 Далеко від покоїв, де я жив
 В палаці, критім дев'ятьма дахами,
 Де буревію голосу не знають...
 А зараз гори навесні мені
 Серпанками щоранку огортають.
 Улітку плач цикад посеред ночі
 Заснути не дає,
 А восени

¹ *Ікахо(-но нума)* — болота *Ікахо*; назва місцевості в історичній пров. Кодзукі в центральній частині о. *Хонсю*, відомої своїми болотами.

² *Хітомаро* — японський поет VII століття.

³ Натяк на реальну подію в біографії автора вірша *Мібу-но Тадаміне*, свого часу звільненого через інтриги заздрисників з посади начальника імператорської гвардії Правого крила й відправленого охороняти браму на в'їзді до *Кіото*.

⁴ Метафоричне позначення заходу. За народним повір'ям, осінь просувається саме з заходу на схід.

Обридлий дощ мої рукава мочить.
Холодний іній взимку допікає.
Так і живу в печалі та журбі!
Літа рахуючи,
Лиш долі дорікаю.
Вони ж летять —
Вже п'ять разів по шість
Я налічив,
Додавши їх до віку,
Який до цього теж устиг прожити...
Душа з літами грубне від страждань
Що тягнуться,
Мов через річку *Йодо*
Міст *Нагара*.
Поменшало бажань,
Лиш зморшок на обличчі додалося,
Неначе хвиль в затоці *Наніва*...
Посівіло уже моє волосся,
Як в краї *Косі Сіра-ями* пік,
А жити хочеться,
Що б там не довелося
Ще пережить...
Тому і ліки вішшукати хочу
Від старості та смерті,
Про які
Гори *Отова* водоспад шепоче...
Володарю!
Так довго прагну жити я,
Аби тебе побачить молодим
І в день твого восьми тисячоліття!
(*Мібу-но Тадаміне*)

* * *

(*XIX, 1004*)

*Зворотня пісня*¹

В твою добу
І джерелом на схилах
Гори Побачень

¹ «Зворотня пісня» (яп. «ханка», або «каесі-ута») — вірш у формі танка, який за традицією, започаткованою ще авторами антології «Ман-йосю» (середина VIII століття), додавався до «довгих пісень».

В затінку дерев
Я був би, мій Володарю, щасливим!
(Мібу-но Тадаміне)

* * *

(XIX, 1005)

«Довга пісня» про зиму

«Безбожний» місяць золото зриває
З осінніх кленів,
І холодний дощ
Уперше зранку землю поливає.
Холодні і жорстокі буревії,
З гір Йосіно зриваючись щодня,
На край мій рідний відтепер повіють.
Розірваним намистом градопад
Розсипле перли, з інеем змішавши,
І в кригу одягне зимовий сад.
Із хмар похмурих піде сніг лапатий
І на пучках засохлої трави
Вбранням коштовним буде осідати...
Нагадують літа мого життя
Ці камінці коштовні —
Прокотились
І канули назавжди в небуття!
(Осікоти-но Міцуне)

* * *

(XIX, 1006)

Складено з приводу смерті Володарки Сьомого округу

Я стільки літ жила,
Не знавши горя,
В її палаці,
Що тепер човном
Себе відчула у бурхливім морі.
І човен цей,
Мов рибаків з Ісе
Суденце без вітрил і без кормила,
Буремна хвиля в океан несе.
Немов осіннє листя під дошем,
Криваві сльози туги від розлуки
Струмують безупинно із очей...
Ті, про когь

Ти щиросердо дбала,
Притулок втративши,
По світу розбрелись,
Як тільки їх добродійки не стало.
Мов сироти, очеретинок віхті
Подекуди видніються в саду,
А в небі плачуть гуси перелітні.
(*Ісе*)

СЕДОКА

* * *

(*XIX, 1007*)

Як звать ці квіти,
Що, неначе сніг,
Поля встелили? —
Ту, що так далеко,
Спитав би я,
Якби спитати міг¹

(*Невідомий автор*)

* * *

(*XIX, 1008*)

Вірш-відповідь

Коли весна приходить на поля,
Найпершими
Ці квіти розцвітають.
Відтоді очі спокою не знають,
І всі шепочуть
Тільки їх ім'я.

(*Невідомий автор*)

* * *

(*XIX, 1009*)

Над річищем старої *Хацусе*²
Розсохи-криптомерії
Недάρма

¹ Класичною строфічною формою *седока* є 38-складова строфа (відповідно: 5—7—7—5—7—7 складів у рядку), проте це правило іноді порушувалося, як у цьому й наступному віршах (відповідно: 5—7—5—7—7—7; 5—7—6—7—7—7).

² *Хацусе(-гава)* — ріка в іст. провінції *Ямато* (преф. *Нара*).

Два стовбури в один переплелись.
Тут з любим ми кохалися недавно
І, може, ще зустрінємось колись!
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1010)

Не варто парасолем прикривати
Мікаса-гору!¹
«Місяць без Богів»
Спромігся вже
І вимити дощем осінні листя,
І пофарбувати.
(Кі-но Цураюкі)

ЖАРТІВЛИВІ ПІСНІ

* * *

(XIX, 1011)

На сливи цвіт
Прийшов помилуватись,
А соловей вже тьохкає своє:
«Людина йде! Людина!
Всім ховатись!»²
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1012)

Чиє вбрання
На ямабукі квіт
Так схоже своїм кольором? —
Питаю...
У відповідь «безрота»³ лиш мовчить.
(Сосей-хосі)

¹ Гра слів: назву гори Мікаса («Мікаса-яма»), написану хіраганою, можна прочитати також як «парасолька» з відповідним префіксом вічливості «мі...».

² Японське звуконаслідування солов'їного співу: «хітоку-хітоку» (укр. «тьох-тьох») можна прочитати як скорочене «хіто ку(ру)» — «людина йде (наближається)».

³ «Безрота» — гра слів: назву чагарникової вічнозеленої рослини гарденії з дрібними рожево-ліловими квітками (яп. «кутінасі»; лат. Gardenia jasminoides), написану хіраганою, можна прочитати як «безрота» (тобто та, що не має рота).

* * *

(XIX, 1013)

«Мої поля орить, орить!»¹ —

Щоранку

Зозуля закликає орачів.

Та скільки ж можна? —

Надірвеш горлянку!

(Фудзівара-но Тосіюкі)

* * *

(XIX, 1014)

Складено шостого дня сьомого місяця з нагоди свята Танабата

Поділ піднявши,

З нетерпінням в серці

Чекав він край *Небесної ріки*...

І ось сьогодні —

Вбрід перебереться!

(Фудзівара-но Канесуке)

* * *

(XIX, 1020)

Пісня з поетичного турніру, що відбувся за доби Камьо в покоях імператриці

Тріщать по швах

«Багрянні шаровари»² —

Осінній вітер, схоже, доконав...

«Зшивайте швидше!» —

Коники сюркочуть.

(Арівара-но Мунейна)

* * *

(XIX, 1021)

Склав і передав сусідові, коли одного ранку напередодні весни помітив, що з його подвір'я вітер навів снігу

Ще зима,

Але весна десь поруч!

¹ Гра слів: в оригіналі звуконаслідування співу зозулі передається словами «сіде-но таоса» («хазяйка потойбічних/загробних/ полів»).

² «Багрянні шаровари» («фудзібакама») — «сідач конопляний» (лат. *Eupatorium cannabinum*), багаторічна трав'яниста рослина родини складноцвітних

На тин сусідський
Білі пелюстки
Уже спадають з вишень о цю пору.
(Кійохара-но Фукаябу)

* * *

(XIX, 1022)

В Ісонокамі,
Мов прокляття боже,
В уяві постає стара любов,
І я заснути
Аніяк не можу!
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1023)

Коли у ліжку
З голови до ніг
Мене проймало почуття кохання,
Ховатися від нього
Я не міг.
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1024)

Я чув колись:
Закоханим в житті
Міняти слід і способи, і пози...
Встаю, сідаю —
Жодних відчуттів!
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1025)

Не зустрічатись з милою своєю
Я спробував було,
Проте любов
Не любить теж,
Щоб жартували з нею.
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1026)

Я залюбки
Забарвила б поділ
Кохання кольором
На цій горі *Безвухій*¹,
Де квіт гарденії «*безротої*»² розцвів!
(*Невідомий автор*)

* * *

(XIX, 1027)

Обридло все:
Освідчення, признання...
Опудало на полі серед гір —
І те мені шепоче
Про кохання!
(*Невідомий автор*)

* * *

(XIX, 1028)

Мов полум'я
У лоні *Фудзіями*,
Яке й Боги не здатні загасить,
Пече мене кохання
До нестями!
(*Кі-но Меното*)

* * *

(XIX, 1029)

Хотів побачить —
І не розпізнаю
Серед численних зір
Любов свою!
Тим паче, що і місяця немає!³
(*Кі-но Арітомо*)

¹ *Безвуха гора* («*Мімінасі-яма*») — гора в преф. *Нара*.

² Гра слів: «*Безвуха* (гора)» — «*безрота*».

³ Натяк на можливий любовний роман коханої поета з імператором.
У вірші гра слів: яп. слово «*хосі*», написане хіраганою, можна прочитати як «*зірка*» і як «*хотіти*», «*бажати*».

* * *
(XIX, 1030)

Палає в грудях серце від кохання,
Не сплю всю ніч,
Напрочуд темну ніч.
Шкода!
Не дочекалась до світання.
(*Оно-но Коматі*)

* * *
(XIX, 1031)

*Пісня з поетичного турніру,
що відбувся за доби Камп'ю в покоях імператриці*

Якби я був
Травинкою в долині,
Де стелеться
Серпанок весняний,
Можливо, вже й зірвала би донині!
(*Фудзівара-но Окікадзе*)

* * *
(XIX, 1032)

Серпанком веснянім
Назвав би милу:
Менé цурається,
Але нема вершин,
Яким вона не вішалась на шию!
(*Невідомий автор*)

* * *
(XIX, 1033)

Чи крилами лопоче,
Чи ридає¹
У весняному полі той фазан,
Що подругу,
Злетівши, окликає?
(*Тайра-но Садафун*)

¹ У вірші гра слів: звуконаслідування «хо-ро-ро», використане в оригіналі, залежно від контексту може означати як «лопотіння пташиних крил», так і «плач людини».

* * *

(XIX, 1034)

Щороку олень
У осіннім полі,
Дружину окликаючи свою,
Кляне через любов
Нещасну долю.¹
(*Кі-но Йосіхіто*)

* * *

(XIX, 1035)

Як літній одяг,
Що цикади крильця
Нагадував пругкі,
М'яким стає —
Кохана теж пом'якшає, здобріється...
(*Осікоті-но Міцуне*)

* * *

(XIX, 1043)

Нехай іде!
Безглуздо зупиняти
Того, кого не спінить навіть те,
Коли хтось поруч
Раптом стане чхати.²
(*Невідомий автор*)

* * *

(XIX, 1044)

Не вірю,
Що кохання багряніє
В твоїй душі!
Але якщо і так —
Цей колір від переситу тьмяніє.
(*Невідомий автор*)

¹ У вірші гра слів: «*каі йо*» (заст.) у давньояпонській мові могло бути як звуконаслідуванням, яким передавався крик оленя (сучасне: «*бі-і-і*»; напр.: «*Як сумно пролунало вдалині / Вечірнє «бі-і-і» / Самотнього оленя!*» Мацуо Басьо), а також однією з форм позначення причини («*через /кого, що/»*).

² За японським народним повір'ям, чхання перед початком будь-якої справи є поганою прикметою.

* * *

(XIX, 1046)

Мабуть, постаріла!
Покинув мене любий,
Як кидає без жалю соловей
Своє старе кубельце
Тогорічне.¹

(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1047)

Бамбука листя
Влітку шепотіло
Нам про любов палку...
Тепер вночі
Холодний іній студить моє тіло.

(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1048)

Двадцятье², врешті-решт!
А що робить?
Ніч не темніє, і не сходить місяць.
Знов не зустрінемося?
Чи знов — лише на мить?

(Тайра-но Накакі)

* * *

(XIX, 1049)

В гірським краю,
Далекім, як Китай,
У горах Йосіно ти заховався,
Але й туди дістанусь,
Так і знай!

(Міністр правої руки³)

¹ Гра слів: яп. слово «фурусу», написане хіраганою, можна прочитати як «старіти» (заст.) і «старе кубло (гніздо)».

² Гра слів: яп. слово «хацука», написане хіраганою, можна прочитати як «двадцятье число (місяця)» і «лише», «ледве», «ледь-ледь» («вадзука»).

³ Фудзівара-но Токіхіра.

* * *
(XIX, 1050)

У серце зазирни і припини
Постійно хмуритись,
Як *Асами*¹ вершина! —
Та теж хмурна
Без приводу й вини.
(*Тайра-но Накакі*)

* * *
(XIX, 1051)

Якщо у *Наніва* міст *Нагара*
Поновлять раптом —
З чим я порівняю
Себе, теперішню,
Що вже така стара?
(*Ісе*)

* * *
(XIX, 1052)

Що гарного у вірному коханні
Й поганого у тім,
Коли тебе,
Мов очерет² ножем,
Січе бажання?
(*Невідомий автор*)

* * *
(XIX, 1053)

Не варто за чуткі когось корити,
Досадувати!
В грішнім світі цім
Не я один
Пройшов цим шляхом битим.
(*Фудзівара-но Окікадзе*)

¹ *Асама(-яма)* — гора вулканічного походження (2542 м) у центральній частині о. *Хонсю* (преф. *Нагано*).

² В оригіналі: «*кая*» — китайський міскант (лат. *Miscanthus sinensis*).

* * *

(XIX, 1054)

*Склала, коли люди почали розпускати плітки про те,
ніби її коханцем став двоюрідний брат*

Хто мимохить нам з братом закидає,

Що ми, мов голка з ниткою¹,

То той

Відверто бреше² —

І нехай це знає!

(Кусо)

* * *

(XIX, 1055)

Якщо почує

Дерево священне

Мої молитви і мою мольбу,

Тут ліс колись підніметься,

Напевно.

(Санукі)

* * *

(XIX, 1056)

Щокою опираючись на руку,

Завмерла в самоті...

Гірських вершин

Уже сягнув, мабуть,

Мій плач розпуки.

(Тайфу)

* * *

(XIX, 1057)

Немов дерева,

Зрубані у горах,

Що в прірву падають, —

Даремні і мої

Численні нарікання й сльози горя!

(Невідомий автор)

¹ Гра слів: слово «*ито*», написане хіраганою, можна прочитати як «*нитка*» і як «*двоюрідний брат*».

² Гра слів: слово «*іцуварі*», написане хіраганою, можна прочитати як «*брехня*» і як «*голка*».

* * *

(XIX, 1058)

Несу любов,
Неначе кару Божу,
Без палиці
На стомлених плечах...
Ніхто не стріне і не допоможе!¹
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1059)

Триденний місяць,
Мов розбите серце,
Із сутінок вечірніх вплива,
І звичний смуток
Знову в душу лється.
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1060)

Що б не зробив —
Виходить все не так.
Що б не сказав —
Усе не те, що треба...
І зустріч — мука, і розлука — жах!
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1065)

Замети снігові² — мої літа!
Старіє плоть,
Але душа не тане,
Як білий сніг,
І вічно молода!
(Ое-но Тісато)

* * *

(XIX, 1066)

Мов смак гіркий
Ще незрілих слив,

¹ У вірші гра слів: словосполучення «*ау-к(т)о*», написане хіраганою, можна прочитати як «*можливість зустрітись*», а також як «*палиця* (для перенесення вантажу)».

² Гра слів: слово «*фуру*» («*фурі /нуредо/с*»), написане хіраганою, можна прочитати як «*старіти*» (заст.), а також як «*іти*», «*падати*» (про дощ, сніг тощо).

Ці балачки,
Що я — лиш волоцюга¹,
Який нікого зроду не любив!
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1067)

*Слав того дня, коли экс-імператор, прямуючи до Західної річки,
наказав складати вірші на тему «Мавпи кричать у гірських
ущелинах»*

Хоча б сьогодні, мавпи,
Так журливо
Не скигліть у розпадинах гірських,
Адже й для вас цей день,
Мабуть, щасливий!
(Осікоти-но Міцуне)

* * *

(XIX, 1068)

Цей світ обриднув так,
Що навіть спати
Під деревом
Лягаю тільки ниць...
Лахміттям чорним стали мої шати.
(Невідомий автор)

ПІСНІ ПІСЕННОЇ ПАЛАТИ²

Сувій ХХ

* * *

(XIX, 1069)

Пісня на честь божества О-Наобі³
Заздалегідь заготувавши дрова,
У рік новий
Бажаємо Тобі,

¹ Гра слів: словосполучення «сукі-моно», написане хіраганою, можна прочитати як «волоцюга», «залицяльник», «ловелас», а також як «гірка (на смак) річ»

² У цьому розділі «Кокін-вака-сю» містяться вірші з архіву Пісенної палати («Оо-ута-докоро» або «Дайкасьо») — спеціальної установи, що збирала надіслані з різних куточків країни поетичні вітання з нагоди тих чи інших свят, церемоній, ювілеїв тощо, а також «Пісні на втіху богам» — релігійні ритуальні пісні («торімоно-но ута»), які виконувалися під час різних синтоїстських обрядів (див. № 1074—1079).

³ О-Наобі — синт. Божество добра і радості.

Щоб Ти завжди
Був радий і здоровий!

(У тексті «Ніхон-гі» ¹останні два рядки наведені в іншому
варіанті: «Будемо прислужувати до скону віків»)

* * *

(XIX, 1070)

Давня танцювальна пісня з краю Ямато

На схилах *Кадзуракі*² хмиз збираю,
А всі думки — про милого,
Мов сніг,
Що сипле й сипле
Без кінця і краю!

* * *

(XX, 1071)

Пісня з Омі

Світало,
Як прокинувшись,
Я рушив
Із краю *Омі* на поля *Уне*³...
Журавки плач мій супокій порушив!
(Невідомий автор)

* * *

(XX, 1072)

*Пісня з Трав'яного пагорба*⁴

Під ранок іній стіни покриває
В будиночку
На пагорбі,
Де я
З коханою своєю спочиваю.

¹ «Ніхон-гі» (або «Ніхон сьокі» «Аннали Японії», 720 р.) — історико-міфологічний літопис.

² *Кадзуракі(-яма)* — гора в історичній провінції *Ямато* (нині преф. *Нара*).

³ *Уне* — назва місцевості в історичній провінції *Омі*.

⁴ В оригіналі: «*Мідзукукі-но ока*» (досл. — «Пагорб водяних стеблів») — можливо, назва місцевості.

* * *

(XX, 1073)

Пісня з гори Сіхацу¹

На гору Сіхацу
Один піднявся
І все дивився,
Доки човник твій
За острів Касаю² не сховався...

ПІСНІ НА РОЗВАГУ БОГІВ³.
ПІСНІ-ТОРІМОНО⁴

* * *

(XX, 1074)

Святого храму
Оточивши мури,
Бує пишно листя сакакі⁵
З Богами поруч
На горі Мімуро⁶.

* * *

(XX, 1075)

Як молоді і віддані служниці
Богів священних,
Листя сакакі
Не чахне
І морозів не боїться!

* * *

(XX, 1076)

Гірським плющем
Прикрась вбрання з парчі,
Щоб люди бачили,

¹ Сіхацу(-яма) — назва гори, місцезнаходження якої не встановлено.

² Касаю(-но сіма) — назва острова, місцезнаходження якого не встановлено.

³ Синтоїстські обрядові пісні.

⁴ Пісні про обрядові речі, що використовувалися під час релігійних церемоній (див. №1074—1079).

⁵ Сакакі («клеєра японська») — синтоїстське священне чагарникове дерево (лат. *Clusia japonica*).

⁶ Мімуро(-яма) (або Міва-но яма) — священна синтоїстська гора в преф. Нара.

Що ми з гори *Анасі*¹,
Що в краї *Макімоку*² височить!

* * *

(XX, 1077)

Здається, гори
Град пошматував:
Зелений плющ
В ущелинах далеких
Свій колір на багрянний поміняв!

* * *

(XX, 1078)

Як лука з *Адаті*³,
Що в *Мітіноку*,
З натугою ледь стягую кінці,
Ми зблизимось також
Крок за кроком!

* * *

(XX, 1079)

Травою поросла моя криниця
Біля воріт
З водою, мов сльоза:
Село далеко —
Нікому напиться!

* * *

(XX, 1080)

*Пісня Хіруме*⁴

Спинись біля ріки *Хінокума*⁵
В *Сасанокума*⁶ —
Дай коню напиться,
А я на тебе гляну
Крадькома.

¹ *Анасі(-яма)* — невисока гора поблизу м. *Сакураї* (преф. *Нара*).

² *Макімоку* — назва місцевості (преф. *Нара*).

³ *Адаті* — назва місцевості.

⁴ *Хіруме* («*Діва сонячної душі*») — одне з метафоричних імен богині Сонця *Аматерасу*.

⁵ *Хінокума(-гава)* — назва ріки в преф. *Нара*.

⁶ *Сасанокума* — назва місцевості в преф. *Нара*.

* * *
(XX, 1081)

Пісня змінної тональності¹

Як люди капелюха з лоз вербових
Собі плетуть,
Майструє соловей
Для себе брилик
З пелюсток сливових².

* * *
(XX, 1082)

Чи не тому струмки такі дзвінки
На схилах *Нака*³ в *Кібі*⁴,
Що залізо
Тут плавлять краще всіх
Споконвіків?

(Це пісня з краю Кібі на честь свята Дзьова⁵)

* * *
(XX, 1083)

Хай славиться в віках
Наймення *Сара*⁶ —
Горі в *Куме*⁷,
В краю *Мімасака*⁸,
Але й вона — Володарю не пара!

(Це пісня з краю Мімасака на честь свята Мідзуноо⁹)

¹ Або ще: «*сайбара*» — жанр давніх вокальних творів зі змінною музичною тональністю, створених на основі народних пісень доби *Нара*.

² Алюзія на стародавню пісню, у якій йдеться про те, як соловейко змайстрував собі капелюха з пелюсток сливової квітки.

³ *Нака(-яма)* («*Середня гора*») — досить розповсюджена на території країни назва гори.

⁴ *Кібі* — давня назва центральної частини узбережжя Внутрішнього Японського моря, яка після 645 року була поділена на провінції *Біттю*, *Бідзен* і *Бінго*.

⁵ *Дзьова* — свято з нагоди вступу на престол імператора *Німьо* (810—850; роки правління: 833—850).

⁶ *Сара(-яма)* — гора в преф. *Окаяма*.

⁷ *Куме* — історична назва повіту в пров. *Мімасака*.

⁸ *Мімасака* — історична назва однієї з провінцій країни.

⁹ *Мідзуноо* — свято з нагоди вступу на престол імператора *Сейва* (850—880; роки правл.: 858—876).

* * *
(XX, 1084)

Як річка Фудзі¹,
Що стрімкий потік
Біля застави Міно²
Не зупинить, —
Я теж Тобі служитиму повік!

(Це пісня з краю Міно
на честь свята Гангьо³)

* * *
(XX, 1085)

Нехай триває без кінця
Твій вік
І, як піщинок
В бухті Нагахам⁴,
Ніхто не порухає літ твоїх!

(Це пісня з краю Ісе
на честь свята Нінна⁵)

* * *
(XX, 1086)

В краю Омі,
Де Дзеркало-гора,
Тисячоліття буде відбиватись
Твого правління
Радісна пора!

(Це пісня з краю Омі
на честь свята вступу на престол
нинішнього імператора⁶)

¹ Фудзі(-гава) — ріка в преф. Гіфу.

² Міно (або Міну) — історична назва однієї з провінцій країни (нині преф. Гіфу).

³ Гангьо — свято з нагоди вступу на престол імператора Йодзєя (869—949; роки правл.: 876—884).

⁴ Нагахам — назва затоки та частини узбережжя в преф. Міе.

⁵ Нінна — свято з нагоди вступу на престол імператора Коко (830—887; роки правл.: 884—887).

⁶ Йдеться про святкування вступу на престол імператора Дайго (885—930; роки правл.: 897—930).

ПІСНІ
З КРАЮ АДЗУМА

* * *

(XX, 1087)

Пісня з Мітіноку

Пливе туман
Рікою Абукума¹.

Світає,

Та тебе не відпущу,
Бо так і не навчилася чекати!

(Невідомий автор)

* * *

(XX, 1088)

Пісня з Мітіноку

Край Мітіноку!
Простір і печаль...
В човні на веслах
З бухти Сіогама
У невідому відпливаю даль.

* * *

(XX, 1089)

Пісня з Мітіноку

Коли мій любий
Їде до столиці,
Чекаю в Сіогама я його,
На острові Магакі²
Під сосною!³

(Невідомий автор)

* * *

(XX, 1090)

Пісня з Мітіноку

Які ж вони гарненькі й милолиці,
Три острівки

¹ Абукума(-гава) — річка в північній частині о. Хонсю.

² Магакі(-но сіма) — невеликий острів у затоці Сіогама (преф. Міядзакі).

³ Гра слів: див коментар до вірша (VIII, 365).

江戸前水先玄現一千五百年前
所日本字屋親王公
故筆乃之法行仕
可
子宗序

Край мису *Огуро*¹!
Були б людьми —
Позвав би до столиці!
(Невідомий автор)

* * *

(XX, 1091)

Пісня з *Мітіноку*

Хазяїнові,
Служнику дбайливий,
Скажи, щоб капелюха одягнув,
Бо в *Міягі*
Роса з дерев — мов зливи!

* * *

(XX, 1092)

Пісня з *Мітіноку*

Піднімуться,
Щоб з рисом вниз спуститись,
Рікою *Могамі*² мої човни,
Тож і менé
Не буде тільки місяць!

* * *

(XX, 1093)

Пісня з *Мітіноку*

*Суе-но-мацу-гору*³ перекриє
Висока хвиля швидше,
Ніж тебе
Моє серденько
Розлюбить зуміє!

* * *

(XX, 1094)

Пісня з *Сагамі*

На берег⁴ хвилі з моря набігають.
Не намочіть, благаю,

¹ *Огуро(-сакі)* — місцева назва морського мису.

² *Могамі(-гава)* — ріка в північно-західній частині о. *Хонсю* (преф. *Ямагата*).

³ *Суе-но-мацу(-яма)* — гора поблизу м. *Тагадзьо* в північно-східній частині о. *Хонсю* (преф. *Міягі*).

⁴ В оригіналі зазначена назва морського узбережжя «*Койорогі-но (ісо)*», яка в класичній японській поезії часто використовувалася у функції традиційного епітета («*макура-котоба*»).

Тих дівчат,
Що водорості
Поміж скель збирають!

* * *

(XX, 1095)

Пісня з Хітаті

Горі *Цукуби*
Затінок чудовий!
Але немає краще холодку,
Ніж під твоїм,
Володарю, покровом!

* * *

(XX, 1096)

Пісня з Хітаті

Мов ті,
Кого я знаю і не знаю...
Цукубу покриваючи ущертъ,
З осінніх кленів
Листя опадає.

* * *

(XX, 1097)

Пісня з Каї

Так мріялось
Гірські вершини *Каї*
Побачити нарешті!
Та, на жаль,
Гора *Саянонака* їх ховає.

* * *

(XX, 1098)

Пісня з Каї

Я вісником своїм
Зробив би вітер,
Що з краю *Каї* дме,
Якби він був
Людиною і вмів би говорити.

* * *

(XX, 1099)

Пісня з *Ise*

У бухті *Офу*¹

Груші на гіллі...

Лягай зі мною! Будемо гадати:

Чи вже достигли,

Чи, можливо, ні?

* * *

(XX, 1100)

Пісня, що виконується під час зимового свята у храмі *Камо*²

Минуть тисячоліття,

Та незмінним

Дівчаток-сосонок залишиться вбрання

Навкруг *Камо* —

Богів могутніх храму!

(*Фудзівара-но Тосіюкі*)

¹ *Офу(-но ура)* — місцева назва однієї з численних бухт у затоці *Ise* (преф. Міє).

² *Камо(-дзіндзя)* — давній синтоїстський храм у м. *Кіото*.

СІНСЕН-ВАКА-СЮ

ЗАНОВО СКЛАДЕНА ЗБІРКА ПІСЕНЬ

(930 р.)

Збереглося декілька давніх списків поетичної антології «Сінсен-вака-сю», укладеної *Кі-но Цураюкі* за наказом імператора *Дайго* (897—930) у 930 році, які містять різну кількість віршів. Ми користувалися найповнішим із них, що містить 361 вірш. Однією з особливостей цього списку «Сінсен-вака-сю» є те, що в ньому дуже незначна кількість ієрогліфічних написань.

Для нової поетичної антології японської поезії, яку *Кі-но Цураюкі* назвав «Заново складена збірка пісень», 280 віршів поет узяв зі своєї попередньої антології «*Кокін-сю*», що була укладена ним ще 905 року теж за наказом імператора *Дайго*. Тобто можна припустити, що саме ці вірші *Кі-но Цураюкі* вважав найкращими у складі своєї першої збірки. Цілком зрозуміло, що для перекладу ми відбирали лише ті поезії, які не входять до складу «*Кокін-сю*».

Серед 361 *танка* «Сінсен-вака-сю» налічується 45 віршів самого *Кі-но Цураюкі*. Окрім цього, у новій антології були досить широко представлені також такі відомі поети того часу, як *Сосей-хосі*, *Осікоті-но Міцуне*, *Кі-но Томонорі*, *Ісе*, *Оно-но Коматі* та ін., що теж є свідченням певних уподобань і поетичного смаку укладача збірки. Майже половина віршів антології «Сінсен-вака-сю» належала перу анонімних авторів.

* * *

(I, 5)

Свої літа рахую щовесни...

І лиш тепер помітив,

Що на скелі

Сосна-дівчїнонька

Постарїла також!

(*Сосей-хосі*)

* * *

(I, 41)

Як легко переплутати

На схилах

Хмаринки білі в горах *Йосіно*

З вишневим білоцвітом

На узгір'ї!

(*Кі-но Томонорі*)

* * *

(I, 67)

Квітучих вишень колір

Яскравіший

Від будь-яких на світі кольорів —

Ні квітів, ні дерев

Не бачиш інших!

(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(I, 75)

Якби серця зажурені сплести

В одну предовгу нитку

І на неї

Нанизувати білі пелюстки,

Може, тоді зберігся б цвіт вишневий?

(*Сосей-хосі*)

* * *

(I, 112)

З багряних кленів листя наберу

В рукава кімоно,

Щоб показати

Тому, хто впевнений,
Що осінь відійшла!
(*Сосей-хосі*)

* * *
(I, 115)

Весна відійде,
Вишні відцвітуть —
Лише тоді, моя стара столице¹,
Нехай тебе «старою»
Знову звуть!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(II, 122)

Гора *Тацута*
З ниток дощових,
Що їй *Безбожний місяць*
З неба смиче,
Снує для себе чарівну парчу!
(*Невідомий автор*)

* * *
(II, 130)

Безбожний місяць!
Дош дрібний мрячить.
І разом з ним
Спадає жовте листя
З дерев сумних в гаю *Камінабі*².
(*Невідомий автор*)

* * *
(II, 136)

Не розбереш!
Змішався білий сніг
Із білим квітом сливи,

¹ Йдеться про м. *Нара* — столицю Японії в 710—794 рр.

² *Камінабі* — (або *Каннабі*) — назва священних для синтоїзму лісу і гори поблизу м. *Ікаруга*.

Та дорогу
Підкаже кожному казковий аромат!
(*Оно-но Такамура*)

* * *

(*V, 222*)

Як хвилі
У затоці *Суміное*¹
На берег рвуться —
Так моя душа
Щомиті поривається до тебе!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *

(*V, 227*)

В серцях людей —
То радість, то журба...
Чому ж тоді, скажіть,
Лише у мене
Від сліз не просихають рукави?
(*Невідомий автор*)

* * *

(*V, 256*)

Настане вечір,
Знову по оселях
*Сандала*² закуряться свічечки...
Ну, а мені —
Як довго ще горіти?
(*Невідомий автор*)

* * *

(*V, 268*)

Старі Боги
З *Фуру-Ісонокамі*
Дощем погрожують,

¹ *Суміное* — назва затоки й мальовничого, засадженого соснами морського узбережжя поблизу м. *Осака*.

² У тексті оригіналу: «*каярі-бі*» — «*сандалові пахоці*», спеціальні ароматичні палички для церемоніального окурювання храмів або житла від комах.

Та я не з боязких:
Пообіцяв коханій — отже, буду!¹
(*Отото-но Катамі*)

* * *
(*V, 288*)

Якби роса не випала,
То з ким
Чекала б я
В цю довгу ніч осінню
Того, хто знову так і не прийшов?
(*Невідомий автор*)

* * *
(*V, 308*)

З любов'ю згадую
В *Ісонокамі* шлях
Через поля...
Як повернусь, водички
Насамперед поп'ю із джерела!
(*Кі-но Цураюкі*)

* * *
(*V, 342*)

Як та сосна маленька,
Що в мовчанні
На скелі зачайлась,
Так і я, пліток страхаючись,
Приховую кохання!
(*Невідомий автор*)

* * *
(*V, 350*)

Якщо любов лише в моїй душі
Продовжує яріти,
То виходить,
Що в світі цім
Жорстокий тільки я!
(*Невідомий автор*)

¹ Гра слів: яп. слово «фуру», що входить до складу назви храму, може означати також «іти» (про дощ).

* * *

(V, 359)

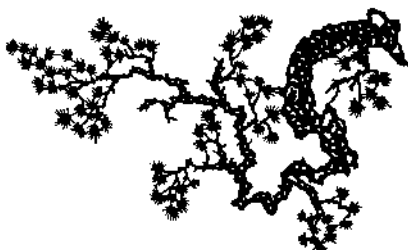
Сосна над морем!
Скільки вже століть
Стоїть вона
На цьому узбережжі?
Хіба що хвилі знають її вік!
(Кі-но Цураюкі)

СІНКОКІН-СЮ (СІНКОКІН-ВАКА-СЮ)

НОВА ЗБІРКА
СТАРИХ І НОВИХ ПІСЕНЬ

(1205 р.)

Поетична антологія «Сінкокін-сю» (її повна назва — «Сінкокін-вака-сю», досл. з яп. — «Нова збірка старих і нових /японських/ пісень»), була складена 1205 року відомим поетом і вченим того часу Фудзіварою Тейка /Фудзівара-но Садаіе/ (1162—1241), який мав офіційний титул придворного поета і займався організацією численних поетичних турнірів. Більшість поетів, чиї вірші містяться в «Сінкокін-сю», були переможцями саме цих дуже популярних серед столичної аристократії тієї епохи поетичних змагань, перемога в яких приносила авторові вірша-переможця не лише похвалу імператора, чи давала можливість швидшого просування по ієрархічних сходинках, але й прославляла його ім'я. Відомо, що активну участь у відборі поезій для цієї антології брав також імператор Готоба (1180—1239), за наказом якого вона створювалась і який сам був дуже талановитим поетом, про що свідчать його власні вірші, що увійшли до складу «Сінкокін-сю». За своїм обсягом нова поетична антологія, яка, судячи з її назви (Нова «Кокін-сю»), мала стати на один рівень із надзвичайно популярною вже в ті часи «старою» «Кокін-сю», була майже вдвічі більшою і містила 1979 віршів, написаних у жанрі *танка*. Її структурна композиція повністю повторювала «Кокін-сю» — 20 книг-сувоїв, кожна чи декілька з них об'єднували поезії на одну тему: пори року, пісні-вітання, пісні скорботи, піс-

ні розлуки, подорожні пісні, пісні кохання тощо. Єдиною особливістю «Сінкокін-сю» були дві її заключні частини з віршами релігійної тематики.

I—II
ВЕСНЯНІ ПІСНІ

* * *

(I, 2)

Ледь-ледь весна
У небі забриніла,
А вже серпанок ніжний оповив
Благословенні схили
Кагуями!

(Дайдзьо Тенно
/імператор Готоба/)

* * *

(I, 3)

У нетрі гір
Весна приходить пізно,
Але вже й тут поволі тане сніг:
Зі стріхи крапель стук
В соснові двері!

(Сьокусі-найсінно
/принцеса Сьокусі/)

* * *

(I, 18)

Уже й пісні
Заводить соловейко,
А на Заставі Зустрічей сніжок
Ще білить
Криптомеріям² листочки.

(Дайдзьо Тенно
/імператор Готоба/)

¹ Кагуяма (Аме-но Кагуяма) — одна з трьох найвідоміших гір провінції Ямато (Кагуяма, Мімінасі, Унебі), яка, за легендою, спустилась на землю з неба.

² Криптомерія («сугі») — високе хвойне вічнозелене дерево.

* * *

(I, 27)

Завирували білопінні хвилі
У річці *Кійотакі*¹ —
Тане сніг,
Що цілу зиму
Падав на вершини.

(*Сайгьо-хосі*)

* * *

(I, 33)

В безкрає небо тягнеться димок
З вершини *Фудзіями*,
А здається —
Звивається серпанок весняний,
Струмуючи в ранкове піднебесся.

(*архієпископ Дзіен*)

* * *

(I, 36)

Погляну вдалеч —
В'ється крізь серпанок
Ріка *Мінасе*² вздовж підніжжя гір...
Чому ж осінніми
Я марив вечорами?

(*Дайдзьо Тенно*
/імператор Готоба/)

* * *

(I, 38)

Плавучий міст у сні моїм веснянім
Зникає раптом,
І хмарин косяк,
З вершин зірвавшись,
Тягнеться по небу.³

(*Фудзівара-но Садаіе /Тейка/*)

¹ *Кійотакі(-гава)* — річка в західній частині м. *Кіото*.

² *Мінасе(-гава)* — ріка в преф. *Осака*.

³ Алюзія на вірш *Мібу-но Тадаміне* «Хіба не схоже на хмаринку білу...»
(*Кокін-сю, XII, 60Г*)

* * *

(II, 101)

Минуле згадую,
Нікчемне, швидкоплинне,
Рахуючи ті весни, коли я,
Журилась тільки
За вишневим цвітом!

*(Сьокусі-найсінно
/принцеса Сьокусі/)*

* * *

(II, 105)

Ніколи досхочу вишневим цвітом
Намилуватися не міг,
Але чому
Лише цим вечором
Я так про це жалкую?

(Арівара-но Наріхіра)

* * *

(II, 106)

Весняні ночі!
Навіть уві сні
Не знає спокою душа:
Усе їй сниться,
Що з вишень облітає білоцвіт!

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(II, 149)

Вишневий цвіт опав!
На світ безбарвний
Дивлюсь засмучено...
Весняні зливи ллють
З небес, що теж, здається, помарніли.

*(Сьокусі-найсінно
/принцеса Сьокусі/)*

III
ЛІТНІ ПІСНІ

* * *

(III, 191)

Мабуть, промокнемо
До нитки від роси,
Чекаючи у гаї Катаока,
Коли зозуля
Врешті закує!

(Мурасакі Сікібу)

* * *

(III, 204)

Усіх провідуєш,
Літаєш де завгодно,
Зозуленько!
Лише моя душа, засмучена,
Тебе чекає марно!

(Мурасакі Сікібу)

* * *

(III, 217)

Зозулі ще не чути!
Та чекати на неї в гаї
Буду саме тут —
Під криптомеріями
На полях Ямада¹!

(Сайгьо-хосі)

* * *

(III, 220)

Зів'ялих півників
Казковий аромат,
Зозулі голос в сутінках вечірніх
Під гомін теплого
Травневого дощу!

(Фудзівара-но Йосіцуне)

¹ Ямада — назва долини в преф. Кіото.

IV—V
ОСІННІ ПІСНІ

* * *

(IV, 299)

Коли дмухне
Осіній перший вітер,
Від дум сумних
Бентежаться серця навіть у тих,
Хто до всього байдужий!

(Сайґо-хосі)

* * *

(IV, 361)

Якого кольору
Самотності печаль?
Не висловити...
Ніби кипариси
В осінніх горах в сутінках стоять!

(Дзякурен-хосі)

* * *

(IV, 362)

Коли у сутінках вечірніх на болоті
Бекас зринає раптом,
Навіть я,
Завжди байдужий,
Тугу відчуваю.

(Сайґо-хосі)

(IV, 363)

Осінні сутінки,
Рибалок курені...
Куди не глянеш —
Квіти, жовте листя
Зів'яли і обсіпались давно!

(Фудзівара-но Садаіе /Тейка/)

* * *

(IV, 366)

Осінній вітер довгі рукави
Усім тріпає,
Та роса вечірня
Зволожує чомусь //
Лише мої!

(*Камо-но Нагаакіра*)

* * *

(IV, 367)

Чомусь завжди,
Коли приходить осінь,
Незрозумілий, таємничий сум
Бентежить мимоволі
Кожну душу.

(*Сайґьо-хосі*)

* * *

(IV, 389)

Коли над морем *Ніо*¹
Світить місяць,
Здаються квітами осінніми мені
У місячному сяйві
Хвиль верхівки.

(*Фудзівара-но Іетака*)

* * *

(IV, 396)

Ще місяць не з'явився з-за дерев,
А сосни в *Сумійосі*²
Вже холодний
Осінній вітер
Наскрізь пронизав.

(*Дзякурен-хосі*)

¹ Море *Ніо* -- одна з поетичних назв о. *Біва* (*Бівако*).

² *Сумійосі* -- назва одного з районів м. *Осака*.

* * *

(IV, 397)

Задумливо
На місяць поглядаю:
У кронах сосен вітер шелестить,
Нашіптуючи щось
Лише для мене.
(*Камо-но Нагаакіра*)

* * *

(IV, 403)

Немов жалкуючи,
Що у нічному небі
Осінній місяць скоро пропаде,
Ще вдосвіта човни свої виводять
У океан осімські¹ рибакі.
(*Фудзівара-но Іетака*)

* * *

(IV, 408)

Сьогодні я його не запросила,
Та все одно не спиться —
Цілу ніч
Осіннім місяцем
На самоті милуюсь!
(*Ідзумі Сікібу*)

* * *

(V, 472)

Сюркочуть коники!
Але осінні ночі
Потроху холоднішими стають:
Мов віддаляючись,
Слабкішає їх голос.
(*Сайґо-хосі*)

¹ Гра слів: яп. слово «осіму», що означає «шкодувати», «жалкувати», близьке за своїм звучанням до назви о. *Осіма* (*Одзіма*) у Тихому океані (преф. *Міягі*).

VI
ЗИМОВІ ПІСНІ

* * *

(VI, 552)

Бентежить душу
Безпричинний смуток,
Коли услід за вітром із дерев
Багряне листя
В жовтні облігає.

(Фудзівара-но Такаміцу)

* * *

(VI, 563)

Холодна мряка!
В горах буревій
Пожовкле листя із дерев здуває...
І знов не просихають
Рукави!

(Сінано)

* * *

(VI, 567)

Почався дощик? Ні.
Пожовкле листя
З дерев спадає...
То чому ж тоді
Поволі мокрими стають мої рукава?

(Фудзівара-но Сукетака)

* * *

(VI, 607)

Дерева голі
В гаї біля храму.
На вкрите памороззю листя на землі
Холодне сяйво місяця
Сочиться!

(Фудзівара-но Кійосукє)

* * *

(VI, 624)

Дивлюсь на поле,
Де під очеретом
Трава, схилившись, сохне у журбі,
І розумію,
Що зима настала!

(Ідзумі Сікібу)

* * *

(VI, 626)

Зима поволі сйли набирає.
І очерет
В затоці *Наніва*
Уже не сплугаєш
Із листячком зеленим!

(Дайнагон Наріміті)

* * *

(VI, 638)

Дивлюсь і бачу:
Вже прийшла зима,
Тонкою кригою
Покрився край затоки,
А в гирлі річки плавають качки.

(Сьокусі-найсінно
/принцеса Сьокусі/)

(VI, 652)

Безглуздість мрій!
Те ж саме, що і числа,
Рахуючи, писати на воді...
Чекав щоночі! — Мабуть, і сьогодні
Заснути доведеться одному? ¹

(Фудзівара-но Масацуне)

¹ Алюзія на вірш невідомого автора «Кохати ту, яка тебе не любить...» з поетичної антології «Кокін-сю» (XI, 522)

* * *
(VI, 661)

З роками старість туги додає...
Але, не знаючи
Про грішний світ нічого,
Мій сад занедбаний
Встеляє перший сніг!¹
(Мурасакі Сікібу)

* * *
(VI, 667)

Прокинувся сьогодні до світання,
Почувши тріск:
Під сніжним тягарем
Бамбукова
Зламалась огорожа.
(Фудзівара-но Норікане)

* * *
(VI, 670)

Ну, як мені позбутися
Печалі,
Коли пожовкле листя на дубах
На схилах гір
Сніжинки посипають?
(Фудзівара-но Куніфуса)

(VI, 671)

Спинив коня,
Витрушую рукава...
Довкола — жодного притулку!
Снігопад.
Вечірні сутінки на переправі Сано².
(Фудзівара-но Садаіе /Тейка/)

¹ Алюзія на вірш невідомого автора «На світі тільки туги додає з роками старість...» з поетичної антології «Кокін-сю» (XVIII, 951)

² Сано — назва місцевості (преф. Вакаяма).

* * *
(VI, 683)

Коли ні листя жовтого,
Ні квітів тим паче, на гілках
Уже нема,
З'являється на мить і знову тане
На соснах снігу дивний білоцвіт!

(Дайдзьо Тенно
/імператор Готоба/)

* * *
(VI, 702)

Роки рахуючи,
Я раптом зрозуміла,
Як мало вже залишилось мені!
А що на світі
Старості сумніше?

(Ідзумі Сікібу)

VII ПІСНІ-ВІТАННЯ

* * *
(VII, 714)

Пісок на березі
Затоки Суміное —
І той подовгу береже сліди
Тих журавлів,
Що тут колись ходили!

(Ісе)

* * *
(VII, 716)

Спливуть віки —
Лише вітрів осінніх
Мінятись буде голос...
А сосна,
Що на вершині, кольору не змінить!

(Осікоті-но Міцуне)

* * *

(VII, 721)

Проносяться над нею урагани,
Бурхливі хвилі точать
Без жалю,
Але стоїть одвіку
В морі скеля!

(Ice)

* * *

(VII, 724)

Твоя доба
Нехай триває вічність
І незліченною хай буде кількість літ!
Сіяй, мов сонце,
У безхмарнім небі!

(Мінамото-но Акіфуса)

VIII

ПІСНІ СКОРБОТИ

* * *

(VIII, 758)

Сумний кінець
І у моєї долі...
Що по мені залишиться колись?
Димок погребний,
Мов серпанок в полі!

(Оно-но Коматі)

* * *

(VIII, 775)

Роса також зникає!
Але згодом
Ми знову бачимо її...
Так з чим тоді
Людини смерть раптову порівняти?

(Ідзумі Сікібу)

* * *

(VIII, 780)

(Людині, що втратила восени свою дитину)

Чи то роса вечірня восени?
Чи слід гіркої втрати
На рукавах,
Які не просихали ще
Від сліз?

(Дайні-но Саммі¹)

* * *

(VIII, 817)

Написане ще довго не зітреться,
Але чи глянуть ті
На ці рядки,
Кому судилось
Довше нас прожити?

(Мурасакі Сікібу)

* * *

(VIII, 818)

Як довго пам'ятають люди тих,
Хто їх покинув,
І коли забудуть?

Сьогодні ми сумуємо без них,
А завтра нас оплакувати будуть!

(Кага-но Сьонагон)

* * *

(VIII, 820)

О Сіоґама²!

З вечора того,

Коли з погребним димом зник назавжди

І той, кого любила я давно,

Твоє ім'я для мене рідним стало!³

(Мурасакі Сікібу)

¹ Дайні-но Саммі — дочка письменниці та поетеси Мурасакі Сікібу, автор роману «Саґоромо-моноґатарі».

² Сіоґама — назва місцевості (преф. Міяґі)

³ Вірш, написаний з приводу смерті та кремації чоловіка поетеси — Фудзівара-но Нобутака.

* * *

(VIII, 856)

(Випадково натрапивши серед речей на листа тієї, що давно покинула цей світ, написала близькій їй людині)

Живеш —

І не замислишся ніколи
Про власну долю,
Доки не прийде
Скорботна звістка про чиюсь кончину!
(Мурасакі Сікібу)

IX

ПІСНІ РОЗЛУКИ

* * *

(IX, 859)

Довірся гусям!
І вони на крилах
На північ понесуть твої листи
Рядками нескінченними
У хмарах!
(Мурасакі Сікібу)

* * *

(IX, 881)

Я вірю,
Що сьогоднішня розлука
Не буде довгою...
А що, як саме так
Моя остання подорож почнеться?
(Сюн'е-хосі)

* * *

(IX, 891)

Не забувай мене,
Поклавши навіть
Свою голівку на чужий рукав!
Візьми на згадку місячного сяйва,
Политого сльозами, на моїм...
(Фудзівара-но Садаіе /Тейка/)

Х
ПОДОРОЖНІ ПІСНІ

* * *
(X, 918)

Коли у сутінках
Захмарюється небо,
Бурхливі хвилі
Рвуться до човна,
Душа моя холоне від тривоги!
(Мурасакі Сікібу)

* * *
(X, 955)

Невже тепер
Залишились позаду
Захмарені численні піки гір,
Де лютим буревіям на поталу
Мого вбрання дістались рукави?
(Фудзівара-но Масацуне)

* * *
(X, 964)

В які поля
Податися мені
У сутінках вечірніх?
І якої
Травички в узголів'я назбирать?¹
(Камо-но Нагаакіра)

XI—XV
ПІСНІ КОХАННЯ

* * *
(XII, 1099)

В ущелину між скелями сховаюсь
Далеко в горах
Від людських очей

¹ Гра слів: яп. слово «тігіру» може значити «рвати, збирати», а також «присягатися (в коханні)».

І в самоті
Порину в тужні думи!
(*Сайгьо-хосі*)

* * *
(*XII, 1107*)

Очей закоханих
Не зводжу з того боку
На небосхилі, де стоїть твій дім.
І раптом — краючи серпанок,
Дощ весняний!
(*Фудзівара-но Тосінарі*)

* * *
(*XII, 1113*)

Чи довго ще залишилось мені
На цьому світі жити —
Я не знаю,
Але цей біль жагучий —
Назавжди!
(*Фудзівара-но Йосітака*)

* * *
(*XII, 1130*)

Усупереч обітницям,
Ти знову
Сьогодні так далеко, як хмарки
У небі над *Повернення* горою,
Та попри все чекатиму тебе!
(*Камо-но Сігемаса*)

* * *
(*XIII, 1204*)

Тебе чекати буду край порога
І теж одна
До спальні не ввійду...¹
Не поспішай занадто, місяченьку,
Ховатися за гори уночі!
(*Сьокусі-найсінно*
/принцеса Сьокусі/)

¹ Алюзія на вірш невідомого автора «*Хай стрічку темно-синю покриває...*» з поетичної антології «*Кокін-сю*» (*XIV, 693*)

* * *

(XIV, 1262)

(Написала одній людині¹)

Я бачила,
Куди сховався місяць,
Такий яскравий, ясний...
Попри це,
Всю ніч чекала, дивлячись на небо!
(Мурасакі Сікібу)

* * *

(XIV, 1263)

(Вірш-відповідь)

Зубчасті гори,
Де ховався місяць,
Закрили хмари —
Мабуть, через це
В твоїй душі і зникло його сяйво!
(Невідомий автор²)

* * *

(XIV, 1271)

Усі мене забули!
Але знають про це лиш дощ,
Що мочить рукави,
Та безсердечний місяць
Над горою.
(Дайдзьо Тенно
/імператор Готоба/)

* * *

(XIV, 1274)

Кохання смуток.
Від жагучих сліз,
Здається, навіть небо похмурніло:
Яскравий місяць в спальні
Потьмянів!
(Гон-тjюнагон Кінцуне)

¹ Вважається, що цей вірш був адресований Фудзіварі-но Нобутака — чоловікові поетеси.

² Вважається, що вірш-відповідь написав Фудзіварі-но Нобутака — чоловік поетеси.

* * *

(XIV, 1277)

«Ніколи не забуду!» — запевняла,
Прощаючись...
Лиш місяць, що в ту ніч
Світив над нами,
Іноді заходить...

(Фудзівара-но Арі-іе)

* * *

(XIV, 1297)

Яка байдужа!
Мабуть, розлюбила.
Та дорікать не стану,
Бо ж колись
Були ми з нею зовсім не знайомі!

(Сайґо-хосі)

* * *

(XIV, 1330)

Ті сльози,
Що сьогодні на світанні
З очей моїх котились на рукав,
Услід за дзвонами
До неба піднялися!

(архієпископ Дзєн)

* * *

(XV, 1336)

На наші білосніжні рукави
Росинки падають,
Віщуючи розлуку,
А душі вітер
Смутком пронизав!

(Фудзівара-но Садаіе /Тейка/)

* * *

(XV, 1343)

Якщо це правда, що життя — роса,
Я згоден зникнути,
Аби хоч раз почути

Її, жорстокої, розкаяння слова...
Та, зникнувши, чи зможу їх розчутити?
(Фудзівара-но Мотодзанае)

* * *
(XV, 1344)

(Написано від імені чоловіка, який перестав отримувати відповіді
на свої листи до коханої)

Приїхати невдовзі обіцяла...
Засохле листя
Вітер позривав —
Нічній росі
Нема за що ціплятись!
(Ідзумі Сікібу)

XVI—XVIII
РІЗНІ ПІСНІ

* * *
(XVI, 1470)

Із білоквітом, що злітає з вишень,
Порівнюю в думках
Цей грішний світ!
Але куди мені
Від нього дітись?
(Сайґо-хосі)

* * *
(XVI, 1520)

Спустившись з гір зубчастих,
Поміж сосен
Усе ще блимає, мигтить
З останніх сил
Такий люб'язний місяць світанковий!
(Фудзівара-но Нарікію)

* * *
(XVII, 1613)

За вітром стелиться
Димок із Фудзіями,
Зникаючи у небі,

Ніби він
Мені, нетямі, вказує стежину.
(Сайго-хосі)

* * *
(XVII, 1657)

Якби у мене приятель знайшовся
В гірським селі,
Якому світ обрид,
Ми з ним про прикрощі життя
Поговорили б!
(Сайго-хосі)

* * *
(XVIII, 1807)

Уважно прислуховуюсь до дзвонів
У сутінках вечірніх,
Мов збагнуть —
Чи ще колись я їх почую? —
Хочу.
(Ідзумі Сікібу)

* * *
(XVIII, 1819)

*(Надіслала тому, хто вранці після буревію нічого навіть
не спитав про свою дитину)*

В долині М'ягі
Шалений вітер
Пронісся уночі,
Але ніхто
Про долю крихітки-хагі не запитає!
(Акадзоме Емон)

XIX СИНТОЇСТСЬКІ ОБРЯДОВІ ПІСНІ

* * *
(XIX, 1853)

Яка печаль!
В моїм саду на сливі,
Що сам Господар незабутній посадив,

Жорстокі люди
Гілочку зламали!
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1858)

Старіючи,
Стаю все більше схожим
На Тебе, Боже!
Пóтай від людей
Чекаю зустрічі з Тобою нетерпляче!
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1873)

Якщо мене питають земляки
Про радість і про горе
В грішнім світі,
Я їм повідаю
Всю правду залюбки!
(Невідомий автор)

* * *

(XIX, 1875)

Очей не відвести!
Зникають хмари
Над *горами святими*¹
І з небес
Вечірнє сяйво місяця струмує!
(Дайдзьо Тенно
/імператор Готоба/)

XX

БУДДІЙСЬКІ ОБРЯДОВІ ПІСНІ

* * *

(XX, 1952)

Немов дороговкази,
На узбіччі —
Маленькі світлячки,

¹ *Святі гори* — поетична назва гір провінції *Ісе*, де розташовані найдавніші синтоїстські храми Японії.

І я один
Прямую в неба темряву вечірню!
(Дзякудзен-хосі)

* * *

(XX, 1953)

Розтануть хмари,
Проясниться небо,
І, як завжди,
Над грішним світом цим
Кружляти буде місяць яснолиций!
(Дзякудзен-хосі)

* * *

(XX, 1959)

Як білі хмари, з горами зустрівшись,
Вершини покидають,
Так і я
Цей світ обридлиий
Вже давно б покинув!
(Мінамото-но Суехіро)

* * *

(XX, 1966)

О! Як би ми
Зненавиділи світ,
Якби не знали,
Що нещастя наші
Минулим теж зумовлені життям!
(Нідзьоноін-но Санукі)

* * *

(XX, 1973)

Якщо це сон — це сон!
Але ж і дійсність
Від сну не відрізнити!
Пробуджусь
І не збагну ніяк: в якому світі?
(Акадзومه Емон)

* * *

(XX, 1974)

(Вірш, піднесений Ісе Дайсуке увечері 15 лютого)

Сьогодні навіть дим
Не так, як завжди,
А стелиться на захід¹ —
В далечінь,
Куди й моїх думок лежить дорога!
(Сагамі)

* * *

(XX, 1979)

Пітьму розсіюючи,
В душу проникає
Сіяння місяця.
Невже тому, що я
До західного схилу наближаюсь?
(Сайґо-хосі)

¹ Західний напрямок у буддизмі має символічне значення, пов'язане смертю людини.

РЕНГА

МІНАСЕ САН-ГІН ХЯКУ-ІН

СТО ВІРШІВ ТРЬОХ ПОЕТІВ ІЗ МІНАСЕ

(1488 р.)

«Мінасе¹ сан-гін хяку-ін», одна з кращих і типових для японської поезії XV століття збірок віршів, написаних у жанрі *ренга*, була складена 22 січня 1488 року поетом *Ііо Согі* (1421—1502) та двома його учнями: *Сьохакү* (1443—1527) і *Сотьо* (1448—1532), коли, подорожуючи в *Сетцу*², вони зупинилися на нічліг у *Ямадзакі*.

На наш вибір перекласти українською мовою як цю, так і наступну поетичну збірку «*Юяма сан-гін хяку-ін*» у першу чергу вплинув той факт, що одним із авторів цих творів був *Ііо Согі* — неперевершений майстер *ренга*, творчість якого високо оцінював *Басьо*. Його поетичний талант і вміння лаконічно висловити в короткому вірші глибоку філософську думку помітні навіть у цих двох невеликих за обсягом збірках *ренга*. До історії японської поезії *Согі* увійшов як укладач власної антології *ренга*, відомої під назвою «*Трава забуття*» («*Васуре-гуса*» /1474/), автор ліричного щоденника «*Сіракава кіко*» (1468), трактатів «*Тьорокубумі*» (1466) і «*Адзума мондо*» (1470), присвячених поетиці *ренга* та техніці їх складання, а також як упорядник однієї з кращих антологій *ренга* — «*Сінсен Цукуба-сю*» (1495), складеної за наказом імператора *Го-Цуті-мікадо*.

¹ *Мінасе* — назва ріки та місцевості в преф. *Осака*.

² *Сетцу* — історична назва провінції, що входить нині до складу преф. *Осака* (райони *Ікеда* та *Ітамі*).

(1)

У горах сніг,
Але підніжжям гір
Вже стелиться серпанок вечорами.

(Cоrі)

(2)

І талі води здалеку несуть
Села гірського аромат сливóвий.

(Сьохаку)

(3)

Над річкою легенький вітерець
Весни прикмету —
Верб табунчик пестить.

(Cотьо)

(4)

Ледь-ледь світає. Весел чути сплеск,
Проте човна самого ще не видно.

(Cоrі)

(5)

Ще проступає крізь нічний туман
У небі слід
Від місяця блідого.

(Сьохаку)

(6)

Закінчується осінь, — і поля
Сріблястий іній рясно покриває.

(Cотьо)

(7)

Посеред трав засохлих —
Плач комах
Безжалісно бентежить нашу душу!

(Cоrі)

(8)

Помітив раптом стежку у траві,
Приблизившись до тина. Звідки? Дивно!

(Сьохаку)

(9)

Мабуть, з того села,
Що в нетрях гір,
Де буревій ніколи не вщухає.

(Сотьо)

(10)

Якщо так скрутно люди там живуть,
Їх доля нашої сумнішою здається!

(Сорі)

(11)

Не варто нині думати про те,
Які самотні ми
На цьому світі!

(Сьохаку)

(12)

Тим паче, що людини почуття —
Такі мінливі, як усім відомо!

(Сотьо)

(13)

Але ж сумує навіть по росі,
Що, випавши, зникає,
Квітка кожна!

(Сорі)

(14)

Імла вечірня все ще береже
Останній відблиск сонячного світла.

(Сьохаку)

(15)

З піснями повертаються пташки
До гнізд своїх, —
Для них вже також пізно!

(Сотьо)

(16)

Крізь хащі пробираючись гірські,
І не збагнеш: де стежка, а де небо!

(Соті)

(17)

Але ж і розпогодиться коли,
Не висохнуть
Мандрівника рукава.

(Сьохаку)

(18)

Яскравий місяць тьмариться в очах,
Коли в траві ночую просто неба.

(Сотьо)

(19)

Не сплю щоночі,
Тільки марно все:
Минає осінь знову по-пустому!

(Соті)

(20)

Зриває вітер пізній цвіт хати,
І смутку повні наші сни короткі.

(Сьохаку)

(21)

Мені наснилися родичі мої,
Усі покійні...
Що мене чекає?

(Сотьо)

(22)

На що нам сподіватись? Ми також,
Старіючи, йдемо за ними слідом!

(Cori)

(23)

Якщо смаку бракує
Цим пісням —
Сприймійте хоча б їх таємничий смуток!

(Сьохаку)

(24)

Мій друже любий, він — як та журба
Вечірнього затьмареного неба.

(Cori)

(25)

Сьогодні ми вершини перейшли,
Покриті хмарами,
А не вишневим цвітом.

(Сотьо)

(26)

І весняніх гусей прощальний крик,
Прислухавшись, ми теж почули нині!

(Сьохаку)

(27)

Невже затьмареним
Здається місяць їм?
Затримайтесь і помилуйтеся з нами!

(Cori)

(28)

Осіннім ранком мокрий від роси
Прокинуся я знову у дорозі.

(Сотьо)

(29)

Удалині
Край поля над селом
Туман холодний стелеться за обрій.

(Сьохаку)

(30)

Доносять вітру подихи пругкі
Праців далекий стукіт по білизні.

(Сорі)

(31)

Щороку в грудні холод до кісток
Проймає тіло
Крізь тоненький одяг.

(Сотьо)

(32)

У розпачі від марного життя
Збираю хмиз приречено у горах.

(Сьохаку)

(33)

В моїх думках при цьому лиш одне:
Чи вартий світ того,
Щоб жити в ньому?

(Сорі)

(34)

Але куди подітися мені
Від розпачу свого і безнадії!

(Сотьо)

(35)

Так і живу, чекаючи кінця —
Розлуки вічної
Після кохання ночі.

(Сьохаку)

(36)

А все ж таки чому людська любов
Завершується саме так на світі?

(Cori)

(37)

З тобою розлучившись,
Палко так
Не зможу вже нікого я кохати!

(Сотьо)

(38)

Бо в світі цім нема поміж людьми
На неї навіть схожої людини!

(Сьохаку)

(39)

В старій столиці кожне деревце
Травинка кожна —
Спогади й досада.

(Cori)

(40)

І навіть жалюгідний цей нічліг
Нагадує мені гірке прощання.

(Сотьо)

(41)

Нехай втішає згадка про батьків,
Хоча вони й померли
Нещодавно...

(Сьохаку)

(42)

Минають дні, і місяці летять,
А сни нас повертають у минуле.

(Cori)

(43)

Від берега
Відчалюють човни,
Причал свій покидаючи востанне.
(Сотьо)

(44)

Якщо ми не народжуємось знов,
Про вчення Будди хочу я почути!
(Сьохаку)

(45)

А поки що, до зустрічі, печаль,
Немов роса,
То з'явиться, то зникне.
(Сорі)

(46)

На інших покладаючись, живу.
Собі ж обрид, як вітер цей осінній¹.
(Сотьо)

(47)

В долині марно коники сюрчать,
Надіючись,
Що хтось їх урятує.
(Сьохаку)

(48)

На цій горі, освяченій людьми², —
Лиш місяця яскравого сіяння!
(Сорі)

(49)

Відлуння дзвонів в горах — тільки це
Мене, самотнього,
Тепер уранці будить.
(Сотьо)

¹ Гра слів: яп. слово «акі» (осінь) омонімічне одній із форм дієслова «акіру», або ж «аку» — «набриднути, обриднути, пересититися».

² У оригіналі: «сіме-юу-яма» — «гора, що обплетена сіме». Сіме — ритуальні солом'яні канати з вплетеними в них смужками паперу, якими прикрашають святі місця: храми, скелі тощо.

(50)

Щоночі землю паморозь сріблить
Та так, що посріблілося й волосся.

(Сьохаку)

(51)

Зимовий день!
В затоці журавель
Зажурено стоїть, піднявши ногу.

(Сорі)

(52)

Удалині — рибалка на човні.
Солоний вігер. Вечір. Сутеніс.

(Сьохаку)

(53)

Чи заблукав
Серпанок весняний?
Кудись за обрій тягнеться безкрай.

(Сотьо)

(54)

Не бачив звідки — у гірське село
Весна-красуня знову завітала!

(Сорі)

(55)

З кущів
Останніх квітів пелюстки,
Що ледь тримались, сумно опадають.

(Сьохаку)

(56)

Промок до нитки в лісі від роси,
стежиною крізь хащі продиравшись!

(Сотьо)

(57)

Від холоду осіннього й дощу
Печера в скелях —
Марний порятунок!

(Сорі)

(58)

В когó рука́ва мохом поросли,
Тому вже не до місяця на небі.

(Сьохаку)

(59)

Ні! Благородна схимника душа
Не зможе вже
Почёрствіти ніколи!

(Сотьо)

(60)

Вдалечині ледь видно корабель,
Що відійшов, як хвилі вгамувались.

(Coti)

(61)

За ніч на морі буря уляглась:
Ранкова тиша,
В небі — ні хмаринки!

(Сьохаку)

(62)

Далеких гір вершини білий сніг
З усіх боків облив яскравим сріблом.

(Сотьо)

(63)

Цей листопад,
Ця хатка на горі
Мені в житті ніколи не обриднуть.

(Coti)

(64)

А смуток мій — від тих сумних пісень,
Які співає вітер серед сосен!

(Сьохаку)

(65)

Хто ще з людей удосвіта вставать
Щоранку згоден,
Щоб молитись Богу?

(Сотьо)

(66)

Хіба що місяць знає смуток мій,
Мандруючи завжді зі мною поруч.

(Cori)

(67)

Роса поволи
Інеєм стає,
І осінь знов зволожує рукава.

(Сьохаку)

(68)

Волоття посивіле сусукі¹
Зриває і розносить лютий вітер.

(Сотьо)

(69)

В холодні дні
Тьмяніють схили гір,
Доносяться перепелині співи.

(Cori)

(70)

Скорботний смуток поле оповив,
Де я живу і більш нема нікого!

(Сьохаку)

(71)

Коли повернемось,
Згадаємо про тих, хто нас чекав,
Сумуючи так довго.

(Сотьо)

(72)

А хто цуратись стане, пам'ятай,
Що то пустого світу лицемірство!

(Cori)

¹ Сусукі (лат.: *Miskanthus*) — багаторічна трав'яниста рослина родини злакових з довгим тонким стеблом і густою волоттю.

(73)

Шлях до кохання зовсім не такий,
Як думають про нього
Здавна люди.

(Сьохаку)

(74)

Забути хочу цей жорстокий світ,
А він щораз нагадує про себе!

(Сотьо)

(75)

Здавалося б, самотникам гірським
Все байдуже —
Весна прийшла чи осінь.

(Сорі)

(76)

Але й крізь двері плетені трава
Влізає в дім, бентежачи уяву!

(Сьохаку)

(77)

За тинном поруч з хаткою город,
Хоч і покопаний,
Занедбаним лишився!

(Сотьо)

(78)

Крізь дощ і млу вечірню на шляху
Самотня постать ледве бовваніє.

(Сорі)

(79)

Шкода! Не до вподоби солов'ю
Це поле,
Де я хочу зупинитись.

(Сотьо¹)

¹ Не виключена можливість помилки, і цей вірш належить не Сотьо, а Сьохаку, а наступний (80) — навпаки.

(80)

Проте яка спокійна буде ніч!
Вишневий цвіт у темряві біліє!

(Сьохаку)

(81)

Світати почало,
А я всю ніч
Очей не зводив з вишень білоцвіту¹.

(Cori)

(82)

Цікаво, на чиєму рукаві
Ти сни свої цієї ночі бачив?

(Сотьо)

(83)

Він вже й забув,
Коли в останній раз
У вічному коханні присягався!

(Сьохаку²)

(84)

Хоч я й посівів нині, все одно —
Навідатися в гори не готовий.

(Cori)

(85)

Того,
Хто там сховався від людей,
Для себе люди також поховали.

(Сотьо)

(86)

Але ж і в остогидлім світі цім
Як довго можна марно знемагати?

(Сьохаку)

¹ Гра слів: яп. слово «хана» («квітка, вишневий цвіт») у деяких словосполученнях набуває значення «красуня, красива дівчина (жінка)», і цим користуються автори двох наступних віршів іронічного змісту.

² Не виключена можливість помилки, і цей вірш належить не Сьохаку, а Сотьо, а попередній (82) — навпаки.

(87)

А тут уранці, ввечері — димок
Від глици сосен
Тягнеться до неба.

(Coti)

(88)

Не уявляю, як живеться тим,
Хто мешкає в селі на узбережжі!

(Cotъo)

(89)

Осінній вітер скиглить серед скель
Вздвж берега,
Не даючи заснути.

(Сьохаку)

(90)

У темнім небі чути крик гусей
Над горами, де затаївся місяць.

(Coti)

(91)

Уранці завтра пізній цвіт хагі,
Змарнілий від роси,
Побачать очі!

(Cotъo)

(92)

Людини серце теж тоді стає
Таким величним, як і поле Ада¹!

(Сьохаку)

(93)

Не забувай:
Ні дійсність, ані сон —
Ніщо людей ніколи вже не змінить!

(Coti)

¹ Поле Ада (у оригіналі: [ада-но ооно] — Велике поле Ада) — назва долини, що славилася квітом хагі (нині східна частина м. Годзьо, преф. Нара).

(94)

Пригадую минуле й не збагну:
Коли розпочинається минуле?

(Сотьо)

(95)

А все тому,
Що Будди¹ на землі
З'являються і знову пропадають!

(Сьохаку)

(96)

Весняний вітер ніжно пестить гай,
Який, здавалося, засох уже назавжди.

(Сорі)

Вночі

Ще іній гори покривав,
А вже уранці стелиться серпанок!

(Сотьо)

(98)

Над хижкою самітника димок
Так безтурботно тягнеться до неба.

(Сьохаку)

(99)

Той, хто бідує,
Іноді також
Вершин пізнання досягнути може.

(Сорі)

(100)

Додам лише, що люди взагалі
Обрали вірний шлях у цьому світі!

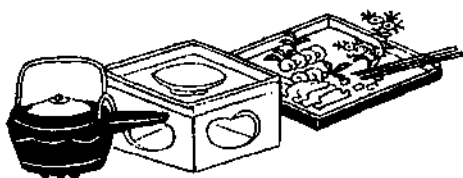
(Сотьо)

¹ Мова йде про різні релігії і різних пророків.

ЮЯМА САН-ГІН ХЯКУ-ІН

СТО ВІРШІВ ТРЬОХ ПОЕТІВ З ГОРИ ЮЯМА

(1491 р.)

Поетична збірка віршів-ренга «Юяма¹ сан-гін хяку-ін», як і попередня («Мінасе сан-гін хяку-ін»), була складена поетами Го Сого (1421—1502), Сьохаку (1443—1527) і Сотьо (1448—1532) під час їх чергової подорожі до Сетцу. Вона датується 20 жовтня 1491 року. Відомо, що в цей день поети зупинилися на відпочинок поблизу гарячих джерел Аріма, що знаходяться при підніжжі гори Юяма.

Ліричний сюжет у цій та інших «колективних поемах» розвивається за своїми внутрішніми асоціативними законами. Починаючи нову збірку, її автори, як правило, навіть не знають, про що саме піде мова й чим завершиться їх твір. Окремі вірші об'єднуються в нерозривне ціле шляхом аналогії, зіставлення або протиставлення попередньому віршу. Це дозволяє авторові наступного вірша несподівано міняти напрям поетичної думки свого попередника, і, як результат, — у невеликому за обсягом поетичному творі розгортається ціла низка лірично-філософських тем.

У збірці «Юяма сан-гін хяку-ін» ми також стаємо свідками і співучасниками різноманітних душевних переживань поетів, пов'язаних з утратою батьків, нерозділеним коханням, розлукою, зневірою в житті тощо. І все це — на традиційному для японської класичної поезії тлі послідовних змін пір року та майстерно описаних поетами відповідних картин природи.

¹ Юяма (або ще: Ю-но яма) — гора в преф. Хього.

(1)

Опале листя сніг заporoшив —
Гірська стежинка
Золотом іскриться!
(Сьохаку)

(2)

Під скелями стебельця сусукі
Пейзаж зимовий чарівнішим роблять.
(Сотьо)

(3)

Своїм сюрчанням
Коники дзвінкі
Винаджують мене з моєї хатки.
(Cоrі)

(4)

На жаль, уже настала темна ніч,
Осінній вітер шарпає рукава.
(Сьохаку)

(5)

Роса холодна змінює свій блиск —
Стає яскравим
Місяця сіяння.
(Сотьо)

(6)

А думи знову линуць за поля —
В майбутнє, що за обрієм далеким.
(Cоrі)

(7)

Поговорили друзі й розійшлись,
На мить зустрівшись в мандрах
По дорозі.
(Сьохаку)

(8)

Хмаринка над вершиною гори —
Віднині мій дороговказ далекий!

(Сотьо)

(9)

Одна печаль —
Як заздрю я пташкам,
Що пурхають серед квітучих вишень!

(Согі)

(10)

Була б можливість, як би я хотів
Переродитись на весну довічну!

(Сьохаку)

(11)

В гірськiм селі
Також розтанув сніг —
Від нього не залишилось і сліду!

(Сотьо)

(12)

Хотілося б, щоб існував той шлях,
Яким би варто йти по цьому світу!

(Согі)

(13)

В когo рукава мохом поросли,
Тому нема про що
І жалкувати!

(Сьохаку)

(14)

Не радий він негаданим гостям
В своїй гірській самотницькій оселі!

(Сотьо)

(15)

Сліди його
Приховує трава,
Дерева, що не мають навіть назви.

(Coti)

(16)

А місяць тільки смутку додає
І без того сумним та прикрим думам.

(Сьохаку)

(17)

Світає! За розмовою і ніч,
Осілля, довга,
Миттю промайнула.

(Cotyo)

(18)

Жага кохання зникне, мов роса,
Та назавжди залишиться досада.

(Coti)

(19)

Протистояти долі?
То пуста!
Життя людини — марні сподівання!

(Сьохаку)

(20)

Надіючись, що їх покличе хтось,
Чекають звістки бідолашні люди.

(Cotyo)

(21)

Хіба що небом нині прокладеш
Стежину
До самотника оселі!

(Coti)

(22)

Але за чим журитися тому,
Хто доброхить обрав життя у горах?
(Сьохаку)

(23)

А щодо вітру в соснах... Хто й коли
Спромігся роздивитися
Той колір?¹
(Сотьо)

(24)

Вслуховуєшся в пісню джерела —
І ніби голос осені вже чуєш.
(Сорі)

(25)

Темні ніч.
У небі світлячки
Літають поблизу моєї хатки.
(Сьохаку)

(26)

Душа моя закохана ні сну,
Ні спокою давно уже не знає.
(Сотьо)

(27)

Якби не знало й серце ще мое
Того,
Що знає тільки узголів'я!
(Сорі)

(28)

Єдиною утіхою мені
Були і залишаються лиш сльози!
(Сьохаку)

¹ Алюзія на вірш поета Дзякурен-хосі з «Сінкокін-сю» (IV, 361) і на вірш Сьохаку з «Мінасе сан-гін хяку-ін» (№ 64)

(29)

Розлуки біль!
І все-таки зніму
Я нині з себе одяг цей ліловий¹.

(Сотьо)

(30)

А сум такий, неначе назавжди
Ти залишаєш храм в осінніх горах.

(Coti)

(31)

Вечірні сутінки
Вершини гір умить
Услід за кличем оленя сховали.

(Сьохаку)

(32)

За день ущик осінній ураган.
Туману смуток землю огортає.

(Сотьо)

(33)

Посеред тиші дзвонів чути гук.
Село далеке
Місяця чекає.

(Coti)

(34)

Якщо піти наважусь, то любов
В своєму серці знову розтривожу!

(Сьохаку)

(35)

Можливо, там крім мене хтось бував,
І журиться вона
Тепер за іншим.

(Сотьо)

¹ У оригіналі: «фудзі-горомо» — «одяг кольору гліцинії», тобто одяг фіолетового (бузкового, лілового) кольору, який носили під час трауру.

(36)

Ведуть в минуле вулиці вузькі
Колишньої старенької столиці!

(Cori)

(37)

Весна — лиш сон,
І вишень білоцвіт
Про це не пам'ятати теж не може!

(Сьохаку)

(38)

Не встигнеш «вишня» вимовити — з гір
Сюди уже несеться лютий вітер!

(Сотьо)

(39)

Серпанок в полі все ще береже
Роси ранкової
Такий тендітний спокій.

(Cori)

(40)

Та все одно з огидою в душі
На білий світ щоразу я дивлюся!

(Сьохаку)

(41)

Зате від місяця,
Сумуючи вночі,
Очей своїх не можу відірвати.

(Сотьо)

(42)

Пітьма довічна, що чекає нас,
Страшніша від пітьми цієї ночі!

(Cori)

(43)

А я жахаюсь, вогники човна
Далекого помітивши
У морі.

(Сьохаку)

(44)

Вечірні хвилі котяться, б'ючись
З надсадним плачем об скелястий берег.

(Сотьо)

(45)

Зозуля десь кує,
Не таючись,
Та хто її тепер розчути зможе!

(Сорі)

(46)

Але ж не забувайте і про тих,
Хто в подорож пішов безповоротну!¹

(Сьохаку)

(47)

Невже мені
Життя в гірським селі
І справді вже ніколи не обридне?

(Сотьо)

(48)

Як призвичаюсь, хай тоді гримлять
І літні грози, і осінні бурі.

(Сорі)

(49)

Жорстокість долі!
Сохне на полях «*трава кохання*»²,
Інеєм покрита.

(Сьохаку)

(50)

Надією живе моя душа,
Як та сосна, чекаючи любові.

(Сотьо)

¹ За давнім повір'ям, голосом зозулі померлі спілкуються з живими (див. попередній вірш).

² «Трава кохання» (або ще: «трава пам'яті») — дослівний переклад з яп. назви «омоі-куса».

(51)

Приваблений
Затокою Пісень¹,
На самоті вздовж берега блукаю!
(*Cori*)

(52)

Людська пошана і людська любов
Приходять, як припливи океану!
(*Сьохаку*)

(53)

Понівечений, осторонь лежить
Покинутий,
Ще не зотлілий човен.
(*Сотьо*)

(54)

Нема кому навідатись сюди —
Опалим листям кленів милуватись!
(*Cori*)

(55)

Закінчується осінь, і роса
Все рідше сад зажурений
Тривожить.
(*Сьохаку*)

(56)

Пронізливішим став і плач комах,
Які чекають заморозків з жахом.
(*Сотьо*)

(57)

Яскравий місяць! Байдуже йому
До мого серця,
До ночей безсонних?
(*Cori*)

¹ Затока Пісень — мальовнича тихоокеанська затока в преф. Вакая-ма — метафоричне означення поезії.

(58)

Досадую незмірно і гнівлюсь,
Але в душі кохання не вмирає!

(Сьохаку)

(59)

Якщо ти все ще повен сподівань,
Тим паче мусиш
Грішний світ пізнати!

(Сотьо)

(60)

З роками люди мріють про одне —
Лише про спокій для душі та тіла!

(Согі)

(61)

Як важко йти
Накресленим шляхом,
Святого не порушивши закону!¹

(Сьохаку)

(62)

Притоптуючи сніг, плететься кінь,
Поволі піднімається на гору.

(Сотьо)

(63)

Вночі
Від мряки стигнуть рукави,
А вранці знов рушаємо в дорогу.

(Согі)

(64)

Не варто, друже, долі докорять,
Бо голос вітру в соснах ми почули!

(Сьохаку)

¹ Натяк на вчення Конфуція (яп.: «Косі»).

(65)

За квіт вишневий все уболівав,
А крізь серпанок
Місяць просочився.

(Сотьо)

(66)

Мені ж гліциній квіти нагадав
Цей небокрай у сутінках вечірніх.

(Согі)

(67)

Весна відходить,
А її душа
Неначе ще затриматись бажає.

(Сьохаку)

(68)

Ще долинає голос солов'я
Із диких хащів у далеких горах.

(Сотьо)

(69)

Як завжди, несподівано
Туман
З'являється з осіннім смутком разом.

(Согі)

(70)

Все тіло вранці вітер пронизав,
Що розгулявся під Чумацьким Шляхом.

(Сьохаку)

(71)

Прокинувшись,
Покинув свій нічліг...
Праців далекий стукіт об білизну.

(Сотьо)

(72)

І сліду не лишається від сну,
Коли полями йдеш росистим ранком.

(*Cori*)

(73)

Над узголів'ям стебла *сусукі*
У сьйві місяця яскравого
Срібляться.

(*Сьохаку*)

(74)

І не помітив, як я покохав!
Чи звикну я до неї? Намилуюсь?

(*Сотьо*)

(75)

Де б ти не був —
Далеко, поблизу, —
Побачиш звідусіль димок¹ *Асами*²!

(*Cori*)

(76)

Проте, коли він тане серед хмар,
Ніхто його не може розпізнати!

(*Сьохаку*)

(77)

Як марно все на світі! З куреня
Моя душа
Лише на захід рветься.

(*Сотьо*)

(78)

А доки не зістарівся, колись
Про що я тільки у житті не мріяв!

(*Cori*)

¹ У тексті: «юкемурі» — димок вечірнього (тобто домашнього, родинного) вогнища.

² *Асама* — діючий вулкан (преф. *Нагано*), який став у поезії символом вірного і вічного кохання.

(79)

Залишивши утіхи для очей,
Для вух також розваги
Вже покинув.

(Сьохаку)

(80)

Ледь чути у зимовому гаю
Під кригою води замерзлий голос.

(Сотьо)

(81)

Біліє сніг у горах.
На нічліг
Летить ворона в сутінках вечірніх.

(Соті)

(82)

Над черепичним дахом у півтімі
Від холоду закляк самотній місяць.

(Сьохаку)

(83)

Посеред ночі раптом дзвонів гук:
Комусь також,
Як і мені, не спиться.

(Сотьо)

(84)

Із літніх хтось прокинувся, мабуть:
Старечий кашель чути у оселі.

(Соті)

(85)

Хто б не зайшов у хатку до старих,
Що заросла полином, —
Скарги, скарги...

(Сьохаку)

(86)

Гушавині полину лиш трава,
Що стежку вкрила, поступитись може.

(Сотьо).

(87)

Гаряче сонце зменшує свій блиск.
Погойдує росу
Осінній вітер.

(Сорі)

(88)

Тонкішими здаються рукави
Мого вбрання... Цикад лунає голос.

(Сьохаку)

(89)

Міняють гори колір.
Білих хмар
Колишеться над ними покривало.

(Сотьо)

(90)

Красуні-сосни на вершинах гір
Також чарують наші грішні душі.

(Сорі)

(91)

Довірливо чекають в курені
Того, хто вік
Кохати присягався...

(Сьохаку)

(92)

Чим спокусив, зачарував її
Такий холодний і такий жорстокий?

(Сотьо)

(93)

Кружляєш перед брамою, хоча
Чудово знаєш:
Не пройти заставу!

(Coti)

(94)

Кого, зозуле, кличеш ти тепер?
Кому співати пісню прилетіла?

(Сьохаку)

(95)

Наважились в'дорогу серед хмар
Крізь весняний серпанок
Дикі гуси!

(Сотьо)

(96)

Не уявляю: вишень білоцвіт
І раптом — гори, гори, перевали...

(Coti)

(97)

Самітника гірського серце теж
Уже інакше все довкіл
Сприймає.

(Сьохаку)

(98)

Відразу ж тимчасовими стають
Залишений притулок чи оселя.

(Сотьо)

(99)

Тому і не жалкуй про часу плин,
Що мов роса
Зникає в диких нетрях!

(Coti)

(100)

Коротка злива на коротку мить
Збентежила яскравий місяць в небі!

(Сьохаку)

ХАЙКУ

МАЦУО БАСЬО

(1644—1694)

Мацуо Басьо (*Мунефуса*) народився 1644 р. у місті *Уено* в родині самурая *Мацуо Йодзаємона*. Завдяки батькові та старшому братові, які чудово знали японську й китайську класичну літературу, він спромігся отримати дуже добру на той час освіту.

У 1672 р. *Басьо*, який уже тоді був досить відомим поетом, назавжди покидає сім'ю й перебирається спочатку до *Кіото*, а потім до *Едо* (*Токіо*), де примикає до однієї з найвідоміших у ті часи поетичних шкіл «*Данрін*». Згодом він обирає собі псевдонім *Тосей* і створює власну школу *хайкай*. До її складу поступово увійшли його численні учні й послідовники: *Дзьосо*, *Кьорай*, *Кікаку*, *Рансецу*, *Сампу*, *Сіко* та ін.

Після того як узимку 1682 р. пожежа знищила його «*бананову хатинку*» — «*басьо-ан*» (а саме таку назву поет дав своїй хатці на околиці столиці, придбаній на кошти одного з його учнів — *Сампу*, і саме звідси походить його останній літературний псевдонім — «*Басьо*», досл. з япон. — «*банан*», «*бананове дерево*»), поет вирушає в багаторічну подорож по країні. Лише іноді з новими віршами та дорожніми щоденниками повертається він до *Едо*, щоб через деякий час знову вирушити в дорогу. Помер *Басьо* 1694 р. у м. *Осака*.

Окрім *ренга* та *хайку* (*хокку*), що увійшли до складу таких відомих поетичних збірок *Мацуо Басьо* і його учнів, як «*Зи-*

мові дні», «Весняні дні», «Занедбане поле», «Довгастиий гарбуз», «Мішок вугілля», «Солом'яний дощовик мавпи» (книги перша та друга), він залишив по собі кілька ліричних щоденників: «Смерть у дорозі. Записки мандрівника» («Кістки, що біліють у полі») (1684), «Подорож до Сарасіни» (1688), «Стежками півночі» (1688), «Записки з дорожньої скриньки» («Листи поета-мандрівника») (1690—1691) та ін.

Висловлювання *Басьо* про поезію, концептуальні засади опрацьованої ним нової поетики *хайку*: «*вабі*», «*карумі*», «*сабі*», «*сіорі*», «*хосомі*» були ретельно записані його учнями й надруковані вже після смерті великого поета.

* * *

Сховали хмари друзів!
Гусаку
На самоті віднині вікувати.

* * *

Засохла гілка —
Крука притулок.
Осінній вечір.

* * *

Нічної хвилі хлюпіт об весло.
Нутро холоне,
Сльози набігають.

Бананові деревця мотлошать
Осінній вітер.
Дош в цебрі хлюпоче.

* * *

Невже заснула,
Душу солов'ю довіривши свою,
Верба плакуча?

До друга завітав —
Його нема.
І навіть слива за чужим парканом!

* * *

Притулком тимчасовим називав
Життя на цій землі
Великий *Согі*¹.

* * *

Обабіч шляху
Цвіт гірських троянд —
Коню піджива.

* * *

Над морем сутінки.
І тільки голос качки
Як тьмянний проблиск.

* * *

Сто краєвидів за коротку мить
У запалі
Намалювали хмари.

* * *

Туман і мряка
Застять *Фудзіяму*,
А все одно — не відвести очей!

* * *

Кістки посеред поля!
Вітру подих
Все тіло аж до серця пронизав.

* * *

Ви слухаєте мавп!
А чи почули б
Підкидька плач на вітрі восени?²

¹ *Іо Согі* (1421—1502) — відомий японський поет, автор трактатів «*Тьоокубумі*» та «*Адзума мондо*», присвячених жанру «*сенга*», укладач власної поетичної антології «*Трава забуття (забудь-трава)*» («*Васурегуса*»). Басьо має на увазі його вірш:

*Життя на цьому світі —
Все одно,
Що від дощу осіннього притулок.*

Власне, і вірш самого Мацуо Басьо — це не що інше, як трохи змінений твір *Іо Согі*.

² Басьо дорікає поетам, які дотримувалися консервативних естетських поглядів на поезію.

* * *

Куняю на коні.
І крізь дрімоту —
Далекий місяць, чайника димок.

* * *

Батату бульби
Жінка промиває.
*Сайґо*¹ на моїм місці вірша б склав.

* * *

Осіння паморозь!
Рукою доторкнешся,
І на долоні сльози палахтять.

* * *

О Боже!
Скільки ж треба перевтілень,
Аби *повій*² колись сосною став!

* * *

Роса спадає.
Як би я хотів
Відмити нею світ цей шолудивий!

Дай ще послухати,
Як твій стукоче прац,
Дружино бонзи!³

* * *

Камелію? Сливою?
Цікаво, чим у минулому
Був цей старий держак?

Ще не помер!
Закінчується осінь,
Закінчується й подорож моя.

¹ *Сайґо* — літературний псевдонім відомого японського поета *Сато Норікію* (1118—1190).

² *Повій* (повійка; павутиця; березка, берізка) — яп.: «*асарао*», квітка родини березкових (лат.: *Convolvulus L.*).

³ Більшість японських буддйських сект не забороняла своїм ченцям та священникам одружуватися й мати сім'ю.

Хто за осіннім вітром мандрував,
Спав просто неба,
Той збагнути зможе мої пісні!

* * *

Лише осінній вітер навкрути —
В полях і хащах
На заставі *Фува*¹.

* * *

Світає.
Забілили у воді
Ланцетники завдовжки з півмізинця.

* * *

Засніжений світанок.
Навіть кінь
Сьогодні якимось дивно виглядає!

Ночую просто неба.
Виє пес.
Теж допекла, мабуть, осіння мряка!

* * *

В осінній буревій —
Потішні вірші!
На *Тікусая*² схожим я стаю.

* * *

Агов! Купці!
Вже час вам не брилі —
Від снігу парасольки продавати!

* * *

Морозна ніч!
В опудала позичу,
Аби заснути, дране кімоно.

¹ *Фува* — назва місцевості і стародавньої застави поблизу м. *Секіра-хара* (преф. *Гіфу*).

² *Тікусай* — поет-мандрівник, головний герой стародавньої японської комедії «*Канадзьосі Тікусай*».

Вода замерзла,
Розколовши глечик.
І тріск раптовий розбудив мене.

* * *

Водочерпання!¹
Бонзи цокотять
Своїми сандалетами по кризі.

* * *

Вже рік минув,
Як не знімаю з себе
Сандаль солом'яних, крислатого бриля.

* * *

Прийшла весна,
І безіменні гори
Серпанок ледь помітний оповив.

* * *

Самотній дуб
Байдуже поглядає
На вишень цвіт.

* * *

Я хочу знову
Окропити одяг
Росою персиків квітучих *Фусімі*.

* * *

У затінку азалій
Молодиця
Тріску сушену крёмсає ножем.

* * *

Серпанок ніжний сосен *Карасакі*²!
І цвіт вишневий поруч
Потьмянів.

¹ Водочерпання («Сюніє») — буддійське свято, що святкується в березні за сучасним календарем або ж у другому місяці року — за місячним.

² *Карасакі* — мис на західному узбережжі озера *Біва* (*Бівако*).

* * *

На цвіт суріпиці поглянути
У поле
Допитливий горобчик прилетів.

* * *

Ну що? В дорогу!
Будемо удвох колосся гризти,
Спати просто неба!

* * *

З одежі літньої
Ще й досі вибираю
Вошву дорожню.

* * *

Поміж двома життями —
Невмирущий
Вишневий цвіт!¹

* * *

Що так вабить до себе
На стежці гірській?
Фіалки!

* * *

Засохли квіти.
Мов печаль свою,
Трава пожовкла сім'я розсипає.

* * *

Ховається за хмари часом місяць,
Щоб відпочили очі
У людей.

Три імені у чашечці з sake
Я цього вечора
Скорботно випиваю.

¹ Вірш, присвячений зустрічі поета з другом дитинства *Хатторі Дахо* (1657—1730) після багаторічної розлуки.

* * *

Сховавшись,
Ущухає врешті-решт
Студений вітер в заростях бамбука.

* * *

Каннона¹ дах
Розшукою очима
Серед вишневих білосніжних хмар.

Старий ставок.
Пірнуло жабеня —
Вода сплеснула.

* * *

Як легко я живу на цьому світі!
Усе багатство —
Глечик з гарбуза.

У затінку осінніх верб хатинка.
Чим же годуються
Господарі її?

Промовиш слово —
Крижаніють губи.
Осінній вітер.

* * *

Вода холодна
Бідолашній чайці
Усе ніяк заснути не дає.

Кружляє перший
В цьому році сніг!
Навіть нарциси листя нахилили.

¹ Каннон — храм буддійської богині милосердя, розташований у районі Асакуса (Токіо). Сучасна назва — Сенсодзі.

* * *

Хоча і п'ю,
Все більш мені не спиться.
Нічний сніжок!

* * *

Яка печаль!
Закінчується рік —
*Кохогена*¹ картина йде на продаж.

* * *

Прокинься, друже!
Запали вогонь!
Я хочу диво показати — грудку снігу!

* * *

То сніг, то місяць —
Жив, як заманеться!
Закінчується рік.

Град несподіваний
Розлючено лупцює
Мій кипарисовий крислатий капелюх.

Сушені водорості краце б продавав
Дідусь старенький,
Ніж тягати устриць!

* * *

Не забувай,
Що саме серед хащі —
Трапляється розкішний сливи цвіт!

Хмаринки сакур і далекі дзвони!
З *Асакуса*, з *Уено*²?
Звідкіля?

¹ *Кохоген* — псевдонім відомого японського художника *Кано Мотонобу* (1476—1559).

² *Асакуса*, *Уено* — історичні назви міських районів *Едо* (*Токіо*).

* * *

Горобчику, мій друже,
Не чіпай малого гедзика,
Що бавиться на квітці!

* * *

Зимове сонце!
Навіть тінь моя, що поруч верхи їде,
Крижаніє.

* * *

«Заглянь в безодню чорну *Хосідзакі!*»¹ —
Щебечуть серед поля
Кулики.

* * *

Сушу рушник
Над вогнищем із глиці.
Собачий холод!

Лише на півдорозі
До Кіото,
А небо вкрили хмари снігові.

* * *

Ходімо милуватися на сніг!
Аж поки від утоми
Не впадємо!

* * *

Зрадів,
Помітивши над мисом *Іраго*²
У небі сокола самотнього ширяння.

* * *

П'ю ліки,
Але, мабуть, даремно!
Подушка памороззю вкрита сивини.

¹ *Хосідзакі* («Зоряний мис») — мис на узбережжі Тихого океану поблизу м. Нагоя.

² *Іраго* — мис, розташований на узбережжі Тихого океану на півострові *Ацумі* (преф. *Аїті*).

* * *

А десь на *Хаконе*¹,
Мабуть, є люди!
Ранковий сніг.

* * *

Дитинства край!
Розчулився до сліз над пуповиною.²
Ще рік один минає.

* * *

Ти хоч би другий ранок
Не проспав
Весни квітучої!

* * *

Легеньке марево
З вершок чи, може, з два
Над дереном засохлим бовваніє.

* * *

Над кам'яним величним постаментом
П'ятиметрове марево
Висить.

* * *

З якого дерева ці квіти —
І не знаю,
Але який чудовий аромат!

Нехай промокну під дощем до нитки,
Але квіт сакури
Я все-таки зірву!

Будь обережна, ластівко!
Не кинь
Багна в мою чарчину ненароком!

¹ *Хаконе* — гірський перевал на шляху між *Едо* (*Токіо*) та *Кіото*.

² У Японії висушений шматочок пуповини дитини зберігається матір'ю як оберіг.

* * *

Сумну історію про храм на цій горі,
Будь ласка, розкажи,
Копаче ямсу¹!

Стомлений,
Мрію лише про нічний притулок...
Боже! Гліцинії квіти!

* * *

Шум водоспаду
Чи в повітрі шелест
Опалих *ямабуки* пелюсток?

Про різне
Згадується —
Сакура цвіте!

Мій капелюше плетений,
Вперед!
Ти справжню сакуру у *Йосіно* побачиш!

Весняна ніч!
У храмі у кутку —
Казкова тінь самотньої прочанки.

На перевалі в горах спочиваю.
І навіть жайворон у небі —
Десь внизу!

Траплялося,
Що й хризантеми цвіт, политий оцтом,
Правив за закуску.

¹ *Ямс* («токоро») — багаторічна трав'яниста рослина з істівними багатими на крохмаль бульбами.

* * *

Поглянь на гречку теж!
Нехай позаздрять
Хай у полі.

Яскравий місяць
Над вишневим квітом
Подовгу завмирає уночі.

* * *

Прикрившись віялом,
Присьорбую sake.
Вишнева заметіль!

Вишневий цвіт на землю опадає.
Якби мав голос,
Став би співаком!

* * *

Квітучі вишні поблизу *Рюмона*
І спогади про тих,
З ким випивав!

Примарилось:
Старенька тихо плаче,
А поруч місяць — приятель її.

* * *

Навіть померлих спідні *кімоно*¹
Сьогодні також
Сушаться на сонці.

Згасає день
Поміж квітучих вишень.
І знову зажурився кипарис.

¹ У вірші Басьо: «*косоде*» — біле спідне *кімоно* з вузькими рукавами.

* * *

Тужу весь час
За магір'ю та батьком.
Фазана крик!

* * *

В затоці *Вака*¹
Наздогнав-таки
Весну-втікачку!

Знімаю річ
І на спині несу —
*День зміни одягу*²!

* * *

Зозуля вдаль летить
І в далині зникає —
Самотній острів!

* * *

Краплинки сліз,
Що на очах застигли,
Я вітер би листочком молодим!³

* * *

Селяни
Рис оспівують в піснях.
А ти, столице?

* * *

Під літнім місяцем,
До глечика забившись,
Недовгим сном забувся восьминіг.⁴

¹ *Вака* — морська затока поблизу м. *Вакаяма* (преф. *Вакаяма*).

² *День зміни одягу* («*коромогає*») — один із весняних і осінніх днів, коли в Японії починають носити, відповідно, літній та зимовий одяг.

³ Вірш, присвячений сліпому священику *Гандзіну* (688—769), статую якого поет міг бачити в храмі *Тосьодайдзі*.

⁴ У Японії рибалки здавна використовують спеціальні глечики як пастки для восьминогів.

* * *

З вершка травинки
Падаючи вниз,
Світляк злітає.

* * *

Від зливи літньої
Хіба що міст *Сета*
Ще не сховався.

* * *

Цікавість
Перетворюється в сум.
З бакланами рибалка.

* * *

Куди не глянеш —
Все, що навкруги,
Смарагдовою свіжістю буяє!

Набридла й подорож —
Хтозна-який вже день!
Осінній вітер.

* * *

Червоний перець,
Овочевий суп
Мені господар щиро пропонує.

* * *

Обвивши ливни,
Дикий виноград
Мосту висячому своє життя довірив.

* * *

Прощався я,
Прощалися зі мною.
І ось, нарешті, осінь у *Кісо*!¹

¹ *Кісо* — мальовничий гірський масив у центральній частині о. *Хонсю* (преф. *Нагано*).

Осінній вітер!
Редьки гіркота
Аж до кісток все тіло пробирає.

* * *

З *Kiso* каштани —
Гарний подарунок
Для будь-кого на грішній цій землі!

* * *

Все ще нездужаю,
Знесилений *Kiso*.
Осінній місяць.

* * *

Неначе пил,
Здуває валуни
Осінній буревій з гори *Асама*.

* * *

Зимова самота!
І знову я
Спиною хатній присох підпираю.

* * *

Спадають з *дерева залізного*¹ плоди,
Шпаків крильця лопотять —
Гроза ранкова!

* * *

Чи в цьому році
Також випав сніг,
Яким колись удвох ми милувались?

* * *

Кохання без взаємності!
А ти і день, і ніч усе когось чекаєш².
О *Маусіма*³!

¹ *Залізне дерево* («енокі») — реліктове дерево з твердою деревиною, еліпсоподібним листям і плодами в двостулковій коробочці (лат.: *Parrotia persica*).

² Гра слів: японське слово «мацу», записане не ієрогліфами, а літерами *кани*, може означати «чекати» і «сосна».

³ *Маусіма* — мальовнича тихоокеанська бухта поблизу м. *Сендай* у північно-східній частині о. *Хонсю* з численними маленькими островами, покритими соснами.

* * *

З плечей моїх
Знімає суховій
Дорожню паперову одежину.

* * *

Немов приховане кохання,
Крізь завісу —
Рожевий сливи цвіт!

* * *

Прощається весна!
Пташки голосять.
У риб — німотні сльози на очах.

* * *

Як хатка для ляльок,
І мій курінь
Новому мешканцю свої відчинить двері.¹

Яка краса!
У сонячному сяйві —
Ніжно-зелене листя молоде.

* * *

Зайду на мить
Під струмінь водоспаду —
Самітництво чернече розпочну.

* * *

Самітника обитель
В літнім гаї,
В якій і дятел дірки не проб'є.

* * *

Гей, друже!
Повертай свого коня через поля,
Туди — на крик зозулі!

¹ Перший вірш із щоденника Басьо «*Стежками півночі*», написаний перед тим, як поет вирушив у дорогу.

* * *

Засаджено останній клаптик поля.
З вербою білою
Прощатись час настав.

* * *

Краси й смаку одвічне джерело —
Пісні селян
Під час садіння рису!

* * *

Ніхто з людей чомусь не помічає
Над стріхою
Каштана білий цвіт.

* * *

Розсаду смикають.
Колись у давнину
Руками так тканину фарбували.¹

Тримісячна дорога пролягла
Між вишнями
Й розсохою-сосною.

* * *

У травні
Меч і скриньку подорожню
Нехай прикрасить паперовий стяг!²

* * *

Стебельцем півників
Прив'язую до ніг
Свої старі солом'яні сандалі.

¹ У вірші використовується маловідома назва тканини «сінобу-дзурі» — фарбований особливим способом шовк, який виготовляли в минулому у князівстві Сінобу, що знаходилося в південній частині сучасної преф. Фукусіма.

² Ідеться про «Свято хлопчиків» («Кодо-но хі»), яке святкується 5 травня. У день свята над будинком, де є хлопчики, піднімають паперовий чи шовковий стяг у вигляді розмальованого коропа, іноді — декількох коропів.

* * *

Травневих злив
Видніються сліди
На давніх стінах *Осяйної зали*¹.

* * *

Прокляті воші, блохи!
Ще й коняка
Малу нужду справляє в головах!

* * *

Що ти скрекочеш, жабо!
Вилізай на білий світ
З свого підпілля в хліві!

* * *

Знайшов собі
Притулок в прохолоді
І задрімав.

* * *

*Рум'янки*² квітка!
І в моїй уяві
Відразу щіточка для гриму постає.

* * *

Чиєї шкіри ніжної торкнеться
Колись ця квітка
Бені-но хана?

* * *

(1689)
Дощі весняні в себе увібравши,
Несеться хутко
Річка *Могамі*.

* * *

Тиша!
І тільки сюрчання цикад
Пронизує скелі.

¹ *Осяйна зала* («Хікарідо») — головне приміщення храму Чюсондзі (XI—XII ст.) у м. Хіраїдзумі (преф. Івате).

² *Рум'янка* («бені-но хана») — польова квітка червоного кольору, з пелюсток якої в минулому виготовляли жіночі рум'яна (лат.: *Carthamus tinctorius*).

* * *

Над *Чорнокрилою* горою¹
Ледь помітний триденний місяць.
Прохолода навкруги!

* * *

Яке блаженство!
Снігу аромат
З *Південної* долини² долинає.

* * *

Скільки разів
Захмарену вершину
Вже руйнувала *Місячна* гора?

* * *

Гора *Джерельна!*
Тут безсила мова.
І тільки сльози зрошують рукав.

* * *

Після життя у горах
Справжнім дивом
Здається перший в *Дева*³ бачення.

* * *

Яскраве сонце
Теж немилосердне!
Осінній вітер.

* * *

З водою разом
Вихлюпнула в море спекотне сонце
Річка *Могамі*.

* * *

Кружальцями
Чи на чотири частки
Цю першу диню різати мені?

¹ *Чорнокрила гора* («*Хагурояма*») — одна з трьох гір, що входить до складу священного для буддистів «*Тригір'я*» в провінції *Дева* (преф. *Ямагата*): «*Хагурояма*», «*Цукі-но яма*», «*Юдоносан*».

² *Південна долина* («*Мінамі-дані*») — мальовнича гірська долина в провінції *Дева* (преф. *Ямагата*).

³ *Дева* — назва однієї з провінцій у преф. *Ямагата*.

* * *

О *Ciogoci*¹!
В прохолоді моря
Полощуть довгі ноги журавлі.

* * *

Там,
Де вояки марили колись,
Лиш літні трави.

Над *Kisagatoю*² дощі!
Красуню *Сейсі*³
Нагадує мені мімоси квіт.

З байдужим виглядом
Маленьких окунців
На верболіз нанизує рибачка.

Зірок закоханих побачення
Лиш завтра,
А незвичайною вже й ця здається ніч!⁴

Над морем штормовим
Аж до *Садо*⁵
По небу Шлях Чумацький простягнувся.

* * *

У тій же хатці знов заночували
Повії молоді.
Хаті і місяць!

¹ *Ciogoci* — назва місцевості на узбережжі Японського моря в північній частині о. *Хонсю* (преф. *Акита*).

² *Kisagata* — назва місцевості, розташованої в північній частині о. *Хонсю* (преф. *Акита*).

³ *Сейсі* — легендарна китайська красуня (V ст. до н. е.).

⁴ Мова йде про свято «*Танабата*», яке святкують у Японії сьомого дня сьомого місяця («*фумідзукі*») за місячним календарем, коли в нічному небі раз на рік зустрічаються зірки Вега та Волопас.

⁵ *Садо* — острів у Японському морі (преф. *Нігата*).

В осінній прохолоді
Кожен з нас
Собі почистить баклажан чи диню.

* * *

Праворуч — море *Арісо*¹,
А я прямую
Крізь молодого рису аромат.

* * *

Зігру усе
Написане сьогодні...
Росинки на солом'янім брилі!

* * *

Здригнеться й горб могильний
Від ридань та розпачу мого!
Осінній вітер.²

Жорстокість долі!
Воїна шолом
Став конику маленькому притулком.

* * *

*Маленькі сосни*³ —
Чарівне ім'я!
В кущах *хагі* та в очереті — вітер.

* * *

Біліший,
Ніж каміння *Ісіяма*⁴,
Осінній вітер!

¹ *Арісо* («*Арісо-умі*») — давня поетична назва затоки *Тояма* в Японському морі.

² Вірш-епітафія на смерть одного з кращих учнів поета — *Косугі Іссьо* (1653—1688).

³ *Маленькі сосни* («*Комацу*») — назва місцевості поблизу м. *Канадзава* на узбережжі Японського моря.

⁴ *Ісіяма* («*Кам'яна гора*») — назва гори.

* * *

Джерел гарячих запах —
Яманака¹!
Не варто рвати й хризантеми цвіт!

* * *

Милуйся місяцем!
В Тамає² очерет
Селяни поки що, на щастя, не скосили.

* * *

Мабуть, і Йосінака³, прокидавшись,
Ці гори бачив!
Місяць посумнів.

* * *

Підмівши двір,
Збирався вийти з храму, —
Аж знову листя з білої верби!

Яскравий місяць
Сяє над піском,
Принесеним святими праотцями.⁴

* * *

Накотиться
І знов відрине хвиля,
Змішавши скойки й пелюстки хагі.

* * *

На небі повний місяць.
І чому
Така мінлива півночі погода?

¹ Яманака — назва гірської місцевості, що славиться своїми цілющими гарячими джерелами.

² Тамає — назва місцевості поблизу м. Фукуї (преф. Фукуї).

³ Йосінака (Кісо Йосінака, 1154—1184) — відомий воєначальник з клану Мінамото, трагічне життя якого описується в повісті «Хейке-моногатарі».

⁴ Мова йде про буддійський храм Юґо («Юґодзі») у м. Фудзісава, засновники якого Іппен (1239—1289) і Таа (1237—1319) започаткували обряд «принесення піску» («суна-моті») для впорядкування території навколо храму.

* * *

А де був місяць,
Коли з храму дзвін
Занурювався у морську безодню?¹

Який там місяць!
Навіть на *сумо*²
Через цей дощ не побував сьогодні.

* * *

Грибів збирання —
Небезпечна справа!
Щовечора холодний мжичить дощ.

За назвою старою — *Цунуга*³
Осінній місяць
Журиться у небі.

Підкинь, *хагі*, маленьких пелюсток
В рожевих цяточках маленьких черепашок
В мою маленьку чарочку з саке!

Ну що, малята!
Утікаймо разом
Від градопаду буйного цього!

Осіння перша мряка!
Навіть мавпа,
Здається, мріє про дощовичок.

¹ Вірш, написаний за мотивами стародавньої легенди про викрадення морським драконом дзвона з буддійського храму.

² *Сумо* — вид національної спортивної боротьби.

³ Місто *Цунуга*, розташоване на узбережжі Японського моря, отримало свою сучасну назву в епоху *Вадо* (708—715), а до цього часу воно називалося *Цунуга*, що в перекладі з японської означає «рогатий олень».

* * *

Яка печаль!
В *Іронохама*¹ осінь
Сумнішою здається, ніж в *Сума*.

* * *

Немов молюск, відірваний від стулок,
Услід за осінню
В *Футамі*² попливу.

* * *

Така, як є!
І місяць не потрібний.
Гора *Ібукі*³!

* * *

Навіщо те мені:
Чи прилетить, чи ні
На ярмарок грудневий ця ворона?

* * *

Заради святості
Штовхається народ.
День переміщення⁴!

* * *

Вже й перший сніг!
Коли ж зведуть, нарешті,
Навколо *Будди-веле*⁵ стовпи?

¹ *Іронохама* — назва морського узбережжя поблизу м. *Цуруга*. У вірші вона наводиться в скороченому вигляді — «*хама*».

² *Футамі* — назва затоки в *Ісе* (преф. *Міе*) та розташованих у ній двох скель, що символізують подружжя.

³ *Ібукі* — гора (1377 м.) у центральній частині о. *Хонсю* на межі префектур *Сіга* та *Гіфу*.

⁴ *День переміщення* — за багатовіковою традицією, кожні 20 років головний синтоїстський храм країни *Іседзінгу* (преф. *Міе*) оновлюється. На цей час вітвар з храму переміщуються в інше місце. За церемонією переміщення вітваря завжди спостерігає велика кількість віруючих.

⁵ Поет має на увазі статую *Великого Будди* («*Дай-Буцу*»), що знаходиться в храмі *Тодайдзі* (м. *Нара*). У 1684—1691 роках, коли Басьо відвідував ці місця, храм повністю перебудовувався.

* * *

Могилу *Тьосьо*¹
Теж, мабу́ть, відвідав
Той бонза, що у чашу стукотить.

* * *

Цікава річ!
Без пахоців трава.
І саме в ній — метелика притулок.

Камелія цвіте?
Чи соловейко
Свій капелюх слив'овий загубив?²

* * *

Під деревом
Вишнева заметіль
Мій суп і рибу цвітом посипає.

* * *

Укотре вже
Метелика крильцята
Над огорожі гребенем мигтять!

* * *

Невже всі мешканці
Маленького села —
Нашадки давніх охоронців квітів?

* * *

Вишневий білий цвіт
На хвилі *Нію*³
Зібрав до купи вітер звідусіль.

¹ *Тьосьо* (*Кінсіта Тьосьосі*, 1569—1649) — дружина *Тойотомі Хідейосі* (1536—1598), відомого воєначальника.

² Пелюстки японської камелії своєю формою та кольором нагадують пелюстки квітки сливи. Поет натякає на сюжет стародавньої японської пісні, в якій ідеться про те, як винахідливий соловейко змайстрував собі капелюха з пелюсток сливової квітки.

³ *Нію* («*Нію-но умі*», досл. з яп. — «*море норця (пірнікози)*») — одна з назв озера *Біва* (*Бівако*).

* * *

Жахаюся,
Почувши крик фазана.
Невже і справді змії вони їдять?

* * *

З весною розпрощавшись,
Мовчазний,
Сумую разом з мешканцями *Омі*¹.

* * *

Зоря ранкова!
З пурпуру на сході —
Зозулі голос.

* * *

Насамперед цікавлюсь,
Чи ростуть тіністі туї
У цім літнім гаї?

* * *

Милуюсь світлячками.
Та, на жаль,
Човняр уже напився до нестями.

* * *

Душі примарилось,
Неначе ти — метелик,
А *Сосі*² — я!

* * *

Засмучено
Дивлюсь тобі услід.
Осінній вітер.

* * *

Кує зозуля!
Навіть у *Кіото*
Я марю про *Кіото* в давнину.

¹ *Омі* — давня назва преф. *Сіра*.

² *Сосі* — японський варіант імені відомого китайського філософа-містика Чжуан-цзи (369—289 рр. до н.е.).

* * *

Поглянь на мене!
Я також сумний.
Осінні сутінки.

* * *

Навіть крізь лист акацій шовковистих¹
Не підглядайте
За коханням двох зірок!

* * *

Висмикую з волосся сивину,
А з-під подушки —
Коника сюрчання.

* * *

Святкують *Урабон*²!
Але й сьогодні
Над крематорієм звивається димок.

* * *

З-під деревця павлонії
За муром
Перепелина пісня долина.

* * *

Шануймо тих,
Кого на пишномов'я
Не спонукає спалах блискавиць!³

* * *

Моєї хатки двері трав'яні
Пізнаєш по стручках червоних перцю,
Заплетених в гречані колоски.

* * *

Здається,
Й вепра тягне за собою
Осіній буревій.

¹ Назва дерева у вірші Басьо: («*нему-но кі*») — японська шовкова акація (лат.: *Albizia julibrissin Durraz*).

² *Урабон* — «День пам'яті померлих», «День поминання предків» (15 липня); від санскр.: *Urabana*. У вірші Басьо: «*Тама-мацурі*».

³ Вірш-звернення поета до учнів.

* * *

Гусак недужий
Падає з небес у холод ночі —
Мій нічліг в дорозі!

Рибалчина хатина.
Поміж криветок
Заплутався цвіркунчик-неборак.

* * *

Чернець розслаблено
Ранковий чай смакує,
А поруч — хризантеми у цвіту.

Заносить снігом
Стебла сусукі,
Залишені для храмового свята.

Мандрівника
Непосидюще серце —
Сінник заплічний для коротких снів.

* * *

Лосось сушений —
Як худий чернець із секти Куя¹
Взимку на морозі.

Зі снігом дощ!
Темніє на очах
Стерня на свіжоскошеному полі.

Хвилинку зачекай
І не криши ножем *натто*² так гучно!
В чашу цокіт!³

¹ Куя — одна з японських буддійських сект, засновником якої був чернець Куя-сьонін (900—970 /?/).

² Натто — національна страва, що готується з висушеної після бродіння маси соєвих бобів.

³ Натяк на буддійських ченців, що просять подаяння, привертаючи до себе увагу ударами палички об мідну чашу.

* * *

Немає й натяку
На неминучу смерть
В цикад сюрчанні.

* * *

Січе немилосердно
Град рясний
Священний камінь в храмі *Ісіяма*.

* * *

Куди вони поділись,
Ці норці?
Неначе вимерло все озеро у грудні!

* * *

В селі гірському
Сливи зацвіли,
А ряджених з піснями щось не видно.¹

* * *

Прокляті лінощі!
Насилу добудився мене, ледачого,
Цей дощик весняний.

* * *

Цвіт сливи, зелень молода
І юшка з ямсу
На станції поштової *Маріко*².

* * *

Як доп'ємо,
Змайструємо з барильця
Чудову вазу під вишневий квіт!

* * *

Метелик також
Прилетів поїсти
Салату з квітів білих хризантем.

¹ Ідеться про новорічне свято *Мандзай*, коли вулицями села ходили ряджені з піснями й танцями, вітаючи своїх односельців з Новим роком. За місячним календарем Новий рік у Японії розпочинався весною, коли зацвітали перші сливи.

² *Маріко* — назва поштової станції на шляху *Токайдо* поблизу м. *Сідзуока* в центральній частині о. *Хонсю*.

* * *

Піщинка з водоростей
Скрипне на зубах, —
І так пронизливо свою відчуєш неміч!

* * *

Стукіт *гета*¹
Луною безмовність розтяв.
Літня ніч, ніби мить, промайнула.

* * *

Голосить сивка!
У півтімі нічний
Своє гніздо ніяк знайти не може.

* * *

Під'яленого чаю аромат
З сушарень *Удзі*²,
Ямабукі квіти!

Мінливість долі!
Паростком бамбука
Стає колись людина врешті-решт.

* * *

Накуй, зозуле,
Ще і самоти
Мені, сумному!

Сплеснеш долонями,
Услід тобі — луна,
А слідом за луною — літній місяць!

* * *

*Арасіяма*³!
В заростях бамбука
Прямі стежинки вітер протоптав.

¹ *Гета* — дерев'яні сандалі.

² *Удзі* — назва місцевості на південь від м. *Кіото*, яка здавна славиться виробництвом якісного зеленого чаю.

³ *Арасіяма* — гора в західній частині м. *Кіото*.

* * *

Від сну нікчемного
Мене урятувала
Очеретянка.

Травнева злива!
Плями на стіні
Від аркушів паперу з текстом віршів.

Товариша,
Що рис мені приніс,
Запрошую до місяця у гості.

* * *

Притримуючи пасмо,
Молодиця
Одноруч вправно ліпить *тімакі*¹.

Писк комара
Доноситься із хліва.
Бабине літо!

* * *

Який сьогодні місяць!
Аж кортить
Постукати у браму храму *Мії*²!

Зніміть замки!
Впустіть до храму
Місяць!³

* * *

Чим пригоститися?
З харчів у моїй хатці —
Хіба що ці комарики малі.

¹ *Тімакі* — національна страва; коlobки вареного рису, загорнуті в бамбукове листя.

² Храм *Мії* («*Міідера*», або «*Ондзьодзі*») — буддійський храм у м. *Оцу* на південному узбережжі озера *Біва* (*Бівако*).

³ Назва храму у вірші: *Укімідо* (досл. з яп.: «*Плавучий храм*») — буддійський храм, розташований на узбережжі озера *Біва* (*Бівако*).

Листкам опалим храмового саду
На вигляд років сто,
Якщо не більш!

Хоча й «подвоєний»¹,
Для мене він, як завжди —
Серпневий місяць над мостом *Сета*!

Під казанком для локшини
Вогонь розпалює господар.
Холод ночі!

* * *

Білють
Вимиті до блиску цибулини.
Осінній холод!

* * *

Посаджений знавцем,
Осінній сад
Навіть у мряку свіжістю іскриться.

* * *

Спізнілих квітів ніжний аромат
Доносить іноді
Цупкий осінній вітер.

* * *

Яка гармонія!
На білосніжній ширмі —
Нарциса квіт.

* * *

Так чи не так,
А витерпів усе
Цей виснажений очерет під снігом.

¹ Ідеться про «додатковий» тринадцятий місяць року — «*уруудзукі*», який за місячним календарем 19-річного циклу, що застосовувався в Японії, додавався кожного 3, 6, 8, 11, 14, 17 та 19 року. У 1691 році таким «додатковим» місяцем був серпень.

* * *

Після обридлого *Kioto*
Цей студений шалений вітер
Над зимовищем моїм!

* * *

Заледеніли заживо
Трепанги,
Скрутившись у один міцний клубок.

* * *

Котячі любощі
Затихли врешті-решт.
І тьмянний місяць завітав до спальні.

* * *

Таки нагідив із дашка веранди
На тістечка мої
Цей соловей!

* * *

Кує зозуля!
Півників стебельця
Майже на сажень вгору піднялись.

* * *

В обох руках —
Цвіт персика і вишні,
Ще й на додачу — пряник трав'яний!

* * *

Триденний місяць землю оповив
Легким серпанком.
Гречка колоситься.

* * *

Упав у бухту
Сиротливий крик —
Зозулі голос.

¹ У вірші Басьо: «куса-но моті», досл. з яп. — «трав'яні моті», або «моті з травою (зеленню)», які ще називаються «йомогімоті» — «моті з полином», «полинові моті». Моті — солодкі тістечка з начинкою чи без начинки, що виготовляються з потовченого на тістоподібну масу вареного рису.

石 秀石 畫
秀石畫作圖

* * *

Листком банановим
Прикрашу хатній присох.
З халупи схимника на місяць подивлюсь.

* * *

Серпневий місяць!
Майже до воріт
Докочує прибій вершечок хвилі.

* * *

Залишився б зеленим!
Але ні! Міняє колір свій
Червоний перець.

* * *

Як хочеться податися мені
Услід за осінню
Вздовж берегів *Комацу*¹!

Лише з роками
Справді пізнаєш,
Що це таке — осіння перша мряка!

Навіть ворона,
Що обридла всім,
Красунею здається сніжним ранком!

Розкритий коминок.
Як постарів пічник!
Срібlistий іній покриває скроні.

Солоний окунь
Ясна задубілі
В крамниці рибній грізно оголив.

¹ *Комацу* («*Комацу-гава*») — невелика річка поблизу *Токіо*, сучасна назва: *Нака-гава*.

* * *

Від нісенітничі про «місяць», «білоцвіт»,
Мов голка лікаря,
Зціляє перший холод.

* * *

Понад водою
Стелиться дзвінкий
Зозулі голос.

* * *

Серпанок весняний,
Сливовий цвіт і місяць —
Завершений пейзаж!

* * *

Душа мандрівника
Рівнятись мусить
На дикого каштана вбогий цвіт.¹

* * *

Взірцем для серця
В мандрах по *Kiso*
Нехай каштанів диких квітка буде!

* * *

Гарбуз зацвів!
Крізь дірку у вікні²
Просовую обличчя захмеліте.

* * *

Повійки квітка.
Навіть і вона
Зі мною подружитися не хоче!

* * *

Гей, дітлахи!
Повійка зацвіла!
Тепер і динями поласувати можна.

¹ Назва дерева у вірші Басьо — «сії», або ще: «сії-но кі», літокарпус Зібольда (лат.: *Shiia / Lithocarpus / Sieboldii*).

² Решіткові вікна в традиційних японських будинках («содзі») обклеювали спеціальним матовим папером.

* * *

Повійки квітка!
Хвіртку в огорожі
Навіть удень тримаю на замку.

* * *

Роси ранкової сріблясті намистинки,
Не розсипаючи,
Погойдує *хаті*.

* * *

Мукою рисовою
Поблизу від ступи
Покрилось листя пізніх хризантем.

* * *

По хатах сажу трусять,
А тесляр
Собі навішує полицю цього разу.¹

* * *

Мале хлоп'я
Забралось у сішло.
Батьки у полі редьку вибирають.

* * *

Яка печаль!
Щовкóвицевий посох
Осіній вітер нерозсудливо зламав.²

* * *

Чи ти помітив над могилою своєю
У сьому ніч
Цей місяць молодий?³

¹ Ідеться про «День прибирання» — «Сусухарай», коли по своїх домівках напередодні Нового року люди наводили лад: прибирали кімнати, двір, чистили димарі тощо.

² Алгоритична епітафія на смерть поета *Мацукури Ранрана* (1647—1693) — одного з учнів Басьо.

³ Див. коментар до попереднього вірша.

* * *

Закінчується рік.
Заздалегідь
Простукав днища по усіх засіках.¹

* * *

Усі на вулиці.
І кожному кортить
Моста нового іній притоптати.

* * *

Святковий *Хорай*!²
У Новому році
З *Ісе* почути хочу першу вість.

* * *

Кропіння Будди!³
Зморшкуваті руки, долоні складені
І чоток перебір.

* * *

Гірська стежина,
Сливи аромат.
І раптом з нього сонце виринає!

* * *

За лісом в горах,
Де збирають чай,
Зозулі голос та́кож, ма́буть, чути.

* * *

З верхівок вєрб плакучих,
Наче з неба,
На мокру землю й досі плеться дощ.

¹ Жартівливий натяк на можливий прихід лихварів, які наприкінці року навідувалися до своїх боржників, вимагаючи від них повернення боргів.

² *Хорай* — символічний новорічний набір продуктів: *рис, лангусти, морські водорості, ямс, сушені каштани, апельсини*, що сприяють, як вважається, людському довголіттю.

³ *Кропіння Будди* («*Кан-Буцу*») — назва буддійського обряду. У день народження Будди (8 квітня) його кам'яні статуї в храмах віруючі окроплюють водою.

* * *

Весняний дощ
Крізь дірку у даху
Уздовж гнізда осиноного сочиться.

* * *

Маленький сад у боковій вітальні.
Посеред заростей
Гортензія цвіте.

* * *

Коли не глянеш —
Писана красуня!
Травнева Фудзі!

* * *

Дорога в *Суруга*!
Змішався чаю
Й квітучих мандаринів аромат.

* * *

Очисти, річко *Ої*,
Від дощів
Травневе небо!

* * *

На хвилях *Ої*
Жодної пилинки!
І тільки літній місяць на воді.

* * *

Я світом білим цим
Мандрую все життя,
Неначе клаптик поля бороную.

* * *

Відвізши хмиз,
З барильцями вина
До сівачів вертається коняка.

* * *

У ранішній росі
Та ще й в грязюці,
Якою свіжою здається диня ця!

* * *

Затримаюсь в *Сая*¹,
Якщо хтось скаже,
Що там почую шебет *пастушка*².

Якою свіжістю
Повіяло з картини!
Бамбук в *Сага*³!

Червнева спека!
Хмаркою прикрила
Свою верхівку *Арасі-гора*⁴.

* * *

Вечірня прохолода!
Що ж смачніше:
Чи рис, чи жінка, що остуджує його?

* * *

Розкидані недоїдки холонуть,
Відсвічуючи
В темряві нічній.

* * *

Під спалах блискавки
Ковзнула по обличчю
Очеретини волоть, ніби тінь.

* * *

Води зачерпнемó
Із *Кійотакі*,
*Токоротен*⁵ гарячий остудить!

* * *

Що ближче осінь,
То тісніше в хатці
Зближаються і душі, і серця.

¹ *Сая* — поштова станція на шляху *Токайдо* (преф. *Сідзуока*).

² *Пастушок (болотяний)* («куїна») — невелика пташка ряду пастушкочоподібних (лат.: *Rallus aquaticus*).

³ *Сага* — назва місцевості в західній частині м. *Кіото*.

⁴ *Арасі* — див. *Арасіяма*.

⁵ *Токоротен* — назва драглистої страви, що готується з червоно-бурих (агарових) водоростей.

* * *

Зі стінки в ступні
Ллється прохолода.
Солодкий денний сон!

* * *

Волосся сиве,
Палиці в руках —
На цвинтар подалася вся родина!

* * *

Не думай, що ти марно прожила
Своє життя коротке!
Панахида.¹

* * *

Старе село.
І в кожному дворі —
Хурми деревце.

* * *

На спалах блискавки
У темряву летить
Баклана² голос.

* * *

Під ясним місяцем
Підніжжя гір в тумані,
Легесенький серпанок на полях.

* * *

Аби опертися,
За колосок хапаюсь —
Розлуки розпач!

* * *

Дорога ця —
Така пуста, безлюдна!
Осінні сутінки.

¹ Вірш-епітафія на смерть черниці *Дзютей* (?—1694).

² *Баклан* — у вірші Басьо: «*гої*», або ще: «*гої-саї*», птах родини чапель (лат. *Nycticorax nycticorax*).

Мене наслідувати, —
Марне ремесло.
Розрізаної дині половинки!¹

* * *

В дорозі занедужав.
Уві сні зашерхлим полем
Все кружляю та кружляю.

* * *

Птах поміж хмарами!
Чому таким старим
Цієї осені себе я почуваю?

* * *

Зелена глиця
Падає з сосни
На кришталеві хвилі *Кійотакі*.

* * *

Хоч як вдивляйся —
Жодної пилінки
На білосніжних квітах хризантем!

¹ Вірш-звернення поета до численних учнів та послідовників.

ЙОСА БУСОН

(1716—1783)

Йоса Бусон — художник і поет, поетичну спадщину якого деякі японські та зарубіжні літературознавці оцінюють навіть вище, ніж поезію самого *Мацуо Басьо*. Народився *Бусон* 1716 року у селі *Кема*, неподалік від *Осаки*, у сім'ї заможного селянина на прізвище *Танігуті*. *Йоса Бусон* — останній з літературних псевдонімів поета, який він обрав собі вже у зрілому віці, коли жив у *Едо* (*Токіо*).

З дитинства *Бусон* захоплювався малюванням та поезією, чудово знав японську й китайську класичну літературу. Коли йому виповнилося 18 років, він їде до *Едо*, де продовжує навчатися живопису та поезії, ставши учнем відомого в ті часи поета *Хаяно Хадзіна* (1676—1742) — одного з послідовників *Мацуо Басьо*.

Після смерті свого вчителя *Бусон* залишає *Едо* й вирушає в мандри по країні. Він повторює маршрут, яким колись пройшов великий *Басьо*, і власноручно переписує його щоденник «*Стежками півночі*», супроводжуючи рукопис чудовими малюнками. Взагалі за життя *Йоса Бусон* був більше відомий як художник, ніж поет. Поселившись остаточно в *Кіото*, він відкрив там власну школу живопису й став одним із засновників та провідних майстрів художньої школи «*нанга*» (або ще: «*бундзінга*»), до складу якої входили художники-інтелектуали. Усі вони були чудовими знавцями й прихильниками китайського живопису, а тому малювали переважно китайські пейзажі, які часто були своєрідними картинами-

ілюстраціями відомих шедеврів китайської поезії, повний текст чи уривки з яких також записувалися на картині.

Водночас зі школою живопису *Йоса Бусон* створює також у *Кіото* власну школу поезії *хайкай*, головним гаслом якої було — «*Повернення до Басьо!*». Серед найталановитіших учнів *Бусона* слід назвати імена *Тайгі* та *Сьоха*.

Художник і неперевершений знавець японської мови, *Бусон* вдихнув у жанр *хайку* нове життя, оскільки після смерті *Мацуо Басьо* цікавість до цієї поезії в Японії значно зменшилась. Його вірші вражають своєю поетичністю, мовною вишуканістю, витонченим художнім смаком, що робить їх водночас надзвичайно складними для перекладу будь-якою іноземною мовою.

* * *

У ступах глиняних
Видніється *miso*¹.
На стінах храму іній проступає.

Зимовий гай
Качаткам-мандаринкам
Усю свою красу подарував.

* * *

Яка вірада —
Через літню річку
Іти убрід з сандалями в руці!

* * *

Весняне море!
Монотонні хвилі
Колишуться сонливо цілий день.

* * *

На два села —
Крамниця лихваря
І гай зимовий.

* * *

Зимовий гай!
Навіть про жаль забув
До місяця, що в небі самотіє.

¹ *Miso* — густа приправа до різноманітних страв із соєвих переброджених бобів.

* * *

Немає ні душі
У цім селі!
Лісок зимовий.

* * *

Осілля мряка
Оповила світ.
Метелика-мішечника гойдання.

* * *

В грушевому саду —
Самотня постать.
Вечірній місяць!

* * *

Гроза
Навкруг Японських островів¹
Із хвиль високих огорожу зводить.

Тремтить мій кошик,
Скинутий на землю, —
У літнім полі стався землетрус.

* * *

В рукав мого мисливського вбрання
Заповз світляк,
Шукаючи притулку.

* * *

Рогатий равлик
Рухається так,
Неначе ієрогліфи виводить.

В джерельну воду від каменяра
Вогняним струменем
Іскринки відлітають.

¹ Японські острови («Цусіма») — поетична назва Японії.

* * *

Ішов, ішов,
А ще іти та йти
Цим літнім полем!

* * *

В старій криниці
Тьмяний сплеск води.
Мабуть, за комаром стрибнула риба.

* * *

На світ людській
Сідницю опустив
Гарбуз довгастиї.

* * *

Час вирушати!
Світиться ліхтар,
Новий сезон вітаючи, в *Кабукі*¹.

* * *

Осінній дощ.
Ступаю по траві,
Немов по водоростях.

* * *

Минуле проплива
Перед очима.
Осіння мряка.

* * *

Про батька й матір
Згадую весь час.
Осінні сутінки.

* * *

Залитим садом
Миша дріботить.
Осінній ураган.

* * *

Навіть трепанга
Голками замучив,
Тренуючись, невдаха-практикант.

¹ *Кабукі* — японський класичний театр.

* * *

Десь з півдесятка вершників спішать
В маєток *Тоба*¹.
Ураган осінній.

* * *

Як тихо навкруги!
Зимовий місяць.
Дубовий гай в долині задрімав.

* * *

О *Йосіно!*
Сягають в далечінь
Гаї зимові.

* * *

Несе потік зимової ріки
Підношення для Будди —
Квітів жмутик.

* * *

Без брами храм,
Над ним — зимовий місяць
І неба неосяжна височінь.

* * *

Запас харчів надійний
В кожній хатці.
Засніжені краї!

* * *

Терновий кущ,
Весь білий від роси.
На кожній з колючок тремтить росинка.

* * *

Весняний дощ
На стрічці узбережжя
Дрібних моллюсків стулки окропив.

* * *

Пронизує
Весни вечірне сонце
Фазана хвіст.

¹ *Тоба* — стародавній маєток-фортеця в преф. *Міс*.

Весна відходить!
Де ж я загубив,
Нехай і поганенькі, окуляри?

Туди-сюди!
Ніяк не знайде місця
Біля маленької хатинки соловей.

Ось і кінець!
Уткнулася стежина
У непролазні хащі омелі.

* * *

Зоря ранкова!
Носяться мальки —
Святкують порятунок від бакланів.

Звідкіль звалився
Цей самотній камінь,
Що серед гаю літнього стирчить?

* * *

Сільська біднота
Вперше з цього року
Вирощувати шовкопряда почала.

Коротка ніч.
На гусені блищить
Роси намисто.

* * ‡

Росинки з хризантем —
Життя краплинки
Засохлій туші.

Випалюють для папороті поле.
А на підпал —
Азалія суха.

Уже під ранок
Спалену стерню
Маленький дощик окропив ласкаво.

* * *

Півонія опала:
Пелюсткі по два, по три
На землю уляглися.

* * *

Осіннє поле!
І, як спід парчі, —
Засохле поле.

Качатка-мандаринки — ось і все,
Що залишилося
Від лотосів посохлих.

* * *

В селі на тисячу дворів —
Базару гомін.
Туман ранковий.

Осіннє листя падає з дерев.
Старіють жабі
У ставку старому.

* * *

Скінчилися святá,
І по оселях
Складає люд рукава кімоно.

Гора ця — «Лиса»!
Звідки ж він лунає,
Фазана крик?

Осінній вітер!
Навіть кінь спіткнувся,
Додому ідучи.

* * *

В старому озері
Солом'яна сандаля.
Зі снігом дощ.

* * *

Від склянки з тушшою
Майстра *Юкінобу*¹
Мух відганяю.

* * *

І ночі місячні
Укупі з білим цвітом
До слив засохлих повернулись теж.

Краплинки сліз
На свічці застигають...
Вечірні журавлі!

* * *

Рибалці
Добрий настрій зіпсувала
Вечірня мряка.

День зміни одягу!
Дивлюсь на світ сумний
З давно забутим виразом обличчя.

* * *

Шар попелу
На теплих головешках
Мое ім'я приховує також.²

* * *

Намірився було
Стирчак забити —
Верба плакуча!

¹ *Юкінобу* (?—1682) — художниця, племінниця відомого японського художника *Кано Юкінобу*.

² Вірш був написаний у період вимушеної самоізоляції поета.

Квітучі стебла
Чемно нахилила гліцинія,
Вітаючи весну.

Травнева злива
Безіменну річку
Перетворила в лютий чорторий.

Молотять рис —
І тупіт під горою.
Гліцинія цвіте.

Квітучі водорості!
Відійшла вода
Від дзвона *Тота*¹.

* * *

Сьорбаю юшку
В літньому гаю
Побіля *Мовчазного водоспаду*².

Крізь літній гай
Бреде десяток коней,
Нав'ючених барильцями *sake*.

Для вугляра
Також повечоріло.
Надворі грудень.

У світлі місяця блідого
Вверх по річці —
Рибальський човен.

¹ За стародавньою японською легендою, морський дракон подарував хороброму воїну *Таварая Тота*, який переміг жадливих сколопендр, дзвін з викарбуваними на ньому квітами водоростей.

² *Мовчазний водоспад* («*Ненасі-но такі*») — водоспад у провінції *Охара* (преф. *Кіото*).

* * *

Щовечора весняного
Чомусь
Минуле згадую.

* * *

Вечірні сутінки, світанок...
Десть між ними —
Весняна ніч.

* * *

Тріпоче крильцями —
З покоїв золотих на волю рветься
Ластівка маленька.

* * *

Від *Мая*¹ далі пролягає шлях.
Цвіте ріпак.
Довкола вечоріє.

* * *

Жнива почнуться —
За моїм вікном
Далеких гір позначаться вершини.

* * *

День зміни одягу!
Здивованість дитяча
У жінки божевільної в бровах.

* * *

Крик ластівок!
Нічну змію прогнав
Господар хатки.

День зміни одягу!
З червоних черевиків
Пил витираю.

Стареча осінь:
Пережити б вечір!
А потім черга ранку настає.

¹ *Мая* («*Маясан*») — гора поблизу м. Кобе.

* * *

Крізь пелену засніженого ранку
До неба радісно
З хатинок в'ється дим.

* * *

Фазани кльочать.
Постоялий двір —
Внизу на схилі.

* * *

Навіс солом'яний
Над човном поновив.
Весняний дощ також не забарився!

* * *

Не чути тим, хто в полі,
Солов'я,
Що тьохкає біля моєї хатки!

* * *

Засмучений
На пагорб підіймаюсь,
А там — терновий цвіт!

* * *

Весна відходить!
Серцем відчуваю
Своєї лютні любові тягар.

* * *

Кінець весни!
Я також розпрощався
З чудовими людьми із *Цукусі*¹.

* * *

Парує поле.
В кошик чорну землю
З любов'ю нагортає чоловік.

* * *

Спекотне марево!
Не треба і кротам
Від ворогів ховатися під землю.

¹ *Цукусі* — у даному випадку назва місцевості в північній частині о. Кюсю.

* * *

Цвіте суріпиця.
На сході — тьмянний місяць,
На заході — червоний сонця диск.

* * *

Під літнім місяцем
Лунають голоси.
Відводять воду на поля селяни.

* * *

Розводив хризантеми
Й мимоволі
Прислужником у білих квітів став.

* * *

Складане віяло
Охочого до втіх любовних
Самурая з *Камакура*¹.

* * *

Який забудько!
Навіть амулет
У хаті батьківській залишився гостити.

* * *

З-поміж гілок,
Залитих сльивою сонця,
Лунає щебетання солов'я.

* * *

Під веснянім дощем
Посеред моря
Кружало місяця принадно мерехтить.

* * *

Весна відходить.
І гора *Цукуба*
Ясно-ліловою, линияючи, стає.

¹ *Камакура* — стародавнє місто, відоме своїми синтоїстськими та буддійськими храмами, а також велетенською статуєю Будди (преф. *Канагава*).

Гомілки чаплі голубої
Лиже хвиля.
Вечірній вітерець.

Хороші люди заночують тут —
В маленькій хатці...
Місяць у тумані.

* * *

Очам розрада!
Любої твоєї
Біліє віяло!

Дістав для жнив
Нагострений свій серп
Дідусь старенький.

Повз кам'яну фортецю
Літній місяць
Проплив велично.

З воріт виходячи,
Я також перехожий.
Осінні сутінки.

На серці смуток.
Вудки волосінь дугою натягнув
Осіній вітер.

В старому глечику
Благочестивого *Буттін*¹
Біліє лотос.

¹ *Буттін* — відомий буддійський священик, один із засновників дзен-буддизму.

В холоднім храмі
Миша шарудить —
Смакує стебелину полинову.

Старого приятеля
Стрів біля воріт.
Осінні сутінки.

Мабуть, старію!
Адже цього року
З бакланами рибалку пропустив.

Шепочуться!
А зверху на каптур
Навіщось ще й накидку начепили.

Зимова самота!
Вітальня — десять кроків,
Уздвж веранди — кілька ступенів.

* * *

Сокирою ударив і завмер —
Зимовий гай
Залився ароматом!

У сяйві місяця
Полискують зубами
Зимові скелі.

В заметах снігових
Коматі-храм¹.
Іще на рік обое постаріли!

Торкає об лице наглядачеве
Своїми кучерями
Очерет сухий.

¹ *Коматі* («*Коматідера*») — буддійський храм у м. *Кіото*.

* * *

Осліп на одне око
Бідний лікар.
Все нижче насуває свій каптур.

* * *

Лозу не викинув —
У землю устромив,
Між зливами хвилинку увірвавши.

* * *

За *павільйоном* *Золотим*¹
Весняний місяць
Поміж дерев ясніє крадькома.

* * *

Гірська бджола
Сховалась від дощу
Під стріху дерев'яного палацу.

* * *

Коротка ніч.
Лише на міліні
Ще місяця крайок застається.

* * *

На жаб поглянути на заливному полі
Своїм промінням
Місяць запросив.

Вода з полів,
Стікаючи додолю,
Поволі обертається в п'їтьму.

* * *

Маленьку пташку
Пожира *летяга*²
В сухому полі.

¹ *Золотий павільйон* («*Інкіндо*», або «*Кінкакудзі*») — триярусний палац на території храму *Рокуондзі* у м. *Кіото*.

² *Летяга* — мала тварина, схожа на білку (лат.: *Pteromys volans*).

* * *

Вірш розтлумачити
Служивий попросив.
Осінні сутінки.

* * *

Солом'яну накидку й капелюх
У спадок залишаю!
Дощ осінній.

* * *

Осіній буревій!
Вода рокоче
Між скелями в ущелині гірській.

* * *

Холодний місяць.
Поміж сухою —
Три пагони бамбука молоді.

* * *

Зимова самота!
А десь у серці —
Такі далекі гори *Йосіно!*

Чиясь дитина
Пісню стародавню
Таким закляклим голосом співа!

* * *

Своя відрада
Є і в самоті.
Осінні сутінки.

* * *

Травневий дощ!
Дві хатки притулились
Край берега великої ріки.

За білою вербою
Вже смеркає.
Дорога в полі.

Дзижчать комахи.
На шляху в *Каваті*¹
Ліхтарик ледь помітний мерехтить.

* * *

З імлі весняної —
Старенький соловей:
Минулого давно забутий голос!

* * *

Квітучим вишням
Ластів'ячий щебет —
Не до лиця!

* * *

Весняний дощ!
Шкода мені людей,
Які не вміють вірша написати.

* * *

Зі сливи прибережної у воду
Спадає і зникає
Білий цвіт.

* * *

Розкрив маленький дзьобик соловейко.
І раптом звідти —
Солов'їний спів!

В свої домівки
Равлики сховались —
На дощ очікують.

Фарбують люди ситець
Край дороги.
Весняний вітерець.

¹ *Каваті* — назва місцевості поблизу м. *Осака*.

Травневий дощ!
Як вчасно в *Одавари*¹
Я дошовик новий собі купив.

* * *

Холодний затінок.
Від дзвона відірвавшись,
Лунає дзвін.

* * *

Травневий дощ.
Виношу на смітнік
Букети, що стояли біля Будди.

* * *

Вечірня орхідея!
Аромат струмує з темряви,
А квітка ледь біліє.

Від мух рятуючись,
Утік у рідний край.
Вдень відсипаюсь.

Спалахує святковий феєрверк,
Хоча в порту —
Хатинок сто, не більше.

* * *

Ріка *Угава*²!
Вмить розпізнаєш
*Нагойських*³ самураїв за обличчям.

Волоття очерету,
А за ним — рибалки хатка
І димок над нею.

¹ *Одавара* — місто в преф. *Канагава*.

² *Угава* — ріка поблизу м. *Нагоя*.

³ Гра слів: «*Нагоя*» — місто; «*нагоя(ка-на)*» — спокійний, мирний.

* * *

Над полем в горах
Стелиться димок,
А трохи вище гречка дозріває.

* * *

У решеті — по вінця цибулинок.
І радості по вінця
У душі!

* * *

Заходить сонце,
І слідом за ним
Летить додому ластів'яча зграйка.

* * *

Вечірнє сонце
Сутінковим глянцем поля покрило.
Дятел стукотить.

* * *

На самоті дорогами *Kico*
Плетусь за осінню,
Старіючи потроху.

* * *

Грабіжника
В послушники постриг.
Осіння подорож.

* * *

В осінніх сутінках
Химерами здаються хтозна-якими
Постаті людей.

* * *

Опудало!
Ні сорому, ні честі —
Солом'яний звалився капелюх.

* * *

Вечірні сутінки.
Олію наливають
В лампаду перед вуличним *Дзідзо*¹.

¹ *Дзідзо* — буддійське божество, захисник дітей та мандрівників. Кам'яні статуетки *Дзідзо* часто трапляються на дорогах Японії.

* * *

Я теж помру!
І кам'яний надгробок
Обступить щільно очерет сухий.

* * *

Буяє слива
Бога *Амаміцу*¹
У *Сумійосі*.

* * *

Слив аромат
Піднявся до небес,
До місячної світлої корони.

* * *

Невже від самоти
Такий розкішний
Гірської вишні цвіт?

* * *

Стебло квітуче чайного куща,
Обвивши камінь,
Лізе на дорогу.

* * *

Весняний вітер
Пряний дух соломи
Доносить від чернечого бриля.

Метелик зморений
На дзвоні примостився
І задрімав.

Квітуча слива
Посипає страву
Рожевим перламутром пелюсток.

Храм стародавній.
В заростях ом'єли
Непотребом полумисок лежить.

¹ *Амаміцу* («*Амаміцу-Камі*») — синтоїстське божество.

* * *

В чайну *Кітано*¹,
Ніби на постій,
Сливóвий білий цвіт переселився.

Поки я в полі сапкою махав,
Прудкі хмарини
Зникли з небосхилу.

* * *

Листочки запашного тютюну
Зісподу попелиця
Поточила.

* * *

Городи порають.
Удалині лунає
Тутешнього сільського храму дзвін.

* * *

Осінні вогники!
Базар старовини
У чарівній і стародавній *Нарі*.

Завёрнеш у провулок, —
І прачі вистукують уже
Під самим вухом.

Дві стебелинки *омінаєсі*²
Зламав нарешті
Цим осіннім ранком.

* * *

Ногами з себе стягую штани.
Надворі ніч
І місяць у тумані.

¹ *Кітано* — назва місцевості поблизу м. *Кіото*, нині — один із районів міста.

² *Омінаєсі* — гра слів. Див. коментар до вірша (IV, 226) «Кокін-сю».

Десь близько ста хатинок у селі.
І жодного двора
Без хризантеми!

* * *

Ну й балакуча
Виявилась жінка,
Що раннього всучила гарбуза!

* * *

Завзято пурхають
Горобчики-батьки.
Серця відважні спокою не знають.

Старої річки
Лагідний потік
Посівам щедро воду наділяє.

Зимова слива
На вершині скелі
Лише учора скинула вбрання.

Деревце щеплене
Над тином нахилилось,
Неначе хоче щось розповісті.

* * *

Дорога в *Нару!*
Серед моря трав
Деревце *сакури* самотньої біліє.

* * *

Весняний дощ!
Балакаючи, ідуть
Солом'яна накидка й парасолька.

Закаламутилась
Під веснянім дощем
Вода джерельна.

Весна відходить!
Запізніла вишня
Розгублено їй дивиться услід.

* * *

День забарився.
На місток з гори
Уже спустилось декілька фазанів.

Сливóвий квіт опав,
І посумніли
Верби.

Весняний дощик
Навіть животи у жаб зраділих
Ще не встиг змочити.

* * *

Весняний дощ!
Одначе, попри все,
Сьогодні теж, як завжди, вечоріє.

Украсти квітку?
В горах *Йосіно*
Ніхто з людей не міг цього зробити!

* * *

Осінній місяць!
Крізь прозору воду
Видніється на дні бекасів слід.

Багряні клени
Храму *Фудзісава*!
Не зупинившись, далі поспішив.

¹ *Фудзісава* («*Фудзісавадера*», або «*Юкодзі*») — відомий буддійський храм у м. *Фудзісава*.

* * *

Скрипить потику
Галька під ногами.
Холодний місяць світить угорі.

* * *

Набрати хмизу
Вийшов з укриття.
Фазана голос.

* * *

Яскраві ці!
Ще яскравіші інші!
Осініх кленів листя палахтить.

* * *

Самотній гість
З хазяїном віч-на-віч.
Осінні сутінки.

Скрекочуть жаби.
Вдень: «Скоріше б вечір!»
А поночі: «Скоріше б день настав!»

* * *

Шляхетним юнаком
Лисиця стала
У вечір весняний.

КОБАЯСІ ІССА

(1763—1827)

Кобаясі Ісса народився 1763 року у селі *Касівабара* (провінція *Сінано*) у родині заможного селянина *Кобаясі Ягохея*. Його мати померла в молодому віці, а мачуха зробила все можливе, щоб майбутній поет уже в чотирнадцять років назавжди залишив сім'ю й поїхав шукати долі до *Едо* (*Токію*). Перебравши там безліч професій, *Кобаясі Ісса* знайшов своє покликання в поезії.

Подорожуючи по країні, він заробляв на життя складанням *хайку* та викладанням поезії. Коли йому виповнилося 39 років, *Ісса* повернувся до рідного села, де застав тяжко хворого батька, якого доглядав, поки той не помер у нього на руках. Зворушливе ставлення сина до свого батька, філософські роздуми поета про людське життя й навколишній світ відбилися в ліричному щоденнику *Кобаясі Ісси* «*Останні дні батька*» («*Тіті-но сю-ен-ніккі*»), який він написав у 1801 році.

Після численних судових розглядів і суперечок з мачухою та її дітьми поет отримав нарешті свою частку батьківського спадку і зміг уперше одружитися, коли йому було вже 50 років. Молода дружина народила йому чотирьох синів і доньку, але всі вони померли ще в дитячому віці. Незабаром померла й дружина поета — *Кіку*, яку він палко кохав і за якою сумував до самої смерті, хоч і був ще двічі одружений і навіть мав дітей.

Окрім ліричного щоденника «*Останні дні батька*» (1801), творчий спадок *Кобаясі Ісси* складають літературні есеї, до-

рожні записи, книга прози та віршів «*Моя весна*» («*Ора-га хару*») (1819), а також майже двадцять тисяч *хайку*.

Поезія *Кобаясі Ісси* приваблює читачів своєю простотою, відвертістю й навіть якоюсь дитячою ширістю, за якими криються глибокі філософські погляди поета на життя, людську долю, місце й покликання людей у світі. Героями його віршів були не лише люди, а й різноманітні тварини, птахи, комахи. І цим його поезія певною мірою зближується з жанром байки, але без жодного моралізування, притаманного цьому жанрові. Можливо, саме тому *Кобаясі Ісса*, як ніхто інший із японських поетів, зміг так поетично, так образно й переконливо віддзеркалити у своїй поезії один із головних філософських постулатів дзен-буддизму — безумовну й органічну єдність усього живого й суцього на цій землі.

Коли помру,
Доглянь мою могилу,
Зелений конику!

* * *

Мощуся ближче до гарячої жаровні
В тісному колі
Мовчазних людей.

Не йдіть сюди!
Маленькі світлячки
Літали тут увечері учора.

Дзюрчить, дзюрчить,
Дзюрчить над полем дощ —
Засохлим полем!

Довкола тиша!
В озері на дні
Захмарені вершини спочивають.

* * *

Розлуки біль!
Коханої хатинку
Шукаю поглядом затьмареним ізнов.

* * *

Помийним рівчаком
Струмує поверх криги
Вода, якою промивали рис.

* * *

Розтанув сніг, —
І радісно як сяють
Зірок обличчя!

* * *

Де саме на Чумацькому Шляху
Зоря моя
Сьогодні заночує?

* * *

Коли повернешся,
Будь ласка, не забудь
Мою хатинку, ластівко маленька!

* * *

Весна відходить.
По містах розпродаж
Брилів солом'яних, бамбукових запон.

* * *

Візком скалічена,
Уже напівзасохла
Лежить фіалка.

* * *

Осінній вітер.
Як же позбігались
Після пофарбування рукави!

* * *

Лети сюди,
Горобчику-сирітко!
Удвох і забавляйтесь веселіш!

Фазан токує так,
Немов це він
Відкрив сьогодні в небі першу зірку.

齊

寫樂画

Мою хатинку,
Равлику, пильнуй
Укупі з соловейком голосистим!

Хоча і розумію:
По мені ті дзвони! —
Вечірньою втішаюсь прохолодою.

Звисати з сливи —
От і вся робота
Метелика-мішечника в житті.

Відпущений на волю,
Стрімголов злітає птах
І вмить зникає в небі.

Хоча й хитаюсь,
Як *дівоча квітка*,
Та ще тримаюсь, ще не піддаюсь!

Гусей осінніх настроїв у душі.
Що ж, прощайте!
Прощайте, друзі!

* * *

Усе як завжди в новорічне свято:
І сливи цвіт,
І привітань слова!

Не криючись,
Красуня позіхає.
Весняний дощ.

Весняний вітерець!
Навіть корову
Приваблює *Дзенкодзі*¹ вдалині.

¹ *Дзенкодзі* — відомий буддійський храм у преф. *Нагано*.

* * *

Яке братерство!
Народившись знову,
Метеликом хотів би бути теж!

* * *

Віднині
Спіть спокійно, дикі гуси!
Ви вдома, ви в Японії тепер.

* * *

Мій любий конику,
Приходь до мене ще!
Посидиш на колінах, як сьогодні.

* * *

Скрекочуть жаби.
Що їх веселить
На цьому світі?

Про щось задумався
Мій норувистий кінь.
Туман довкола.

* * *

Час локшини гречаної поїсти!
В *Сінано*¹ місяць
Храм *Дзенкодзі* освітив.

Тисячоліття
Чи лише сьогодні
У небі так курличуть журавлі?

* * *

Готують *моті*!
Мабуть, і мені
Вже час на батьківщину повертатись.

Невже оця
В заметах снігу хатка —
Моя остання стріха на землі?

¹ *Сінано* — назва гірської місцевості (преф. *Нагано*).

* * *

Нумо сюди, горобчику малий!
Біля воріт
Розтанув снігу клаптик.

* * *

Роса зникає,
Як якийсь непотріб
Брудного світу.

* * *

Не телгочи, гусаче!
В грішнім світі, глянь хоч куди,
Те ж саме навкруги!

* * *

Під супровід солом'яних сопілок
В танку кружляє
Зграйка горобців.

* * *

Маленькі жабенята у траві
Під листям в жмурки
Між собою грають.

* * *

Як байдуже
На гори зирить
Жаба!

* * *

Під спів цикад
Впада в обійми неба
За обрієм далеким *Тікума*¹.

Дитятко плаче —
Так йому кортить
Дістати з неба місяця медяник!

¹ *Тікума* («*Тікума-гава*») — найдовша ріка Японії, що протікає через префектури *Нагано* та *Ніїґата*.

* * *

Вогнями феєрверка
За хвилину
Велике озеро наповнюється теж.

* * *

Дім прибирають.
Конику мій любий,
Краще тікай хутенько звідсіля!

* * *

Яким смачним здається цей сніжок,
Що ніжно-ніжно
Стелиться на землю!

* * *

За очкуром підштаників — сопілка.
Вперед!
На *свято Зустрічі Зірок!*

* * *

Кущі *хагі* —
Немає краще місця, щоб в жмурки гратися,
Для кошенят малих!

* * *

В Японії
Від самого порога —
Квітучі вишні!

* * *

Забутий храм.
І саме біля нього
Чомусь так буйно *сакура* цвіте.

* * *

Дитя на спині у ньєнки
Розмахує квіткою в такт
Пісні збиральниць чаю.

* * *

Лише на двійку
Збільшив шістдесят —
Які холодні ночі наступили!

* * *

Засяяв місяць, —
І найменший кущик
Уже святкує!

* * *

Розслаблено відкинула убік
Квітуча хризантема
Буйні стебла.

* * *

Яке шахрайство!
Квіти для людей
У грішнім світі!

* * *

*Небесна Річка*¹
Зоряним потоком
Вливається в верхів'я гір *Kico*.

* * *

«Дзінь!» — раз, «дзінь!» — два, «дзінь!» — три, —
Чиїсь голосять дрова.
Осінні сутінки.

Стає помірнішою
Радість у душі.
Моя весна!

* * *

У горах місяць
Квітів крадіям
Підсвічує.

Квітуча сливо!
Підкажи гостям:
Зіпсований замок — про людське око!

¹ *Небесна річка* («Ама-но гава») — Чумацький Шлях.

* * *

Вишневий затінок!
Для нього серед нас
Чужих та незнайомих не існує.

Лакованої таці чорна гладь.
На ній і муха раптом
Посковзнулась!

* * *

Кобила-мати
Сторожко пильнує своє лоша,
Що п'є із джерела.

* * *

Повен страждань цей світ!
Навіть коли цвіте *сакура*,
Навіть коли цвіте!

Тікай, тікай,
Горобчику мій любий!
Його Величність виступає — кінь!

* * *

Котись-котись,
Жолудю!
Люлі-люлі-люлі!¹

Своєю стежкою
З захмарених вершин
Вервечкою спускаються мурахи.

Життя — росинка!
Хоч воно й росинка,
А все ж таки!²

¹ Вірш написаний за мотивами стародавньої колискової пісні.

² Вірш написаний з приводу смерті маленького сина.

* * *

Так чи не так,
Але на схилі літ
Лише на тебе, Боже, покладаюсь!

* * *

Квітуча *дейція*¹!
А поруч — колобки,
Наліплені із глини дітворою.

* * *

Здається, не гранат,
А сам диявол
Роззявив свою пащу вогняну.

* * *

Осінній ураган
Уміло й легко
Над вогнищем розправу учинив.

* * *

До матері
В негоду пригорнувшись,
Дитя заснуло.

* * *

Не плач, цвіркунчику!
Бо навіть у зірок
Кохання без розлуки не буває.

* * *

Під блискавками
Хтось посеред поля
Купається.

Що хочеш вибирай:
З криниці — воду
Чи поруч, зверху каменя, — вино!

¹ *Дейція* («У-но хана») — кушоподібна рослина з квітками білого та блідо-рожевого кольору (лат.: *Deutzia*).

* * *

Здається,
Що маленький водоспад
Жартує іноді з червоним листям клена.

* * *

Уважно й сторожко
Глядить бекас на мене.
Смеркається.

* * *

Чумацький Шлях!
Невже моя зоря
Також одна сьогодні заночує?

Очеретянка в річці *Тікума*
Завмерла:
Ані сплеску, ані звуку!

* * *

Базар ранковий.
Градом веснянім
Наповнені по вінця всі жаровні.

* * *

Нумо, равлику!
Потихесеньку
Підіймайся на *Фудзіяму*!

Через подя
Сягає шлях прямиий —
Шлях на молебень десятивечірній.

* * *

Танок побачити
Навіть *Дзідзо* прийшов —
Став у шеругу поміж глядачами.

Це дерево теж зрубають.
Невже ти цього не знаєш,
Пташино, що в'єш гніздечко?

Форелі нерест.
У повітрі теж
Мигтять опалі *сакури* листочки.

Йде перший сніг.
Удалині маячить село,
В яке сьогодні поспішав.

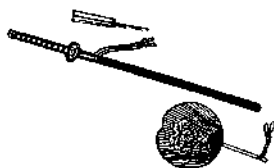
* * *

Ніхто й не доторкнувся
До записки!
Зимова самота.

Стареча кволість!
Гілку на розпал
Не можу об коліно поламати.

* * *

*Басьо*¹ річниця!
В цьому році теж спромігся все-таки
Здолати шлях далекий.

¹ Мова йде про річницю з дня смерті Мацуо *Басьо* (1644—1694).

МАСАОКА СІКІ

(1867—1902)

Масаока Сікі (*Масаока Цуненорі*) народився 1867 року у м. *Мацуюма*, що на острові *Сікоку*. У 1890 року вступив на літературний факультет Токійського університету, по закінченні якого оселився в містечку *Нерічі*, поблизу столиці, де вчителював і продовжував писати вірші — до них він мав пристрасть ще з раннього дитинства.

Свій шлях до великої літератури *Масаока Сікі* почав з критики *Мацую Басьо* й протиставлення поетики визнаного патріарха японської поезії творчому методу *Йоси Бусона*. Саме *Бусона*, а не *Басьо*, вважав він неперевершеним майстром *хайку* й саме його закликав наслідувати, звертаючись до тогочасних поетів, що працювали в цьому жанрі. Критиці всесвітньо відомого класика японської поезії присвятив *Масаока Сікі* своє перше літературне есе «*Розмови про Басьо*» («*Басьо дзацудан*») (1893).

У своєму наступному літературному маніфесті «*Принципи поезії хайку*» («*Хайкай тайо*») (1895) він формулює власну концепцію жанру *хайку*, оцінюючи цей жанр як особливий твір мистецтва й ставлячи його на один рівень з романом та живописом. До речі, саме *Сікі* перший почав уживати термін «*хайку*» на зміну терміну «*хокку*», який використовувався до цього часу.

Заснований *Масаокою Сікі* в 1897 році поетичний часопис «*Хототогісу*» («*Зозуля*») відіграв надзвичайно велику роль

в історії японської поезії, відкривши шлях до літератури цілому трону молодих і талановитих поетів кінця XIX — початку XX століття, багато з яких вважали *Масаоку Сікі* своїм учителем. Несподівана популярність цього нового літературного видання серед читачів сприяла черговому відродженню жанру *хайку* в Японії. Заслугою *Сікі* вважається також повторне відкриття японцями поезії *Кобаясі Ісси*.

Свій літературний псевдонім — «*Сікі*» (досл. з япон.: «*зо-зуля*», один із видів цього птаха) поет обрав не випадково. З юних літ він був хворий на сухоти, від яких і помер у 1902 році, коли йому виповнилося лише 35 років. За стародавньою японською легендою, у зозулі, коли вона співає, з горла сочиться кров.

Вірші *Масаоки Сікі* надзвичайно ліричні, наповнені трагічною любов'ю до життя, рідної землі, її чарівної природи, а також до людей, що населяють цю казкову землю.

Ущухнув дощ.
І мурашина стежка
Подекуди жвавішає нараз.

* * *

На квітку *дейції*
Зозуля цілить око.
Чи підлетить?

* * *

Долиною, що поросла *хаті*,
Броджу весь день,
А все одно — цікаво!

* * *

Сухого хмелю
Стебла поливає
Весняний теплий дощ.

* * *

На кроків звук
Собака відізвався.
Настала довга ніч.

Співає соловей!
А з гір спуститись —
*Тандзьодзі*¹ виринає вдалині.

* * *

Гортензія!
Старі руїни муру
Дощ поливає.

* * *

Низьким поклоном
Поблизу воріт
Мене лілеї білі зустрічають.

* * *

Жовто-зелені, блідо-голубі
Довкола гори.
І зозулі голос.

* * *

Велика вежа замку *Мацуяма*²
На осінь зверху
Байдуже зорить.

* * *

Накинутий каптур —
Всі дідом величають.
Осіння мряка.

* * *

Весняна паморозь
Виблискує на сонці,
Згораючи дотла.

* * *

Вишневий цвіт
До глечика прилип —
Вино воістину божественним зробилось!

¹ *Тандзьодзі* — буддійський храм (преф. *Окаяма*).

² Замок *Мацуяма* — стародавній замок у м. *Мацуяма* на о. *Сікоку* (преф. *Ехіме*).

Весняний вітер
Вишень пелюстки
На непросохлі стіни відкидає.

Зринає в небо
Замкова гора.
Легенький вітерець куйовдить листя.

В згустілих сутінках
Біліє літній місяць,
Немов вітрило.

Червоним листям кленів
Глибочинь
Гірських ущелин густо пломеніє.

Трав польових
Сочиться аромат
З-під підошов солом'яних сандалів.

Мій рідний край!
І хоч куди погляну —
Повсюди гори усміхаються мені!

* * *

На корені сосни
Ясно-лілова
Росте фіалка.

* * *

З холодної безодні
Вийшов місяць
Й завмер над морем.

* * *

У роздуми поринувши,
Самотній,
У сляві місяця осіннього сиджу.

* * *

Рубаю дрова.
Знов на самоті
Сестрі молодшій зиму зимувати.

В широкім полі
Дерево чорніє,
На гіллі — де-не-де сливовий цвіт.

Яка картина!
Журиться красуня,
Зламавши гілку сливи мимохіть.

Співає півень.
Персиковим цвітом
Малої *Фудзіяма*¹ вкритий схил.

* * *

Мій рідний край! Двоюрідних братів,
Сестер двоюрідних — непізнанна кількість.
І квіти персика!

Гірської *сакури* розкішний білоцвіт!
Біля воріт
Чекає мати сина.

* * *

За потягом услід
Клубоче дим
І юне листя.

Переламала буря
За півдня
Всі мальви.

¹ Мала *Фудзіяма* («*Ко-Фудзі*») — мова йде про невелику гору, схожу на *Фудзіяму*.

* * *

Не видно місяця,
І тільки хвиль морських —
Високі стіни!

* * *

Високу браму
Підпирають верби
Верхівками.

* * *

Весняний вітер
Сосни нахиляє,
Щоб замок краще бачити я міг.

Сливобий цвіт
Над чайними кущами
Подекуди біліє, наче сніг.

Серед гвоздик —
Метелик білокрилий.
Чиясь душа?

Ополудні,
На хмарку примостившись,
Співає жайворон.

* * *

Вже навіть жаби — й ті
Навчилися складати
Японські вірші!

* * *

Посеред поля
На підніжжі гір —
Самотня слива.

* * *

Гірського замку вежу обіймає
Вечірнє сонце.
Колоситься рис.

* * *

Кум-кум! Кум-кум! —
Весь день скрекочуть жаби.
Як остогидло!

* * *

Маленький равлик
Кінчиками ріжків
Принаджує хмаринку дошову.

* * *

Всі негаразди світу і життя
З душі знімає
Сон післяобідній.

* * *

В смарагдовому морі
Літніх гір
Міст червоніє.

* * *

Мій рідний край!
Батьків бадьорий вигляд
І смак сусі¹.

* * *

Я бачив,
Як замовкла на льоту
Цикада.

* * *

«Помилуй, Боже!» —
В храмі *Icime*².
Рис колоситься.

* * *

Старий ставок.
Цикади оболонка
Самотньо плаває ногами догори.

¹ Сусі — національна страва; коlobки вареного рису, покриті зверху шматочком сирої риби.

² *Icime* («*Icime-но дера*») — буддійський храм.

Посеред сосен
На підніжжі гір —
Дівочі квіти!

Навіть крізь хмари
Вересневе сонце
Покрило золотом вечірній небосхил.

Жую хурму,
І раптом — дзвони.
Хорюдзі!

* * *

В повітрі прохолода.
На сосну промоклий від дощу
Краб залізає.

Питаю долю —
Жеребок тягну.
Осіній вітер.

Я йду назавжди,
Ви застаєтеся.
Дві різні осені!

Ми ще живі з тобою!
Ми зустрілись,
Осіній вітре!

* * *

Минає осінь.
Простягають руки
Назустріч одна одній дві сосни.

¹ *Хорюдзі* — один із найстаріших буддійських храмів Японії (преф. *Нара*), збудований принцем *Сьотоку Тайсі* (574—622) у VII столітті.

* * *

Насупившись,
Осінній ураган
На небо тьмянний місяць піднімає.

* * *

Минає осінь, —
І в моїй душі
Немає ані Бога, ані Будди!

* * *

Камелії зимової букет.
Яке підношення
Було б старому Будді!

* * *

Відразу за ворітьми —
Косогір
І гай зимовий.

* * *

Зі сливовою гілкою в руках —
Вітання новорічне!
На замовлення.

* * *

Рух уповільнився
На вулицях міських.
День новорічний!

* * *

Самотня
Квітка півників біліє.
Весняні сутінки.

Весняна ніч.
Спізнлий перехожий
На флейті гра.

* * *

Пелюстка за пелюсткою,
Мов одяг, *махрова сакура*¹
Скидає білоцвіт.

¹ *Махрова сакура* («яедзакура») — одна з порід японської вишні.

Травнева злива!
Плавають в ставку водою вкриті
Лотоса листочки.

* * *

Весна відходить!
І за нею слідом
Побігти поривається полин.

* * *

Гортензія,
Біло-блакитна в дощ,
У сяйві місячному синьою здається.

* * *

Над прірвою
У цілковитій тиші
Кружляють світлячки.

* * *

По пелюстках
Червоної троянди
Повзе жовто-зелений павучок.

* * *

Щосили мальва
Тягнеться вверх,
Щоб встигнути до дня сонцестояння.

* * *

Крізь зарості зеленої трави
Сліди стежок бейсбольних
Проступають.

* * *

Над малахітом рисового поля
Відразу дві веселки
Піднялись.

* * *

Жую стебло гречане в самоті
І почуття
Приборкую у серці.

* * *

Листи читаю
В ураганну ніч
І заспокоїти себе ніяк не можу!

* * *

Гарячою водою з джерела
Десятилітній піт
Змиваю з себе.

* * *

Цикад осінніх спів —
Такий дзвінкий
Напередодні смерті!

* * *

Немов пісок крізь пальці,
Плинуть хмари.
Ранкова осінь.

* * *

Шаліють хмари,
Мчать навперегони:
Двісті десятий день!

Посеред паморозі саду
Самотній
Червоніє плід.

* * *

Укотре вже
Запитую себе
Про товщу снігу.

* * *

Вечірнє сонце
За зимовим гаєм
Полум'яніє.

¹ За місячним календарем, період з 210-го по 220-й день року вважається періодом природних катаклізмів: тайфунів, штормів, ураганів тощо.

Хоча й студено,
Але ж є sake
І джерело з гарячою водою!

Розтанув лід —
У водоростях враз
Заворушилися крихітки-креветки.

* * *

Гармат шалений гуркіт!
А дерева
Бруньками вкрились.

Тебе провівши,
Слогадів сльозами
Сітчаний полог ліжка окропив.

І знов самотність!
Падають зірки
На зміну зорепаду феєрверка.

* * *

Дитинства край!
Закінчились святá.
Хурму смакую.

* * *

Переглянув
Три тисячі хайку.
Дві хурми...

* * *

Скільки ж залишилось
Мені на цьому світі?
Коротка ніч. Одна коротка ніч!

Як завжди, січень
Рік новий почне,
А жити, як завжди, у сьогодні!

* * *

У сьайві місяця осіннього
Куди, в які краї
Летять оці хмаринки?

* * *

Крізь панцир крижаний
Лист клена
Пломеніє.

* * *

Єдина ложечка морозива, —
І я, майже покійний,
Знову воскресаю!

* * *

Після п'яти дівчаток —
Перший хлопчик.
І перший прапор у його житті!¹

* * *

Під крик гусей
Нічні шумують хвилі,
Б'ючись об скелі.

* * *

Нічна задуха!
Перепела в клітці
Безсоння зводить.

* * *

В засохле поле
Дві-три каменюки
З гори скотились.

* * *

Здіймається
Над замком *Мацуяма*
Зимовий холод.

* * *

Далеких дзвонів гул
Пливе кругами.
Ніч нескінченна!

¹ Мається на увазі «Свято хлопчиків».

Лаванду під подушку, —
І мені, недужому,
Весна замайоріє!

* * *

На гребені у півня —
Чотирнадцять,
А то й зубців п'ятнадцять, мабуть, є.

* * *

Перепеля
Готується схопити
Бездушна кішка.

* * *

Звук ножиць —
Десь троянди підрізають.
Травневий ясний день!

* * *

Густо-ліловий
Аж до чорноти
Дозрілий виноград.

Три останні хайку:

* * *

Цвіте гарбуз!
Та мокротиння повний,
Я вже покійник.¹

* * *

Мокрота — відрами.
І гарбузовий сік
Нічим уже зарадити не може!

* * *

Позавчорашній
Гарбузовий сік
Ще залишається невипитим і досі.

¹ Довгі роки поет хворів на туберкульоз, від якого й помер у молодому віці. Свіжий гарбузовий сік японські лікарі вважали ефективним засобом лікування цієї хвороби.

НАЦУМЕ СОСЕКІ

(1867—1916)

Нацуме Сосекі (1867—1916), справжнє ім'я якого було *Нацуме Кінносукє*, увійшов до історії японської літератури насамперед як прозаїк-новатор. У жанрі роману літературознавці Японії відводять йому таке ж почесне місце, як і *Сікі* в жанрі *хайку*.

Після закінчення школи *Нацуме Сосекі* вступив на англійське відділення Токійського університету, потім — до аспірантури. *Сосекі*, який спочатку працював учителем англійської мови на о. *Сікоку* (1895—1900), а після стажування в Англії (1900—1902) викладав англійську літературу в Токійському університеті, літературною діяльністю почав займатися досить пізно. 1905 року він друкує свої перші сатиричні повісті «*Я — кіт*» і «*Хлопчисько Ю*», а також роман «*Трава під головою*», які принесли йому гучну славу й зробили відомим письменником не лише в Японії, але й за її межами.

У 1907 році *Нацуме Сосекі* залишає посаду університетського викладача й починає працювати редактором літературного відділу газети «*Асахі*». Окрилений успіхом своїх перших книг, не зважаючи на сухоти й виразку шлунку, що дошкуляли йому все життя, він продовжує багато писати. З-під пера *Сосекі* один за одним виходять експериментальні романи, написані під очевидним впливом екзистенціалізму та фрейдизму: «*Шахтар*», «*Ночі мрій*», а також романи-трилогії «*Сансіро*», «*Потім*», «*Брама*» та «*Поки не скінчилося рівнодення*», «*Подорожній*», «*Серце*».

Водночас він пише й літературні есеї, які завжди викликали бурхливий відгук у суспільстві: «*Спогади й інше*» («*Омоїдасу кото надо*», 1910—1911), «*Суспільство і я*» («*Сякай то дзібун*», 1913), «*У вітрині*» («*Гарасудо-но уті*», 1915).

За своє життя *Сосекі* написав близько 2500 *хайку*, що не так уже й багато, якщо порівнювати цю кількість із поетичним спадком інших поетів, які писали в цьому жанрі. Але, якби *Сосекі*, окрім цих *хайку*, нічого більше не написав, він усе одно увійшов би до історії японської поезії, як талановитий і самобутній поет. Саме ці вірші, що вперше вийшли друком під назвою «*Збірка хайку Сосекі*» («*Сосекі хайку сю*») у видавництві «*Іванамі съотен*» (Токіо) 1917 року, тобто вже після смерті *Сосекі*, дозволяють краще зрозуміти бунтівливу й водночас надзвичайно вразливу душу письменника, яку за життя він майже нікому й ніколи не відкривав.

Почни удруге!
Тільки ти, зозуле,
Не плач, а смійся!

Весняний дощ!
На боці лежачі,
Милуюсь сливами.

* * *

У такт ударам
Сонних комарів
Випльовують вуста старого гонга.

Сокирок стукіт
По бамбуку в горах:
Прийшла зима!

Поївши добре,
Сонний чоловік
У полі оре.

Блаженна прохолода!
Ніби я — у череві самого *Будди*
В *Нарі*.

Заразливістю позіхань допікши,
Цей довгий день
Скінчився врешті-решт!

* * *

Марнуючи життя на цьому світі,
Неначе бонза,
Спочиваю вдень.

* * *

У місті,
Нагодована тобою,
Скрекоче жаба.

Припливи та відпливи
Океану —
Японія!

Дивлюсь на самоті,
Як сиротлива хмара
В осіннім небі квапиться кудись.

Зимові гори
Навкруги низинки
І Хорюдзі!

Аби зігрітися, калачиком згорнулись
І сплять, сховавши лікті,
Батько й син.

* * *

Людина помирає —
Журавель з'являється на світ,
Такий яскравий і такий холодний!

Такою ж крихіткою,
Як ота фіалка,
Хотів би народитись я на світ.

* * *

Велика живородка
Все буркоче,
Неначе скаржиться.

* * *

Знов зацвіла айва!
Мабуть, щоб Сосекі
Так і залишився поганцем назавжди.

* * *

Усі мене неробою вважають
Та ще й негідником
Водночас нарекли!

* * *

Якби я острова безлюдного
Став принцем,
Якою б утішався прохолодою!

* * *

Приємний денний сон!
Яким я ледацюгою
Зробився!

Вдихаю запах
Рідної землі.
Соснова осінь!

* * *

І до тих, хто пішов,
І до тих, хто ще тут,
Повертаються з вирію гуси.

* * *

За цілу ніч
Лише один гусак
Повз місяць в небі пролетів сьогодні.

* * *

Цвітуть і білі,
Й жовті хризантеми.
Ранкове сонце!

* * *

І знову до мене крізь штору з бамбука
Метелик осінній.
Провідати хворого?

* * *

Мое життя на ниточці повисло,
Тонесенькій,
Як сусукі стебло.

* * *

Усі до одної
Укиньте хризантеми
В мою труну!

* * *

Уся гора
В осінніх переливах
Бамбукового листя кольорів.

* * *

Якщо здмухнути пил
З твого *кото*¹,
Чи осінь забринить?

* * *

Щодня
Пронизливий осінній буревій
Все тіло аж до шлунка пробирає!

* * *

Весняні води
Молоду траву
Де на вершок, а де й на два покрили.

* * *

В землі,
Де не шумить осінній вітер,
Поховали.

* * *

Дівчатко в десять —
Вже як квітка
Сливи!

¹ *Кото* — музичний інструмент.

ОДЗАКІ ХОСАЙ

(1885—1926)

Одзакі Хосай народився 1885 року у м. *Тотторі* й прожив коротке життя, у якому було стільки розчарувань і зневіри, стільки невдач та лиха, що вистачило б і на декілька людських життів. Поезія була його єдиним притулком, його гаванню, у якій поет ховався від життєвих негод і штормів.

По закінченні кількох навчальних закладів він з 1912 року працював у страховій компанії, з якої через деякий час був звільнений. У 1920 році *Одзакі Хосай* їде шукати долі до Кореї та Маньчжурії, звідки повертається в 1923 році тяжко хворий і без копійки за душею. Залишивши разом із надією знайти роботу, свою сім'ю, проклятий близькими й колишніми друзями, він починає життя волоцюги й мандрує по країні, ніби намагаючись втекти від несправедливих дорікань, життєвих негараздів і тяжких спогадів про минуле.

Одзакі Хосай дотримувався в поезії вільного стилю, за який його часто критикували й відмовлялися друкувати. Саме тому перша збірка творів поета побачила світ лише після його смерті. А помер *Одзакі Хосай* 7 квітня 1926 року на невеличкому о. *Сьодо*, розташованому на Внутрішньому Японському морі.

Коли японські читачі вперше познайомилися з віршами *Одзакі Хосая*, то відкрили для себе в його поезії такий пронизливий, такий гострий і щирий біль серця поета, що його ім'я відразу ж стало символом людського страждання, символом знівеченого жорстокими законами сучасного суспільства жит-

тя пересічної маленької людини, яка з народження приречена цим суспільством на нікчемність, самотність і смерть.

Вірші *Одзакі Хосая* справді сприймаються іноді як зойк душі приреченої на смерть людини. Але цей зойк не виклик і навіть не докір, а радше стогін безпорадності та розпачу, стогін душі поета від нестерпного болю й туги за марно прожитими роками й загубленим життям.

* * *

У лист,
Що, розпластавшись, я пишу,
З допитливістю півень зазирає.

* * *

У повній самоті
За колюванням тіні
Спостерігаю.

* * *

Опале листя на землі прибрав,
А перехожий
Навіть не помітив.

* * *

З лицем
Обвислим
Каятися йду.

* * *

На узбережжі
Ще раз озирнувся:
Моїх слідів — і тих уже нема!

* * *

Впродовж усього дня
Лише мовчання тіні
Метелика.

* * *

Самотність!
Навіть книги почитати
На сон немає.

* * *

Я схибив
І зігнув
Головку цвяха.

* * *

Із гуркотом
Ворота зачинились.
Храм засинає.

* * *

На звук води
Прямую
У тумані.

* * *

Не можу нитку в голку устроїти.
Що ж!
Помилуюсь небом голубим.

* * *

До мене раптом
З сутінків вечірніх
Горобчик одноногий завітав.

* * *

Стола письмового
Висовую шухляди
І знову в порожнечу їх дивлюсь.

* * *

Розтулюю кулак
І пальці розглядаю...
Самотності печаль!

* * *

Обрізав нігті:
Десять пальців
Маю!

* * *

Розкрив, щоб просушити,
Парасольку.
І раптом — листопад!

* * *

Біля казарми
Сухотрав'я
Чахне.

Осінній вітер
Наскрізь продуває...
Тепер і в мене матері нема!

У храмі осінь.
Поруч височить
Сосна-розсоха.

* * *

Таким чудовим місяцем
Один милуюся
І потім засинаю.

І ввечері, і вранці
Перед храмом
Лиш дерево самотнє височить.

* * *

В маленькій хатці —
Мати
І дитина.

В зимову річку
Викинув сміття
І повертаюсь.

На підвіконні
В глечики букет
Ранковий вітер пестить жартівливо.

* * *

Нема посудини?
Я й пригорщу
Підставляю!

* * *

Ти ба! Якими білими стають
Підшви ніг,
Якщо відмити добре!

* * *

Вікно відкрив —
Усміхнені
Обличчя!

* * *

Дорогою гірською підіймаюсь:
Всі села
Сумно дивляться услід.

* * *

Вечірнє сонце
Світиться над морем.
І в горах схованки від нього не знайти!

* * *

Кому — святá!
А немовляті —
Сон!

* * *

Дорогою
Плететься спозранку
Маленьке цуценя.

* * *

А для мурахи
На краю стебла —
Безодня неба!

* * *

Невже мене ти, мамо, народила,
Щоб я у діжках
Овочі солив?

* * *

Квасолю розварив, —
І цілий день
З життя свого викреслювати треба.

* * *

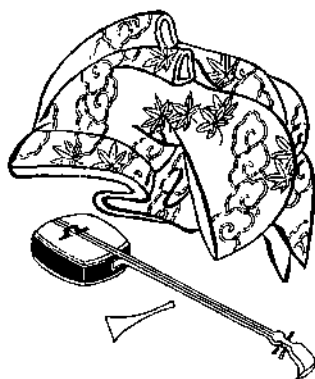
І кашляю
Я теж
У самоті.

* * *

З-поза весняних гір
Димок
З'явився.

ТОМІТА МОППО

(1897—1923)

У півторатисячолітній історії японської поезії, мабуть, не було трагічнішої постаті, ніж постать *Томіти Моппо*. Здавалося, що доля навмисне обрала цього талановитого юнака для нескінченних знущань і постійних випробувань. Народившись 1897 року в одному з найбідніших кварталів тодішнього *Токіо*, він у два роки став інвалідом і все життя пересувався лише за допомогою візка. Звідси, до речі, й походить його прізвисько «*Моппо*» (досл. з япон. — «*дерев'яний крок (нога)*»), яке потім стало літературним псевдонімом поета.

Злий фатум жорстоко переслідував усе життя не лише *Томіту Моппо*, а й усю його численну родину. Глухоніми брат і обидві сестри, які з дитинства змушені були займатися проституцією, аби якимось прогодувати себе та допомогти своїй сім'ї, помирають молодими від сухот. А сам поет у двадцять шість років гине у страшній пожежі, що охопила старі дерев'яні райони *Токіо*, де він жив, відразу після руйнівного землетрусу 1923 року.

Не маючи змоги ходити до школи, допитливий хлопчик самотужки навчився читати й писати, ще в дитинстві закохався в поезію, а з 1914 року починає регулярно надсилати до часопису «*Хотомогісу*» («*Зозуля*») власні вірші.

Щоб заробляти на життя, він перепробував безліч професій, але будь-яку вільну хвилину завжди присвячував самоосвіті й поезії. У 1917 році *Томіта Моппо* випадково знайо-

миться з *Араї Сейфу* (1897—1972) — майбутнім редактором літературного часопису «*Акане*» («*Марена*»). Це був чи не єдиний щасливий епізод у його житті, оскільки саме *Араї Сейфу* вже після трагічної смерті поета зібрав до купи та опублікував першу і єдину збірку творів *Томіти Монно* під назвою «*Монно ку-сю*» («*Збірка віршів Монно*»). Ця невеличка збірка й зробила відомим ім'я поета серед шанувальників японської поезії *хайку*.

* * *

Цвіте щириця.
Місяць мерехтить поміж дерев
У сутінках вечірніх.

* * *

Зненацька аж заскиглив
Від розпуки.
Осінні сутінки.

* * *

Рецепт від лікаря
Заповною рядками.
Холодна ніч.

* * *

Ще не вугор,
Проте вже й не людина!
Травневий дощ.

* * *

Зриваються зі стелі
Таргани.
Ніч нескінченна!

* * *

Студена ніч!
А як засвище протяг,
Зіщулюються навіть таргани.

* * *

Поблискують гузницями
Мурахи.
Весняне сонце.

* * *

Початок літа.
Трапеза ранкова:
Морська капуста разом із піском.

* * *

Згасає день.
На скошеному полі —
Людини тинь!

* * *

Закінчується рік.
У мене також
Є учениця!¹

* * *

Хоча б у сні побачити,
То й смерть була б милішою:
Зима! Дерева! Вітер!

* * *

День поміж хмарами
Просвічує водою.
Розквітли півники.

* * *

Уся родина хвора,
Ще й цикади
Перед ворітьми скиглять уночі!

* * *

У прохолоді ночі
Із труни —
Сестриччині покірні оченята.

* * *

Дивлюся на труну,
А в серці порожнеча.
Осінній день.

¹ За місячним календарем, одна з назв грудня японською мовою — «Сівасу» («місяць учителів-бігунів», «місяць захеканих учителів»). Наприкінці року перед іспитами вчителі мали змогу добре заробляти приватними уроками. Але, оскільки поет був інвалідом, цей жартівливий натяк набуває трагічного звучання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ
ПЕРШОДЖЕРЕЛ
ТА ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодзікі // Зібрання давніх пісень. Старояпонська класична література. Велика серія [*Кодзікі кодай кайо сю ніхон котен бунгаку тайкей*].— Т. 3.— Токіо: Іванамі-сьотен.— 1957.— С. 33—122.
2. Ніхон-сьокі // Зібрання давніх пісень. Старояпонська класична література. Велика серія [*Ніхон сьокі кодай кайо сю ніхон котен бунгаку тайкей*].— Т. 3.— Токіо: Іванамі-сьотен.— 1957.— С. 124—214.
3. Ман-йо-сю // Повне зібрання творів старояпонської класичної літератури [*Ман йо сю ніхон котен бунгаку дзенсю*].— Т. 1—4.— Токіо: Сьогаку-кан.— 1971.
4. Кокін-вака-сю // Нова велика серія старояпонської класичної літератури [*Кокін вака сю сін ніхон котен бунгаку тайкей*].— Т. 5.— Токіо: Іванамі-сьотен.— 1989.
5. Сінсен-вака-сю // Нове популярне видання національних пісень [*Сінсен вака сін пен кокка тайкан*].— Т. 2.— Токіо: Кадокава-сьотен.— 1984.— С. 189—193.
6. Кубота Дзюн. Сінкокін-вака-сю // Зібрання старояпонської класики видавництва «Сінтьо» [*Сінкокін вака сю сінтьо ніхон котен сюсей*].— Т. 1—2.— Токіо: Сінтьося.— 1979.
7. Мінасе сан-гін хяку-ін // Товариство японської класичної літератури [*Мінасе сан гін хяку ін ніхон котен бунгаку кай*].— Токіо: Токіо ренго інсацу кабусікі гайся.— 1974.
8. Канеко Кіндзіро. Мінасе сан-гін хяку-ін // Коментар до кращих поем-сто-віршів *Согі* [*Мінасе сан гін хяку ін согі мейсаку хяку ін тьосяку*].— Токіо: Офуся.— 1985.— С. 83—187.
9. Юяма сан-гін хяку-ін // Повне зібрання творів старояпонської класичної літератури [*Юяма сан гін хяку ін ніхон котен бунгаку дзен сю*].— Т. 32.— Токіо: Сьогаку-кан.— 1974.— С. 147—185.
10. Мацуо Басьо [Matsuo Basho. Basho zenshu].— Т. 1—2.— Tokyo: Kadokawa shoten.— Showa 37 (1962).
11. Йоса Бусон [Yosa Buson. Buson zenshu].— Т. 1—3.— Tokyo: Kodansha, 1992.

12. Кобаяси Ісса [Kobayasi Issa. Issa zenshu].— Т. 1—4.— Nagano: Shinano mainichi shinbunshya.— Showa 54 (1979).
13. Масаока Сікі [Masaoka Shiki. Shiki zenshu].— Т. 1—3.— Tokyo: Kodanshya.— Showa 50 (1975).
14. Натсуме Сосеки [Natsume Soseki. Soseki zenshu].— Т. 12.— Tokyo: Iwanami shoten.— Showa 42 (1967).
15. Одзакі Хосай [Ozaki Hosai. Ozaki Hosai zenshu].— Tokyo: Yayoishyobo.— 1972.
16. Томіта Моппо [Tomita Morpo. Tomita Morpo ku-shu (Arai Seifu — hencho)].— Tokyo.— 1966.
17. Антологія японської поезії. Хайку (XVII—XX ст.) /Передмова, переклад з яп. та коментарі І. Бондаренка/.— К.: Дніпро.— 2002.
18. Антологія японської класичної поезії. Танка. Ренга (VIII—XVI ст.) /Переклад з яп., коментарі, упрядкування та передмова І. Бондаренка/.— Київ: Факт.— 2004.
19. Збірка старих і нових японських пісень (Поетична антологія 905—913 рр. «Кокін-вака-сю» /«Кокін-сю»/) /Передмова, переклад з яп. та коментарі І. Бондаренка/.— Київ: Факт.— 2006.
20. Bonneau G. Introduction au Kokinshu // Bulletin de la maison Franco—Japo—naise (Sÿrie franzaise).— Tome V, № 4.— Tokyo—Kobe: Tanaka Moriichi.— 1933.
21. Горегляд В.Н. Японская литература VIII—XVI вв. Начало и развитие традиций.— С-П: Петербургское востоковедение.— 2001.
22. Кодзіен (Енциклопедичний словник) [Кодзіен].— За ред. Сіммури Ідзуру.— Вид. 2-е.— Токіо: Іванамі-сьотен.— 1955.
23. Конрад Н.И. Японская литература в образцах и очерках.— М: Наука.— 1991.

ЗМІСТ

Передмова (І. Бондаренко).	3
ТАНКА	
Кодзікі (<i>Записи давніх діянь</i>)	25
Ніхон-сьюкі /Ніхон-гі/ (<i>Аннали Японії</i>)	31
Ман-йо-сю (<i>Збірка міриад листків</i>)	35
Кокін-сю (<i>Збірка старих і нових японських пісень</i>)	54
Сінсен-вака-сю (<i>Заново складена збірка японських пісень</i>).	239
Сінкокін-сю /Сінкокін-вака-сю/ (<i>Нова збірка старих і нових японських пісень</i>)	245
РЕНГА	
Мінасе сан-гін хяку-ін (<i>Сто віршів трьох поетів з Мінасе</i>)	271
Юяма сан-гін хяку-ін (<i>Сто віршів трьох поетів з гори Юяма</i>)	287
ХАЙКУ	
Мацуо Басьо.	305
Йоса Бусон.	348
Кобаясі Ісса .	372
Масаока Сікі .	385
Нацуме Сосекі	399
Одзакі Хосай	404
Томіта Моппо.	409
Список використаних першоджерел та довідкової літератури	412

ПРО ПЕРЕКЛАДАЧА

Бондаренко Іван Петрович народився 1955 р. у м. Коропі на Чернігівщині. У 1978 р. закінчив Петербурзький (Ленінградський) державний університет, аспірантуру і докторантуру Одеського університету ім. І.І. Мечникова. Доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри китайської, корейської та японської філології, заступник директора Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Автор понад 150 опублікованих праць, серед яких наукові статті, навчальні посібники, підручники, українсько-японські та японсько-українські словники («Українсько-японський словник». — Київ: Альтернативи, 1997; «Японсько-український, українсько-японський словник. Навчальний словник японських ієрогліфів». — Київ: Альтернативи, 1998; «Японсько-український кишеньковий словник». — Одеса: Астропринт, 2001 /у співаторстві з Хіно Такао/), монографії («Російська мова японських мореплавців /XVIII ст./». — Японія, Нара. — 1996; «Російсько-японські мовні взаємозв'язки XVIII ст.». — Одеса. — 2000).

2002 р. у видавництві «Дніпро» вийшла друком його «Антологія японської поезії. Хайку. XVII—XX ст.». Через два роки видавництво «Факт» випустило нову збірку його перекладів з японської — «Антологію японської класичної поезії. Танка. Ренга. (VIII—XV ст.)», а в 2006 р. це ж видавництво надрукувало в перекладі І. Бондаренка найвідомішу японську поетичну антологію X ст. — «Збірку старих і нових японських пісень» («Кокін-вака-сю», 905—913 рр.).

Довгий час жив і працював у Японії, займаючи посаду професора факультету міжнародної культури університету Тенрі (префектура Нара) — одного з найстаріших і найвідоміших лінгвістичних університетів країни.

Літературно-художнє видання

ЯПОНСЬКА КЛАСИЧНА ПОЕЗІЯ

Переклад з японської

Головний редактор *Н. Є. Фоміна*
Відповідальний за випуск *А. Ю. Хорошевський*
Художній редактор *Б. П. Бублик*
Технічний редактор *Г. С. Таран*
Комп'ютерна верстка: *О. М. Правдюк*
Коректор *О. А. Кравець*

Підписано до друку 04.08.08. Формат 84×108^{1/32}.
Папір офсетний. Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 21,84. Умов. фарбовідб. 22,68. Облік.-вид. арк. 21,05.
Тираж 10 000 прим. Замовлення № 231-08

ТОВ «Видавництво Фоліо»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 3194 від 22.05.2008 р.

ТОВ «Фоліо»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 683 від 21.11.2001 р.

61002, Харків, вул. Чубаря, 11
Електронна адреса:
www.folio.com.ua
E-mail: realization@folio.com.ua
Інтернет магазин
www.bookpost.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
61002, Харків, вул. Чубаря, 11
Свідоцтво про реєстрацію
ДК № 3194 від 22.05.2008 р.

ЯПОНСЬКА КЛАСИЧНА ПОЕЗІЯ

Японія — це єдина країна в світі, в історії якої існувало міністерство поезії. Японія — це країна, де при імператорському дворі протягом кількох століть були популярними поетичні конкурси, переможці яких нагороджувалися високими державними чинами, достроковим просуванням по службі тощо. Саме в Японії в VIII—XII століттях конкурсний іспит для претендентів на будь-яку державну посаду обов'язково передбачав написання кандидатом власного вірша на запропоновану тему. Японія — це країна, у якій неможливо зустріти мешканця, що за своє життя не спробував би скласти власного вірша чи не знав би напам'ять кілька хайку або танка з відомих поетичних антологій. Саме тому проста по формі і загадкова за змістом японська поезія має шанувальників у всьому світі. Сьогодні завдяки наполегливій праці професора Івана Бондаренка, відомого знавця японської поезії, її світ відкрився і для українського читача. У видання увійшли танка і ренга з відомих японських історичних хронік і поетичних антологій, а також хайку найвідоміших японських поетів.

ISBN 978-966-03-4398-6

9 789660 343986